

ŽELEZAR

TEDNIK - GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 19. FEBRUARJA 1981

ŠTEVILKA: 7 • LETO: XXX

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

PREDLOG PLANA SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE ZA LETO 1981

Na šesti seji delavskega sveta SOZD Slovenske železarnice, ki bo v četrtek, 26. februarja, v Ljubljani, bodo med drugim obravnavali tudi predlog plana SOZD SŽ za leto 1981, katerega tekstovni del v nadaljevanju tudi v celoti objavljamo.

Izhajajoč iz temeljev planov TOZD, samoupravnih sporazumov o temeljnih planov delovnih organizacij in SOZD, predloga plana ter drugih planskih dokumentov za obdobje 1981-1985 se temeljne in delovne organizacije pripravile plane za leto 1981 in jih dale v razpravo. Letni plani so tako že sprejeti ali pa v fazi sprejemanja. Planom TOZD, delovnih skupnosti in delovnih organizacij se pridružuje še plan SOZD. Da bi dosegli enotnejšo izdelavo letnih planov in določili skupne usmeritve so že v preteklem letu pripravili in na delavskem svetu v začetku decembra sprejeli izhodišča za pripravo plana. Izhodišča so nakazala glavne cilje našega poslovanja v letu 1981, predloge za rast produktivnosti, proizvodnje, cen, usmeritve izvoza in uvoza, razmerja v razporejanju čistega dohodka in delitve osebnih dohodkov in okvirne usmeritve medsebojnih dobav.

Obdelani podatki kažejo, da so delovne organizacije v veliki meri upoštevale skupno sprejeta izhodišča. Kljub prizadevanjem pa je prišlo do manjših odstopanj, ki jih posebej omenimo. V vsebinskem pogledu je prišlo do odstopanj pri izvozu-uvozu razmerij. Tako železarna Jesenice, pa tudi ostali

dve železarni načrtujejo nekaj manjši delež izvoza v skupni prodaji. V razmerjih izvoza in uvoza pa v konvertibilnem delu vse organizacije, razen Verige Lesce, zaostajajo za usmeritvami. Moramo pa priznati, da so bila izhodišča izredno ostro postavljena, saj so predvidevala skoraj v celoti pokrivanje uvoza z izvozom.

Manjše spremembe so nastopile pri razporejanju čistega dohodka in

(Nadaljevanje na 3. strani)

KADROVSKA POLITIKA NA RAZPOTJU

Uvodni članek o družbenem dogovarjanju kadrovske politike v tretji številki in članek Ne joči Železar v četrti številki Železarja sta me spodbudila k razmišljanju o smereh in ciljih naše kadrovske politike ter o možnostih, da postavljene cilje tudi dosežemo. Prav v zadnjem času sprejeti planski dokumenti vsebujejo med drugim tudi precej elementov kadrovske politike za katere smo se »zavestno« odločili. Žal pa pri obravnavi teh dokumentov nismo preveč zavzeto govorili o kadrih, predvsem pa nismo uporabili analitičnega pristopa, ki bi nam razkril vse tegobe.

Vzemimo samo dva dokumenta, za katera sem prepričan, da sta močno vezana na sedanjo kadrovsko

politiko, to je družbeni dogovor o kadrovski politiki v občini Jesenice in sporazum o zagotovitvi minimalnega življenjskega standarda delavcev ter kritično ocenimo izvajanje določil teh dokumentov, potem lahko hitro ugotovimo, da lepo napisane dokumente precej nedosledno izvršujemo v praksi.

Strah in bojazen pred prihodnostjo delimo s tovarišem Tušarjem tudi vsi ostali, ki se s kadrovsko problematiko vsakodnevno srečujemo in jo rešujemo. Strah nas ni zato, ker ne vidimo rešitve temveč zaradi nemoči in neuspehov v preteklosti, ko smo skušali probleme rešiti.

Če hočemo celotno kadrovsko politiko v bližnji prihodnosti vsaj približno obvladati, potem le-ta ne more biti samo domena in naloga delavcev v kadrovskem sektorju, temveč vsaj še družbenopolitičnih organizacij in poslovalne strukture. Problematike ne bomo rešili z dokazovanjem o višjih in manjših delav-

(Nadaljevanje na 2. strani)

STROŠKI PROIZVODNJE V LETU 1980 VIŠJI OD NAČRTOVANIH

Proizvodni stroški, ki v Železarni zavzemajo dobri dve tretjini celotnega prihodka, so bili v letu 1980 višji od načrtovanih za 422 milijonov dinarjev. Samo v decembru je prekoračitev stroškov znašala 242 milijonov dinarjev. Razlogi za tako visoke stroške proizvodnje so bili v veliki meri v odstopanju od normativnih porab v temeljnih organizacijah (okrog 280 milijonov dinarjev), potem v višjih cenah energije ter, v preračunanih cenah storitvenih temeljnih organizacij (dohodkovni princip).

Na veliko porabo v temeljnih organizacijah so vplivale razmere, v katerih se je znašla proizvodnja za-

radi pomanjkanja vložka, iztrošenosti naprav, premajhnega števila delavcev ipd., vendar se z analizo stroškov ne da natančno opredeliti dejanskega vpliva omenjenih razmer na zviševanje stroškov. Da bi lahko ugotovili, v kolikšni meri vzroki, ki so objektivni narave, vplivajo na porast stroškov, bomo morali izdelati

(Nadaljevanje na 2. strani)

OSEBNI DOHODEK V LETU 1980

Za leto 1980 je upadanje realnega osebnega dohodka najbolj značilna skupna tendenca na področju osebnih dohodkov tako v republiškem kot zveznem merilu. Dokončnih podatkov o rezultatih v tem času še seveda ni, obstoja pa ocena, da je realni osebni dohodek v naši republiki manjši za 8 %. Če ta pa ocena točna, je padec realnega osebnega dohodka za Železarno na povprečju Slovenije.

K takšnemu obnašanju je največ pripomogel dogovor o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka v letu 1980. Splošna usmeritev družbenega dogovora je bila 25 % zaostajanje rasti osebnega dohodka za rastjo dohodka, s tem da je pri manjši rasti dohodka to zaostajanje manj izrazito, pri visoki rasti dohodka pa je bilo dogovorjeno še večje zaostajanje rasti sredstev za osebnih dohodke. Železarna se je v tem letu znašla med tistimi organizacijami združenega dela, z manj

izrazito rastjo dohodka in temu primerna je tudi dovoljena rast osebnih dohodkov. Kljub temu pa v delitvi dohodka nismo krsitelji dogovorjenih razmerij, čeprav je osebni dohodek na 182 ur na zaposlenega porasel za 20,3 %. Rast sredstev za osebne dohodke je bila namreč bistveno počasnejša od poprečja na zaposlenega, ker se je poprečno število zaposlenih delavcev zmanjšalo za več kot 2 %, ob tem pa se je še bistveno zmanj-

(Nadaljevanje na 6. strani)

PRIHODNI TEDEN SEJE ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE

Prihodni teden se bodo na ločenih sejah sestali vsi trije zbori skupščine občine Jesenice in sicer družbenopolitični zbor v sredo, 25. februarja, zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti pa v četrtek 26. februarja. Delegatom so poleg običajnih točk dnevnega reda v razpravo in sklepanje posredovana naslednja vprašanja:

OSNUTEK DRUŽBENEGA PLANA RAZVOJA OBČINE V OBDOBJU 1981-1985

Delegatom vseh treh zborov izvršni svet skupščine občine v razpravo predlaga osnutek planskega dokumenta za naslednje srednjeročno obdobje s puzivom, da bi v razpravi delegati dali svoje pripombe oziroma oblikovali stališča, ki jih bo v okviru možnosti izvršni svet upošteval pri sestavi predloga tega dokumenta v mesecu marcu.

Osnutek družbenega plana občine, kot izvedbeni planski dokument, temelji že na dogovorjenih smereh, ciljih in politiki celotnega družbeno-ekonomskega razvoja v občini za naslednjih pet let, oziroma kontinuiranem nadaljevanju razvoja občine, ki so predvsem:

— nadaljni razvoj socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov,

(Nadaljevanje na 8. strani)

In prav danes, v času, ko proslavljamo stoletnico slavne pariške komune, lahko s ponosom rečemo, da je socialistična, samoupravna Jugoslavija stopila najdlje v uresničevanju tistih idealov, s katerimi so se navdihovali ne samo pariški komunarji, marveč ves svetovni proletarijat.

Zmeraj smo imeli pred očmi predvsem humanistično vizijo socializma. Vodilo nas je namreč načelo, da nam mora biti delovni človek kot ustvarjalec vseh dobrin tudi subjekt tako v proizvodnji kot tudi v delitvi, da mora družbenogospodarski sistem zagotavljati njegove pravice in odsevati njegove koristi.

Ne glede na narodnostne posebnosti so temeljne koristi delavskega razreda po vsej državi iste, zato delavski razred tudi pomeni cement, poglavitni kohezivni dejavnik naše samoupravne socialistične Jugoslavije.

Tovariš Tito na II. kongresu samoupravljalcev Jugoslavije, maja 1971

Gimnazijci na proizvodni praksi (Foto S. Kokalj)

RAZPRAVE O PRIPRAVAH NA III. KONGRES SAMOUPRAVLJALCEV JUGOSLAVIJE MORAJO ZAJETI VSE SREDINE

Le še dobre tri mesece nas loči od tretjega kongresa samoupravljalcev Jugoslavije, ki bo junija letos ponovno v Beogradu. Že prvi kongres leta 1957 je bil v Beogradu, drugi pa leta 1971 v Sarajevu. Priprave na tretji kongres so se pričele na pobudo tovariša Tita, ki jo je dal v svoji zadnji novoletni poslanici. Osnovna tema tretjega kongresa je združeno delo v boju za socialistično samoupravljanje in družbenoekonomski razvoj. Seveda pa bo kongres dosegel svoj namen, če bodo razprave o navedenem vprašanju stekle v celotnem združenem delu, oziroma v vseh sredinah, kakor pravimo.

Prvi kongres samoupravljalcev je bil sedem let za tem, ko so na prvem izrednem zasedanju ljudske skupščine FLR Jugoslavije, 27. junija 1950, sprejeli temeljni zakon o upravljanju z državnimi gospodarskimi podjetji in višjimi gospodarskimi organizacijami po delovnih kolektivih, s čimer je bilo uzakonjeno delavsko samoupravljanje v socialistični Jugoslaviji. Po nekajletnem izrednem vzponu delavskega samoupravljanja, ki se je odražal v resnično velikem razvojnem napredku, ki je premagal hude čase Informbiroja in gospodarske blokade, je bilo v času pred prvim kongresom zaznavno določeno zaostajanje in je bilo treba delavskemu samoupravljanju dati nove dimenzije in kvalitete. Sledili so novi, veliki uspehi v gospodarskem razvoju in preobrazbi države ter v demokratizaciji vseh družbenih odnosov.

Za trenutek, v katerem je bil sklican drugi kongres samoupravljalcev Jugoslavije pa je bilo značilno to, kakor, je na kongresu samem označil tovariš Tito »da je prišlo do nasprotja in neskladnosti med povečanimi proizvodnimi silami in samoupravljalško zavestjo po eni strani ter sedanjimi okviri (leto 1971, prip. pisca) družbenopolitičnega in gospodarskega sistema po drugi strani«. Pojavljalo se je odtujevanje sredstev od tistih, ki so jih ustvarjali in zato je bilo potrebno prelomiti s tem in napovedati odločen boj poglavitnega nevarnostima za razvoj samoupravljanja: etatizem in birokratizem ter tehnokratskim menažerskim silnicam.

Dober mesec po kongresu so bila sprejeta ustavna dopolnila, med katerimi sta bila še izrazito dva močno orožja delavskega razreda. Leta 1974 je bila sprejeta nova ustava in leta 1976 zakon o združenem delu. S tem se je začela nova perspektiva razvoja samoupravnih odnosov in nadaljevala kontinuiteta razvoja socialističnega samoupravljanja pri nas.

V tridesetletnem razvoju je socialistično samoupravljanje pridobilo globoko v zavest delavskega razreda in je postalo materialna sila naše družbe. To dokazuje izredno dinamični družbenogospodarski, socialni in kulturni razvoj. Temeljne organizacije združenega dela so se resnično okrepile kot temeljne samoupravne skupnosti za uveljavljanje delavčevega samoupravnega položaja, v katerih postaja delavec gospodar pogojev in rezultatov svojega dela. Kljub takemu izrednemu napredku, pa se tudi v tem času pojavljajo nekatere ovire pa tudi nekatera odstopanja, ki zavirajo hitrejši razvoj socialističnih družbenoekonomskih odnosov in uveljavljanje neodtujljivih pravic delavcev.

Ravno iz teh razlogov morajo priprave na tretji kongres samoupravljalcev Jugoslavije prodrati v celotno združeno delo. V razpravah, ki morajo zajeti čim več delavcev, bomo na eni strani ocenili prehojeno pot in rezultate, ki smo jih dosegli, ki prav gotovo niso majhni in smo nanje resnično lahko ponosni. Na drugi strani pa se bomo morali dovolj kritično in samokritično soočiti z vzroki zaostajanja pri uresničevanju socialističnih družbenoekonomskih odnosov v konkretnih sredinah in opozoriti na odstopanja in težave. Na osnovi tega pa bi morali poiskati tako demokratične kot tudi znanstvene in strokovne rešitve in opredelitve za hitrejši nadaljni razvoj.

Zato predkongresne razprave ne smejo biti same sebi namen ali ostajati v ožjih krogih oziroma forumih in organih, temveč bi morale prodrati do slehernega delavca. Seveda bomo morali pri analizah in ocenah tudi kar najbolj vključiti strokovne službe, rezultate in opredelitve pa verificirati na zbiri delavcev, sestankih osnovnih organizacij sindikata in v drugih sredinah. Le tako bomo prišli do odgovorov na številna vprašanja nadaljnega razvoja samoupravljanja.

STROŠKI PROIZVODNJE V LETU 1980 VIŠJI OD NAČRTOVANIH

(Nadaljevanje s 1. strani)

celovito analizo porab iz tehnološkega vidika. Izredno pa je bilo v tem letu tudi povišanje cen, predvsem vseh vrst energije.

Do največjega odstopanja je v letu 1980 prišlo v temeljnih organizacijah Jeklarni in Valjarni bluming štekel, ki v železarni Jesenice ustvarjata precejšen del celotnega prihodka in kjer vsako odstopanje, bodisi od planiranih izplačev ali predvidenih porab, pomeni milijonske vsote. Tako je prekoračitev stroškov v temeljni organizaciji Jeklarna znašala 150 milijonov dinarjev, v temeljni organizaciji Valjarna bluming štekel pa 148 milijonov dinarjev. Nadalje pa so načrtovano višino stroškov proizvodnje presegli še v naslednjih temeljnih organizacijah: Plavž, Valjarna debele pločevine, Žičarna, Profilarna, Valjarna žice in profilov, Hladna valjarna Bela in Želblarna. Razen Remontne delavnice, so z višjimi stroški zaključile tudi vse storitvene temeljne organizacije.

V temeljni organizaciji Jeklarna so bili dejanski stroški višji od planiranih za 150 milijonov dinarjev. Pri tem so obrati delali s 16 milijoni dinarjev višjimi stroški. Ostale obremenitve — obračunani elementi dohodka v cenah storitvenih dejavnosti, višje cene surovin in goriv (predvsem mazuta), večji stroški brušenja gredic ter razlike v ceni kvaliteta, pa so temeljni organizaciji povzročile še dodatnih 134 milijonov dinarjev stroškov.

Od posameznih obratov so stroške presegli v SM jeklarni (za 106 mio din), kontilivu (za 1,6 mio din) in kamnolomu (za 0,119 mio din), z nižjimi stroški pa so delali v elektro jeklarni (za 53 mio din) in PTO oddelku (za 38,7 mio din).

Prekoračitev v temeljni organizaciji Valjarna bluming štekel je znašala 148 milijonov dinarjev. Pri tem so v sami temeljni organizaciji delali s 93 milijoni dinarjev višjimi stroški, ostalo zvišanje pa je rezultat obračuna elementov dohodka v cenah storitvenih dejavnosti in dražjega zemeljskega plina. Stroški vložka so bili višji za 47 milijonov dinarjev, stroški predelave pa za 46 milijonov dinarjev. Pri stroških vložka je prišlo do odstopanja v pretežni meri zaradi nedoseženih izplačev, na blumingu za 2,6 %, na šteklju za 3,8 %. Stroški predelave pa so porasli zaradi prekoračitve planiranih stroškov remonta, zaradi višjih stroškov materiala za popravilo in vzdrževanje, energije ter nižje proizvodnje in slabšega asortimenta.

Temeljna organizacija Plavž je leto 1980 zaključila z 41,8 milijoni dinarjev višjimi stroški kot so bili načrtovani. Od tega je imela svojih prekoračitev normativnih porab za 11,2 milijona dinarjev, ostalo zvišanje pa je nastalo zaradi preračunanih cen storitvenih temeljnih organizacij in višjih cen materiala, ki so ga te temeljne organizacije porabile pri opravljanju storitev. Na plavžu so imeli 12,8 milijona dinarjev višje stroške, porabili so več koks, večja pa je bila poraba tudi pri predelavi,

upoštevajoč nizko proizvodnjo zaradi ukinitve enega plavža. V aglomeraciji pa so stroške znižali za 1,6 milijona dinarjev.

V temeljni organizaciji Valjarna debele pločevine so bili dejanski stroški višji od načrtovanih za 21 milijonov dinarjev. Pri tem je 19 milijonov dinarjev stroškov nastalo predvsem zaradi podražitev zemeljskega plina in obračuna elementov dohodka v cenah storitvenih dejavnosti. Prekoračitev normativnih stroškov pa so znašale 1,96 milijona dinarjev. Zvišanje so povzročili stroški preračunane izplačila v temeljni organizaciji Valjarna bluming štekel in večji predelavni stroški. Zaradi obratovanja na dve izmeni niso dosegli planirane proizvodnje, kar se je odrazilo predvsem na visokih fiksnih stroških.

V temeljni organizaciji Žičarna so delali z 20 milijoni dinarjev višjimi stroški kot so načrtovali. Do odstopanja je prišlo pri predelavi (za 31,6 mio din), dočim so bili stroški vložka nižji na račun boljše izplačila in nižje cene nabavljenice žice.

Prekoračitev pri stroških vložka (slabši izplač v TO za 1,9 % in poračunani izplač v TO Valjarna bluming štekel) in poračunane cene storitvenih dejavnosti, so vodile do zvišanja v temeljni organizaciji Profilarna, ki je znašalo 10,1 milijon dinarjev.

Temeljna organizacija Valjarna žice in profilov je predvidene stroške presegla za 9,5 milijona dinarjev. Proizvodne stroške so pri predelavi znatno znižali (dosegli so boljši asortiment), porasli pa so stroški vložka in to predvsem na račun preračunane izplačila na blumingu. Na izkazano povečanje stroškov pa so vplivale še preračunane cene storitvenih dejavnosti, s tem v zvezi tudi podražitev materiala, precejšnje pa je bilo zvišanje zaradi višje cene zemeljskega plina.

Temeljna organizacija Hladna valjarna Bela je izkazala 5 milijonov dinarjev več stroškov kot je bilo načrtovano. Prekoračitev so nastale pri stroških predelave. Zaradi velike kapitalne intenzivnosti, to je visokih fiksnih stroškov, je izpad proizvodnje v tej temeljni organizaciji vplival na odstopanje od normativnih stroškov. Na zvišanje pa so vplivale tudi preračunane cene storitvenih dejavnosti.

V temeljni organizaciji Želblarna so presegli stroške vložka in predelave za 0,78 milijona dinarjev, 2,4 milijona dinarjev pa odpade na povečanje s strani storitvenih temeljnih organizacij.

V temeljni organizaciji Vratni podboji so delali z nižjimi stroški tako vložnega materiala kot predelave, prekoračitev načrtovanih stroškov je nastala zaradi preračuna cen storitvenih dejavnosti za elemente dohodka.

Temeljne organizacije, ki so z znižanjem proizvodnih stroškov pripomogle k izboljšanju poslovnega rezultata, pa so bile sledeče: Livarna, Hladna valjarna Jesenice, Jeklovlek in Elektrode.

Temeljna organizacija Livarna je v primerjavi s planiranimi stroški znižala za 5,8 milijona dinarjev in to na račun boljše izplačila in večje proizvodnje.

Tudi v temeljni organizaciji Hladna valjarna Jesenice so dosegli načrtovano proizvodnjo in izboljšali izplač, kar je ugodno vplivalo na stroške predelave oziroma stroške proizvodnje.

V temeljni organizaciji Elektrode so skupni plan proizvodnje presegli, v celoti so imeli stroške nižje za 7,98 milijona dinarjev, na kar je poleg znižanja na predelavi vplivala tudi razlika med plansko ceno domače Emone in ceno kupljene Emone.

Temeljna organizacija Jeklovlek je dosegla 9,3 milijona dinarjev znižanja stroškov in to pri stroških vložka na račun boljše izplačila ter pri predelavnih stroških. Načrtova-

no proizvodnjo so presegli, zmanjšali pa so tudi porabo.

Vse temeljne organizacije storitvenih dejavnosti razen Remontne delavnice so zaključile leto z višjimi stroški od načrtovanih. V TOZD Strojne delavnice niso dosegli plana izdelavnih ur. Višji so bili stroški materiala, rednega vzdrževanja, režijske, orodja, zaščitnih sredstev, nad načrtovane so porasli tudi osebni dohodki. V temeljni organizaciji Vzdrževanje so planirane izdelavne in vzdrževalne ure presegli, preko račitve so nastale pri osebnem dohodku, orodju, zaščitnem materialu, pomožnem materialu, energiji ipd.

Rekord v zvišanju pa je imela med temeljnimi organizacijami storitvenih dejavnosti Energetika, kjer so stroški presegli planirane za 93 milijonov dinarjev. Vzroki za to so bili v visoki nabavni ceni zemeljskega plina, višje cene električne energije in v nižji proizvodnji od načrtovane.

Stroške pa so presegli tudi v temeljni organizaciji Transport in to

pri velikih popravilih in materialu na delovni nalog, zaradi podražitev so porasli tudi stroški vzdrževanja in remontov lokomotiv ter livnih voz. Zvišanje je bilo tudi pri energiji (višje cene). Tudi ta temeljna organizacija ni izpolnila planskih obveznosti.

V temeljni organizaciji Remontne delavnice so planirane izdelavne ure presegli, materialne stroške so znižali za 6,7 milijona dinarjev in to predvsem z zbiranjem in prodajo odpadnih barvnih kovin in starega železa. Manjša pa je bila tudi poraba materiala za vzdrževanje in popravila.

Tudi v delovnih skupnostih skupnih služb so dejanski stroški presegli načrtovane. Povečali so se predvsem stroški režijskega materiala, energije, prevoznih storitev, porasli so tudi stroški neproizvodnih storitev, to so najemnine, usluge in pogodbeni dela.

Nada Pesjak

PORTRET SODELAVCA

FRANC ALEŠ dela v TOZD Žičarna od 1955. leta. Sprva je nekaj mesecev delal v skladišču surovega materiala, potem pa je bil premeščen na takratni brzovalnik. Tu se je izučil za žičarja. Potem je delal na grobem vleku in na »bulding« žičarskem stroju. Teh naprav v žičarni že dolgo ni več. Delo v njih je bilo precej naporno, saj so morali kolo-barje nakladati in snemati ročno, ker stroji niso bili prirejeni tako, da bi uporabljali žerjave. Okoli leta 1974, ko so postavili nove ameriške žičarske stroje Vaughan, je začel delati na njih. Tu je ostal vse do pred nekako enajstimi leti, ko je prišel namesto pomočnika izvenskega delovodje v žičarni I, kjer je še danes. To je le v najkrajših potezah opisano njegovo delo v žičarni, v teh šestindvajsetih letih odkar je tu zaposlen.

Pogovarjava se o obratu in o delu v njem. Pravi, da je delo tu tako obsežno, da ga je pravzaprav težko v celoti opisati in da bi rabili veliko časa, če bi to poskušali. Žico, ki jo dobijo iz valjarne žice tu naprej vlečejo do zaželenih dimenzij. Zato imajo na voljo blizu trideset žičarskih strojev, na katerih izvlečejo tudi do 230 in več ton žice dnevno. Ta količina je odvisna od več različnih dejavnikov, kot so dimenzija vložka in dokončno izvlečene žice, količinski obseg posameznega naročila, pa tudi od kvalitete žice. Tu namreč obdelujejo veliko različnih kvaliteta, vsaka od njih pa zahteva drugačen način obdelave. Tako, recimo, tanka in trda žica zahteva veliko več preciznosti in počasnejše vlečenje kot kakšna druga vrsta žice. Posamezne vrste jekel postanejo po enem ali dveh odvzemih že tako trde, da jih je treba spet žariti in šele potem naprej obdelovati.

Velik problem za njih predstavlja tudi lužilnica, saj je treba vso žico, ki pride iz valjarne žice in profilov, najprej lužiti. Pri tem se odstrani okujina in rja in žica je potem pripravljena za nadaljnjo obdelavo. Lužilnica pa je stara in njena zmogljivost ne zadošča potrebam predelovalnih obratov. Večkrat se zgodi, da od tam pride žica, ki ni dobro lužena in potem tudi nadaljnja obdelava ponavadi ni taka kot bi morala biti. Zmanjšati morajo hitrost vlečenja, pa tudi votlice se hitreje iztrošijo. »Upamo,« pravi ob tem Franc, »da bomo v nekaj letih dobili novo lužilnico, ki bo zadoščala našim potrebam. S tem bomo tudi precej zmanjšali izmeček, ki ga je prav zaradi tega dosti.« Na splošno pa so stroji dobri in ni več težav

kakršne so še pred leti imeli zaradi njih. Primanjkuje pa jim prostora. Glede na količino proizvodnje še posebno primanjkuje skladiščnega prostora. Zaradi tega včasih pride tudi do zamešnjav.

»Imamo veliko odličnih žičarjev, ki pridejo v tovarno z zavestjo, da je v teh osmih urah treba tudi nekaj narediti. Na žalost pa imamo tudi take, ki se ravno po načelu vse gre v rok službe. Takemu delavcu je vseeno, če pokvari stroj ali če uniči vložek. To so tisti, ki ponavadi prepozno začnejo delati, ki so predolgo na malici in ki pregledajo zapuščajno delo. Še sreča, da taki delavci niso v večini, jih je pa po nekaj na vsaki dmini. Mislim, da bi do njih morali biti bolj ostri, saj so rezultati dela zaradi njih slabši. Če bi zmanjšali število okvar in skrčili izmeček na najnujnejše, bi se to na rezultatih dela še kako poznalo.

Mislim, da se bo lahko obnašali veliko bolj stabilizacijsko tudi pri varčevanju z električno energijo in materialom. Recimo, pri aparatih za varjenje je zraven motorček za brusno kolut, s katero se brusijo zvari, ki pa ga nekateri ne izključijo

niti takrat, ko gredo na malico. To je sicer samo eden od primerov in tu se ne porabi dosti električne energije, toda če se to ponavlja iz dneva v dan pa se tudi nabere kar precejšnja količina. Podobno je s praškom za vlečenje žice. Ko bi ga vsak vzel toliko, kolikor ga rabi in pri tem pazil, da se ga ne razmetava po tleh, bi se tudi dalo nekaj prihraniti. Seveda pa to v primerjavi z izmečkom zaradi slabega luženja ali zaradi zavaljane žice ne predstavlja veliko vsoto.

Dosti problemov je tudi zaradi poškodb, zaradi katerih izgubimo precej delovnih dni. Te običajno ne spadajo med tiste najhujše, so le razni vbodi, pritiski ali udarci, ki bi jih ob nekoliko večji pazljivosti lahko preprečili. So pa te poškodbe dokaj pogoste. Včasih imamo tudi po tri in več takih poškodb v enem mesecu. Botrujejo pa jim tudi razne pomanjkljivosti ali nepravilnosti na strojih, ki jih žičarji ne javijo pravočasno.

Pove tudi, da v januarju plana niso dosegli. Imeli so težave z vložkom in naročili kakršnih je ob zaključku starega in začetku novega leta vedno dosti. Pred novim letom se namreč vsako potrudijo, da naredi čim več in tako izboljša plan proizvodnje. S tem se praznijsko skladišča. V začetku novega leta pa potem primanjkuje tako naročil kot vložka. Toplo valjane žice tudi sicer velikokrat zmanjka. Težave nastanejo večkrat tudi zaradi razdrobljenosti naročil. Čisto drugače je namreč, če vlečejo 150 ton ene kvalitete ali pa le pet ton in morajo potem stroj spet prirediti za drugo naročilo.

»Moje zaslužek je bil vseskozi precej trd. Žena ni zaposlena. Imava pa tri otroke in dosti je bilo treba delati, da smo odrezali vsakemu svoj kos kruha. Sedaj je že veliko lažje, ker so otroci že pri kruhu, čeprav so tudi danes osebni dohodki prenizki od tej drugini in za delo, ki ga opravljamo. Mislim pa, da bi na to lahko tudi sami bolj vplivali, saj bi bil zaslužek večji, če bi bolj delali in če bi bolj smotno ravnali s stroji in v vložkom in če se ne bi do strojev in materiala obnašali tako, kot da vse to ni naše.«

MALI EKONOMSKI LEKSIKON

GOSPODARSKI CIKLUS — Medsebojno menjavanje faze vzpona in faze padca gospodarske dejavnosti v kapitalizmu. Da bi ustvarili, kar se da največje mase profita, kapitalisti povečujejo obseg proizvodnje z vlaganjem kapitala v modernizacijo tehnike in tehnologije (s tem se zagotavlja povečanje proizvodnje tudi z zniževanjem stroškov na enoto proizvoda), kar naprej vodi do vse večje koncentracije (povečanje kapitala za akumulacijo) in centralizacije (ustvarjanje gigantskih podjetij ob propadanju majhnih in srednjih). Faza razvoja gospodarske aktivnosti dosega svoj maksimum, to je najvišjo točko — bum. Proizvodnja se vedno bolj povečuje, toda zastonj nastane v realizaciji, hkrati pa rastejo zaloge gotovega blaga. Na pomolu je kriza hiperprodukcije. Začenja se gospodarska kontrakcija, zmanjševanje obsega proizvodnje (recesija) kar zmanjšuje število zaposlenih in zmanjšuje plačilno sposobno povpraševanje, kar spet povečuje zaloge. Proizvodnja se prekinja, nastaja depresija, nezaposlenost doseže kulminacijo, vrste se bankroti, denarni in kreditni sistem doživlja polom in kriza doseže vrhunec. Sodobna kapitalistična država, naučena z izkušnjami iz preteklosti sega po vrsti ukrepov z namenom, da eliminiira krizo in ublaži depresijo in njeno redukcijo na recesijo, to so tako imenovani anticiklični ukrepi. Po dosegu spodnje točke gospodarskega cikla se še vedno ob depresivnem stanju, kažejo znaki oživljanja, gospodarstvo postopno dobiva pospeške (prej vložene investicije se zdaj aktivirajo), začenja se faza dviga (ekspanzije) in poleta. Tako se spet ciklično ponavlja ta vzpon in padec v kapitalističnem gospodarstvu.

RECESIJA — Faza v cikličnem nihanju kapitalističnega gospodarstva, ki se pojavlja kot posledica zaostajanja povpraševanja v odnosu na gibanje obsega proizvodnje in ponudbe. Zaloge rastejo, odstopa pa se od nadaljnjih investicij, industrijska proizvodnja zavira rast, cene na veliko začenjajo padati. Če se tako recesijsko gibanje nadaljuje, pride gospodarstvo v stanje depresije, v težjih primerih tudi do krize.

DEPRESIJA — Stanje v gospodarstvu med njegovim cikličnim gibanjem, značilno po majhnem obsegu proizvodnje, precejšnji nezaposlenosti, nizkih cenah in močno zmanjšanih dohodkih, velikih zalogah gotovih izdelkov in bistveno zmanjšanih investicijskih vlaganjih. Pred depresijo je vedno recesija kot začetna faza padanja gospodarske aktivnosti, po depresiji pride do faze oživljanja gospodarske aktivnosti.

KADROVSKA POLITIKA NA RAZPOTJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

cev, kot se to velikokrat dogaja v razgovorih med delavci kadrovskega sektorja in vodij TOZD in delovnih skupnosti, temveč le z usklajenim izvajanjem kadrovske politike, za katero smo se že dogovorili v posebnih dokumentih. O vzrokih fluktuacije in nezanimanju za zaposlitev v železarskih poklicih ni potrebno delati posebnih analiz, saj lahko brez teh napišemo iste, kot jih je ugotovila analiza pred tremi leti le, da so mogoče odstotki drugačni.

Koristneje bi bilo analizirati, kaj smo v tem času storili, da bi poglavitne vzroke fluktuacije če ne odpravili, pa vsaj zmanjšali njihov vpliv.

Lista prosilcev za stanovanje je vse daljša, možnost za pridobitev stanovanjske pravice v ustreznem stanovanju vse manjša, izgledi delavcev, ki živijo v neprimernih stanovanjih v naselju »Nikiš« Podmežaklja, na Straži in še kje za vselitev v novo stanovanje so minimalni. Samski domovi so kasarne, saj ne dopuščajo mnogo osebne svobode tudi zaradi neprimernega odnosa posameznikov do hišnega reda, sostanovalcev in stanovanj.

Delovni pogoji so se z naložbami resnično izboljšali, vendar je še precej delovnih mest, na katerih ustvarjamo delovne invalide, oziroma s katerimi nove delavce odbijamo in ustvarjamo vtis »nemogočih« delovnih pogojev. Marsikje je odbijajoč že vstop v garderobe in higienske prostore, da o neprimerno ogrevanih, klimatiziranih in osvetljenih prostorih sploh ne govorimo. Pri sprejemanju in izvajanju stabilizacijskih oziroma varčevalnih ukre-

pov pa smo bili najbolj dosledni na področju naložb za izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev v Železarni.

Osební dohodki so poglavje zase, ker so vedno in za vse prenizki in zato nihče in nikoli ni pripravljen karkoli odstopiti. Več ko se pogovarjamo o delitvi osebnih dohodkov po delu in rezultatih dela, bolj se oddaljujemo od tega sistema, pri tem pa vedno potegne krajši konec tisti, ki se obnaša pošteno ali kakor danes zelo radi uporabljamo izraz »stabilizacijsko«. Kako nizke osebne dohodke prejemamo v Železarni v primerjavi z drugimi delovnimi in družbenopolitičnimi organizacijami ter skupnostmi bi ugotovili šele po primerjavi naših osebnih dohodkov, očiščenih vseh časovnih in otežkočenih dodatkov in prispevkov za beneficirano delovno dobo z enako ustvarjenimi osebnimi dohodki v drugih organizacijah. Znotraj Železarne pa nočemo in ne moremo priznati prave vrednosti dela delavcev v proizvodnji nasproti delavcem v službah. Zato tudi ni čudno, če vsi predlogi o prevrednotenju meril za nagajevanje v korist proizvodnih delavcev ne dobijo ustreznega odziva, saj bi bilo ob tem prizadetih precej tistih, ki so se v preteklosti uspešno »rešili« proizvodnega dela. Beg iz proizvodnje in nezanimanje za proizvodne poklice je treba iskati predvsem v nesorazmernem deležu osebnega dohodka za vloženo delo in neustreznem priznavanju ustvarjene proizvodnje kot osnove za pridobivanje dohodka.

Pri reševanju kadrovske problematike za prihodnost bi se morali

opirati na usmerjeno izobraževanje in izkoristiti vse možnosti, ki jih prinaša pri šolanju novih delavcev ustreznih poklicev. Pred tem pa bomo morali rešiti priznanje statusa — železar in to ne z diplomo o opravljenem izpitu za poklic, ampak doseči družbeno priznanje ne samo v dokumentih, temveč v življenju, in tudi ne samo takrat, ko je treba dati, temveč tudi kadar se prejema.

Prav pri tem družbenem priznanju bomo imeli še veliko težav, saj se niti v okviru Železarne ne moremo spoznameti za primerno priznanje proizvodnemu delu in vse kaže, da se bomo streznili šele tedaj, ko se bomo začeli preštevat in bomo ugotovili, da takšna proizvodnja ni sposobna preživeti vseh, ki bi želeli uživati njene sadove. Zato je skrajni čas, da trezno presodimo situacijo in pričnemo iskati rešitve, ki nam bodo dolgoročno zagotavljale ustrezno kadrovske zasledbo v proizvodnji in primerno obremenitev dohodka z neproizvodnimi delavci.

Med te dolgoročne rešitve pa vsekakor spada usmerjanje učencev v metalurške poklice, s tem, da se ustvarijo pogoji za njihovo izobraževanje. Druga rešitev pa se izkazuje v ustreznem sistemu nagajevanja, ki bo vzbudil zanimanje pri delavcih in preprečeval odhajanje dobrih delavcev v neproizvodne sfere. Predvsem v tej smeri bi morali delovati vsi, ki smo kakorkoli odgovorni za reševanje kadrovske problematike in katerim ni vseeno kakšna bo prihodnost železarjev na Jesenicah.

Komel

PREDLOG PLANA SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE ZA LETO 1981

(Nadaljevanje s 1. strani)

tistih stroškov, kjer je zakon postal zgornjo mejo. Vendar so bile spremembe uvedene enotno. Razlike pa nastopajo v primerih, kjer so določene stvari nejasne oziroma še niso dokončno predpisane za leto 1981.

V železarni Jesenice niso bila v celoti upoštevana predlagana povzročanja prodajnih in nabavnih cen, kar vodi k manjšim težavam v primerjavi. Dosedanje gibanje cen pa kaže, da je bilo predlagano povečanje celo preizkušeno.

Kljub navedenim odstopanjem pa lahko ugotovimo, da so delovne organizacije v veliki meri upoštevale postavljena cilja in sledile postavljenim ciljem.

K letnemu planu so priključene razpredelnice, ki so v besedilu analizirane. V besedilu vključujemo še ključna področja naših prizadevanj v letu 1981.

V LETU 1981 835.000 TON JEKLA

Železarne so v letu 1979 izdelale 757.000 ton in v letu 1980 781.000 ton surovega jekla. Za leto 1981 planirajo 835.000 ton ali 7 % več kot smo dosegli lani. Povečanje je predvideno predvsem v železarni Jesenice in železarni Štore. V letu 1980 se je povečal delež jekla izdelanega v električnih pečeh na 63,2 %. V planu za leto 1981 malenkostno pade, saj na Jesenicah planirajo enomesečno ustavitev električnih peči zaradi montaže čistilnih naprav. Istočasno pa planirajo kar 30.000 ton več jekla izdelanega v SM pečeh, kar bo možno doseči le ob izjemnih naporih.

V letu 1979 smo izdelali 792.000 ton končnih izdelkov, v letu 1980 pa 768.000 ton. Za leto 1981 planiramo 810.000 ton ali 6 % več kot smo dosegli lani. Večje povečanje je predvsem v železarni Jesenice, kjer so bili dosežki lani skromni, v Žični Celje, kjer bodo pričeli z izdelavo armaturnih mrež.

Od 810.000 ton končnih izdelkov jih je kar 117.000 ton ali dobrih 14 % namenjenih za izvoz. Domači trg bo tako dobil le malenkost več izdelkov kot lani. Vrednostno pa predstavlja izvoz le 13 % prodaje, kar pomeni — upošteva tudi lanko devalvacijo — da na izvozni strani lahko še marsikaj naredimo pri izbiri asortimenta.

Zunanjia realizacija bo znašala 23,4 mia din ali kar 31 % več kot lani. Prodaja predelovalcev se povečuje še v večjem odstotku, predvsem zaradi še omenjene izdelave armaturnih mrež. V dveh letih se bo realizacija povečala za 74 %, pri čemer se bo izvoz več kot podvojil.

Za proizvodnjo in vrednost prodaje ter za povečanje izvoza lahko nedvomno trdimo, da smo si postavili zahtevne cilje, v skladu s stabilizacijskimi prizadevanji, ki jih bo možno doseči le s smotnim delom nas vseh, zlasti še, če upoštevamo načrtovani asortiment izdelkov.

IZVOZILI SMO ZA 109 MILIJ. DOLARJEV

Izvoz je planiran v višini 109 milij. dolarjev. Za skoraj 70 milij. dolarjev blaga gre na konvertibilno področje in za dobrih 40 milij. dolarjev na klirniško področje. Planirani izvoz povečujeta zlasti železarni Jesenice in Ravne.

Planirani uvoz pa znaša skupaj 4,8 mia din ali 178 milij. dolarjev. S skupnim planiranim neposrednim izvozom tako pokrivalo le 60 % uvoza. S konvertibilnega področja predvidevamo 3,7 mia din uvoza, s klirniškega pa le 1,2 mia din, pretežno za reprodukcijski material. Tako je pokrivanje konvertibilnega uvoza s konvertibilnim izvozom še nižje, le nekaj več kot 50 %. Ta razmerja kažejo, da bo potrebno posvetiti vso pozornost povečanju izvoza in zniževanju uvoza ter pridobivanju deviz s povezovanjem s kupci in celotnim gospodarstvom. Pretežni del uvoza predstavlja ropromaterial, okrog 900 mio din pa uvoz opreme.

MEDSEBOJNE DOBAVE

Plan medsebojnih dobav ostaja približno na višini v letu 1980 dogovorjenih količin. Le v nekaterih primerih je nekaj nižji, še vedno pa večji od dejanskega doseženega v preteklem letu. To še ne pomeni, da problemov pri medsebojnih dobavah v letu 1981 ne bo, saj so lastne proizvodne zmogljivosti omejene, viri dobav drugje pa kažejo težnjo zniževanja.

PLAN NALOŽB

Slovenske železarne planirajo v letu 1981 za 2,7 mia din naložb. Več kot polovico tega zneska je predvidenega v železarni Ravne, predvsem za dokončanje že začetih investicij. 850 mio din planirajo naložbe v železarni Jesenice. Pri predelovalcih je večji znesek predviden pri inve-

sticiji v Tovilu. Znesek za naložbe pa predstavlja približno petino zneska, predvidenega s srednjeročnim planom. Lani pa je bila ocenjena realizacija naložb 1,4 mia din.

PLAN DOHODKA

Plan dohodka kaže, da planiramo kar 36,6 mia din prihodka, od tega 23,8 mia din od prodaje na trgu. Amortizacija po minimalni stopnji znaša 1,6 mia din, skupaj s pospešeno na Ravnah, Verigi in Tovilu pa kar blizu 1,8 mia din. Planiran dohodek znaša 7,5 mia din, od tega čisti dohodek 4,7 mia din. V delovnih organizacijah planirajo povečanje osebnega dohodka v skladu s gibanjem dohodka poprečno v višini okrog 18—19 %. Vse načrtujejo izdajanja v poslovni sklad. V železarni Ravne je pri skupni porabi vključen topli obrok, medtem ko so ga druge delovne organizacije predvidele že kot materialni strošek. Prikazana izguba je posledica uvažanja nerjavnih armatur, vendar je celotni rezultat pozitiven.

Zato lahko ocenjujemo, da delovne organizacije planirajo normalne osebne dohodke in normalno uspešnost poslovanja, upoštevaje v planu vgrajena stabilizacijska prizadevanja.

TEMELJNE NALOGE SOZD V LETU 1981

Že ob sprejemanju izhodišč za pripravo srednjeročnega plana smo se odločili, da bomo poskušali izluščiti najbolj pomembna področja naših prizadevanj v prihodnjem letu, namesto, da pripravimo cel spisek bolj ali manj uresničljivih nalog in ukrepov. Tako za najbolj pomembna in kritična področja za delo v letu 1981 smatramo:

a) zagotovitev surovin, materialov, polizdelkov in energije,
b) izboljševanje izkoristka materiala in energije,
c) izkoristek delovnega časa zaposlenih.

a) Že v letu 1980 je bil glavni razlog za nizko količino izdelkov pomanjkanje surovin, predvsem polizdelkov. Tudi v letu 1981 se bo pomanjkanje surovin, materialov, polizdelkov in energije nadaljevalo, zlasti še, ker je v precejšnji meri vezano na možnosti uvoza. Zato — gledano kratkoročno — bodo nabavne službe poskušale pravočasno pridobiti potrebne količine in zanje skleniti pogodbe. Dolgoročneje gledano pa bomo z dogovarjanjem, vezanim tudi na vlaganja, poskušali zagotoviti polproizvode za izdelavo naših izdelkov.

Uvoz bo v veliki meri odvisen od pridobljenih deviz. Najbolj zanesljiv vir zanje je seveda lasten izvoz, ki pa ne more zagotoviti dovolj deviz. To tudi ni smiselno, saj je povpraševanje po naših izdelkih veliko in bodo kupci morali izdelke tudi uvažati. Zato bomo poskušali pridobiti devize tudi s sodelovanjem z našimi kupci tako, da bodo v devizni dohodkovni verigi izvožen čimbolj predelani izdelki. Obenem si bomo prizadevali, da za nas ne bi veljala omejitev SISEOTA, po kateri — izenačeni z drugimi — dobimo le 65 % lastnih

deviz. Ukrepi za zagotovitev surovin, materialov, polizdelkov in energije, s tem pa tudi izpolnitve plana bodo torej predvsem:

— pravočasna skrb za nabavo in ustrezni — kratkoročni in dolgoročni — odnosi z dobavitelji;
— interna stimulacija v SOZD za izpolnitev planiranega izvoza;
— sporazumevanje v SISEOT, po katerem bi pridobili več kot 65 % z lastnim izvozom ustvarjenih deviz;
— povezovanje s kupci, zlasti v okviru skupnosti za jeklo, z namenom izvoza čimbolj predelanih izdelkov in udeležbe v skupnem deviznem prihodku;
— skrb za pridobivanje deviz iz drugih možnih virov;
— sporazumevanje z dobavitelji, zlasti železarnami za dobavo osnovnih surovin in polizdelkov;
— skrb za nadomestitev uvoženih surovin z domačimi.

b) Nabavljene materiale in energijo bo nujno čimbolj smotno trošiti. Zato kot ključno nalogo postavljamo izkoristek materiala in energije, ne pa npr. delovnih sredstev. Pri materialih je zlasti pomembno prizadevanje pri izplenih, to je pri izkoristku glavnih surovin. To ne pomeni, da so ostali material in surovine povsem zanemarljivi. Pri energiji bo prav tako potrebno štediti na vseh področjih, saj so zlasti železarne velik porabnik večjega števila energetskih virov. Glavni ukrepi na tem področju bodo predvsem:

— raziskovalno — razvojno delo na izboljšanju tehnologije, z namenom znižanja porab tako surovin kot energije;

— nagrajevanje izkoristkov materialov, surovin in energije v večji meri;

— vključevanje podrobnih ukrepov za varčevanje v programe ukrepov;

— nadomeščanje dražjih surovin in energije s cenejšimi.

c) Izkoristek delovnega časa zaposlenih je tesno povezan z razpoložljivim vložkom in s tem s količino proizvodnje. Večje dodatno zaposlovanje delavcev bo zato omejeno, razen seveda v primeru večjih naložb. Z izdelavo zahtevnejšega asortimenta, ustrežnejšo izbiro asortimenta, boljšim vzdrževanjem, večjo skrbjo za urejenost delovnih prostorov, smotnejšo izrabo časa na sestankih in podobno, je možno v veliki meri ne samo časovno, marveč tudi vsebinsko izboljšati izkoristek delovnega časa, s tem pa povečati uspešnost poslovanja. Prav ukrepi na tem področju zadevajo vsakogar. Zato jim tudi namenimo pomemben delež v borbi za stabilizacijo gospodarjenja. Obenem pa so ti ukrepi tako specifični in raznoliki, da jih je nemogoče združiti v nekaj osnovnih skupin.

Ko ocenjujemo plan za leto 1981, lahko trdimo, da smo vanj vgradili vse tiste elemente, ki jih družba postavlja in pričakuje od nas. Precej težko je danes oceniti pogoje gospodarjenja v tem letu, postavljeni plan pa pomeni stabilnejše gospodarjenje, zato bodo prizadevanja za njegovo izpolnitev naša osnovna naloga v letu 1981.

PERSONALNE VESTI — JANUAR

V mesecu januarju je sklenilo delovno razmerje 38 delavcev in prekinilo 73 delavcev.

INVALIDSKO SO BILI UPOKOJENI: MILOŠ PEČAR, 1921, OTK — 29. let in pol v ŽJ in VALENTIN ŽEFRAJ, 1924, transport — 18 let in pol v ŽJ.

Upokojenima sodelavcema želimo, da bi dolgo uživala težko zasluženi pokoj!

UMRLI SO: SILVO BRANC, 1941, valjarna žice — 5 let v ŽJ. ALBIN DREMELJ, 1928, valjarna blumingštel — 33 let v ŽJ. ZORKO HALUPKA, 1959, valjarna blumingštel — 2 meseca v ŽJ. VIKTOR KOKOŠAR, 1929, elektrode — 30 let v ŽJ in ANTON MARČIČ, 1942, strojne delavnice — 18 let v ŽJ.

Svojcem naše iskreno sožalje!

ODŠLI V JLA: Bogdan Ambrožič, 1960, jeklarna, Slobodan Andrič, 1954, plavž, Jožef Balek, 1960, strojne delavnice, Franci Bremec, 1962, vratni podboji, Dževad Dizdarevič, 1962, HV Jesenice, Mirko Fröhlich, 1961, HV Jesenice, Branko Bolja, 1957, HV Jesenice, Edi Gregorič, 1958, strojne delavnice, Esad Hadžić, 1960, valjarna blumingštel, Rajko Hrovat, 1962, Žičarna, Tadej Hudeček, 1962, HV Bela, Tomaž Iskra, 1962, strojne delavnice, Jani Jamar, 1961, strojne delavnice, Radoslav Jan, 1962, strojne delavnice, Valent Janušič, 1960, vzdrževanje, Emil Kežar, 1962, strojne delavnice, Branko Klepac, 1958, vzdrževanje, Mihael Klinar, 1962, elektrode, Zdravko Klobučar, 1956, remontne delavnice, Stanko Kolac, 1962, jeklarna, Borut Kramar, 1962, energetika, Sakim Kumalič, 1962, strojne delavnice, Miroslav Lebar, 1962, vzdrževanje, Hajrudin Lovič, 1961, elektrode, Damjan Mala-vašič, 1962, strojne delavnice, Viko Močnik, 1962, OTK, Senad Muslimović, 1963, HV Jesenice, Bogdan Nadižar, 1962, vzdrževanje, Matija Nučič, 1962, transport, Miro Oven, 1962, vzdrževanje, Boštjan Ovsenek, 1962, vzdrževanje, Tomaž Perše, 1959, jeklarna, Zoran Prešeren, 1960, plavž, Sejat Raković, 1962, strojne delavnice, Božidar Ravnik, 1958, vzdrževanje, Janez Robič, 1962, valjarna blumingštel, Branko Ržek, 1962, remontne delavnice, Anton Smolnikar, 1962, transport, Franc Teraž, 1962, remontne delavnice, Bojan Zevnik, 1962, vratni podboji, Marko Zupan, 1962, OTK, Marko Žmuc, 1962, Vzdrževanje in Dušan Zvab, 1962, energetika.

DISCIPLINSKO SO BILI ODPUSČENI: Vezir Ajdarović, 1957, plavž, Alojzija Anzelc, 1945, strojne delavnice, Nedžad Avdič, 1961, jeklarna, Zikrija Črljenkovič, 1961, jeklarna, Franc Čampa, 1948, livarna, Imer Gjata, 1957, jekloviek, Dragi Hristov, 1960, elektrode, Drago Jugović, 1958, jeklarna, Latif Kalender, 1960, vzdrževanje, Ljubomir Micov, 1954, valjarna blumingštel, Mithed Padjan, 1962, valjarna blumingštel, Ale Saleš, 1960, transport in Halid Varmaz, 1958, jeklarna.

OBVESTILA KOLEKTIVU — OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 23. FEBRUARJA DO VKLJUČNO 1. MARCA

23. februarja, ALOJZ KALAN, vodja TOZD Jeklarna, Jesenice, Titova 1 a, štev. telefona 81-726.

24. februarja, FRANC VIČAR, vodja inv. razvoja, Žirovnica, Rodne 51, 25. februarja, JOŽE KOŠIR, vodja TOZD Transport, Mojstrana, Triglavška 17, štev. telefona 89-022.

26. februarja, JANEZ BIDOVEC, vodja nabavnega sektorja, Lesce, Na trati 49, štev. telefona 75-591.

27. februarja, JANEZ KOMEL, vodja TOZD Žičarna, Jesenice, Janševa 6.

28. februarja, LADO ŠKETA, vodja TOZD Plavž, Bled, Alpska 1, številka telefona 77-136.

1. marca, FRANC RAVNIHAR, vodja TOZD Valjarna žice, Lipce 7 a, Blejska Dobrava.

V času dežurstva je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja št. tel. 601, soba št. 19.

Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. uri zjutraj, dežurni je od 15. do 19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa je v Železarni Jesenice.

V prostih sobotah, nedeljah in praznikih je dežurstvo od 7. do 19. ure doma in od 19. do 7. ure zjutraj v Železarni Jesenice.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK — 23. 2.	MARJAN ENDLIHER	ANTON BURJA, st.
TOREK — 24. 2.	MARJAN DROLČ	VINKO ROTAR
SREDA — 25. 2.	MITJA KERSNIK	MARJAN PINTAR
ČETRTEK — 26. 2.	ANTON SITAR	AHMED TELALOVIC
PETEK — 27. 2.	SAŠO DOLINAR	MIROSLAV ZUPAN
SOBOTA — 28. 2.	EDO KAVČIČ	MIHA ŠLIBAR
NEDELJA — 1. 3.	ALOJZ VARL	JOŽE ZIDAR

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358

vezni telefon je: 410

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni: od 14.00 do 18.00 ure

nočni pa: od 18.00 do 6.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela: dnevni dežurni: od 6.00 do 18.00 ure

nočni pa: od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 23. do 28. februarja bodo delale naslednje obratne ambulante: dopoldne: I. obratna ambulanta — dr. Branislav Čeh in IV. obratna ambulanta — dr. Nada Jensterle.

popoldne: II. obratna ambulanta — dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta — dr. Želimir Cesarec.

v soboto, 28. februarja, samo dopoldne: II. obratna ambulanta — dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta — dr. Želimir Cesarec.

Dispanzer za borce: IV. obratna ambulanta — dr. Nada Jensterle.

ZOBNE AMBULANTE: dopoldne: II. zobna ambulanta — dr. Alojz Smolej.

Za Železarno v torek, 24. februarja, od 13. do 19. ure.

Za borce v četrtek, 26. februarja, od 13. do 19. ure.

Popoldne: I. zobna ambulanta — v. dent. Viktor Stražišar.

Za Železarno v torek, 24. februarja in v četrtek, 26. februarja, od 7. do 13. ure.

V soboto, 28. februarja, samo dopoldne: I. zobna ambulanta — v. dent. Viktor Stražišar.

VABILO NA PREDAVANJE

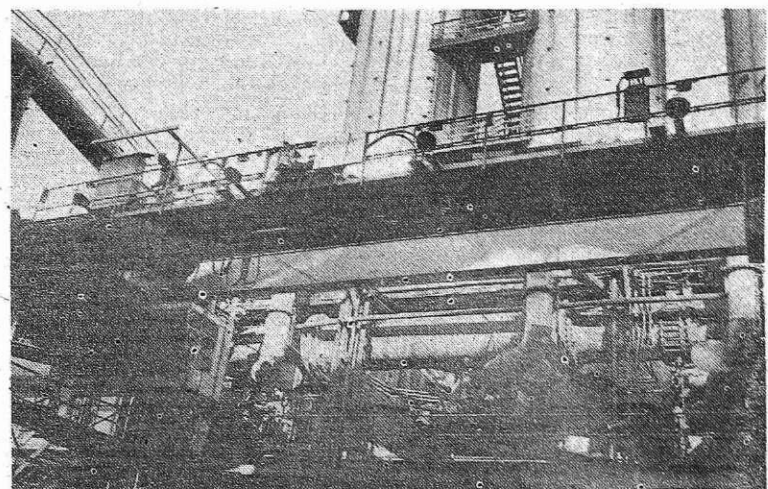
Vabim na predavanje: USMERJENO IZGBRAŽEVANJE — BODOČI CENTER NA JESENICAH

Predavala bosta: Janez Tušar in Severin Golmajer.

Predavanje bo v ponedeljek, 23. februarja, ob 18. uri v spodnjih prostorih restavracije Kazina.

VODSTVOM TOZD

DS-SEO, TKR, NG »sektor za ekonomiko« ima deset pisalnih miz, ki jih ne potrebuje. Če je kakšna TOZD v Železarni zainteresirana zanje, se lahko oglasi pri Janez Lešniku — tel. 243.

Montaža novega žerjava na Plavžu (Foto I. Kučina)

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Jeklovlek

18. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

V torek dne 27. januarja je predsednik odbora za delovna razmerja pri DS TOZD Jeklovlek Stane Rev sklical 18. redno sejo. Najprej so pregledali izvrševanje sklepov prejšnje seje in ugotovili, da so izvršeni, razen tistih, ki imajo dolgoročnejši značaj.

V nadaljevanju so obravnavali sklepe odbora samoupravne delavske kontrole, ki je mnenja, da je tečaj za avtogeno rezanje za 1. in 2. razrezovalca na liniji KOCH obvezen. Odbor samoupravne delavske kontrole je tudi predlagal, da naj se realizira sklenjeni dogovor o vzdrževanju na Beli o zagotovitvi dežurnega električarja, zlasti na popoldanski in nočni izmeni.

Odbor je dal soglasje, da se delavec Jure Sefaj, glede na to, da je uspešno opravil žerjavovski tečaj, prične praktično usposabljanje.

Obravnavali so predlog o nadomestilu delavca za delovne naloge in opravila toplotnega tehnika, ki je dolgoročnejšega značaja.

V nadaljevanju se je odbor obravnaval kadrovska vprašanja in sicer:

- upokojitev delavca Dionizija Murovca
- priporočilo zdravstvene službe za delavca Šehzada KULARIČA, da se mu izda začasna odločba za drugega brusilca palic.
- Da se Miri KESEROVIČ izda odločba za del. naloge in opravila tajnice za določeno dobo,
- da se novospregajeta delavca Maria MILJAKA razporedi na del. naloge in opravila drugi ravalec, brušenih palic.

17. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

V sredo dne 28. januarja je predsednik odbora za gospodarstvo pri DS TOZD Jeklovlek Anton KLEMENC sklical 17. redno sejo. Odbor je pregledal sklepe prejšnje seje in ugotovil, da so izvršeni. Ponovno pa se je zadržal pri sklepu, da se sredstva za naložbe ustrezno povečajo z upoštevanjem ogrevanja hale in prestavitve brusilnih strojev.

V nadaljevanju je odbor obravnaval poročilo inventurne komisije. Odbor je bil mnenja, da je bila inventura izvršena v skladu z veljavnimi predpisi, zato predlaga DS, da potrdi elaborat o inventuri z vsemi pripombami in razlikami.

Pod tekoče zadeve so obravnavali spisek rezervnih delov iz uvoza, ki so nujno potrebni za vzdrževanje in proizvodnjo.

Obravnavali so tudi informacijo regionalne zdravstvene skupnosti Kranj, o zagotovitvi pravic in sredstev v zvezi z izvajanjem zdravstvenih varstev ob začasni nezmožnosti za delo, zaradi poškodb pri delu ali poklicne bolezni.

Na seji so obravnavali in sprejeli plan za mesec februar 1981, ki znaša 1850 ton. Pri tem so ugotovili, da je potrebno zaradi pomanjkanja delavcev in visoke bolezenske odsotnosti planirati več nadurnega dela in da se pri izdelavi luščenih jekel pojavljata predvsem vprašanja ustreznih naročil in polproizvodov.

— da se delavcu Hasanu KAPICU izda začasna odločba za del. naloge in opravila drugi razrezovalca na liniji KOCH.

Odbor je sprejel sklep, da se delavca Petra JURICA razporedi na predlog zdravstvene komisije na del. naloge in opravila kontrolor palic Förster za dobo šestih mesecev, zaradi poklicne rehabilitacije.

Ponovno so obravnavali sklep, da se pospešeno reši ustreza zaposlitev

18. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V četrtek dne 29. januarja je v odsotnosti predsednika Stane Rev vodil 18. redno sejo delavskega sveta TOZD Jeklovlek. Pri pregledu sklepov iz prejšnje seje so najprej ugotovili, da so izvršeni, ugotovili pa so, da do seje še niso prejeli pisnega odgovora na delegatsko vprašanje v zvezi s poravnavo osebnega dohodka.

Delegati so v nadaljevanju obravnavali elaborat o inventuri in ga sprejeli s pripombami in ugotovitvami inventurne komisije in odbora za gospodarstvo.

Pravilnik o organizaciji in načinu vodenja knjigovodstva je obrazložila tov. Kučinova. Sprejeli so sklep, da računovodja ugotovi, kako je TOZD Jeklovlek razvrščen v proizvodni verigi v sistemu dohodkovnih odnosov glede na gibanje proizvodnje in prodaje v letu 1979–1980.

Predlog poslovnika skupne disciplinske komisije so soglasno sprejeli.

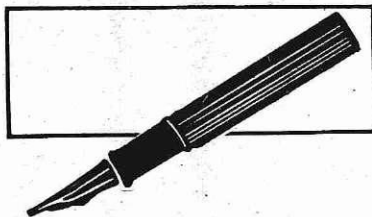
SORN Danice in dali soglasje za premestitev delavca Mirka BERO-NJA iz TOZD Valjarna debele pločevine, ki je začasno zaposlen v TOZD Jeklovlek.

Odbor je obravnaval še tekoče zadeve in odobril pet dni neplačanega dopusta za delavca, ki je opravljal izpite v svojem rojstnem kraju.

Za delavca, ki je že v disciplinskem postopku je bil zaradi neopravičenih izostankov mnenja, da ni upravičen do plačanega rednega letnega dopusta.

Ob sklepu seje so obravnavali bolezensko odsotnost ki je v porastu in sklepe skupne disciplinske komisije o kršitvah delovnih dolžnosti delavcev TOZD.

V.

35. IN 36. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Delavski svet TOZD Monter Dravograd je imel na dnevnem redu svoje 35. seje, dne 30. januarja, eno samo točko: elaborat o inventuri za leto 1980. Na 36. seji, ki je bila še istega dne, pa je, potem, ko je pregledal zapisnik in sklepe 34. seje, razpravljal o uskladitvi osebnih prejemkov z življenjskimi stroški in še onekaterih drugih zadevah.

V zvezi z viški oziroma manjki (ti so občutno nižji od viškov), ki jih je ugotovil pri inventuri osnovnega materiala, je sklenil, da se knjižijo v dobro izrednih prihodkov oziroma v breme drugih poslovnih stroškov. Podoben je sklep v zvezi z ugotovitvami pri inventuri drobnega materiala (v zvezi s slednjim naj še omenimo, da je glede obremenitev posameznikov, v kolikor ne bi vrtili orodja, sklenil, da naj se upošteva polna nabavna vrednost orodja).

Pri inventuri osnovnih sredstev, investicij v teku in sklada skupne porabe, pa je sklenil, da se kot višek aktivira in ovrednoti ročne škarje ter ognjevarno blagajno, vrtni stroj Hilti T 17 pa odpiše. Sklenil je tudi, da se za manko gradbenega dvigala do nadaljnjega bremenit enega izmed članov kolektiva, s katerim mora inventurna komisija osnovnih sredstev in skladiščnik razčistiti to zadevo. Stanje investicij v teku (obrat zvarjenec, omare za orodje, valjčnica za odvijanje pločevine, ozvočenje, gradbeno dvigalo z dodatno opremo in betonskimi predmeti) pa je potrdil brez pripomb.

Ustrezne sklepe je sprejel tudi v zvezi z inventuro denarnih sredstev, terjatev, obveznosti, vrednostnih papirjev ter nedokončane proizvodnje in gotovih izdelkov.

Sprejel in potrdil je tudi vse druge predloge in pobude centralne inven-

torajo vsi posamezniki vrniti vse orodje v skladišče do 16. maja in se zanj (le za tisto, ki ga pri določenem delu potrebujejo) ponovno zadolžiti. Orodja tudi ni mogoče prenašati z objekta na objekt, brez razdolžitve in ponovne zadolžitve. V primeru pa, ko si posamezniki sposojajo orodje za privatne namene, mora o iznosu orodja voditi točno evidenco čuvajska služba. Za orodnega skladiščnika in materialno knjigovodstvo pa velja, da morata najti boljši in učinkovitejši način medsebojnega sodelovanja.

Na 33. seji je razen o izvrševanju sklepov 31. seje ter o uskladitvi osebnih prejemkov z življenjskimi stroški, razpravljal še o vlogi iz Sentjanja za denarno pomoč pri nabavi uniform za godbenike (počakati je treba na zaključni račun) ter o izračunu druge rente za tehnično izboljšavo št. 2335 (»predimenzionirane diagonale v statik nosilcih«). Imenoval je tudi posebno tričlansko komisijo, ki bo obravnavala vse inovacijske predloge ter jih, strokovno utemeljene, predlagala odboru za gospodarstvo.

BL

TOZD Monter Dravograd

32. IN 33. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Dne 28. januarja se je odbor za gospodarstvo TOZD Monter Dravograd sestel najprej na 32. seji, nato pa še na 33. seji. Podobno kot delavski svet na 35. oziroma na 36. seji, je najprej obravnaval elaborat o inventuri za leto 1980, nato (na naslednji seji) pa je razpravljal še o uskladitvi osebnih prejemkov (dnevne, terenske dodatke, nočnina, kilometrini) z življenjskimi stroški, za obe seji delavskega sveta je pripravil tudi ustrezne predloge, ki jih je delavski svet tudi potrdil.

V zvezi z navedenima sejama odbora za gospodarstvo kaže spregovoriti le o nekaterih sklepih in ugotovitvah, ki jih nismo posebej omenili v izvlečku s seje delavskega sveta.

Tako je odbor (v zvezi z inventuro) na primer sklenil, da morajo vodja v skladišču ter vsi tam zaposleni tako urediti in pregledno sortirati vse materiale, vsak material pa

PREGLED SESTANKOV SDS

Minuli teden smo iz sedmih temeljnih organizacij in iz ene delovne skupnosti prejeli zapisnike z 59 sestankov SDS. Na sestanku so prevladovala predvsem tri osrednje teme: volitev delegatov za letne konference osnovnih organizacij sindikata (v manjši meri je bilo govora tudi o vsebini letnih konferenc), evidentiranje možnih kandidatov za samoupravne organe temeljnih organizacij in razprava o proizvodnih rezultatih (tehnični del poslovnega poročila) ter o izvajanju stabilizacijskih ukrepov v letu 1980. Nekatere razprave pa so se nanašale tudi na interno problematiko ter na nekatere druge zadeve.

Iz TOZD JEKLARNA smo prejeli zapisnike SDS kamnolom Trebež, SM peči 1 in 2, livna jama 1, 2, 3 in 4, staro železo 1, 2 in 4, priprava Fe-legur, elektropeči 1 in 3 ter kontiliv 1 in 2. Vse skupine so volile delegate za letno konferenco OOS. SDS kamnolom Trebež je razpravljala tudi o vzrokih za neizpolnjevanje plana v jeklarni v lanskem letu. Ugotavlja, »da se na žalost ista problematika nadaljuje tudi v letošnjem letu«. Ocenjevala je tudi delovno uspešnost tistih delavcev, ki so imeli zaradi zimskih razmer v kamnolomu še nekatere dodatne zadolžitve. SDS SM peči 2 se je pod razno seznanila s pogoji, ki otežujejo obratovanje. Posebej morajo paziti na porabo legur ipd., na spoštovanje varnostnih predpisov, redno mazanje strojev (vlagalci in žerjavovodje) ter na vpisovanje poškodb. O delu v lanskem letu ter o zaostajanju za planom je bilo govora tudi na SDS elektropeči 3. Ugotovila je, da jih najbolj bremenijo odpisi iz valjarne bluming, vendar pa se stanje v zadnjem času bistveno popravlja. Eden izmed sodelavcev je opozoril tudi na to, da je žerjav, ki ga uporabljata razen njih še dve zunanji firmi, preobremenjen ter v slabem stanju. Po njegovem mnenju bi bilo delo manj utrudljivo, če bi kabino ob kakšnem večjem remontu prestavili na most žerjava.

Iz TOZD PROFILARNA smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD (dva) ter profilarna 3. Na sestankih so izvolili delegate za letno konferenco osnovnih organizacij sindikata ter podelili priznanja ob 30-letnici samoupravljanja v Železarni. Na sestanku SDS profilarna 3 je bilo med drugim rečeno, da bi bilo treba izboljšati transport surovega vložka. Ta SDS meni, da je za delo, ki ga opravlja, preslabo plačana.

SDS adjustaža 1 (TOZD JEKLOVLEK) se je istega dne sestala dvakrat. Najprej je izvolila delegate za letno konferenco OOS ter se seznanila z akcijo za popis prebivalstva ter s spremembami pri osebnem dohodku zaradi sprememb obračunskih postavk. Nato pa se je seznanila še z zadnjimi tremi številkami tedenskih informacij ter s poslovanjem TOZD in Železarne v lanskem letu. Ugotovila je, da je njihova temeljna organizacija dosegla nekatere pomembne proizvodne uspehe (izplen so izboljšali za 1,1 %, produktivnost je porasla za 8 %, nižja pa je bila tudi poraba energije), da pa je še vedno problem oskrba z vložkom. Pritožuje se nad slabim vložkom, ki je vzrok za porast reklamacij.

V TOZD ELEKTRODE so se sestale SDS vodstvo TOZD, rezalnica 2, oplaševalnica 2, ognjevzdorni materiali ter transport-skladiščenje. Tudi te skupine so se seznanile s proizvodnimi rezultati v letu 1980, prav tako pa tudi z izvajanjem stabilizacijskih ukrepov. SDS vodstvo TOZD ugotavlja, da je bil stabilizacijski program le delno uresničen ter meni, da je treba z njim nadaljevati tudi v letošnjem letu. Ugotavlja tudi, da januarski plan ni bil dosežen ter da se je treba prizadevati za izpolnitev plana tudi z dodatnim delom oplaševalnice. Obširno je spregovorila tudi o interni problematiki, pri čemer je bilo poudarjeno zlasti vprašanje prevelike odsotnosti ter delovne in tehnološke discipline. Ker nekateri delavci svojega dela ne opravijo, ga morajo drugi delavci namesto njih. Starejši delavci so bili mnenja, da so pred leti v tem pogledu veliko bolj delali ter da bi bilo treba proti kršiteljem ostreje ukrepati. Evidencialno so — tako kot tudi v drugih SDS — možne kandidate za samoupravne organe. SDS rezalnica 2 ugotavlja, da je bil plan VP žice v letu 1980 dosežen le 92-odstotno (v prvem polletju je manjkalo VP žice, zatem pa so bili zaradi potreb po rezanju EO žice rezalni stroji zelo »zasedeni«). Plan VP žice v januarju pa je bil presežen. Na sestankih je bilo govora tudi o koriščenju dopusta v letu 1981 ter sprejet sklep, da bo normalno potekalo tudi popoldansko delo ob delovnih sobotah, razen v primeru, če ne bo dogovorjeno drugače.

O proizvodnji v lanskem letu ter o izvajanju stabilizacijskih ukrepov so spregovorile tudi SDS vodstvo TOZD ter žebeljarna 1, 2 in 3 v TOZD ŽEBELJARNA. Skupine so izvolile tudi delegate za letno konferenco OOS. V razpravi na sestanku SDS vodstvo TOZD je bilo rečeno, da so bili v lanskem letu doseženi zadovoljivi proizvodni rezultati, saj so plan izpolnili, odprema žičnikov pa je bila rekordna. Z izvajanjem stabilizacijskega programa pa niso povsem zadovoljni, saj je bilo preveč izmečka pri žičnikih. Temu vprašanju morajo vsi organizatorji dela ter vodstvo TOZD letos nameniti več pozornosti. Kljub temu pa je bila večina ciljev doseženih, predvsem zaradi boljše dela in razporejanja delavcev ter zaradi štednje z energijo. SDS žebeljarna 1 je imela na tehnični del poslovnega poročila

nekatero pripombo. Rečeno je bilo, da so se pogoji dela po žebeljskih grupah poslabšali odkar obratujejo z novimi stroji. Večja storilnost kapacitet namreč zahteva večje fizične in duševne napore (koncentracijo, refleksje, odgovornost, strokovno usposobljenost), kar pa se ne odraža tudi v zaslužku. Menijo, da se bo delavec pri obstoječem tempu hitreje izčrpal in da se morajo izboljšati tako pogoji dela kot dohodek. Pritožuje se tudi nad odvijati iz Zenice ter nad slabo kvaliteto žice dimenzije 22 ter 25 (vodstvo naj bi to problematiko ustrezno sprejelo ter upoštevalo pri izplenu). Pripombe so bile izrečene tudi na vzdrževanje čistilnih bobnov (prvi boben sploh ne vleče žaganja ter je zato vedno zamašen; zaščitne mreže ob kolesih se ne obnavljajo) in na ogrevanje obrata. Voznikom vilicarjev SDS predlaga, da naj se sestanejo ter razpravljajo o vzdrževanju, varnosti, delovni disciplini ipd. SDS žebeljarna 2 se zavzema predvsem za bolj vestno delo čistilcev žičnikov. Meni, da naj posameznik, ki je kriv, da se žičniki zamešajo, za to tudi odgovarja. Tudi na sestanku SDS žebeljarna 3 je bilo sklenjeno, da je treba zmanjšati izmet. Sodelavcu, ki je postavil vprašanje, zakaj se daje k strojem tako malo olja, je bilo na sestanku odgovorjeno, da se bo za zadovoljivo oskrbo takoj poskrbelo.

Sestanki SDS ključavničarji 1 in 2, instalacija 1, montaža 1, žerjavni 1 in 2, hidravlika in pnevmatika ter RTA 6 v TOZD REMONTNE DELAVNICE so potekali v znamenju priprav na letno konferenco OOS. SDS montaža pa je spregovorila tudi o problematiki v oddelku. Ugotavlja, da so remontni s strani priprave in gospodarjev slabo pripravljeni ter da jim manjka delavcev (odhajanje elektrovarilcev!). Zanimajo jih tudi, zakaj so osebni dohodki v remontnih delavnicah toliko pod osebnimi dohodki v TOZD Strojne delavnice, ter zakaj pri njih ni uveden dodatek za deficitarnost in kvaliteto dela. Nadalje opozarja še na problematiko prevoza iz Javornika na Jesenice ter na probleme mladih delavcev v samskih domovih. Obe SDS žerjavnega oddelka sta izrazili željo, da bi se na sindikalni konferenci spregovorilo tudi o pomanjkanju ključavničarjev ter o porastu življenjskih stroškov v Sloveniji. SDS hidravlika in pnevmatika ugotavlja, da je bila zelo slabo obveščena o delu svoje sindikalne organizacije. Pritožuje se tudi nad tem, da se ne organizira nobenih izletov ter, da se nihče iz njihove delovne skupine ni dobil karte, ki jih sindikat kupuje za razne kulturne prireditve. SDS RTA 6 je izrazila svojo podporo programu sindikalne grupe RTA spregovorila pa je tudi o disciplini, opravljenem delu, odgovornosti, stroških, varčevanju ipd. Ugotovila je, da se v oddelku približujejo zastavljenim ciljem, da pa se morajo še zlasti zavzeti prizadevati, da uspešno zaključijo obveznosti v zvezi z investicijo v novo ATC. Pri tem morajo biti zlasti pozorni na gibanje stroškov.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

8. SEJA PREDSEDSTVA KS ZSMS ŽELEZARNE

V soboto, 7. februarja, je bila v sejni sobi pri Jeleni osma seja predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS Železarne. Na seji smo obravnavali in sprejeli program dela posameznih komisij. Poudariti je treba, da so programi dela posameznih komisij narejeni na osnovi programov dela osnovnih organizacij. V zvezi s tem smo planirali v mesecu marcu programsko delovno konferenco, ker bodo predlogi programov dela v kratkem posredovani skupaj s finančnim poročilom v razpravo vsem osnovnim organizacijam.

V nadaljevanju smo obravnavali sklepe problemske konference zveze komunistov Železarne z dne 12. januarja, ki zajemajo pregled stanja in nadaljnje naloge na področju ustvarjanja in delitve dohodka, vrednotenja nalog in delitev sredstev za osebne dohodke. Ti sklepi obvezujejo tudi mlade, da se tvorno in aktivno vključimo v razprave z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami in organi pri odločevanju oziroma pri sprejemanju samo-

upravnih aktov, ki urejajo omejenjena področja. V zvezi s tem smo predlagali, da bi koordinacijski svet po razpravi v osnovnih organizacijah organiziral problemsko konferenco o družbenoekonomskem položaju mladih delavcev, katere naj

VOLILNO-PROGRAMSKA KONFERENCA

V petek, 13. januarja, smo mladi v osnovni organizaciji ZSMS TOZD Livarna izvedli volilno-programsko konferenco. Poleg mladih, zaposlenih v TOZD, sta bila prisotna tudi vodja TOZD Livarna Jože Osvald in sekretar osnovne organizacije zveze komunistov Anton Avbar.

Dosedanji predsednik tov. Radinovič je prebral poročilo o delu mladih v preteklem letu. Ugotovili smo, da je bilo delo naše mladinske organizacije v preteklem letu uspešno, čeprav smo v drugi polovici leta nekoliko popustili.

Vodja temeljne organizacije Jože Osvald je v imenu vodstva pozdravil konferenco in v nadaljevanju povedal nekaj o razvoju livarne. Posebno

bi bila izpeljana nekje v drugi polovici meseca februarja.

Seja je bila zaključena z obravnavano vlogo likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar, s katero prosijo za denarno pomoč pri izvedbi kolektivne slikarske razstave ob 35-letnici nekinjenega delovanja. Z. Smid

je poudaril, da smo ravno mladi tisti, ki bomo skrbeli za nadaljni razvoj livarne in dodal, da mladi pri volitvah v samoupravne organe ne smemo stati ob strani.

Razpravljali smo tudi o problemu livarskega kadra — kaluparjev in modelnih mizarjev. Zelo malo mladih se odloča za ta dva poklica, bodisi, da ne vedo dovolj o teh poklicih ali pa za učenje poklica nimajo možnosti. Če hočemo, da se bo livarna razvijala naprej in da bo delo potekalo nemoteno, potem bi morali preko osnovnih in poklicnih šol poskrbeti za kader v livarni. Predlagal je tudi, da bi v bodoče morali več mladih kandidirati za sprejem v zvezo komunistov.

V razpravi je bilo tudi rečeno, da mladi ne sodelujejo pri kompliciranih delih, s tem pa se mladim zavira razvoj in pridobivanje poklicnega znanja.

Sekretar osnovne organizacije zveze komunistov je pozdravil konferenco in pozval mlade, da vestno delamo in da naj izvolimo v predsedstvo OO ZSMS TOZD Livarna najboljšo mladino. Po poročilu in razpravi smo izvolili nove člane predsedstva in sicer: za predsednika Rasima Kolakovića, sekretarja Radeta Radinovića in Črtomirja Mesarića, za referenta za šport Martina Mlakarja, referenta za kulturo Mirsada Musića, referenta za SLO in DS Radeta Radinovića in referenta za IPD Črtomirja Mesarića.

Izvolili smo tudi tričlansko komisijo za izbor najboljšega mladega delavca — samoupravljalca v livarni.

Sklenili smo, da bodo referenti do naslednjega sestanka pripravili programe dela.

Č. Mesarič

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

OBVEŠČANJE O RBK NEVARNOSTI

Obveščanje se izvaja enotno, stalno in hitro s prioriteto na sredstvih za zveze.

Obveščanje o RBK nevarnosti se izvaja z alarmiranjem in opozorilom.

RBK ALARMIRANJE:

Z alarmom se prebivalstvo opozarja na izvajanje zaščitnih ukrepov. Alarmira se prebivalstvo v naslednjih primerih:

— ko se zaznajo znamenja karakteristična za kemični napad (udar).

— kadar je v zraku ali na zemljišču s kemičnim ali radiološkim detektorjem dokazano obstojanje BSt ali radioaktivnosti z močjo 0,5 r/h, oziroma 0,1 r/h če je v atmosferi prah v večji količini,

— kadar se po izvršenem N in KU vizualno utrdi, da se naselju približuje val BSt, prah, dim ali r/a oblak.

— po prejemu ukaza, obvestila od nadrejenih ali opozorila od že ogroženega sosednega naselja, razporejenih v smeri od koder piha veter.

Možni so primeri, da se prebivalstvu da alarm in vzpostavlja stanje zaščite tudi v primeru pojave nevtralnih dimov, prahu in podobnih sumljivih znakov, ki ne predstavljajo realne nevarnosti.

Takšni alarmi (čeprav predstavljajo obremenitev in utrujenost prebivalstva) prinašajo manj škode, kakor pa, če jih sploh ni ali pa se zaščitni ukrepi organizirajo za zamudo.

Ni dovoljeno poljubno razlaganje sumljivih znakov in zaradi tega dovajanje prebivalstva v položaj, da pretrpijo velike izgube.

Pravico dajanja alarma imajo: starešine enot svojim enotam, opazovalnice in patrulje ABHO prebivalstvu in enotam v bližini, OCOA, PCOA, RCOA.

Signal se predaja na valu obveščanja in zvezah poveljevanja (radio, radio-relejni, žična sredstva).

Na signal RBK alarma je postopek naslednji:

— prebivalstvo, ki je zunaj, si takoj nadene z/m, zaščitno ogrinjalo in rokavice v zaščitni položaj. Če situacija dovoli so takoj poišče primerno zavetje,

— ljudje v zakloniščih brez FV naprav, ali v zaklonilnikih si takoj nadanejo z/m,

— okna, vrata in podobno se takoj zapre, če to ni bilo storjeno že ob opozoritvi,

— ventilacijska naprava brez filtra se izključi, ali pa se ustvari samo notranja cirkulacija zraka. FV sistemi v zakloniščih se vključijo 10–15 minut po kemičnem napadu, oziroma čim pozneje pri prihodu r/a oblaka. Te sisteme je vključevati kadar so hlapi BSt že precej razredčeni in po vsedanju največje koncentracije r/a materiala.

POSTOPEK PRI IZVAJANJU UKREPOV ZA RBK ZAŠČITO

I. ZAŠČITA PRED JEDRSKIM OROŽJEM:

Popolno zaščito pred jedrskim orožjem je težko doseči. Tako bi nas varovala le zelo globoko pod zemljo in trdno zgrajena zaklonišča. Na primerni razdalji od kraja eksplozije, ta je odvisna od jakosti in vrste eksplozije, pa nas dobro varujejo tudi druga primerno trdno zgrajena zaklonišča, zelo debelo plastjo betona ali zemlje na vrhu.

Ce je kdo ob eksploziji izven zaklonišča, ravna takole:

— če je v neposredni bližini, torej korak ali dva proč, jarek, jama v zemlji, nasip, gomila zemlje, debel zid ali podobno zavetje, se čim hitreje uleže vanj, oziroma za njim,

DOGOVOR MLADIH V ELEKTRO-REMONTNIH DELAVNICAH

Za nekaj časa je naša mladinska organizacija prenehala delovati, ker ni bilo nikogar, da bi se zavzel za naloge, ki naj bi jih opravljali mladi. Tako smo izvolili novega predsednika Sašota Jakšića, ki je pripravljen začeti z resnim delom.

Tako smo se v mesecu februarju mladi iz elektro-remontnih delavnic dogovorili o programu za tekoče leto. Naložili smo si dosti velike naloge, z dobro voljo in prizadevanjem pa smo jih pripravljeni tudi uresničiti.

Tako bi tedensko urejevali delovna mesta in delavnice. Predlagali smo tudi, da bi mesečno očistili okoli delavnice in industrijska okna. To seveda ne bo tako lahko, saj zaenkrat nimamo primernih priprav. Dogovorili smo se z delovodji, da bi nam priskrbeli pripomočke. Predlagali smo tudi, da bi aktiv sodeloval na prireditvah v organizaciji OO ZSMS, RD, KS ZSMS Železarne in OK ZSMS Jesenice. Predstavniki mladine naj bi sodelovali tudi v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah.

V prihodnje bomo formirali komisijo za ocenjevanje delavcev v

tekmovanju za najboljšega delavca samoupravljalca.

Komisija bo sestavljena iz predstavnikov ZK, zveze sindikatov, ZSMS, delovodij in vodje obrata. Eventuelno pa bi komisija reševala tudi manjše probleme v okviru elektro delavnice.

Govorili smo tudi o disciplini v kolektivu. Prizadevali si bomo, da se tehnološka, delovna in osebna disciplina dvigne, saj samo s tem lahko pričakujemo dvig storilnosti in boljše kvaliteto, to pa je tudi predpogoj za uresničevanje smernic, ki jih narekuje stabilizacija v gospodarstvu.

To so naše naloge, ki pa jih bomo stopnjevali in vsebinsko bogatili. N. R.

SESTANEK OO ZSMS TOZD VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL

V sredo 4. februarja je bil sestanek osnovne organizacije ZSMS TOZD Valjarna bluming štekel.

Že v začetku so mladi ugotovili, da mladinska organizacija v TOZD skorajda ni obstojala — oziroma delovala, zato so se odločili, da ustanovijo pripravljalni odbor, ki bo pripravil programsko volilno konferenco, na kateri bi predlagali možne kandidate za predsedstvo in ohlikovali smernice za delo mladinske organizacije. Glede na izmenično delo so sestanki otežkočeni, zato so na sestanku sprejeli sklep, da ustanovijo aktivne po oddelkih.

V nadaljevanju so pregledali delo v preteklem obdobju in ugotovili, da so kljub neaktivnosti dosegli nekatere manjše rezultate v določenih akcijah, kaže pa se tudi želja po delovanju. Vendar se to brez organizirane in vodene dejavnosti ne bo samo po sebi spremenilo, oziroma delo ne more potekati tako, kot bi za mladinsko organizacijo moralo. Za po-

novno ožvitev in delovanje mladinske organizacije je bila ponudena pomoč vseh dejavnikov v TOZD, kot tudi s strani tovarniškega koordinacijskega sveta in koordinacijskega odbora ZSMS krajevne skupnosti Javornik — Koroška Bela.

Ob sklepu sestanka so sprejeli naslednje sklepe: da v pripravljalnem odboru delujejo člani Anton Miklič, Anton Čop, Janez Kralj, Marko Ivančič, Razim Jusić in Husein Kljunić, ki morajo do konca meseca februarja izvesti evidentiranje možnih kandidatov za novo vodstvo mladinske organizacije in s kandidati izvesti pogovor ter dobiti njihovo zagotovilo, da so pripravljeni delovati v ZSMS. Pripravljalni odbor bo pripravil tudi predlog, smernic za delovanje v prihodnjem obdobju. Dogovorili so se da o poteku in sklepih sestanka obvestijo vse ostale mladince in da za prihodnji sestanek pridobijo še več mladih delavcev.

ZŠ

SKUPŠČINA OO ZSMS KS SAVA

Mladi v KS Sava so že nekaj časa dokaj aktivni, kar je izredno spodbudno, če pomislimo na nekaj »suhih let«, ko je bilo predsedstvo osnovne organizacije ZSMS samo na papirju. Tako je bila v petek, 13. februarja, v prostorih KS Sava redna letna skupščina.

Po pozdravnem govoru predsednika osnovne organizacije ZSMS, smo prešli na poročilo komisij o rezultatih dela v preteklem letu. Ugotovili smo, da je glede na število aktivnih članov bilo narejeno kar dosti. Med drugim: nogometni turnir (koli 200 tekmovalcev), obisk spominskih obeležij iz NOB v naši KS ob dnevu mrtvih, rekreacija v ŽIC, sodelovanje na kulturnih večerih z domom učencev, sodelovanje na kvizu ob kulturnem prazniku in ne nazadnje tudi redno sestajanje v spodnjih prostorih krajevnih skupnosti.

V naslednji točki dnevnega reda je predsednik OO ZSMS podal finančno poročilo. Sredstev je v tem stabilizacijskem času povsod malo, vendar le upamo, da bomo dobili sredstva od krajevnih skupnosti, osloniti pa se bomo morali predvsem na svoje lastne moči.

Pregledali smo tudi aktivni plan aktivnosti za leto 1981. Velikokrat se dogaja, da so plani preobširni, mi smo ga sprejeli v realnem okviru. Izvesti mislimo akcije, ki smo jih

izvedli preteklo leto, za ostale akcije pa se bomo zmenili sproti na skupnih večerih, ki jih bomo imeli tudi sedaj v petkih ob 18. uri v spodnjih prostorih krajevnih skupnosti Sava.

Po tem poročilu smo volili člane predsedstva. Neaktivne člane smo izločili, izvolili pa smo nekaj posameznikov izmed prisotnih, ki so izjavili, da so pripravljeni delati. Doslej je se to izkazalo kot manj primerno, saj teh ne poznamo dobro in pogosto, se zgodi, da po tem prvem sestanku ne pridejo več. Želja vseh je seveda, da se tokrat to ne bo zgodilo. Za predsednika osnovne organizacije ZSMS smo ponovno izvolili Jošta Novaka.

Ob sklepu še nekaj o udeležbi na skupščini. Poleg prisotnega sekretarja osnovne organizacije zveze komunistov KS Sava in predsednika KK SZDL, je bilo prisotnih še 17 mladih, kar pa je katastrofalno malo: 3% od vseh mladih v krajevni skupnosti. Našo naslednjo aktivnost tako vidimo v tej smeri — povečanje aktivnosti mladih.

Kot vemo, je ena izmed nalog ZSMS, da krepí socialistično samoupravno družbeno politično zavest mladine. Ker pa, kot sem omenil, ni prave aktivnosti — udeležbe mladih, se zastavlja vprašanje, kako se bodo mladi vključevali v samoupravljanje, ob njihovi majhni družbenopolitični zavesti. MB.

KRATKI NOVICI

Na osnovi akcijskega programa, oziroma sklepov programsko volilne konference občinske konference ZSMS Jesenice, mora tudi občinska konferenca imeti operativni program dela, po katerem izvaja in usklaja načrtani program.

Ker je program obširen, operativni programi posameznih komisij pa še niso bili izdelani so se v soboto, 31. januarja v hotelu Svoboda na Bledu zbrali vsi člani delovnih teles pri OK ZSMS Jesenice.

Najprej je Darko Mlakar predstavil okvirne teme problemske konference, ki bo na temo Mladi v družbenoekonomskih odnosih. Zatem so se člani področnih konferenc razdelili v skupine in sestavili operativne programe posameznih komisij.

V popoldanskem drugem delu srečanja so predstavniki komisij predstavili sestavljene programe vsem prisotnim. Izrečene pripombe bodo tudi vključili v programe.

Odziv mladih članov področnih konferenc je bil zadovoljiv in mislim, da je bil tudi namen dosežen, kajti posamezne komisije so sestavile dokaj obsežne in pester programe.

Sicer pa je bil s tem napravljen šele prvi korak v tekoče leto. Vse osnovne organizacije, kot tudi člane občinske konference ZSMS pa čaka še obilo trdega dela, če hočemo, da bo REČENO, in tudi STORJENO in bodo lahko poročila še obsežnejša in trdnjša kot programi.

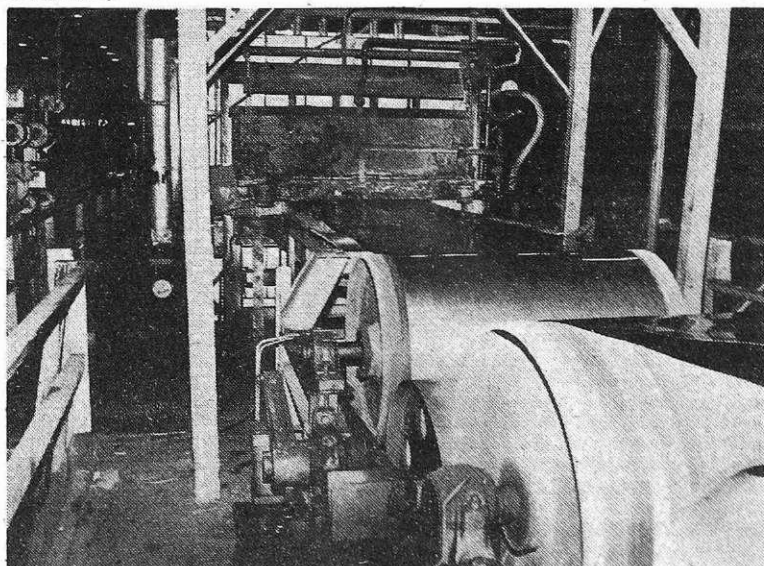
Kot že več let, so se tudi letos predstavniki jeseniške mladine udeležili komemorativne slovesnosti v Svecah na Koroškem, ob obletnici smrti Matije Verdника-Tomaža. Na komemoraciji so bili zbrani koroški borci NOV, člani ZZZ NOV Radovljica in Jesenice ter pet predstavnikov ZSMS Jesenice.

OB skupni grobnici padlih borcev je spregovoril nekaj besed o življenjski poti Matije Verdника-Tomaža, katere se je tragično končala 2. februarja 1944, predsednik občinske konference ZSMS Jesenice, Danilo Klinar.

S. Branka

Člani združenega odreda RBK v delovnih — zaščitnih oblekah (Foto S. Tarman)

Žarilna linija v hladni valjarni Bela (Foto I. Kučina)

OSEBNI DOHODEK V LETU 1980

(Nadaljevanje s 1. strani)

šal obseg dela prek polnega delovnega časa, malenkost nižje pa so bile tudi poprečne prispevne stopnje iz bruto osebnega dohodka, predvsem zaradi ukinitve občinskega davka od osebnega dohodka.

Kateri so bili najpomembnejši vplivi na gibanje osebnega dohodka v letu 1980?

Začetna stagnacija proizvodnje koncem leta 1979 se je v letu 1980 še z večjim tempom nadaljevala. Istočasno z upadanjem proizvodnje pa se stroški niso zmanjševali, kar so cene nabavljenih surovin hitro naraščale in je dohodek komaj dosegel raven enakih obdobjih predhodnega leta. Ob takih rezultatih je osebni dohodek v Železarni iz meseca v mesec upadal skozi vse prvo polletje tako v bruto kot neto znesku in na zaposlenega. V tem času je izdatno upadlo število zaposlenih, krčilo se je obseg plačanega dela prek polnega delovnega časa, zaustavljeno je bilo prevrednotenje del. Vsi ti ukrepi so vplivali na zmanjševanje osebnega dohodka, toda kljub temu je bila naša delovna organizacija ob polletju računsko dokaj izrazit kršitelj družbenega dogovora, ker pač ni bilo ustvarjenih pogojev za doseg višjega dohodka.

Ob prehodu v drugo polletje so nekatere temeljne organizacijske uspešno napredovale v povečanju deleža proizvodnje višjih kvalitativnih razredov. Ta usmerjenost je kazala dobre rezultate v poslovnem uspehu celotne delovne organizacije. K temu je potrebno dodati vsekakor močan vpliv linearnega povečanja cen naših izdelkov. Takšni rezultati so omogočili postopno uveljavljanje naslednjih ukrepov:

- povečevanje deleža osebnega dohodka iz učinkovitosti dela na račun prehoda v proizvodnjo višjih kvalitativnih razredov z višjo prodajno ceno.
- povečanje osnove osebnega dohodka za 5 % s prvim septembrom
- povečanje osnove osebnega dohodka za 10 % s prvim oktobrom
- izplačilo poravnave in poprečni višini 60 % mesečnega osebnega dohodka v obdobju desetih mesecev.

Ob teh ukrepih in ob visokem osebnem dohodku v decembru, je planirana višina bruto osebnega dohodka za leto 1980 presežena za 0,5 %, neto sredstva so višja za 1,1 % kot v planu, na zaposlenega za 182 ur pa je bilo izplačanih kar 6,1 % več osebnih dohodkov kot smo planirali. Osebni dohodek na zaposlenega je lahko plan presežal zaradi izrazitega nedoseganja planiranega števila zaposlenih, tako da praktično plan sredstev za osebne dohodke ni prekoračen, istočasno pa ni presežen limit po družbenem dogovoru. Po tem aktu bi lahko izplačali celo nekoliko več osebnega dohodka, vendar nam vsota ustvarjenega dohodka in naši interni samoupravni akti tega niso dopuščali.

Delež osnovnega osebnega dohodka (iz vrednotenja) v celotnem OD se iz leta v leto manjša. V letu 1980 je osnovni osebni dohodek soudeležen v skupnem osebnem dohodku za efektivno delo le še s 53,3 %, medtem ko je leto pred tem znašal njegov delež še 55,4 %. Največji delež zmanjšanja udeležbe osnovnega osebnega dohodka odpade na povečanje učinka, ki je bilo doseženo predvsem z uvedbo višjega faktorja izravnave.

Posebno pozornost je potrebno posvetiti dodatkom za delo v posebnih časovnih pogojih dela. Njihov delež na osnovo je za 2,6 odstotnih točk večji kot v letu 1979. Povečali so se deleži vseh dodatkov, razen dodatka za delo prek polnega delovnega časa. Obseg plačanega dela prek polnega delovnega časa se je namreč izrazilo zmanjšal, tako da so poprečni zneski dodatka manjši za 0,4 odstotne točke, čeprav je bil tudi ta dodatek v drugi polovici leta 1979 povečan s faktorjem 1,36. Pri vseh ostalih dodatkih nastopa povečanje deleža prav zaradi tega, ker je bilo višje vrednotenje časovnih pogojev v veljavi le polovico predhodnega leta. Posebno se to odraža v sobotnem in popoldanskem dodatku, ki sta bila na novo uvedena.

Zanimive so ugotovitve glede bolezenske odsotnosti. Le-ta je med letom izrazito nihala, zbirni podatek pa kaže, da je le nekoliko manjša kot leto poprej. Znesek izplačil za bolezensko odsotnost pa je bolj porasel kot poprečje osebnega dohodka, kar je posledica 30 % povečanja osnove za izračun nadomestila za bolezensko odsotnost, medtem ko je osebni dohodek porasel v letu 1980 le za 20 %.

Prva razpredelnica (I.) kaže, da je skupno izplačilo v letu 1980 za 5,7 % bolj poraslo kot izhaja iz ravni osnovnega osebnega dohodka. Najvplivnejše elemente smo že opredelili. Med tistimi elementi, ki so delovali v smeri povečanja omenimo še dodatek na delovno dobo, kar posredno dokazuje, da se kljub visoki fluktuaciji povečuje poprečna

delovna doba železarjev. Vzporedno s tem narašča v enaki meri delež plačanega sobotnega dopusta. Udeležba refundiranih osebnih dohodkov iz sredstev drugih je sicer majhna, vendar se je v zadnjem letu izredno povečala predvsem pa delež za sodelovanje v vajah SLO in nadomestil, ki jih prejema naš delavci za čas delovanja v organih izven delovne organizacije.

Pregled osebnih dohodkov po kategorijah potrjuje naše težnje, da bi dela v težjih pogojih okolja razmeroma višje stimulirali. Največji porast osebnega dohodka je skoncentriran v kategorijah 6 do 12. S temi kategorijami je vrednoteno delo večine delavcev in največje povečanje je pri

delavcih, ki delajo v neprekinjenem sistemu dela. V temeljnih organizacijah z neprekinjenim sistemom dela so tudi ostali delovni pogoji najtežji.

Visok porast osebnega dohodka je ugotovljen tudi za kategorije 2 in 3. Delavci s temi kategorijami v precejšnjem deležu delajo le popoldne, zato jim je uvedba popoldanskega dohodka pomembno izboljšala startno osnovo osebnega dohodka.

Razmerje med izplačanim osebnim dohodkom za najvišjo in najnižjo kategorijo se je zmanjšalo, zmanjšalo pa se je tudi razmerje med poprečjem osebnega dohodka delavcev, ki opravljajo dela z zahtevano visokoškolsko izobrazbo in delavcev najnižjih profilov.

Primerjava kategorij:

	1979	1980	Indeks
kategorija 28	22.699	24.426	107,6
kategorija 1	4.196	4.820	114,9
razmerje	1:5,4	1:5,1	—

Primerjava medsebojnih kategorij ni vedno dober vzorec, ker je v posameznih kategorijah zaposleno premajhno število ljudi, zato so slučajni vplivi zelo močni. Predvsem je

močan vpliv bolezenske odsotnosti, ki je prisotna tudi v zgornjem prikazu za bolj sigurna orientacija na razmerja med kvalifikacijskimi razredi.

TABELA 1: SPREMEMBE V STRUKTURI OD

Element Strukture	1980	1979	Indeks
1. Osnovni OD	100	100	100
2. Učinek	35,3	40,1	113,6
3. Stimulacija za rast produktivnosti	6,1	6,3	103,3
4. Ocena DP	13,0	13,2	101,5
5. Dodatek za del. dobo	7,7	8,0	103,9
6. Plačan sob. dopust	2,8	3,1	110,7
7. Časovni dodatki	14,8	17,4	117,6
— nočni	6,1	6,8	111,5
— nedeljski	2,5	2,8	112,0
— nadurni	3,1	2,7	87,1
— praznični	0,6	0,7	116,7
— popoldanski	2,1	3,7	176,2
— sobotni	0,4	0,7	175,0
8. Otežkočeni dodatki	2,4	2,6	108,3
9. Nadomestilo za bolniško odsotnost do 30 dni	5,4	6,8	125,9
10. Ostalo	1,1	0,4	36,4
11. OD iz sredstev TO	188,6	197,9	104,9
12. Nadomestilo za bolezensko odsotnost nad 30 dni	5,3	6,7	126,4
13. Refundirani OD	0,1	0,5	500,0
14. Skupaj izplačani OD	194,0	205,1	105,7

PREGLEDNICA 2: OD po kvalifikacijah

Kvalifikacija	popr. OD 1979	popr. OD 1980	Indeks	Razmerje 1979	nekv. 100	1980
Nekvalificirani	4.737	5.700	120,3	100,0	100,0	
Polkvalificirani	5.905	7.163	121,3	124,7	125,7	
Kvalificirani	7.274	8.767	120,5	153,6	153,8	
Visokokvalific.	8.622	10.252	118,9	182,0	179,7	
Delovodji	10.643	12.613	118,5	224,7	221,3	
Nižji strok.	6.041	7.101	117,5	127,5	124,6	
Srednja šola	7.892	9.269	117,4	166,6	162,6	
Višja šola	10.029	11.685	116,5	211,7	205,0	
Visoka šola	11.638	13.651	117,3	245,7	239,5	

Iz pregleda je značilna predvsem ožitev razpona med najnižjo kvalifikacijsko stopnjo in osebnim dohodkom za opravljanje neproizvodnih del, pri čemer je ta ožitev najbolj izrazita z dela, ki zahtevajo visoko stopnjo strokovnosti.

Zaključimo lahko, da sistem osebnega dohodka v letu 1980 ni doživel večjih, globalnih sprememb, ker predloga samoupravnega sporazuma

nismo sprejeli zaradi potrebne uskladitve z določili dolgoročnega družbenega dogovora o delitvi OD. Večina ukrepov na področju osebnega dohodka je bilo usmerjenih tako, da sprejeta delitvena razmerja niso bila porušena. Opazen je le vpliv delovanja višjega vrednotenja časovnih pogojev dela, ki je postavilo delavce v neprekinjenem proizvodnem procesu v prednostni položaj.

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Strojne delavnice

19. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Delavski svet TOZD Strojne delavnice je na svoji 19. seji, dne 30. januarja, z nekaterimi pripombami potrdil elaborat o inventuri. Poleg tega je obravnaval tudi akte s področja knjigovodstva in dela disciplinske komisije v Železarni, predlog regionalne zdravstvene skupnosti Kranj ter tri sporazume s področja bančništva.

Kot je razvidno iz zapisnika s te seje, je razprava potekala le v zvezi s prvo točko (inventura). V zvezi z njo je bila sprejeta pripomba, da naj se oprema nove jedilnice na Javorniku prenese v TOZD Družbena prehrana in da je v zvezi z vzdrževanjem in z ogrevalnimi napravami te kantine potrebno organizirati sestanke vseh uporabnikov. V zvezi z inventuro so člani delavskega sveta prav tako sklenili, da je potrebno dvakrat mesečno pregledati spiske nedovršene proizvodnje in da je treba na naslednji seji poročati, kdo in zakaj je zakrivil primanjkljaj 390 din.

Brez pripomb in razprave je delavski svet na tej seji sprejel oziroma potrdil pravilnik o organizaciji in načinu vodenja knjigovodstva v Železarni, poslovnik o delu skupne disciplinske komisije, stališča k predlogu regionalne zdravstvene skupnosti Kranj (o zagotovitvi pravic in sredstev v zvezi z izvajanjem zdravstvenega varstva ob začasni nezmožnosti za delo zaradi poškodb pri delu ali poklicne bolezni), samoupravni sporazum o temeljnih srednjeročnega plana Ljubljanske banke — TB Gorenjske Kranj za obdobje 1981—1985, spremembe in do-

polnitve sporazuma o združitvi v Jugobanko — TB Ljubljana, samoupravni sporazum o temeljnih srednjeročnega plana Jugobanke — TB Ljubljana ter spremembe in dopolnitve statuta Jugobanke — TB Ljubljana.

Pod razno je delavski svet obravnaval osnutek programa dela, ki mu ga je predložil vodja TOZD Strojne delavnice. Sklenil je, da je podrobnejši program treba pripraviti do konca meseca marca. Potrdil je tudi predlog vrednotenja delovnih nalog phalca specialista (10. kategorija) in skoblarja specialista (ista kategorija), ki delata na novem skobelnem in phalnem stroju. Glede naročil za remont valjarne žice je sprejel sklep, da se izpolnjujejo pod posebnimi časovnimi pogoji. Potrdil pa je tudi predlog, da se, zaradi sprememb v sistemu financiranja dejavnosti SIS, zmanjša za 5 % obremenitev na bruto osebni dohodek oziroma temu enakovredno poveča neto osebni dohodek. Z evidentiranjem možnih kandidatov za samoupravne organe v TOZD (nosilec je sindikat) se mora po sklepu delavskega sveta pričeti takoj.

BL

USPELO PREDAVANJE DR. N. SMAJIČA IZ METALURŠKEGA INŠTITUTA

DRMIT redno organizira v jesensko-zimskem času strokovna predavanja za svoje člane. Če so takšna predavanja iz strokovno zelo ozkega področja, potem za večino članstva niso zanimiva. Odziv poslušalcev na nekaj zadnjih predavanj, ki jih organiziramo v Kazini v večernem času, je bil zelo slab. Predvsem pa nas moti to, da takšna predavanja ne poslušajo tisti, ki bi jim ta tudi koristila pri vsakdanjem delu.

V društvu smo se zato odločili, da bi takšna ozko specializirana predavanja priredili v dopoldanskem času v okviru TOZD, odvisno od tematike, ki jo obravnava in zato povabili strokovnjake iz metalurškega inštituta ali če bi bilo potrebno tudi od drugod. Koristno bi bilo, da bi raziskovalci iz metalurškega inštituta svoja dela predstavili na tak način.

Kot prvega smo povabili dr. Nijaza Smajiča, samostojnega raziskovalca iz metalurškega inštituta, ki se ukvarja s problematiko proizvodnje nerjavnih jekel, da nam pove nekaj o bistvenih značilnostih in novostih izdelave teh jekel v električnih obročnih pečeh.

Predavatelj nam je na preprost in jasen način na nekaj diagramih razložil bistvene stvari, ki v času oksidacije vplivajo na to koliko bo odgovorilo kroma v vložku.

Če samo na kratko strnemo te vplive, potem je po pomenu na prvem mestu temperatura taline v času oksidacije. Pri naših razmerah,

ko imamo ob raztalitvi od 0,10 do 0,20 % C v talini bi začetna temperatura pred oksidacijo morala znašati okrog 1650 stopinj Celzija, da zaščitimo krom pred premočnim ogrevanjem. Zanimivo je bilo tudi slišati, da tudi silicij, če je prisoten že v majhnih količinah pri nizki vsebnosti ogljika ščiti krom pred oksidacijo in tako znižuje, sicer potrebne visoke temperature. Tudi nikelj spada med elemente, ki, če je prisoten v zadostni količini, zmanjšuje ogrevanje kroma.

V sejni sobi TOZD Jeklarna se je zbralo več kot štirideset poslušalcev, ki so vsi z velikim zanimanjem sledili predavateljevi razlagi in bili nad načinom podajanja resnično navdušeni.

Predavanja smo vključili v okvir permanentnega izobraževanja sodelavcev, ki opravljajo ključne in vodilne delovne naloge.

Predavatelju se na tem mestu še enkrat zahvaljujemo z željo, da se v prihodnje na ta način spet srečamo.

Jože Arh

Naša plavžarja (Foto S. Kokač)

ZA BOLJŠE IZOBRAŽEVANJE OB DELU

Seminarja o preobrazbi izobraževanja ob delu, ki ga je Zavod za šolstvo Slovenije pripravil v soboto, 14. februarja, na Jesenicah, se je udeležilo nad 40 rednih in izrednih pedagoških delavcev. Namen seminarja je bil prispevati k nadaljnjemu izboljšanju pouka pri izobraževanju ob delu, v raznih tečajih, seminarjih in podobno.

V uvodnem delu so bili udeleženci najprej seznanjeni z izobraževanjem ob delu na Gorenjskem. Drugo je bilo na vrsti posodabljanje organizacije izobraževanja, tretje pa je bilo posodabljanje vzgojno izobraževalnega procesa. Pri organizaciji so obravnavali objektivne možnosti oziroma pogoje, velikost skupine, materialne in kadrovske pogoje in zahtevnost programa. Pri organizacijski zamisli so obravnavali urnik, tečajno razvrstitev, preverjanje znanja in posodabljanja učnega procesa.

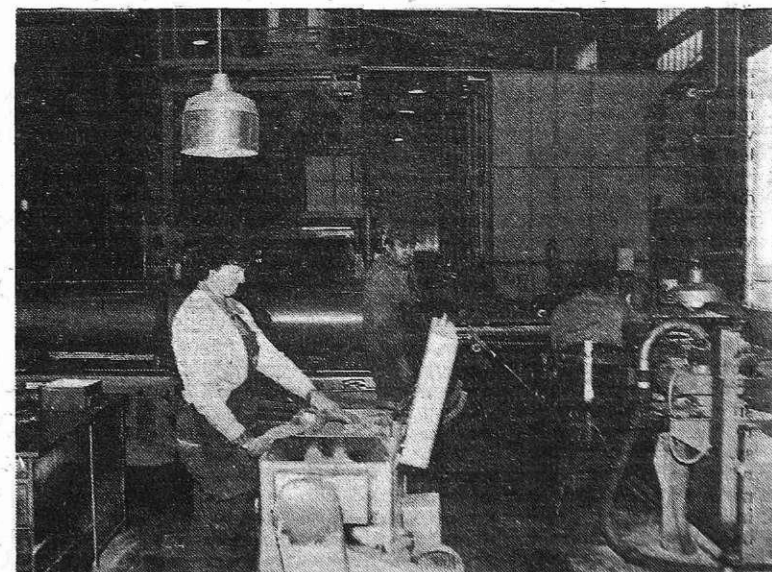
Pri posodabljanju vzgojno izobraževalnega procesa so udeleženci slišali več resnic, ki jih je treba upoštevati pri izobraževanju. Ugotovljeno in dokazano je, da vlaganje v znanje prinese več, kot vlaganje v razne gradnje. Nadalje je bilo ugotovljeno,

da znanstveniki svoje dosežke lahko uveljavljajo samo v družbi, ki je čimvišje izobražena. Izobraževanje se tudi pri odraslih ne sme ustaviti. V izobraževalnih odnosih morajo vladati humanost, demokratičnost in strpnost. Kar zadeva večkrat poudarjene teorije in prakse so bili seznanjeni s pravilom, da je teorija posplošena praksa. Pravil, principov in zakonitosti ne pozabljamo, pač pa hitro pozabimo elemente verbalnega učenja. S slednjim pa bomo lahko prenehali, če bomo odstopili od tega načina učenja.

Šola naj postane bolj delavnica kot učilnica. To bomo dosegli, če se bomo znali pri vzgoji dobro povezati z delovnimi organizacijami. Vsako novo znanje je treba vgrajevati v že pridobljeno. V zvezi s tem so naredili tudi praktični preizkus in pri tem ugotovili, da ljudje veliko vedo. To je pri izobraževanju potrebno upoštevati, da se pri učenju ne izgublja nepotrebnega časa.

Vse kar so na seminarju novega slišali bodo slušatelji koristno uporabili pri izobraževalnem delu in pri zadevanjih v prihodnje.

B.

V TOZD Elektrode (Foto I. Kučina)

PREDLOG NAČRTA OBLIKOVANJA IN PORABE ZDRUŽENIH SREDSTEV SKLADA SKUPNE PORABE SOZD SZ V LETU 1981

Financiranje skupnega programa dejavnosti na kulturnem področju, na področju športno-rekreacijske dejavnosti, delovanja družbenopolitičnih organizacij v okviru Slovenskih železarn, ureditev stanovanjskih-kadrovskih vprašanj za skupne potrebe in druge skupne namene, se izvaja z združevanjem sredstev sklada skupne porabe temeljnih organizacij SOZD Slovenske železarn.

Za leto 1980 je bilo značilno, da je bil obseg združevanja teh sredstev izrazito stabilizacijsko naravnano, tako, da so posamezne dejavnosti dobile za svoje delo enaka sredstva kot leto poprej. Skupno povečanje gre v glavnem na račun nekaterih izrednih postavk, ki so bremenile združena sredstva sklada skupne porabe. Pri združevanju sredstev je realizacija združevanja nekaj manjša od predvidene tudi zato, ker Železarna Ravne ni združila v celoti planirana sredstva, združena sredstva so manjša za 45.590,70 din od planiranih.

Takšna stabilizacijska naravnost je prisotna tudi pri združevanju za leto 1981, saj je delavski svet SOZD Slovenskih železarn na svoji

zadnji seji sprejel sklep, da se združena sredstva sklada skupne porabe lahko povečajo največ za toliko, kot se povečuje sklad skupne porabe v temeljnih organizacijah, to je za 18 %. Pri tem pa je treba upoštevati, da so v celoto združenih sredstev sklada skupne porabe za leto 1981 vključene tudi neporavnane obveznosti iz leta 1980 in sicer: srečanje pevskih zborov - 39.676,75 din in koordinacijski svet ZSMS 12.751,00 din.

V načrtu združevanja sredstev za 1981 na v odnosu na leto 1980 izpadejo naslednje postavke, ki so bile prisotne v realizaciji 1980:

- medalje, ki so bile nabavljene leta 1979 in plačane 1980, ki bodo zadošale za daljši čas.
- srečanje borcev, ker sta v letu 1980 zapadla v plačilo računa za 1979 in 1980
- desetletnica SOZD SZ, neporavnana obveznost iz 1979
- delo predsednika koordinacijskega odbora sindikata, enkratni stroški iz 1979.

Prav tako bo treba v bodoče bolj razmejiti sredstva, s katerimi razpolaga koordinacijski odbor sindikata od tistih, s katerimi razpolaga delavski svet SOZD SZ (združena sredstva za skupne stanovanjske potrebe, nagrade, priznanja ipd.).

Kot nova pa se pojavlja postavka odplačila anuitet kreditov za že nabavljena stanovanja iz sklada skupne porabe SOZD Slovenske železarn.

Združevanje sredstev sklada skupne porabe v letu 1981, kot je v prilogah predlagano, bo nekaj manjše kot je bilo prvotno planirano glede na programe posameznih dejavnosti, zato bo natančno razdelitev združenih sredstev predložil koordinacijski odbor sindikata na seji delavskega sveta.

NAČRT OBLIKOVANJA IN PORABE SKLADA SKUPNE PORABE SOZD SZ V LETU 1981

Zap. št.	Opis	Načrt 1980	Realizacija 1980	Načrt 1981	Indeksi		
					4:3	5:3	5:4
1	2	3	4	5	6	7	8
I. NAČRT OBLIKOVANJA SKLADA SKUPNE PORABE SOZD SZ V LETU 1981							
1.	Prenos salda	90.186,90	90.186,90		100	-	-
2.	Združevanje sredstev Železarna Jesenice	666.780,60	666.780,60	786.800,00	100	118	118
3.	Združevanje sredstev Železarna Ravne	504.590,70	459.000,00	595.400,00	91	118	130
4.	Združevanje sredstev Železarna Štore	342.400,80	342.400,80	404.000,00	100	118	118
5.	Združevanje sredstev Veriga Lesce	126.147,70	126.147,70	148.800,00	100	118	118
6.	Združevanje sredstev Plamen Kropa	54.063,30	54.063,30	63.700,00	100	118	118
7.	Združevanje sredstev Tovil Ljubljana	36.042,20	36.042,20	42.500,00	100	118	118
8.	Združevanje sredstev Žična Celje	54.063,30	54.063,30	63.700,00	100	118	118
9.	Združevanje sredstev Metalurški inštitut	18.021,10	18.021,10	21.000,00	100	117	117
10.	Obresti od vezave 1979/1980	-	31.166,65	-	-	-	-
	Skupaj (1-10)	1.892.296,60	1.877.872,55	2.125.900,00	99	112	113
II. PORABA SKLADA SKUPNE PORABE SOZD SZ V LETU 1981							
KULTURA							
11.	Srečanje godbenikov	150.000,00	150.000,00	195.000,00	100	130	130
12.	Srečanje dramskih skupin	150.000,00	150.000,00	195.000,00	100	130	130
13.	Srečanje folklornih skupin	70.000,00	70.000,00	105.000,00	100	150	150
14.	Srečanje pevskih zborov	110.000,00	70.000,00	155.000,00	64	141	221
15.	Likovna razstava	-	-	20.000,00	-	-	-
	Skupaj (11-15)	480.000,00	440.000,00	670.000,00	92	140	152
ŠPORT IN REKREACIJA							
16.	Medalje	10.000,00	65.887,50	-	-	-	-
17.	Zimske športne igre	-	82.000,00	130.000,00	-	-	159
18.	Pohod na Peco	-	58.330,00	85.000,00	-	-	146
19.	Pohod v Kamniške Alpe	-	55.496,50	85.000,00	-	-	153
20.	Pohod na Karavanke	-	58.330,00	85.000,00	-	-	146
21.	Letne športne igre	-	93.000,00	130.000,00	-	-	140
	Skupaj (16-21)	365.000,00	413.044,00	515.000,00	113	141	125
DEJAVNOST DPO							
22.	Delo KOS SOZD SZ	30.000,00	14.946,50	42.627,40	50	142	285
23.	Delo sveta ZSMS	50.000,00	25.477,50	60.000,00	51	120	236
24.	Samoupravno izobraževanje	40.000,00	6.924,50	40.000,00	17	100	578
25.	Srečanje borcev 80	50.000,00	50.000,00	100.000,00	100	200	200
26.	Srečanje borcev 79	50.000,00	50.000,00	-	100	-	-
27.	Srečanje invalidov	50.000,00	50.000,00	130.000,00	100	260	260
	Skupaj (22-27)	270.000,00	197.348,50	372.627,40	73	138	189
28.	Stroški dela preds. KOS	25.000,00	24.502,25	-	98	-	-
29.	Pokritje neg. Sa iz leta 1980	-	-	9.272,60	-	-	-
DRUGI NAMENI							
30.	Združ. rešev. stran. potreb	500.000,00	500.000,00	500.000,00	100	100	100
	- odpl. kred.	-	33.692,00	-	-	-	-
	- obresti	-	14.261,80	-	-	-	-
31.	Darila, priznanja, amort.	50.000,00	62.000,00	59.000,00	124	118	95
32.	10-letnica SOZD	202.296,60	202.296,60	-	100	-	-
	SKUPAJ (11-32)	1.892.296,60	1.887.145,15	2.125.900,00	100	112	113
	Saldo	-	-9.272,60	-	-	-	-

Železarski globus

LR KITAJSKA

Drugo fazo izgradnje največje integralne kitajske železarnae Baoshan, v kateri naj bi po zaključeni gradnji izdelali 6 milijonov ton surovega jekla letno, so pred kratkim črtali iz programa. Vzrok za to so določene ekonomske težave, s katerimi se danes bori ta država. Zato bo ta železarna zgrajena samo do prve faze, oziroma do letne zmogljivosti tri milijone ton surovega jekla. To bo povzročilo japonskim in zahodnoevropskim dobaviteljem opreme precejšnje probleme. Spremeniti bo treba projekte nekaterih naprav, ki so bile predvidene za znatno večje zmogljivosti. To bo imelo za posledico podaljšanje časa gradnje za okoli eno leto in zaključek prve faze, ki jo gradijo že od leta 1978 naprej, bo podaljšán čez predvideni rok, ki je leto 1982.

Prav tako bo treba v bodoče bolj razmejiti sredstva, s katerimi razpolaga koordinacijski odbor sindikata od tistih, s katerimi razpolaga delavski svet SOZD SZ (združena sredstva za skupne stanovanjske potrebe, nagrade, priznanja ipd.). Kot nova pa se pojavlja postavka odplačila anuitet kreditov za že nabavljena stanovanja iz sklada skupne porabe SOZD Slovenske železarn. Združevanje sredstev sklada skupne porabe v letu 1981, kot je v prilogah predlagano, bo nekaj manjše kot je bilo prvotno planirano glede na programe posameznih dejavnosti, zato bo natančno razdelitev združenih sredstev predložil koordinacijski odbor sindikata na seji delavskega sveta.

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

DANAŠNJA SITUACIJA V ŽELEZARSKI INDUSTRIJI ZDA

Urad za ocenitev tehnologije je posvetovalni organ ameriškega kongresa in obstoja že od leta 1972. V oceni sedanje situacije železarske industrije ZDA, ki jo je izdelal lani, je prišel med drugim tudi do sledečega zaključka: »Železarska industrija je pokazala izredne napore na področju proizvodne inovacije. Vendar pa manjkajo procesne inovacije, ki se jih je očito izogibala zaradi večjega tveganja, kar je posledica velikih raziskovalnih in razvojnih stroškov.«

Iz tega bi naj sledili po mnenju urada naslednji ukrepi:

- Ustavitve zastarelih železarskih obratov;
- Visoke naložbe (po podatkih ameriškega inštituta za železo in jeklo preko 4,9 milijarde dolarjev na leto).
- Tehnična obnovev oziroma modernizacija.

Urad zagovarja tretjo možnost in ocenjuje potrebo po naložbah v višini tri milijarde dolarjev na leto. Pri tem računa, da je mogoče z modernizacijo obstoječih železarn doseči hitrejši uspeh kot z gradnjo novih integralnih železarn »na zelenem polju.«

Pri mini železarnah vidi največje možnosti za povečanje proizvodnih zmogljivosti. Vzporedno s tem pa tudi uporabo naj-sodobnejše jeklarne tehnologije tako za izdelavo, kakor tudi posebnih in plemenitih jekel. V zvezi s tem pa izgleda položaj integralnih železarn skoraj brezizhoden. Šele, ko bo bodočnost mini železarn zagotovljena, kar pa pomeni, da bodo modernizirane z minimalnimi stroški sposobne za doseganje največje možne kapacitete, bodo postale upravičene tudi velike naložbe v integralne železarnae. To pa bi naj bilo šele v devetdesetih letih.

Po mnenju urada naj bi se mini železarnae osredotočile na današnje moderne postopke to je kontinuirno vlivanje jekla in izdelavo železove gobe. Vendar je kontinuirno vlivanje zaradi velikih ekonomskih prednosti danes na prvem mestu.

Ponovna vzpostavitev tehnološke konkurenčnosti železarske industrije ZDA je po mnenju urada neposredno povezana z ekonomskimi zahtevami. Tako je odločujočega pomena, kako reagirati na različne finančne subvencije, železarski industriji v drugih državah. Naloga vlade ZDA je, da na tem področju ponovno vzpostavi tržno ekonomske odnose.

Na urad je poseben vtis napravilo to, da sedanja šibka situacija železarske industrije v ZDA v svetovni konkurenci resnično nima prvega notranjega vzroka. Kajti kot prvi v svojem poročilu »nobena večja inozemska železarska industrija ni imela glede na stroške ugodnejšo izhodno pozicijo. V ZDA niso bili višji zaslužki zaposlenih, niti surovine in energija dražji in tudi celotna industrijska infrastruktura je bila v začetku boljša kot v večini ostalih dežel.«

In kljub temu obstoja v ZDA veliko tržišče z močno rastjo. Urad je mnenja, da je neugoden razvoj povzročila nepravilna politika ameriške vlade, ki ni bila kos zunanjim vplivom. Vlada

je namreč izboljšala položaj z naročili za inozemske izdelovalce jekla, medtem ko je domače železarnae zanemarila.

Urad je objavil tudi razpredelnico o možnostih bodočega razvoja novejših železarskih tehnoloških postopkov.

Znaki pomenijo: X - vključevanje več možnih variant postopka; kategorija 1. - bistvena sprememba, 2. - v porastu, 3. - okolje, 4. - prenos; čas A - uporaba možna, B - uporaba možna, če bodo uspeli poskusi.

Tehnološki postopek kategorija čas, leta, gl. značilnosti

		(5, 10, 20)	
X Izdelava jekla s plazmo	1	- - B	Hitra redukcija, majhne naprave
X Direktna izdelava jekla X	1	- - B	Odpade uporaba koksa
- Filtracija raztaljenega jekla	2	- B	B Izboljša kvaliteto jekla
Kontinuirna izdelava jekla	1	- B	B Zmanjša porabo energije in število agregatov
X Sekundarni rafinacijski sistem	2	A A A	A Izboljša kvaliteto jekla
Hidrometalurška izdelava jek.	1	- B	A Postopek pri nizki temperaturi
X Jedrska izdelava jekla	1	- - B	A Nadomestni vir energije za izdelavo jekla
X Sistemi z vodikom	1	- B	A Nadomestni vir energije
X Postopek direktne redukcije	1	A A A	A Redukcija železove rude v železo v trdem stanju in pri nizki temperaturi
X Vplinjavanje premoga	4	B A A	A Nadomestni gorivo in vir energije
Predgrevanje premoga za koksiranje	2,3	A A A	A Pri koksiranju zmanjša ones. in porabo energije
zакладanje po cevovodu			
Suho gašenje koksa	2,3	A A A	A Pri koksiranju zmanjša ones. in porabo energije
Kisikovi konvertorji, izkoriščanje dimnih plinov	2,3	A A A	A Zmanjšanje porabe energije
Visok pritisk na žrelu plavžev in proizvodnja električne energije	2	B B A	A Zmanjšanje porabe energije

Hlačenje s paro	2,3	A A A	A Izboljša sistem hlačenja zmanjša porabo vode
X Odžveplanje izven plavža	2	A A A	A Izboljša kvaliteto grodja in poveča produktivnost
Indukcijsko ogrevanje slabov trakov	2	A A A	A Zmanjša tvorjenje okujine, izboljša izplen, zmanjša porabo energije
Katalitično redukcijski postopek	2	- B A	A Uporabljen skupaj z redukcijskim postopkom na osnovi premoga za pospešitev poteka redukcij
Vpihovanje goriva v plavž	2	A A A	A Uporaba nadomestnega goriva za koks (možen prihranek energije)
Direktno vlivanje jekla	1	- A A	A Ni potrebno mehansko oblikovanje in ogrevanje
Kontinuirno vlivanje	1	A A A	A Prihranek na energiji in povečanem izplenu
Formokoks	1	- B A	A Nadomestitev metalurškega premoga in koksa
Energetski sistem biomase	2	- B A	A Nadomestni vir energije
Samoreduktivni peleti in briketi	2	- B A	A Mehanika železove rude in ogljikovega talila za redukcijski postopek
Jeklena pločevina iz praška	1	- A A	A Ni potrebno taljenje in ogrevanje, primerno za mini železarnae
Direktno valjanje	2	B A A	A Zniža faze ogrevanja
Kontrola z elektronskimi računalniki	2,4	A A A	A Možna uporaba pri vseh postopkih
Visoko temperaturni senzorji	2,4	A A A	A Možna kontrola železarskih postopkov pri visoki temperaturi.

PRIHODNI ČETRTEK SEJA SKUPŠČINE SKUPNOSTI SOCIALNEGA SKRBSTVA

Prihodni četrtek, 26. februarja se bodo ob 16. uri sestali delegati na 12. seji skupščine skupnosti socialnega skrbstva Jesenice, isti dan zjutraj ob 6,15 pa še delegati v Železarni na svoji konferenci. Obravnavali bodo naslednje zadeve:

- poročilo o realizaciji programa skupnosti in strokovne službe za leto 1980,
- realizacija finančnega načrta skupnosti za leto 1980 in predlog za delitev dosežka prihodkov ob zaključnem računu,
- programa dela skupnosti za leto 1981,
- uskladištev preživilin za leto 1981 s povečanimi življenjskimi stroški,
- valorizacija stalnih družbeno denarnih pomoči in rejinin od 1. januarja 1981 dalje,
- samoupravni sporazum o ustanovitvi občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice,
- samoupravni sporazum o ustanovitvi skupnosti socialnega skrbstva Slovenije,
- statut občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice,
- poročilo odbora za samoupravni nadzor skupnosti socialnega skrbstva Jesenice za leto 1980 ter
- finančni načrt za leto 1981.

POROČILO O REALIZACIJI PROGRAMA SKUPNOSTI SOCIALNEGA SKRBSTVA JESENICE IN STROKOVNE SLUŽBE ZA LETO 1980

Lani se je v jeseniški občini na področju socialnega skrbstva delno povečal obseg dela pri starih nalogah, skupnost socialnega skrbstva pa je začela opravljati tudi nove naloge (zakonsko svetovanje pred sklenitvijo zakonske zveze, pravni poskus pred razvezo zakonske zveze). Kljub temu pa je to delo opravilo ravno toliko delavcev strokovne službe skupnosti socialnega skrbstva Jesenice, kot že leta prej (9,5 — od tega 6 socialnih delavcev). Ta strokovna služba hkrati opravlja tudi dela, ki so potrebna za delovanje skupščine in drugih organov skupnosti socialnega skrbstva.

Skupščina skupnosti se je lani sestala štirikrat — s komaj zadovoljivo prisotnostjo delegatov (dobrih 64 %). Aktivnost delegatov je bila sicer precejšnja, vendar preveč enostranska, nanašala se je predvsem na manj pomembna vprašanja. Precej pozornosti je bilo namenjeno planiranju novega srednjeročnega obdobja (od 1981—1985). Ustanovljena je bila delavnica za delo pod posebnimi pogoji, še vedno pa ni bilo možno organizirati pomoči in nege na domu (vendar je nosilec te naloge zdravstvena skupnost).

REALIZACIJA FINANČNEGA NAČRTA SKUPNOSTI ZA LETO 1980

Za leto 1980 je bilo načrtovano približno 15 milijonov dinarjev vseh prihodkov. S prispevkom iz osebnega dohodka je bilo združeno za en % (približno 132 tisoč dinarjev) več kot je bilo predvideno, kar se prenese (skladno z ustreznim sporazumom) v 1981. leto za financiranje redne dejavnosti, za toliko pa se zmanjšajo obveznosti pri letošnjem združevanju sredstev.

Odhodkov je bilo načrtovano za milijon manj kot prihodkov (približno 14 milijonov), kljub temu pa je bilo porabljenih le 96 % načrtovanih sredstev. Delavnice za delo pod posebnimi pogoji so namreč začele delovati šele septembra, porabljena tudi niso bila sredstva za naložbe v dom upokoencev na Jesenicah (ta sredstva bodo namreč letos namenjena za oskrbnino), pa tudi število ljudi, potrebnih zavodskega varstva, ni možno natančno planirati (stroški za enega znašajo letno 50.000 do 60.000 dinarjev).

PROGRAM DELA SKUPNOSTI ZA LETO 1981 S FINANČNIM NAČRTOM

Naloge skupnosti, njenih organov in strokovne službe bodo na naslednjih področjih:

- poglobljanje in razvijanje samoupravljanja in delegatskih odnosov,
- družbeno planiranje,
- svobodna menjava dela,
- finančne zadeve,
- izvajanje zakona o socialnem skrbstvu,
- zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih,
- ter drugih zakonov, družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov.

Program delovne skupnosti strokovne službe, ki opravlja poleg nalog za skupnost in njene organe tudi izvajalske naloge s področja socialnega skrbstva, se iz leta v leto bistveno ne spreminja. Število posameznih obravnavanih kategorij in število pomoči ostaja precej nespremenjeno. Spreminjajo in prilagajajo pa se predvsem metode dela. Vedno

večji je poudarek na strokovno svetovalnem delu. Za bolj kvalitativne premik na področju socialno skrbstvene dejavnosti je potrebno preventivno in analitično delo. Te možnosti bodo predvidoma dane z reorganizacijo službe, ko bo skupnost socialnega skrbstva ustanovila center za socialno delo (skladno z zakonom o socialnem skrbstvu najkasneje do konca letošnjega leta).

Izvajalske naloge strokovne službe skupnosti socialnega skrbstva pa so:

- varstvo otrok in družine,
- varstvo odraslih občanov,
- družbene denarne pomoči materialno ogroženim občanom in
- predzakonsko in zakonsko svetovanje.

Za izvedbo vseh nalog skupnosti je v finančnem načrtu predlagano 17,7 milijona dinarjev vseh prihodkov, kar predstavlja 14 % rast sredstev glede na realizacijo v preteklem letu. Vseh odhodkov pa bo nekaj manj kot vseh prihodkov.

USKLADITEV PREŽIVIN, DRUŽBENO DENARNIH POMOČI IN REJNIN

Vsako leto je treba preživiline uskladiti z ugotovljenim porastom življenjskih stroškov. Pri tem je treba upoštevati, kdaj je bila preživilina določena. Preživiline, ki so bile določene do konca 1979. leta, se od 1. marca 1981 dalje povečajo za 29,8 %, preživiline, določene v letu 1981, pa za vsak mesec drugače (od 2,5 % — če so bile določene decembra 1980 do 29,8 % — če so bile določene januarja 1980).

V prejšnjem srednjeročnem obdobju je družbena denarna pomoč tistim, ki jim je bila edini vir dohodkov, znašala 50 % varstvene pokojnine iz preteklega leta. V tem srednjeročnem obdobju pa naj bi postopno

ma uskladjali družbeno denarne pomoči z realnimi minimalnimi življenjskimi stroški. V jeseniški občini naj bi se od 1. januarja 1981 povečale družbene denarne pomoči kot edini vir dohodka iz 2.300 na 2.900 dinarjev, kot dopolnilni vir pa od 1.000 (kot je znašalo povprečje lani) na 1.450 dinarjev. Povišanje je torej 26 %.

Rejnine pa so izračunane glede na materialne stroške rejence (predstavljajo povprečno 63 % rejnine) in nagrade rejnici za delo z rejencem. Materialni stroški se vsako leto uskladijo s povečanimi življenjskimi stroški, nagrada rejnici pa za odstotek, kot se poveča povprečni osebni dohodek v preteklem letu v občini, kjer živi rejnica. Poprečno zvišanje rejnin za leto 1981 zato znaša v naši občini 26 %.

USKLADITEV ORGANIZIRANOSTI SKUPNOSTI Z ZAKONI

Skupščina bo obravnavala in sprejela še samoupravni sporazum o ustanovitvi skupnosti socialnega skrbstva Slovenije, samoupravni sporazum o ustanovitvi občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice in statut občinske skupnosti socialnega skrbstva Jesenice. Vsi trije samoupravni splošni akti predstavljajo uskladištev z zakonom o socialnem skrbstvu, zakonom o skupnih osnovah svobodne menjave dela ter z zakonom o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planu SR Slovenije. Osnutka obeh občinskih aktov sta bila na prejšnji seji skupščine še posredovana v javno razpravo, za katero so bili zadolženi delegati. Vendar pa v tem času ni bilo posredovanih nobenih pripomb.

Poročilo odbora za samoupravni nadzor skupnosti pa bo podano na seji.

Center za proučevanje
samoupravljanja in
informiranje
Nada Dejak

Sodelavec pri komandnem pultu Sendzimirja (Foto: I. Kučina)

ČEZ EN TEDEN SEJA SKUPŠČINE SKUPNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE

V petek, 27. februarja bo ob 12. uri 12. seja skupščine občinske skupnosti za zaposlovanje Jesenice, konferenca delegacij v Železarni pa že v sredo, 25. februarja ob 6,15. Razpravljali in odločali pa bodo o:

- poročilu inventurne komisije,
- poslovnem poročilu za leto 1980 z zaključnim računom,
- planu občinske skupnosti za zaposlovanje Jesenice za obdobje 1981—1985,
- programu dela za leto 1981,
- osnutku finančnega načrta za leto 1981,
- rasti zaposlenosti za 11 mesecev leta 1980, in o brezposelnosti v letu 1980,
- informaciji o akciji LP 1981,
- razpisu štipendij iz združenih sredstev ter
- o pooblastitvi izvršnega odbora za odločanje o zadevah s področja štipendiranja.

Iz gradiva povzemamo v nadaljevanju le nekaj osnovnih podatkov iz zaključnega računa za leto 1980 in iz osnutka finančnega načrta za leto 1981.

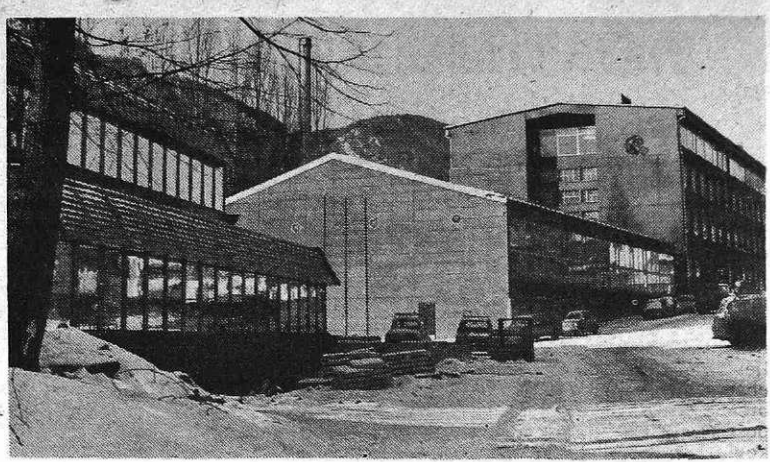
Za lansko leto je bilo planirano 5,37 milijona dinarjev vseh prihodkov in približno toliko jih je tudi bilo zbranih. Porabljen pa je bilo za približno 450.000 dinarjev več sredstev kot pa je bilo predvideno. Največja odstopanja so pri pripravi delavcev na zaposlitev in pri usposabljanju in zaposlovanju invalidov.

Finančni načrt za leto 1981 pa je prikazan v dveh variantah: ena varianta je predlog strokovne službe skupnosti za zaposlovanje Kranj, druga varianta pa predlog, ki vključuje združevanje za solidarnost po predlogu zveze skupnosti za zaposlovanje Slovenije.

Po prvi varianti bi vsi prihodki in vsi odhodki znašali 5,3 milijona dinarjev, po drugi varianti pa 5,328 milijona dinarjev. Razlika 28.000 dinarjev bi občinska skupnost za zaposlovanje dobila iz sredstev republiške solidarnosti. Odhodki pa so drugače razporejeni pri postavkah: priprava na zaposlitev, skupni program zveze, obveznosti po samoupravnem sporazumu in republiška solidarnost.

Značilno za finančni načrt za to leto pa je, da se bo z njim omejila poraba sredstev v primerjavi z lanskim letom, predvsem pa to velja za pripravo na zaposlitev in za usposabljanje invalidov.

Center za proučevanje
samoupravljanja in
informiranje
Nada Dejak

Del elektronsko računskega centra in ŽIC (Foto: I. Kupina)

PRIHODNI TEDEN SEJE ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE

- krepitev ljudske obrambe in družbene samozastite,
- stabilizacija gospodarstva,
- porast produktivnosti zaposlovanja,
- oblikovanje v izvoz usmerjenega gospodarstva,
- oblikovanje gospodarske strukture, ki zagotavlja dolgoročne pogoje za ustvarjanje višjega dohodka na zaposlenega in na vložena sredstva,
- razvojno-tehnološko intenzivna proizvodnja in storitev in
- smotrna raba prostora in izboljševanje človekovega okolja.

O tem obširnem dokumentu bomo v glasilu več poročali, ko bo izdelan predlog.

POROČILO O POTEKU SPREJEMANJA SAMOUPRAVNIH SPORAZUMOV O TEMELJIH PLANOV SIS

Delegatom je posredovano podrobno poročilo o poteku sprejemanja samoupravnih sporazumov o temeljih planov samoupravnih interesnih skupnosti za obdobje 1981 do 1985.

Iz gradiva, ki so ga prejeli delegati je razvidno, da so bili samoupravni sporazumi o temeljih planov samoupravnih interesnih skupnosti posredovani 138 organizacijam združenega dela in drugim samoupravnim organizacijam, ki zaposlujejo skupaj 13.760 delavcev in sicer 73 organizacijam s področja gospodarstva in 65 organizacijam s področja negospodarstva. Planski dokumenti bi morali biti praviloma sprejeti že do konca leta 1980, a v določenih organizacijah so potekali postopki za sprejem še v januarju letos. Iz podrobnega pregleda je razvidno, da so samoupravne sporazume občinskih SIS sprejele vse organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, razen krajevne skupnosti Hrušica, ki ni sprejela samoupravnega sporazuma Telesnokulturne skupnosti Jesenice, ker smatra, da bi morala telesnokulturna skupnost v naslednjem srednjeročnem obdobju več združenih sredstev vlagati v rekreacijski šport in da iz sporazuma ni razvidno, ali se bo na področju telesne kulture obstoječe stanje izboljšalo ali pa vsaj ohranilo na sedanjih višini. Določene organizacije združenega dela so samoupravne sporazume sprejele s pridržkom, kar pomeni, da bodo morale posamezne SIS njihove pripombe uskladi. Posamezne organizacije združenega dela so bile mnenja, da je potrebno v posamezne programe SIS vključiti določene naložbe, tako na področju otroškega varstva in kulture. Pripombe na področju izobraževanja se nanašajo na vrednotenje dela v celodnevni in poldnevni šoli, na področju zdravstva pa na izboljšanje uslug, zlasti pa na zmanjšanje čakalnih dob v zobozdravstvu. Nekatere organizacije so dale pripombe tudi na materialne obveznosti do posameznih SIS, čeprav so le-te usklajene s planskimi dokumenti v občini.

Pripombe na samoupravne sporazume občinskih SIS materialne proizvodnje se nanašajo na hitrejši komunalno urejanje določenih območij, na boljše vzdrževanje posameznih naprav, ki omogočajo boljše varstvo pred požarom in na smotrnejše določanje lokacij za stanovanjsko gradnjo.

Podatki v gradivu navajajo, da nekatere organizacije združenega dela in druge organizacije na območju naše občine niso sprejele posameznih samoupravnih sporazumov republiških SIS, za kar vzrokov ne navajajo, posamezne pa so jih sprejele s pridržkom.

O POSPEŠEVANJU RAZVOJA DROBNEGA GOSPODARSTVA V SLOVENIJI

Iniciativni odbor za pripravo družbenega dogovora o pospeševanju razvoja drobnega gospodarstva pri splošnem združenju drobnega gospodarstva Slovenije, je pripravil osnutek družbenega dogovora o

pospeševanju razvoja drobnega gospodarstva Slovenije v obdobju 1981—1985 in ga posredoval v razpravo vsem podpisnikom, med drugim tudi vsem slovenskim občinam. Osnutek je posredovan v javno razpravo, da bi o njem predvsem razpravljale delegacije in delgati in primerjali njegovo vsebino in usklajenost z dogovorom o temeljih planov občine Jesenice in dogovorom o temeljih planov SR Slovenije ter oblikovali svoja stališča in predloge oziroma pripombe, ki bodo posredovane predlagatelju.

PREDLOG DRUŽBENEGA DOGOVORA O DOHODKOVNIH ODNOSIH V DELOVNIH SKUPNOSTIH UPRAVNIH IN DRUGIH ORGANIH DRUŽBENOPOLITIČNIH SKUPNOSTI

Republiški sekretariat za pravosodje, upravo in proračun Socialistične republike Slovenije predlaga v razpravo in sprejem predlog družbenega dogovora o skupnih osnovah za usklajeno urejanje odnosov pri pridobivanju in razporejanju dohodka delovnih skupnosti upravnih in drugih organov družbenopolitičnih skupnosti ter pri delitvi sredstev za osebne dohodke in skupno porabo. Da se zagotovi v načelu enak družbenoekonomski položaj delavcev v delovnih skupnostih upravnih organov vseh družbenopolitičnih skupnosti v SR Sloveniji in zaradi usklajenega urejanja odnosov pri pridobivanju in razporejanju dohodka delovnih skupnosti ter pri delitvi sredstev za osebne dohodke in skupno porabo, je z zakonom predvideno, da se z družbenim dogovorom določijo skupne osnove. Ta družbeni dogovor, ki ga sklenejo skupščine družbenopolitičnih skupnosti, organ sindikata, določen s statutom sindikata in Gospodarska zbornica Slovenije je dokument, ki opredeljuje obveznosti družbenopolitičnih skupnosti v zvezi z zagotavljanjem tistega dela sredstev za delo upravnih organov, iz katerega delavci delovnih skupnosti pridobivajo svoj dohodek. V skladu s skupnimi osnovami iz družbenega dogovora bodo udeleženci samoupravnih sporazumov o osnovah in merilih za pridobivanje in razporejanje dohodka delovne skupnosti (to so upravni organ, delovna skupnost tega organa, izvršni svet in sindikat) podrobneje razčlenili odnose v zvezi s pridobivanjem, razporejanjem in delitvijo dohodka delovne skupnosti ter delitvijo sredstev za osebne dohodke.

Ta družbeni dogovor in ustreznimi samoupravnimi sporazumi pomenijo začetek uveljavljanja novih dohodkovnih odnosov v upravnih in drugih organih družbenopolitičnih skupnosti. Seveda pa bo sistem potrebno v prihodnjih letih na osnovi prakse in izkušenj dopolnjevati.

PROGRAM KOMUNALNIH DEL V OBDOBJU 1981—1985

Samoupravna komunalna skupnost Jesenice delegatom zbora združenega dela in zbora krajevnih skupnosti v razpravo in sprejem predlaga predlog srednjeročnega plana komunalnih del v občini Jesenice za obdobje 1981—1985. V tem srednjeročnem obdobju samoupravna komunalna skupnost načrtuje za različna komunalna dela v občini 272 milijonov 418.000 din sredstev, ki jih bo po samoupravnem sporazumu sama zbrala, plus 272.418.000 din, ki sijo bo pridobila z združevanjem sredstev drugih interesentov.

Delegati zbora združenega dela pa bodo ponovno razpravljali o predlogu družbenega dogovora o izgradnji in financiranju nove stavbe muzeja revolucije Slovenije v Ljubljani, ki ga na zadnji seji niso sprejeli.

ZA RACIONALIZACIJO IN VEČJO UČINKOVITOST ADMINISTRATIVNIH SLUŽB

Na ponedeljkovi seji predsedstva občinske konference SZDL občine Jesenice so kot osrednjo točko dnevnega reda obravnavali osnutek programa za posnetek in analizo dejanskega stanja administrativnih služb v občini Jesenice, ki ga je predložila delovna skupina za analiziranje dela administrativnih služb v občini Jesenice, ki deluje pri skupščini občine Jesenice.

V razpravi in razlagi je bilo večkrat poudarjeno, da ta aktivnost ne sme predstavljati neke kampanje ali nekritičnega in pavšalnega opredeljevanja administrativnih služb v občini kot nepotrebno ali pretirano breme družbene rešitve. To mora postati zavestno in dovolj strokovno-8analitično gibanje za pociitev oziroma racionalizacijo in večjo učinkovitost administrativnih služb v občini. S tem namenom je delovna skupina pripravila tudi ustrezne osnutek programa oziroma vprašalnika, ki ga bodo posredovali v vse organizacije združenega dela, samoupravne interesne in krajevne skupnosti, v družbenopolitične in družbene organizacije in društva, SDK in banke ter v upravne organe in druge organe, ki se financirajo iz proračuna občine, z namenom, da pristojne strokovne službe ali strokovni timi opravijo tovrstno analizo za vsako konkretno sredino.

Dejstvo je, da administrativne službe niso nastajale same po sebi,

ampak, da so jih narekovele zakonodaja in drugi predpisi in samoupravni splošni akti, sistem zbiranja in obdelave podatkov, oziroma družbeni sistem informiranja in drugo. Na obseg administrativnih služb pa poleg navedenega seveda vpliva tudi njihova organiziranost v konkretnih sredinah, strokovna usposobljenost kadra in stopnja tehnične opremljenosti za delo. Iz vseh teh pa tudi drugih vidikov bodo morali v vseh navedenih sredinah opraviti analizo, ki jo bodo obravnavali samoupravni organi, ki se bodo tudi opredelili za ukrepe, ki bodo vodili k zmanjšanju administracije oziroma, kot že rečeno za njeno racionalizacijo in večjo učinkovitost.

Ceprav bo že v okviru občin mnogokje mogoče z boljšo organizacijo, boljše kadrovske zasedbo in mehanizacijo dela zmanjšati administrativne službe in s tem družbeno rešitvo, pa ta aktivnost in prizadevanja zajemajo vso republiko od republiške skupščine do sleherne skupščine občine in medobčinske organe. Dejstvo je namreč, da nemalokrat ravno posamezna zakonodaja ali predpisi, premalo strokovno opredeljene družbene zahteve informiranja (periodični oz. zaključni računi, razna statistika idr.), podvajanje nekaterih družbenih informacij in drugo, vplivajo na povečevanje administrativnih del in s tem zaposlenih v administraciji. To je splet problemov, ki smo jim doslej posvečali premalo pozornosti in premalo delali na izgrajevanju socialističnega samoupravnega družbenega sistema informiranja, družbenega

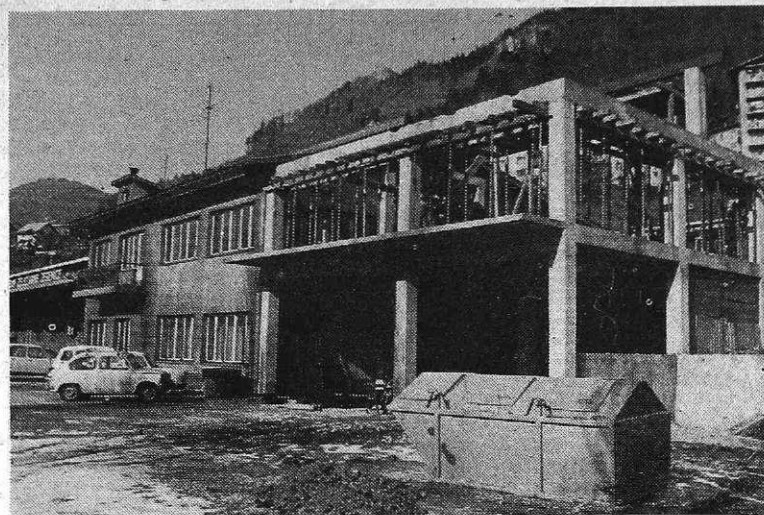
knjigovodstva, evidence in statistike, kar opredeljuje tudi naša ustava, med drugim z naslednjim določilom: »Z družbenim sistemom informiranja se zagotavlja usklajeno evidentiranje, zbiranje, obdelava in izkazovanje podatkov in dejstev, ki so pomembna za spremljanje, planiranje in usmerjanje družbenega razvoja, ter dostopnost informacij o teh podatkih in dejstvih.« (Ustava SRS, člen 92)

Iz vsega tega je razvidno, da to ne more in ne sme biti kampanja, temveč načrtno in poglobljeno strokovno delo usmerjeno v izgrajevanje družbenega sistema informiranja in njegovo racionalizacijo in učinkovitost, da bi na eni strani izboljšali družbeni sistem informiranja, na drugi strani pa zmanjšali tako imenovano družbeno rešitvo. Zato je ta naloga zelo konkretno opredeljena tudi v družbenem planu SR Slovenije za obdobje 1981-1985 v poglavju Družbeni sistem informiranja in sredstva javnega obveščanja, kakor tudi v družbenem planu občine za isto obdobje.

O tem bodo razpravljali tudi vsi trije zbori skupščine občine, da bo akcija dejansko prodrla v vse pore družbenega življenja. Seveda to ne bo kratkotrajna naloga, s tem pa ni rečeno, da moramo s pričetkom snemanja in analiziranja ter ocenjevanja razmer odlašati.

Delovna grupa je predlagala tudi nekaj konkretnih, takojšnjih ukrepov da se prepreči razširjanje administracije in da se začne prizadevanja za nekatere racionalizacije v administraciji.

Na seji predsedstva so obravnavali tudi predlog samoupravnega sporazuma o osnovah srednjeročnega plana CP Glas Kranja za obdobje 1981-1985 in sprejeli nekaj priporočil, ki jih bodo posredovali CP Glas v Kranju.

Gradnja garaže za Maginus lestev (Foto I. Kučina)

Železarski globus

BLIŽNJI VZHOD

Zmogljivosti za izdelavo surovega jekla v arabskih državah ob Perzijskem zalivu, ki se gibljejo danes okoli 732.000 ton letno, bi naj do leta 1990 povečale na 4,4 milijona ton. Sedaj obratuje v teh državah osem železarn, štiri nove pa še gradijo. Razen tega sta v delu projektni študiji še za dve železarni. Pri starih železarnah v gradnji gre za eno v Bahrainu za letno zmogljivostjo 25.000 ton surovega jekla iz obločne električne peči, ki bo pričela obratovati še letos. Drugo gradijo v Iraku za letno zmogljivostjo 400.000 ton su-

rovega jekla, tretjo v Omanu za izdelavo valjanih in vlečenih izdelkov in četrto v Jubailu v Saudski Arabiji, ki bo pričela obratovati leta 1983 z zmogljivostjo 800.000 ton surovega jekla letno. Za novo železarno v Abu Dhabiju, z letno zmogljivostjo 800.000 ton surovega jekla in še eno v Iraku, sta v izdelavi projektni študiji. Železarna pri Djidi v Saudski Arabiji, v kateri je bilo v oktobru leta 1978, zaradi del na povečanju zmogljivosti obratovanje začasno prekinjeno, bo ponovno pričela obratovati letos z letno zmogljivostjo 140.000 ton izdelkov za potrebe gradbene industrije.

RAK JE POGNAL KORENINE

Geografska razširjenost vrst raka je zelo različna. Zastrahuječe je spoznanje, da obolenih ni manj, ampak vedno več in žrtve so prav tako tudi mladi. Menim, da so podatki kljub skromnosti zanimivi.

ŽELODČNI rak je na primer mnogo pogostnejši na Japonskem, kakor kjerkoli po svetu. Ta velika pogostnost želodčnega raka je znanstveniki vodila v raziskavo, ali je mogoče, da značilna japonska dieta prispeva kaj k obolenju. Nacionalni inštitut za raziskavo raka v Tokiu je ugotovil, da na žaru pečena riba vsebuje snovi, ki povzročajo mutacije pri bakterijah. Raziskovalci imajo to ugotovitev za dokaz, da lahko te snovi povzročijo tudi nastanek raka.

Rak NOSNOŽRELNE votline je izjemno redek v ZDA, zahodni Evropi in na Japonskem. Pogosto se pojavlja pri Kitajcih, zadnja leta pa so odkrili velik porast pri Eskimih v severo-zahodni Kanadi.

MALIGNI MELANOM KOŽE kaže glede na geografsko porazdelitev zanesljivo povezavo z dejavnikom, ki ga povzroča, to je z izpostavitvijo kože ultravijoličnim žarkom. Tam, kjer je teh žarkov več, ter so jim ljudje dalj časa izpostavljeni, je teh tumorjev več. Tako glede tega prednjači Avstralija v svetovnem merilu, na posameznih kontinentih pa južni predeli. Tudi v ZDA so velike razlike med severnim delom, kjer je tumorjev manj in južnim delom, kjer jih je več. Isto

velja za navadnega kožnega raka, zaradi katerega v zadnjem času umre zelo malo ljudi, ker je dobro ozdravljiv, če ga začnemo pravočasno zdraviti.

Zvečenje tobaka povzroča raka V USTIH. Ta navada je še precej razširjena v SZ, Indiji in drugih predelih Azije. V Indiji so, na primer, že poimenovali raka v ustih po vrsti tobakov mešanice, ki ga je povzročila. Raka ustnic imenujejo po določeni mešanici žvečilnega tobaka »Khaini rak«, rak trdega neba, povzročen po določeni vrsti cigar pa se imenuje »Chutta rak«.

Kar se tiče PLJUČNEGA RAKA, ki v večini dežel narašča (v ZDA ga je sedaj trikrat več, kot ga je bilo leta 1950), je ugotovljeno, da ga je več v mestih in okolici večjih mest. To ugotovitev povezujejo z industrijskimi izpuhi in večjim številom kadičev v mestu. Tudi časovno je opazovati, da je velik številni porast pljučnega raka v zvezi s številnim porastom kadičev v primerjavi s številom kadičev pred 20 leti.

Številne epidemiološke raziskave nakazujejo, da kajenje ne povzroča samo pljučnega raka, ampak tudi raka ust, grla, sapnika, sečnega mehurja in trebušne slinavke.

Pred rakom, to zahrbtno, strašno boleznijo vsak trepeti in se boji biti »zapisan ji« ali še huje »odpisan«. ss

GASILCI IN REŠEVALCI ŽELEZARNE PRED LETNO SKUPŠČINO

Člani poklicne gasilske in reševalne čete Železarne bodo imeli redno letno delovno skupščino v četrtek, 5. marca, ob 16. uri. Na njej bodo pregledali delo preteklega leta, blagajniško poslovanje, dopolnili statut, sprejeli program dela za leto in imenovali delovno skupino, ki bo pripravila vse potrebno za praznovanje 10-letnice, ki jo bodo slavili prihodnje leto.

Na seji upravnega odbora so predsedujoče zadovoljili za pripravo poročil in predlog programa dela. Pri tem naj omenimo, da bo letos poglavitna naloga dokončanje objekta za praznovanje avtomatske lestve. Gasilci so s prostovoljnim delom že postavili del objekta. Sedaj delo zaradi mraza miruje, garažo, ki stoji na jugovzhodni strani gasilskega doma pa bodo predvidoma dokončali do jeseni.

Za praznovanje 100-letnice so pripravili predlog za člane delovnega odbora, ki bodo pripravili podroben program ob praznovanju tega visokega jubileja. B.

ŽELEZARSKI HUMOR

K nekemu vodilnemu delavcu v Železarni pride njegov mlajši sorodnik in ga prosi, naj mu pomaga, da bo dobil v Železarni zaposlitev.

— »Dobro, kaj bi pa ti rad dela?«

— »A, delal da naj bi, to ne, najdi mi neko mesto vodje ali vsaj delovodje.«

— »Ja veš dragi moj, za to pa ti nimaš izobrazbe in tudi sposoben nisi.«

— »Nikar mi ne pravi, da nisem sposoben. Glavno je, da mi najdeš mesto, če ne bom sposoben, me pa lahko invalidsko upokojite.«

Pleskarja iz gradbenega oddelka ima vodja TOZD na razgovoru, očita mu njegove nepravilnosti, pa mu med drugim reče:

— »Tudi s potrošnim materialom ne ravnate varčno.«

— »Kako da ne!« se zagovarja delavec, »saj pri pleskanju z barvo tako varčujem, da jo vsakič še nekaj lahko domov nesem.«

Delovodja opazuje delavca, ki se nikakor ne more živeti v delo.

— »Opazujem vas že dalj časa. Mislim, da ste zgrešili poklic, bili bi pa odlični tajni agent.«

— »Kako pa ste prišli do tega?«

— »Ker ni sledu, da ste kaj naredili.«

Zdomec pride na obisk iz Nemčije k svojemu bivšemu sodelavcu.

— »Kako ti gre nemščina?« ga ta vpraša.

— »Se kar dobro!«

— »Na primer, kako pokličeš delavca pri drugem stroju?«

— »Komm hier!«

— »In kako mu rečeš naj gre nazaj?«

— »Stopim k njegovemu stroju in rečem: Komm hier!«

TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON

PREMOG NAMESTO NAFTE IN ZEMELJSKEGA PLINA

Na osnovi znanih in verjetnih zalog bo nastala pri postopnem povečanju porabe že v bližnji prihodnosti kriza pri preskrbi z nafto in zemeljskim plinom. Strokovnjaki predvidevajo, da se bo to zgodilo verjetno še pred koncem tega stoletja. Kot nadomestilo bo v tistih deželah, ki imajo velike zaloge kvalitetnega premoga v določeni meri mogoče uporabiti tudi to gorivo.

Ena izmed dežel, ki nima pomembnih zalog nafte in zemeljskega plina, zato pa premoga, je tudi Zvezna republika Nemčija. Poraba posameznih energijskih virov, izražena v odstotkih, je bila v tej državi leta 1978 naslednja:

Nafta	52 %	Rjavi premog	9 %
Črni premog	18 %	Odrska energija	3 %
Zemeljski plin	16 %	Jedrska energija	2 %

Skupni delež premoga v energetski bilanci te dežele je bil leta 1978 27 % in po sedanjih ocenih predstavnikov premogovnikov, ga bo mogoče dvigniti na največ 33 %. Nadaljni dvig bo mogoče doseči samo z uvozom tega goriva. Zato bo možno samo z racionalno uporabo doseči čim boljše izkoriščanje nosilcev energije. Pri premogu pomeni to uporabo novih tehnologij za predelavo v plin, tekoča goriva in toploto.

Za pretvarjanje premoga v tekoča in plinasta goriva sta danes na razpolago postopka: hidriranje in vplinjavanje.

Hidriranje je v svoji osnovi piroliza, to je kemična reakcija razkroja substance zaradi delovanja toplote pri visoki temperaturi, npr. suhadestilacija. Izvajajo jo pri temperaturi 400 stop. C, pri čemer razpadajo velike molekule v manjše. Prisoten vodik pri pritiskih nad 200 barov omogoča, da nastanejo nizke molekularne spojine z višjimi vsebnostmi vodika, ki potem preidejo v tekoče oziroma plinasto stanje. S trajanjem procesa in dodajanjem kanalizatorjev — to so snovi, ki s svojo prisotnostjo pospešujejo potek nekaterih kemičnih reakcij, vendar pri tem ne preidejo v končne proizvode teh reakcij, — je mogoče usmerjati pridobivanje težkega in lahkega olja ter bencina. Pri

uporabi večje temperature, okoli 800 stop. C in zniževanju pritiska nad 100 barov, je mogoče preiti tekoče faze in izdelovati neposredno metan. To imenujemo hidrirano vplinjavanje. Slaba stran hidriranja je, da ni mogoče predelati celotno količino razpoložljivega premoga, kajti del ostane v obliki koks. Vendar tega je mogoče vpliniti ali pa pokuriti pod parnimi kotli.

Pri vplinjavanju, kjer praktično ni ostanka z vsebnostjo ogljika, kar je tudi glavna razlika v primerjavi s hidriranjem razkrojijo premog pri visoki temperaturi preko 900 stop. C. s pomočjo vodika. Ta se pri tem tudi razkroja v najmanjše gorljive plinske molekule vodika in ogljikovega monoksida. Medtem ko se pri hidriranju toplota sprošča, jo je potrebno pri vplinjavanju precej dovajati. To je mogoče doseči z dodajanjem kisika in zgorevanjem približno ene tretjine premoga v vplinjavalnem reaktorju. To imenujemo tudi avtotermni postopek. Druga možnost je, dovajanje toplote, odvzete, na primer, pri visokotemperaturnem jedrskem reaktorju preko toplotnega izmenjevalca. V takem slučaju imamo opravka z halotermnim postopkom.

Primarno nastali mešani plin, ki se sestoji iz vodika in ogljikovega monoksida bi že lahko bil primeren za uporabo kot gorivo. Bolj priporočljiva pa je uporaba kot sintezni plin za katalitični razkroj ogljikovodikov. Tako lahko z metanizacijo pridobijo plin, ki lahko nadomesti zemeljskega, z drugimi postopki pa metanol ali bencin. Kljub različnemu poteku reakcij je mogoče tako s hidriranjem kakor tudi z vplinjavanjem pridobiti delno enake proizvode kot sta metan ali bencin.

Pridobivanje bencina iz premoga je potekalo v velikem obsegu med drugo svetovno vojno v nacistični Nemčiji. Po letu 1955 so ta postopek uvedli v Južnoafriški republiko in iz premoga izdelali letno 250.000 ton tekočih goriv. V teku je izgradnja še dveh velikih naprav, ki bosta povečali letno zmogljivost na 4,5 milijona ton.

Po zgledu preizkušenih naprav v Južnoafriški republiko bi lahko tudi v Zvezni republiko Nemčiji takoj zgradili napravo za pridobivanje tekočih goriv iz premoga, vendar zaenkrat dajejo prednost postopku hidriranja in to zaradi ugodnejše vrste proizvodov, ki jih omogoča ta postopek in manjše porabe

premoga. Pri tem ima zahodnonemški premog tudi določeno prednost pred južnoafriškim, ker je primernejši za hidriranje.

Ceprav je hidriranje premoga že več kot 35 let tehnično dognano, vendar je kljub temu težje in bolj tvegano kot za vplinjavanje zgraditi normalno napravo za obratovanje. Ko so leta 1974 ponovno pričeli razmišljati o utekočinjenju premoga je bila v Zvezni republiko Nemčiji ta tehnika že nekoliko pozabljena. Sedaj gradijo dve poskusni napravi, prva za proizvodnjo 200 ton/dan in druga za 6 ton/dan, s katerimi bodo poskušali doseči in zagotoviti napredek pri tem postopku. Takšen razvoj hidriranja premoga bo v Zvezni republiko Nemčiji zahteval do leta 1983 več kot 300 milijonov nemških naložb. Te bodo krili zvezna dežela Severno Porenje — Westfalija, zvezno ministrstvo za raziskave in tehnologijo ter udeležena podjetja.

Kot primer so v preteklem letu izdelali izračun stroškov za hidrirno napravo, ki bi letno predelala 1,5 milijona ton enot črnega premoga. Izdelala bi okoli 410.000 ton lahkih destilatov, ki bi jih v glavnem predelali v bencin in 90.000 ton pogonskih plinov. Stroški naložbe so v tej študiji ocenjeni na okrog 1,1 milijarde nemških mark. Z upoštevanjem proizvodnih stroškov bi cena bencina v tovarni dosegla 79 pfenigov za liter. Ob upoštevanju davkov in stroškov prodaje bi bila cena tega bencina na črpalki 1,54 nemške marke za liter, v primerjavi z 1,07 nem. marke bencinu iz nafte. Če bi se država odpovedala davkom na bencin, bi ta naprava že lahko obratovala ekonomsko uspešno. Ker njena velikost ni ekonomsko optimalna, so v teku razgovori do štirikrat večji z letno porabo 6 milijonov ton enot črnega premoga. S takšno napravo bi dosegli ceno bencina na črpalki 1,46 nem. marke za liter.

Vsi ti podatki in razmišljanja dokazujejo samo eno. Če bo cena nafte v bodoče še nadalje tako naglo naraščala, potem ji bosta tako bencin kakor tudi plin iz premoga kmalu postala konkurenčna tako po ceni, še bolj pa z ozirom na možnost nabave.

MALI BABILON

— »O, pa še kako!« vzdihne gospod. — »Ali ste hudi?« ga sprašuje hišna. — »Nasprotno! Nalili ste mi čistega vina.« — »Vest mi ni dala molčati. Zakaj bi vas vlekli, ko si se lahko izberete drugo nevesto. Sonja si je vtepla Mirka v glavo, pa amen! Zakaj bi jo spravljali v nesrečo? Če bi jo vaši in Knezovi morebiti prisilili k poroki, bi vam ušla izpred oltarja.« — »Tako daleč ni več moglo priti. Ob pravem času sem spoznal resnico.« zatrjuje gospod. — »Vi ste jo pa potrdili in razkrinkali hince. Zdjaj smo na čistem.« — »Kljub temu pridite k nam,« ga vabi hišna. »Toliko smo naveličani za vas. Ali naj vžremo v pomije? In Knezovi vam samo povejte, da vas ne bo za mladega v hišo.« — »Zdjaj me ne spravite k njim za nobeno ceno.« — »Zdjaj tudi ni nobenega doma. Največ sem zaradi tega prišla.«

»Na veselici jih menda tudi ni,« pravi Sonja. »Kaj se je zgodilo? Vse drugo vam je mar, najvažnejše pa zamolčite!« — »Le nič se ne jezite! se postavi hišna. »Dovolj sem imela opravka, da sem vas izmazala. Po vsej sili so vas hoteli s sabo. Takšne nervoznosti se ne pomnim.« — »Kam so šli?« — »Šli? Odpeljali! Morda h Gorjanovim, kdo ve! Zdjaj smo varni. Pred jutrom jih navadno nikoli ni bilo nazaj.«

Vse preseneti vest, da so Knezovi zapustili mesto.

»Vse je postavljeno na glavo,« pravi Maja. — »Kakor ves svet!« se oglasi Mirko, a hišna ga okrega: »Glej ga! ali ti ni všeč? Če gospod ne mara cvrtja, si ga pa ti privoščiš.« — »Na večer močnik se bo kaj prilogo,« odvrne Mirko.

Maja se je približala gospodu in ga vladno ogovarja: »Dragi Henrik, zakaj se potrti? Zdjaj se vaši in Knezovi sami pogovore, vsaj kar se tiče pomoči gospodu papanu. Vse drugo pa ni tako obupno. Ko bi vedeli, kdo vse čuti z vami, bi se vsega skupaj ne jemali tako k srcu.« — »Pri vas pač ne bom iskal utehe.« — »To pojasnilo vam utegne biti drago vračunano.« — »Drago ali ceno,« moji računi so sklenjeni.« — »Pa ja ne gospod!« zaskrbi hišna. »Kaj naj naredim, da preženete slabo voljo?« — »Ali ste pres pripravljeni na novo uslugo?« upraša Gorjan in ko mu hišna prikaže, nadaljuje: »V mrtvašnici spi lačen, raztrgan, vsega potreben človek. Rad bi mu kaj nakupil, pa je vse zaprto. Vi mi greste lahko na roko.« — »Zakaj ne! Bo pa Feliks malo počakal.« — »Lepo od vas, da mi omogočite dobro delo.«

»Tudi plemenitost se obrestuje,« ga zafrkne študent. — »Gospod Henrik, ali res mislite na pokopališče?« upraša Maja. — »Vsakdo gre tja, kamor spada,« se spet oglasi Mirko, a gospod ga zavrne: »Resnično! Za nekatere od vas sem prepričan, da se znajdejo še med klovnii. Vsega naveličan odide na levo, hišna pa jo ubere za njim.

MAJA ne ve, kaj naj naredi. SONJA je zaskrbljena. MIRKO pa dobro volje.

»Kaj bo jutri doma?« se sprašuje Sonja, a študent ji veselo razlaga: »Velik maček kakor po vsaki krokariji. Nič naj te ne skrbi, za naju se je v glavnem dobro izteklo. — Maja, izvrstno si pomagala! Veš že sem mislil na čase, ko bi Henrikov zakon pokazal vse nujne razpoke. Tedaj bi otroci potrebovali inštruktorja, gošpa Gorjanova pa tolažnika. Ali bi

prišel v poštev?« upraša Sonja, ki jezna sede na klop in ga zavrne: »Z vsega se samo norčujes!« — »Srečen je,« pravi Maja, »in ne ve, kaj mu leti iz ust. — Mirko, ne pozabi name. Henrika moram dobiti v roke. Mislim, da ni lepše prilike. Doslej se mi je izmikal, nocoj pa hočem dobiti stavo.« — »Kakšno?« zanima Mirka. — »Ne bodi preveč radoveden! Svetuj mi, kaj naj naredim.« »Bodi mu neprestano za petami. Če ga količkaj poznaš, lahko veš, da se ne zna upirati tuji volji. Brž si ga boš ovila okoli prsta.« — »Kaj pa, če vzlic temu zaidem v zagato? Tujka sem, samo nate se lahko obrnem. Kje naj te iščem?« — »Čez dan doma, do zore pa pri Knezovih. Ali se strinjaš?« upraša Sonja in dostavi: »Kaj bi drugega, ko se nama vse samo ponuja!« — »Škandali najbolj!« vzklikne Sonja ne da bi povedala, ali se strinja z njim ali ne.

K MIRKU, SONJI in MAJI se povrne HIŠNA

»Ali se je gospod premislil in te je nagnal?« hoče izvedeti Mirko, Lojzka se pa pohvali: »Prav dobro se razumeva. Vrnila sem se zaradi vaju. Tole sem pozabila dati mu zašepeta in stisne ključ v roko. Brez njih je prazna vila podobna zaklenjenim nebesom.« — »Ti si punca! Ko bom minister, dobiš dosmrtno pokojnino.« — »V krajcarjih. Poslušaj! Najbolj varno bo v moji kamri, če bi naše slučajno pred mano prineslo nazaj. Kadar pridem jaz, bom štirikrat zvonila. Za vsak par po dvakrat.« — »Če šteješ sebe in Feliksa, smo trije pari.« — »Pa ne da spadate vi k našemu.« — se Lojzka obrne k Maji, a ji Mirko seže v besedo: »Ekszeninu! Zadelo st! Spet se lahko izkažeš in v enem večeru pomagaš štirim srcem do velike sreče.« — »To je več, kakor če bi štiri duše rešila pekla. Se Feliks bo prav! Kaj naj naredim?« — »Gospodična je približno na istem, kakor si bila bi lani. Zaradi staršev jo Henrik odbija, zraven pa trpi kakor ona.« — »Morda ni doslovno tako,« pojasnjuje Maja, »na vsak način bi se pa še pred jutrom rada pogovorila z njim. Zdjaj ni maral zaradi drugih ljudi. Zato opravite vi svoje z njim. Takoj ga ne bom nadlegovala, samo sledi ne smem zgubiti.« — »Najmanjša skrb! Kar z mano!« pravi hišna, ki potegne Majo s seboj, da skupaj odideta na levo.

MIRKO stopi k SONJI za klop in skuša ustvariti dobro razpoloženje. Zdjaj, ko sta sama, vse bolj občutita prijetne zvoke, čeprav godba igra že ves večer plesalcev na veselici.

»Sem še v nemilosti?« sprašuje Mirko in se je skuša oviti, a ona se ga otresa: »Le pusti me na miru. Ko bi-ne bilo mene, bi prav gotovo dvoril Maji. Kar preveč jo poznaš.« — »Takole se izdaš, da ti je še nekaj zame. Zastran Maje si ne kvari živcev. Res jo poznam iz kavaren. Ni ti nevarna, ker sem brez cvenka. Za bogate študente je bila pa od nekdaj zares navdušena. Saj so ji razodeli življenjske skrivnosti. Ali tebe ne mikajo?« ji šepeta in ji kaže ključ. »Sonja, odkar so naju spodili od inštrukcij, se nisem gospodaril pod vašo streho. Nocoj je lahko vse najino!« — »Seveda, mamu in papana naj pričakam v tvojem naročju!« — »Dobra ideja! Poveš jima, da nisem prida prerok. Ono o bogatem ženinu in strti romantiki se ni izpolnilo. Ej, da bi se nikdar ne!« ji

reče in jo poljublja. Ona se naposled vsa preda njegovemu objemu, potem pa nekaj zasliši in se dvigne. »Pazi, ljudje!« — »Kar po bližnjici!« reče on, ona se ga pa oklene z roko. »Da ne zgubiš ključev!« mu šepne ljubeznivo in odhiti z njim na levo, vsa v pričakovanju lepih ur. Ob sončnem zahodu se je skrivoma napotila k njemu, da bo z njim vsaj malo časa. Potem je pa morala doživeti vse mogoče, samo ne tistega, po čemer je hrepnela.

Sonja je imela prav. V parku se res znajdejo ljudje in sicer prideta ŠPEKULANT in TIHOTAPEČ. Z njima pa njun tovariš TAT Ferdo, ki ju je čakal pri Marjanci. Nekaj mlajši je od obeh, a vsi skupaj so zdaj skoraj enako razvneti.

»Saj pravim: smola!« modruje tihotapec. »Grob narava z nami v španovijo, policaja smo pa lahko dobili na vrat. To je pogledoval!« — »Če nam pride tepec za hrbet,« meni tat, »smo pokopani. Mene čaka še dosti dela. Na veselici nisem še nič opravil. Gospoda je premalo okajena, da bi ji lahko mirne duše pregledal denarnice.« — »Kaj bi z drobižem? Za skladišče se spleča pljuviti v roke, če nočemo biti ob robo.« — »Stvari so zamotane, zato priporočam previdnost,« se zdaj prvi oglasi špekulant, tat pa prostodušno izjavi: »Najprvo prešetamo ono šemo, ki deli denar.« — »Ponavljam: bodimo previdni! Če je količkaj res, kar sta cizila dedca pri Marjanci, se moramo pripraviti na vse mogoče. Bajtarjev falot je bil ves čas na preži. In celo Knezova punca! Kdo ve, kaj imajo.«

»Nazadnje bo le moja obveljala!« zatrdi tihotapec. »Gorjan bi nas rad opeharil. Z našo pomočjo hoče zlesti nazaj v sedlo, zraven pa dela s sinom, da bo sam manj odgovoren. Zlodej nam je dolžan, njegov poba pa drugim razdaja naš denar. Naj ga hudič pocipta!« — »Če je on ali ne,« pravi tat, »priti nam mora v pesti. Ali naj njegovo dušo priporočim večnemu sodniku?« — »Fant, pamet!« opozarja špekulant. »Mislim, da je dosti boljše, če stopi on pred nebeško sodbo kakor pa mi pred zemeljski tribunal.« se pošali tat in s špekulantom vred ubere za tihotapecem na levo. Vsem se mudi na pokopališče.

3. NOČNI PLES MED MRLIČI

Na pokopališču se še zmeraj sliši godba z veselice. V mrtvašnici spi BREZDOMEČ na secirni mizi. Pred vrati sedi ŠPEKULANT, a z leve pride ozlovoljen TAT. Sam je moral pregledati pokopališče, tihotapec je bil odšel poprej še drugam, špekulant je obsedel.

»Nikjer nikogar! Prepozni smo,« pravi tat. — »Ali si pregledal vse kotičke?« sprašuje špekulant nekam vžvišeno in vstane. — »Spravuješ kakor gosposki lovec svoje gonjake. Sede bi vsakdo pričakal, kar bi mu drugi prignali pred nos.« — »Ne jezi se, dragi moj! Imam imeniten domislek!« — »Vrag s tvojim modrovanjem!« »Moja ideja je obenem naš alihi. Kot dostojen meščan poskrbim za večni mir svoje duše in zato izberem prostor za grobnico.« — »Kar se mene tiče, me lahko po smrti dajo konjaču.« — »Mene tudi. Ampak do smrti hočem spodobno živeti. Če ne pojde naš dosedanja posel...«

ŠPEKULANTA zmoti TIHOTAPEČ, ki se prikaže za zidom na levi in rahlo zažvižga. S TATOM gre k njemu.

»Ali sta že opravila s plemenitim verižnikom?« sprašuje tihotapec.

(se nadaljuje)

»Povedal. Ni bila navdušena. Pripravljena pa je pomagati. Plača ti strežnika, tudi za zdravilišče bi dala denar. Pripravljena je pomagati z denarjem!«

Kratek posmeh je trzil očetoovo telo. Stisnil je usta in krčevito zatresel stekleničko.

»Ti nisi sprejel! Si rekel, da boš ostal?« je zanimalo očeta. Bojan je pokimal.

»Rad bi videl, da ostaneš,« je nadaljeval oče in nabiral obraz v trpeče gube. »Zdi se mi, da bo za tebe pretežko. Lepo, da si se odločil, vendar po mojem, ti je pri mami boljše. Pri meni, saj vidiš v kakšnem sem. Ničesar nimam. Saj ti ne bi mogel živeti v taki sobi. Res, dobro premisli in boš spoznal, da ne bi mogel. Kot sem slisal, videl hišo, vaju si bil dobrega. Zato se vrni. Vseeno hvala. Že za dober namen.«

Ginjenost, ki je zmogla očeta, je tudi Bojana zelo presunila. Ni strpel na stolu. Zaokrožil je pred posteljo, se oprijel železnega roba in strmel v očeta, ki se je boril s solzami.

»Ne bi mogel živeti v taki sobi. Vsaj dolgo ne. Ampak tudi tebi ni treba. Precej si tudi sam kriv, da živiš v takem, brez cilja in potihoma objokuješ svoje nesrečno življenje,« je precej ostro poočital Bojan. »Če bi hotel, dali bi ti drugačno stanovanje. Ampak ti nisi zaprosil. Morebiti si ga celo zavrnil. Ker nisi imel denarja za opravilo. Lahko bi vzel posjilo, pa nisi hotel. Nisi prisiljen živeti v takem. Sam si v to privolil, če si nisi prav tega želel. Da bi se drugim smilil.«

Ni mogel več naštevati. Oče mu je s trpečim pogledom prikimal.

»Mene so ovirali. Po tistem, ko so me razrešili, odpustili iz vojske, so me samo ovirali.«

»To so dragi oče, izgovori! S tem se slepiš, čeprav temu niti sam trdno ne verjameš,« je odločno, neizprosno vztrajal Bojan in žugal očetu. »Prej bi ti verjel, če bi rekel, da ti niso zelo pomagali, da te niso brez zadostne izobrazbe postavljali na zahtevnejša, bolj plačana delovna mesta. Kaj pa si ti sam napravil? V času, ko si bil nočni

VINKO TRINKHAUS

»PO PRIZNANJU« 32

čuvaj, bi se lahko šolal. Na tvojem mestu bi kot nočni čuvaj končal fakulteto. Ne boš trdil, da niso bivši nemški vojaki, ki do konca vojne niso imeli drugega kot osnovno šolo, diplomirali na fakulteti? Kdo jih je oviral? Nihče! Ne boš trdil, da jih je kdo posebej podpiral ali da takih ne poznaš. Nobenega cilja si nisi zastavil, ampak si le objokoval svojo nesrečo in jo prenašal na vso družbo. Kot da te je kdorkoli nagovarjal, da ravnaj tako, kot si ravnal.«

Užaljena, stisnjena usta, trpeč pogled, nekaj podobnega razočaranju in sovraštvo se je zaškrilo v očetovih očeh. Zgrabil je pod vzglavnik in privlekel politrsko steklenico. Odvil je zamašek in nagnil. Bojan se je sklonil k očetu in mu izpulil steklenico.

»Ne boš pil! Saj veš, kako je s tabo. Samo nekaj steklenic pijače in lahko umreš.«

Oče ga je divje, očitajoče pogledal. »Misliš, da je mene strah umreti? Da se bojim? Morda me je bolj strah življenja kot smrti! Kakšno življenje pa je to?«

Pretesen je Bojan strmel v očeta. Tako hudega brezupa še ni doživel. In tak je njegov oče? Ni se mogel slepiti, da je to izbruh, nenađen obup, ki bo prešel. Bilo je globoko, telo je v očetovi podzavest, tiplj je dolga leta, ko ni videl izhoda.

»Oče, zmerom je mogoče najti rešitev. Nikoli ni prepozno. Starejši od tebe končajo šole. Celo fakulteto.«

Ni zaleglo. Oče se je posmehljivo zmrdnil in naveličano zamahnil z roko. Nekaj časa je strmel skozi okno. Potem mu je upadli obraz pretkal piker nasmeš.

»Bral sem, pokazali so mi, nalašč, da bi me dražili. V časniku je pisalo, da je nekje, ne vem več v kateri državi, nočni čuvaj končal štiri fakultete.«

Bojan ni mogel strpeti na postelji. Zakrožil je po sobi, se naglo zaobrnil in zavzeto mahal z roko.

»To je rešitev. Si videl. On kar štiri. Ti bi lahko končal vsaj srednjo šolo in se zaposlil na bolj odgovornem delovnem mestu. Užival bi v delu.«

»Užival?« se je votlo zakrohotal oče. »Ne razumeš, Bojan. Oni, čuvaj, je ubijal čas. Jaz sem ubijal žalost, razočaranje, obup! Čakaj, čakaj,« ga je miril oče, ker mu je Bojan hotel vpasti v besedo. »Najprej, kar svetuješ. Tri leta imam še do upokojitve. Mislim, izpolnil bom vse pogoje. No, v tem času bi končal srednjo šolo. Zakaj, da grem v pokoj s srednjo izobrazbo? Ko ima pri nas tajnica direktorja končano višjo upravno šolo. Kaj bom s tem? Naj končam fakulteto? Zakaj? Da bom upokojenec s fakultetno izobrazbo, ko sem bil v službi skladiščnik in čuvaj? Nič se ne bo spremenilo. Zame je prepozno, da bi lahko karkoli popravil, ne z izobrazbo, ne s službo.«

Naslednje tri dni se je očetoovo veselje, da je ostal pri njem počasi prevažalo v nelagodnost. Bojan je skrbno pazil, da oče ni dobil pijače. Zaskrbela ga je očetoova vse hujša razdraženost. Pogovor se je vse bolj krhal. Oče se je v marsičem ponavljal, pripovedoval je le zgodbe. Bojanu se je razkrilo, da ničesar ne bere. Oba sta se izogibala temeljnemu problemu — kako je z mamo. Slutila sta, da je to najbolj občutljiva točka. Bojan je čakal na Cenkovu sporočilo. Še bolj pa si je želel, da bi se mama skesana vrnila in poskusila kot on, pomagati očetu.

GROZOTE KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA OŚWIECIM-AUSCHWITZ

4

Življenjske razmere v taborišču, lakota in prenaporno delo so bili vzroki, da je bilo do 30 % zapornikov bolnih in potrebnih zdravniške pomoči. Taborišče je imelo stavbo za bolnike, v katero so strpali in izolirali okužene zapornike. To je bila tudi ena od poti, katera je vodila k množičnemu uničenju zapornikov. Od časa do časa so esesovski zdravniki opravili selekcije in vse zapornike, ki so bili izredno slabi, poslali v plinske celice ali jih ubijali s posebnimi injekcijami.

Le s pomočjo zapornikov in posameznih zdravnikov, je v sodelovanju z odporiško organizacijo v taborišču, tu in tam uspešno, da so nekatere sicer že obsojene na smrt, rešili, da so ostali pri življenju.

Kakor v ostalih taboriščih so tudi v Auschwitzu esesovski zdravniki opravljali na zapornikih razne preizkuse. Tako so moške pa tudi ženske masovno sterilizirali. To delo je opravljal prof. dr. Karl Klauberg in dr. Johann Gebel v bloku šte. 10. Dr. Horst Schuman pa je to delo nadaljeval v taborišču Birkenau. Teh zločinskih posegov na zapornikih je bilo več vrst.

Metode za iztrebljanje — uničevanje zapornikov v koncentracijskem taborišču Auschwitz v Birkenau, dokazuje tudi poseben sistem kaznovanja, ki je obsegal, na primer:

- prepoved vsake korespondence,
- različne kaznovane vaje,
- delo v prostem času
- polno zaposlitev brez hrane,
- pretepanje s palico, pri čemer je moral zapornik sam šteti udarce,
- določene dni brez vsake hrane pri polni zaposlitvi in podobno.

Največji del teh groznih kazni so opravili v tako imenovanem bloku smrti (Block 11), v kletah tega bloka. Zapornike so obešali z vrvoj ali verigo na kavlje v stropu in na zidu, tako, da se stopala niso dotikala tal. Še mnogo težje je bilo obešanje zapornikov na steber ali podboj: zaporniku so obe roki zvezali z vrvoj ali verigo na hrbtu in ga obesili na kavelj v stropu ali stebri, tako, da se stopala niso dotikala tal. Dejansko je visel v zraku. Zapornike, ki so bili kaznovani z obešanjem, so nato postavili na dvorišče bloka 11 pred steno smrti, ali »črno steno« imenovano. Zapornike določene za streljanje so strpali v kleti, kjer so bili umivalniki. Tu so se morali sleči in nagi čakati na usmrtnice. Prve za streljanje so bile ženske. Na dvorišču bloka 11 so večkrat privedli do 2.000 zapornikov, ki so jih postrelili. Po dokumentiranem gradivu taboriščnega odporiškega gibanja, je bilo v aprilu leta 1944 pred »steno smrti« do dva metra visok kup postreljenih zapornikov.

Poseben način kaznovanja zapornikov je taboriščna uprava izvajala z obešanjem na vislicah. Obešanje na vislicah je bilo vedno javno.

Najbolj strašen in nečloveški način uničevanja zapornikov je bilo, da niso dobivali nobene hrane in so morali umreti od gladi. Obsojene na uničenje z lakoto so zapirali v tesne temnice po več skupaj, da niso mogli ne sedeti ne ležati. Ko so pomrli, so jih morali še živi zaporniki izvreči iz temnice in tako narediti prostor novim žrtvam.

Mnogim zapornikom je sicer uspelo, da niso doživeli tega strahotnega mučenja in uničenja v bloku 11, toda taboriščni

Gestapovci so jih mučili pri zasliševanjih na razne druge načine, posebno na natezalnicah.

Po podatkih taboriščne evidence so 13.000 sovjetskih vojnihi ujetnikov uničili in jih je k zadnjemu dnevnemu preštevanju 17. januarja 1945 prišlo še samo 97.

Druga skupina oštevilčenih zapornikov, določenih za uničenje, je bila 2000 romov. Skupno so v to taborišče privedli 20.976 oseb, med katerimi so bile mnoge družine z otroki. Vsa ta skupina je 1. avgusta 1944 našla smrt v plinskih celicah.

Iz taboriščne evidence je bilo razvidno, da je izredno malemu številu zapornikov, ki so bili transportirani v koncentracijsko taborišče Auschwitz uspelo, da so preživeli vse strahote mučenja in ubijanja. Pri tem pa je potrebno še naglasiti, da je bilo milijonom zapornikov to mučenje prihranjeno, ker so bili brez vsake predhodne evidence — odpeljani kar iz železniških vagonov v plinske komore (celice). Na železniški rampi, kjer so železniški tiri vodili naravnost v plinske komore, je bilo poslednje potovanje zapornikov iz Belgije, Nemčije, Francije, Grčije, Holandije, Italije, Jugoslavije, Norveške, Avstrije, Čehoslovaške, Sovjetske Rusije in seveda največ iz Poljske.

To je bilo strahotno potovanje v zaprtih železniških vagonih v nečloveških pogojih brez vsake hrane, vode, nemogoče je bilo opravljati vsakdanje človeške potrebe v nemogočih higienskih pogojih. Transporti so trajali po več dni. Vagone so odprli šele na rampi. Mnogi so pomrli že na transportu, preživele pa so odgnali naravnost v plinske celice.

V mesecu juniju leta 1941 je komandant taborišča Rudolf Hoess prejel od zveznega vodje Henrika Himmlerja nalogo, da je treba vse Žide, ki bodo privedeni s transporti v taborišče, takoj uničiti. Po posebno skrbno izdelanem načrtu je bila naloga tudi izvršena.

V mesecu septembru leta 1941 so se začele priprave za množično uničevanje zapornikov s ciklon plinom z oznako B. V ta namen so v stropu mrtvašnice montirali posebne filtre, skozi katere so v ta prostor dovajali plin. Vhodna vrata so hermetično zaprli, da ne bi uhajal plin.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 130. seji, 10. februarja obravnaval osnutek občinskega proračuna za 1981. leto, predlog odloka o dopolnitvah odloka o davkih občanov in predlog odloka o osebnem občinskem davku od prometa proizvodov in od plačil za storitve, predlog odloka o povračilu stroškov delegatom, delovnih teles in izvršnega sveta občinske skupščine, predlog odloka o določitvi organa, ki odloča o izločitvi uradne osebe upravnega organa, ki vodi upravni organ občine. V razpravi je bil tudi družbeni dogovor o skupnih osnovah za zagotavljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v SRS, sporazum o izvajanju trliško pregledne službe, predlog oblikovanja skupnosti za cene in predlog za povečanje cen storitev ČP Glas iz Kranja.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na 14. seji, 9. februarja obravnavalo samoupravni sporazum o osnovah srednjeročnega plana ČP Glas Kranj in predlog sprememb in dopolnitev statuta občine Radovljica. V razpravi so bila tudi stališča Gorenjske turistične zveze o možnostih razvoja turizma na Gorenjskem in o dejavnostih turističnih društev. Ponovno je bil v razpravi samoupravni sporazum o svobodni menjavi dela z LRP Triglav Jesenice. Na predlog koordinacijskega odbora za prireditve pri OK SZDL pa je predsedstvo ocenilo kulturne prireditve z ovrnodnjenimi finančnimi programi za proslavo 40-letnice ustanovitve OF slovenskega naroda.

Občinski svet zveze sindikatov Radovljica je na 12. seji, 11. februarja posvetil osrednjo točko dnevnega reda obravnavi humanizacije dela z vidika varstva pri delu in zdravstvenega varstva delavcev na osnovi ugotovitev in analiz, ki jih je pripravila posebna strokovna komisija. Na seji so sprejeli je pripravi dopolnilni iz osnovnih organizacij programa dela občinskega sveta ZSS, zaključni račun za 1980. leto in finančni načrt za 1981. leto. Razpravljali so tudi o nekaterih kadroviskih zadevah v organih občinskega sveta ZSS Radovljica.

Predsedstvo OK ZSMS Radovljica je že v januarju pozvalo vse osnovne organizacije v občini, da čimprej sprožijo akcijo za evidentiranje in prijave mladincev in mladink, ki se bodo kot brigadirji vključili v stalno sestavo občinske mladinske delovne brigade Stane Žagar. Vse kaže, da v večini osnovnih organizacij še niso opravili te naloge zato računajo, da bodo imeli na predsedstvu OK ZSMS zaključene seznane prijaviteljev šele konec februarja.

V izobraževalnem središču Poljce je bilo 4. februarja območno posvetovanje predstavnikov občinskih družbenopolitičnih organizacij in skupščin Gorenjske, ki so se ga udeležili tudi najvišji republiški predstavniki med drugim predsednik CK ZKS France Popit. Beseda je tekla o uresničevanju stabilizacijskih nalog gorenjskega gospodarstva in izvajanja novega srednjeročnega družbenega plana s posebnim poudarkom na izvorne naloge, dohodkovnega povezovanja in medobčinskega sodelovanja.

Čeprav je bil po akcijskem programu predsedstva OK SZDL Radovljica določen skrajni rok sklica programskih konferenc v vseh 20 krajevnih organizacijah SZDL v občini, je do 31. januarja svojo obveznost opravilo le 16 krajevnih konferenc SZDL. Programske konference niso sklicali do roka še v štirih največjih organizacijah SZDL.

V skladu s pobudami in stališči skupščine in družbenopolitičnih organizacij občine Radovljica je izvršni svet OS

Radovljica poslal v javno razpravo teze za spremembe in dopolnitve statuta občine Radovljica. Spremembe in dopolnila se nanašajo na pobudo tovariša Tita o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti v organih občinske skupščine, ter na volitve in mandata voljenih predsednikov, podpredsednikov skupščine in skupščinskih zborov ter izvršnega sveta. Razprava bo sklenjena še ta mesec, ko bodo zbori občinske skupščine sprejeli osnutek sprememb in dopolnil statuta.

Iniciativni odbor za ustanovitev osnovne organizacije sindikatov zaposlenih v zasebni obrti pri občinskem svetu ZSS Radovljica je 9. februarja sklical ustanovni občni zbor. Udeleženci, teh je bilo le 18, so sprejeli poslovnik občnega zbora, izvolili organe in sprejeli sklep o ustanovitvi svoje osnovne organizacije sindikata. Sprejeli so tudi pravila in program dela ter izvolili sedemčlanski izvršni in tričlanski nadzorni odbor ter komisijo za delovna razmerja, komisijo za stanovanjska in socialna vprašanja ter za dopolnilno izobraževanje, in komisijo za šport, rekreacijo in kulturo. Za predsednika so izvolili Milana Černeta, urarskega delavca iz Radovljice.

Po osnutku plana proračunskih prihodkov občine Radovljica bo v 1981. letu zbrano od davkov iz osebnega dohodka, prometnega davka in davka od premoženja, taks in denarnih kazni nekaj nad 133 milijonov din. Pri tem je upoštevano tudi 8,5 milijona din, ki so prenašene v proračun iz lanskega leta. Občinski proračun naj bi bil letos višji za 18 % kar je v skladu z resolucijskimi določili.

Na programski konferenci KK SZDL Ribno prejšnji teden so ocenili delo SZDL in drugih družbenopolitičnih in društvenih organizacij v KS Ribno in se dogovorili za nadaljnjo programsko usmeritev. V razpravi so opozorili, da njihov srednjeročni program niso pregledali pristojni občinski organi, zato ni bilo nobenih odgovorov ali pripomb. Sprožili so pobudo za razpis novega referenduma v aprilu za razširitev pokopališča in izgradnjo mrliških vežic in postavili zahtevo za lastnim otroškim vrtcem, obnovo gasilskega doma in že desetletja staro željo, da se čimprej uredi vprašanje lastništva zadružnega doma.

Prejšnji teden je večja skupina starešin obmejnih enot JLA obiskala tovarno Elan Begunje, kjer si je ogledala proizvodne obrate TOZD Smuci, nato pa se je z vodilnimi delavci pogovarjala o obrambnih pripravah v delovni organizaciji Elan in povezavo z JLA.

V Plamenu Kropa načrtujejo v 1981. letu proizvodnjo 9.000 ton vijčnih izdelkov. V planu je predvideno, da bodo polovico proizvodnje namenili za izvoz, vendar bo po vrednostni razmerje v prid domačega trga, kjer predvidevajo doseči 70 %, na tujem pa le 30 % dohodek. Zahtevnejši od količinskega plana je letos finančni plan, ki je kar za 37 % višji od lanskega leta.

Na območju radovljjske občine je po zadnjih podatkih skupaj v družbenem in zasebnem sektorju 7.275 glav goveje živine, od teh je 3.125 krav molznic. Letno živinorejci pridobijo okoli 3.000 telet, od teh zaradi nadaljnje reje obdrže okoli 1.200 telic, druge pa gredo v odkup in zakol.

Služba za inovacije v delovni organizaciji Veriga Lesce je v 1980. letu prejela v obravnavo in potrditev 29 raznih inovacijskih predlogov. Od teh je bilo osvojenih 17, zavrnjeno pa 3, v nadaljnjo obravnavo pa vzeto še 9 predlogov. Vsi inovatorji katerih predlogi so bili osvojeni so dobili denarne nagrade in nadomestila.

Delavska univerza Radovljica je za svoje predavatelje 10. in 12. februarja organizirala strokovni seminar o predavateljskem delu z odraslimi in o marksistični zasnovi vzgoje in izobraževanja. Predavala sta in vodila razpravo priznana slovenska andragoška izvedenka dr. Ana Kranjc in dr. Andrej Kim.

Komisija za kulturo pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na 7. seji 9. februarja ocenila poročilo o lanskega leta uresničevanju programa kulturne akcije za delovne kolektive. Lani je bilo v 17 krajih občine izvedenih od 62 kulturnih prireditev, ki jih je obiskalo 18.247 gledalcev in poslušalcev. To je v poprečju 294 obiskovalcev na prireditev, kar pa je za 7 manj kot pa 1979. leta. Na seji so sprejeli program kulturne akcije za 1981. leto, ki bo po obsegu enak lanskemu.

Zaradi prvotne nesklepnosti so se delegati skupščine izobraževalne skupnosti Radovljica 10. februarja ponovno sešli na 14. sejo. Najpomembnejše točke dnevnega reda so bile namenjene obravnavi in sprejemu samoupravnega sporazuma o temeljih plana izobraževalne skupnosti Radovljica in republiške raziskovalne skupnosti za obdobje 1981-1985, razveljavitvi sporazuma o izgradnji centra usmerjenega izobraževanja v Radovljici, opremljanju učilnic za usmerjeno izobraževanje ter osnutku novega sporazuma o ustanovitvi izobraževalne skupnosti Radovljica. Potrdili so dogovor občinskega družbenega plana za obdobje 1981-1985 ter obravnavali družbeni dogovor o načelih in merilih za razmeščanje izvajanja vzgojno izobraževalnih programov usmerjenega izobraževanja v SRS.

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je v nedeljo, 8. februarja v počastitev slovenskega kulturnega praznika gostovala v kulturnem domu v Zasipu dramska skupina DPD Svoboda Rudi Jedretič Ribno s komedijo ruskega klasika Antona Čehova »Tri šale«.

Kulturno društvo Brezje, ki je bilo ustanovljeno 1979. leta je lani v novi dvorani družbenega doma postavilo oder večji del s pomočjo krajevnih organizacij in Turističnega društva. Člani društva so za ureditev odra opravili 360 prostovoljnih ur. Letos so nabavili tudi svetlobna telesa in s tem omogočili na odru gledališke in druge kulturne prireditve. Za kulturni praznik, v soboto 7. februarja so člani mladinske dramske skupine pod režiserskim vodstvom Alenka Bole-Vrabec uprizorili Linhartovo veselo igrjo Županova Micka, kar je bila po 30 letih prva predstava na Brezjah. Člani odrasle dramske sekcije pa se že zavzeto pripravljajo na uprizoritev igre Kaktusov cvet, s katero se bodo predstavili sredi marca.

Čebelarški muzej v Radovljici si je lani ogledal 16.344. 1979. leta pa 11.267 obiskovalcev. V Sivčevi hiši je bilo lani 8.966, 1979. leta pa 7.411 obiskovalcev. Spominski muzej tatjev v Begunjah je obiskalo 1980. leta 43.483, kar je nekaj nad 3.000 obiskovalcev manj kot leto prej. V Kovaškem muzeju v Kropi so imeli lani 14.533, ali nad 2.000 manj obiskovalcev kot predlanskim. Muzej Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici je 1980. leta obiskalo okoli 3.000 obiskovalcev, kar je skoraj polovico manj kot leta 1979, ko je bil muzej odprt in je bilo v njem zelo veliko skupin zaradi jubilejne 40-letnice prvega zasedanja CK ZKJ v Bohinju.

V galerijskih prostorih Sivčeve hiše v Radovljici je na letošnji prvi razstavi, ki so jo odprli v počastitev slovenskega kulturnega praznika na ogled 16 slik »Podobe otrok iz preteklosti« domačin in tujih slikarjev od 16. stoletja do danes. Slike so iz svoje zbirke postavili delavci Narodne galerije iz Ljubljane. Zanimiva razstava, ki privablja veliko obiskovalcev zlasti pa šolske mladine bo na ogled do 22. februarja.

Na 7. trnovskem maratonu, največji slovenski množični športno politični prireditvi 8. februarja so med 3.500 smučarji tekači dosegli izjemen uspeh tekmovalci iz radovljjske občine. Na 42 km maratonski progi je bil prvi Radovljčan Reberščak, član SK Elan Begunje. Na 15 km progi je bil prvi član Partizana Gorje Česnik. Tekalci iz Gorj so bili tudi uspešni med pionirji na 10 km, kjer je zmagal Kosmač, med pionirkami pa je bila druga Nagodetova.

Kurirji so postavili dve nekdanji kurirski postaji in sicer G 22 na Javornškem rovtu in G 24 na Lomu pod Storžičem. Še zaostali obvezi v njihovih nalogah pa sta obeležitev partizanskega prehoda čez železnico v Svetjah pri Medvodah in čez cesto pri Domžalah.

Za prizadevno in uspešno delo v letih 1979-80 so podelili zlate značke predsednikom komisij in delovni organizaciji PTT Kranj. Zlate plakete pa so podelili brigadi VDV in Silvestru Novaku, predstavniku PTT Kranj.

B.

DOPOLNILO SESTAVKA: OD SEDEMDESETIH PRVOBORCEV JE DOČAKALO SVOBODO LE TRINAJST

V sestavku, ki ga je pripravil tovariš Srečko Šorli in je bil objavljen v 6. številki Železarnja, 12. februarja, je nekaj napak, ki pa so bile žal tudi že v moji knjigi Pod Mežakljo in Karavankami so se uprli. Zato sem dolžan nanje opozoriti in jih popraviti. Teh napak so poleg mene seveda krivi tudi člani uredniškega odbora navedene knjige, ki pa takrat niso imeli na razpolago še vseh podatkov, razen tega pa je tudi postopek za pridobitev Spomenice 1941 takrat za nekatere še potekal. V knjigi niso zajeti naslednji tovariši:

Vencelj Perko, doma z Javornika, naš znani jeseniški predvojni revolucionar je v avgustu 1941 po bognil iz nemškega taborišča Kravt in se takoj vključil v Cankarjevo-jesenjsko četo. Sedaj živi v Ljubljani.

Ignac Sterlekar-Nace z Jesenice je bil že od prvih dni okupacije med organizatorji OF in bil v tem času tudi že v ilegali. V avgustu je že dobil nalogo, da organizira okrožni odbor OF za jeseniško okrožje, ki je začel delovati že v mesecu septembru. Umrl je v letu 1980.

Kristina Pečar - oskrbnica Válasorjevega doma pod Stolum je bila ena prvih in najbližjih aktivistk na žirovniškem območju. Bila je najbližja zveza okrožnega komiteja za jeseniško okrožje. Leta 1943 jo je gestapo skupaj z obema hčerama aretirali in jih poslal v Auschwitz. Umrla je po osvoboditvi.

Boris Praprotnik-Pavel doma iz Potok je bil udeležen v decembrski vstaji na Potokih. V letu 1941 je aktivno sodeloval s prvimi organizatorji narodnoosvobodilne borbe na jeseniškem območju. Leta 1942 se je vključil v Cankarjev bataljon pod Stolum. Umrl je po osvoboditvi.

Marjan Šifer-Kuki iz Žirovnice je bil aktivist OF na tem območju in je z njegovo pomočjo uspelo razbiti v Žirovnici polvojaško organizacijo Wermanschaft. V poletju 1942 se je vključil v Cankarjev bataljon pod Stolum. Umrl je po osvoboditvi.

Moram priznati, da je tovariš Šorli dober kronist in zapisovalec

mnogih zgodovinskih dogodkov in menim, da je prav, da s svojo dejavnostjo nadaljuje. Predlagam le, da pri pisanju sestavkov skuša podatke preveriti pri še živelih udeležencih ali pa v dostopnih arhivih.

O DELU PARTIZANSKIH KURIRJEV GORENJSKE

Nekdanji partizanski kurirji na Gorenjskem delujejo v okviru svojega pododpora, ki je sestavni del IV. brigade VDV. Vseh še živih nekdanjih kurirjev, relesnih, štafetnih in transportnih postaj ali vodov je na Gorenjskem nekaj nad 250. Vsi delujejo v okviru skupščine, ki na dve leti izvoli pododbor in petčlansko predsedstvo. Konkretno pa kurirji delujejo v okviru občinskih komisij.

V jeseniški občini so tako poskrbeli, da se je osnovna šola na Koroški Beli poimenovala po karavanski kurirji, vsako leto pa sodelujejo pri izvedbi kurirskega smuka v Javornškem rovtu.

V radovljjski občini so v mandatni dobi zadnjih dveh let pripravili v Bohinjski Bistrici, ob priliki otvoritve novega kulturnega doma, razstavo slik in dokumentov o delovanju kurirjev. Razstavo si je ogledal tudi tovariš Tito. V okviru tržiske komisije so na kurirski postaji G 33

Precej sestavkov izpred desetih ali dvajsetih let ima namreč določene pomanjkljivosti, kar nam je pa uspelo dopolniti šele sedaj ali pa jih celo šele preverjamo. To posebno velja za aktivistično delo.

Menim pa, da je napisani sestavek vreden vse pozornosti, saj nas ob 40-letnici vstaje opozarja, kako velik krvni davek je moral plačati jeseniški delavec-revolucionar v času narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije. Tovariš Srečo hvala ti za lepe besede o moji knjigi. Slovenko

prilavili tradicionalno srečanje. Kurirji občine Kranj so sodelovali pri kurirskih smukih in pripravili razstave v Bohinju. Kurirji škofjeloške občine so bili delavni v okviru akcij, ki jih je imel Škofjeloški odred. Medvodčani pa so pripravili srečanje na Topolu. V občini Domžale so prav tako pripravili dobro obiskano srečanje kurirjev in gostov. Kurirji Ljubljane, ki tudi delujejo v okviru tega pododpora, so se udeležili akcij republiškega pomena, kurirji kamniške občine pa so svojo komisijo šele formirali.

Partizanski kurirji tega pododpora bodo na krajih, kjer so bile karavle, postavili spominska obeležja. Zato so že izdelali 40 plošč iz hotavelskega marmornja in nanje napisali ustrezna besedila. Precej od teh so že postavili in jih odkrili, druge pa še bodo. Za vse kurirje so izdelali značko »kurir na javki«, katere so v glavnem že izročili kurirjem.

KNJIGA »TITO PRI NAS« TRAJNI DOKUMENT O OBISKIH IN BIVANJU TITA V RADOVLJIŠKI OBČINI

Družbenopolitične organizacije in skupščina občine Radovljica so ob izteku lanskega leta izdale lično dokumentarno knjigo »Tito pri nas«, ki so jo posvetili spominu na nepozabna srečanja s tovarišem Titom in njegova bivanja v raznih krajih občine od 1939. do 1979. leta. Tovariš Tito je bil namreč že marca 1939. leta kot generalni sekretar takrat prepovedane KPJ v Bohinju, kjer je vodil zgodovinsko sejo CK KPJ. Zadnjič pa je bil prav tako v Bohinju 1. maja 1979. leta na slavnostni seji CK ZKJ, ki jo je vodil ob 40-letnici konstituante CK KPJ.

Knjigo »Tito pri nas«, ki je izšla v 11.000 izvodih so dobila brezplačno vsa gospodinjstva v občini, poslali pa so jo tudi pobratenim in prijateljskim občinam. Razen 60 dokumentarnih fotografij o obiskih in bivanjih tovariša Tita so v knjigi pisni prispevki občanov o srečanjih s Titom, kronologija vseh njegovih obiskov in povzetki o občutkih občanov, ki so jih napisali ob njegovi smrti v žalne knjige in glasila delovnih organizacij, šol in krajevnih skupnosti.

Devet članski uredniški odbor, ki mu je bila poverjena naloga izdaje te spominske publikacije, je na februarjski sklepni seji ocenil, da so jo občani sprejeli kot dragoceno darilo, kar so izrazili v številnih zahvalnih pismih. Posebno velja poudariti izredno pripravljenost tistih občanov, ki so se odzvali pozivu uredniškega odbora s svojimi prispevki in dokumentarnimi fotografijami. Ker vse gradivo ni bilo mogoče objaviti je uredniški odbor sklenil, da arhivira kopije slik v posebnem albumu, ki bo hranjen v občinskem INDOK centru. Zaradi verjetnosti, da je pri posameznikih še precej slikovnega in drugega dokumentarnega gradiva o srečanjih s tovarišem Titom v radovljjski občini, je odbor predlagal, da se tudi to gradivo še naprej zbira in arhivira kot trajna zgodovinska dragocenost.

JR

ČESTITKA DOLGOLETNI AKTIVISTKI

V soboto, 7. februarja, je praznovala svoj 80. rojstni dan znana družbenopolitična delavka, Jeseničanka Marija Rostohar. Rodila se je v napredni družini, kjer so se že pred zadnjo vojno shajali komunisti in kjer je bila nekakšna javka za ilegalen prehod članov Komunistične partije Jugoslavije čez mejo in nekakšna kurirska postaja za partijsko pošto in drugo gradivo. Zaradi zavednosti so med okupacijo gestapovci člane družine zasledovali, njo pa zaprli. Najprej so jo mučili po raznih zaporih, nato pa poslali v taborišče Ravensbrück, kjer je preostala vse grozote gestapovskih zaporov in taborišč vse do konca vojne.

Po osvoboditvi se je aktivno vključila v delo. Bila je 33 let tajnica Rdečega križa terena Murova, osem let blaginjska pri krajevnem odboru Osvobodilne fronte, 16 let tajnica krajevnega odbora ZB NOV Center, več let v odboru DPM ter še drugod. Že leta 1949 se je vključila v delo Turističnega društva Jesenice, kjer deluje kot administrativna tajnica in blaginjska se danes. Za svoje prizadevanje in uspešno delo je med drugim prejela medaljo zasluge za narod, zlata častna znaka republiškega odbora Rdečega križa in republiške turistične zveze. lanske leto pa srebrno odličje OF.

Za njen visok življenjski jubilej so ji čestitali, voščili in zaželeli zdravja ter vse dobro domači in številni prijatelji ter znanci. Čestitkam in dobrih željam se pridružujemo tudi mi! Marija Rostohar, bolj znana pod domačim imenom Tancarjeva Mica, je lep vzor neustružne ženske aktivistke, ki je večji del svojega življenja darovala družbi.

B.

ŽENSKE NA PLAVŽU O SVOJEM DELU

V petek, 13. februarja, zvečer, je imela letno skupščino sekcija za družbenopolitično aktivnost žensk pri krajevni konferenci SZDL Plavž. O zelo uspešnem in plodnem delovanju sekcije je poročala predsednica Gizela Velikonja. Povedala je, da se je članstvo v petih letih povečalo za štirikrat. Med ženskami je 43 članic ZB NOV in 17 članic ZKS. Poprečna starost je 50 let, zato želijo, da bi se v prihodnje včlanile tudi mlajše. Osnova za dejavnost sekcije so predvsem družbeno delo, poglobljanje tovarštva, izmenjava življenjskih izkušenj, pomoč pri ročnih delih, skrb za povečanje družabnosti in podobno.

Sekcija ima 14 članski upravni odbor, v katerem je ena članica socialno skrbstvene komisije, ena pa zastopa balinarsko sekcijo. Vsak prvi ponedeljek v mesecu se redno sestajajo, drugi ponedeljek pa imajo krožek ročnih del. Sekcija v zahvalo za prostore, ki jih imajo za delovanje v osnovni šoli Tone Čufar, pomaga krožku ročnih del na tej šoli. Za dan republike so lani skupno s šolo pripravile zelo uspešno razstavo, na kateri so prikazale 256 izdelkov pletenja, kvačkanja, klekljanja, vezenja, gobelinov in drugega. Zelo uspešno sodelujejo tudi v vzgojno varstveno organizacijo. Več žena

ima v varstvu 22 otrok, ki niso bili sprejeti v vrtec.

Na sestankih žene poročajo o tem delu in o problemih. Ob smrti tovariša Tita so pripravile žalno memorijalno. Borke in aktivistke so otrokom v šoli pripovedovale svoje doživljanje iz NOB. Imele so tudi več predavanj. O notranji in zunanji politični situaciji je govoril Bine Kobentar, tov. Mulej jim je razložil pomen in naloge SLO ter družbene samozaščite, dr. Bokova pa jim je pripravila zdravstveno predavanje.

V lanskem letu so imele tudi več poučnih izletov. Enega po Primorski in Videmski pokrajini ter Reziji, drugega pa na cvetlično in gobarsko razstavo v Celje, na tretjem pa so si ogledale naše kulturne znamenitosti in pomnike v Vrbi, Breznici, Doslovčah, Begunjah in Dragi ter športni center v Krpinu.

Za novo leto so organizirale tovariško srečanje s srečelovom, za katerega so darila same pripravile. Pri tem naj omenim njihovo zelo prizadevanje sekcije pri balinarskem klubu Jesenice. Njene članice redno vadijo in tekmujejo, pri čemer so prejele že več pohval ter priznanj. Delovanje žensk na Plavžu je torej pestro in zelo obširno. Na skupščini so sklenile, da bodo tudi v prihodnje prizadevno delovale.

B.

USPEŠNO IDEJNO POLITIČNO USPOSABLJANJE KOMUNISTOV

V preteklem letu so v jeseniški občini organizirali idejnopolitično usposabljanje članov zveze komunistov v osnovnih organizacijah in v oblikah izobraževanja, ki so jih organizirali občinska konferenca zveze komunistov, jeseniška delavska univerza in medobčinsko študijsko središče centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije v Kranju.

Temeljni program usposabljanja za osnovne organizacije je zajemal štiri obvezne teme, za realizacijo pa so organizirali tudi tri instruktorske seminarje, ki se jih je udeležilo 187 članov zveze komunistov. Ob tem pa ni podatkov, koliko so osnovne organizacije ta temeljni program same dopolnile, zato bodo morale sedaj poročati o usposabljanju v osnovnih organizacijah.

Poleg tega so v preteklem letu v občini organizirali še seminar za sprejem kandidatov v zvezo komunistov. Organizirali so tri oddelke, 98 kandidatov, pa se je skupaj izobraževalo 70 ur. Ta seminar spada tudi med najbolj uspešne oblike usposabljanja.

Manj uspešna oblika je seminar za novo sprejete člane, saj ga dokonča manj članov zveze komunistov, kot je vabljenih. Vsebinska tega usposabljanja temelji na predznanju, ki si ga udeleženci pridobijo v seminarju pred sprejemom v zvezo komunistov. Lani so organizirali tri oddelke s 85 udeleženci, izobraževanje pa je trajalo skupaj 70 ur. Ob tem pa so ugotovili, da je udeležba na seminarju večja, če je manjši časovni razmah med seminarjem kandidatov za sprejem v zvezo komunistov in seminarjem za novo sprejete člane in če na zaključku podelijo izkaznice.

Med pomembnimi oblikami usposabljanja je tudi občinska partijska politična šola. Lani so organizirali oddelke. To najbolj zahtevno občinsko usposabljanje članov zveze komunistov v občini je obiskovalo 25 slušateljev, ki so se izobraževali 50 ur. Skupaj se je teh oblik izobraževanja lani udeležilo 170 udeležencev.

Če pogledamo še nekatere značilnosti, potem velja povedati, da so vsebinsko programov usposabljanja, ki je sicer oblikovana za celotno republiko, v občini prilagodili našim razmeram. Tudi z literaturo ni bilo problemov, prav tako deluje tudi stalen predavateljski aktiv, kar tudi prispeva h kvalitetnejšemu delu. Aktiv vključuje 40 predavateljev, leti pa pri svojem delu vedno bolj uporabljajo kot metodo dela predavanje z razgovorom, razpravo in

skupinsko delo, ki zagotavlja tudi aktivnost udeležencev izobraževalnih oblik. Ugotovili so tudi, da je preverjanje znanja pomembna motivacija, da udeleženci izobraževalnih oblik bolj zavzeto spremljajo predavanja.

Menijo pa, da bi bilo potrebno organizirati tudi ustno preverjanje znanja.

Rk.

NAŠA KRAJEVNA SKUPNOST

V krajevno skupnost Sava sem se iz Plavža preselil pred približno desetimi leti. Pred nekaj manj, kot pol stoletja pa sem v skromni hišici na tem območju prijel na svet in preživel tu tudi otroška leta.

Vse to sem napisal zaradi tega, da mi ne bi kdo očital, da premalo poznam ta ožji del Jesenic. Zakaj gre? Na večdnem obhodu po naši krajevni skupnosti sem prišel do spoznanja, da tako neurejene in zanemarjene krajevne skupnosti, ali kakšnega bližnjega mesta v okolici Jesenic zlepa ne bi našel. Pa se podajmo na vsega četrtni urni sprehod.

Začel bom pri stavbi jeseniške gimnazije. V preteklem letu so na strehi stavbe menjali pločevino in zlebove ter uredili in asfaltirali igrišče. Ko so z delom končali, je bilo poslopje in urejeno igrišče videti vse drugače. Žal pa so izvajalci del pustili okrog stavbe staro pločevino in mreže od ograje. Ostalo je tudi nekaj večjih betonskih kosov, ki ležijo po dvorišču. Pred stavbo, na zahodni strani, so delavci skopali večjo jamo, v kateri je vodovodni ventil. Betonski venec in pokrov za jašek pa sta poleg jame. Sklepam, da je delavce prehitelo slabo vreme, zato z delom niso nadaljevali in upam, da bodo spomladi dokončali to delo.

Poglavje zase je železna konstrukcija, zložena za trgovino Fužinar. Čeprav sem o tem že dvakrat pisal, je na žalost še vedno tam, prerasčena s travo in plevelom. Zvedel sem, da so jo po naročilu izdelali v konstrukcijski delavnici v Železnari in, da je na naročilnici pisalo z rdečim svinčnikom NUJNO! Konstrukcija praznuje letos deseto obletnico. Čestitam!

Ustavimo se na trgu Toneta Čufarja, kjer ima pisarno tudi naša krajevna skupnost. Makadamski prostor je neurejen, saj ni niti

TOVARIŠTVO IN SOLIDARNOST

Tovarištvo in solidarnost! Dve čudoviti besedi, ki spreminjata svet! Krivice, neusmiljeni družbeni red je premagalo tovarštvo, solidarnost pa je omogočila, da je življenje na svetu lepše in naprednejše.

Kadar zaslišim besedo solidarnost, najprej pomislim na uboge otroke, ki kdove v kakšnih skromnih kočah čakajo, da jim bo kdo prinesel kosček kruha. Vsi imajo suhe drobne roke in noge in napete trebuške. Ne spominjo se kdaj so zadnjič jedli meso ali kruh. Ob pogledu na te otroke, bi se moralo v vsakem naprednem človeku zbuditi čustvo solidarnosti. Tem ubogim, drobnim bitjem moramo vsi pomagati, si prizadevati, da ne bi milijoni ljudi umirali zaradi lakote. Pomagati pa moramo tudi ljudem, ki ob raznih naravnih nesrečah ostanejo brez strehe nad glavo. Ogenj, vodo in potrese najprej premagamo s solidarnostjo in tovarštvom in šele nato z raznimi stroji in napravami.

Prepričana sem, da bo prišel dan, ko surova sila ne bo več odločujoči dejavnik v svetovnem dogajanju, ampak, jo bo zamenjalo tovarštvo in prijateljstvo vsega prebivalstva našega planeta.

Elizabeta Sprager 8. r.
OŠ 16. december
Mojstrana

kulturno umetniške skupine, ne samo iz Jugoslavije, pač pa tudi iz zamejstva. Tujec pa takšno neurejenost opazi veliko hitreje, kot mi. Zato nam ne bi smelo biti vseeno, kakšna je ta okolica. Spominimo se starega ljudskega reka, da gre dober glas v deveto vas, slab pa še dalje.

Vem, da bo marsikdo dejal, češ, kaj pa ta spet sitnari. Tudi meni je znano, da je v srednjeročnem načrtu občine Jesenice predvidena zazidava tega kompleksa, kar pa je ob sedanjih stabilizacijskih ukrepih še daleč. Zato nam za ureditev teh pomanjkljivosti ne bi smelo biti žal nekaj denarja. Vem tudi, da denar prav gotovo je, saj delavci in vsi zaposleni občani pridno polnimo blaginjske občinskih interesnih skupnosti. Potrebno se je le zmagati.

Toda o tem dovolj, pojdemo raje naprej. Na koncu prostora za gledališčem, oziroma že ob sami Aljaževi cesti stoji odprt kontejner, v katerega prebivalci odlagajo večje kose in neuporabne predmete. Ko je kontejner poln, ljudje odlagajo razno embalažo in navlako poleg kontejnerja na tla. Delavci komunalnega podjetja kontejner občasno in seveda premalokrat izpraznijo, nihče pa ne odpelje tistega, kar leži okrog njega. Zato ni čudno, da je v poletnih mesecih videti okrog kontejnerja cele roje muh. Ne bi bilo napak, če bi si ga kdaj ogledal tudi občinski sanitarni inšpektor.

Pa se napotimo le nekaj korakov navzdol, do betonskega mostička čez potok Ukova. Na ograji iz betona je vzidana tudi ploščica z letnico 1925. Na levi strani je podrt betonska ograja v dolžini dveh, do treh metrov. Le nekaj metrov naprej je na tej cesti oster ovinek. Ker je cesta enosmerna obstaja precejšnja nevarnost, da bi na ovinku, še posebno v zimskem času začelo vozilo zanašati. Ker pa seveda ni ograje, bo vozilo odneslo s ceste v strugo Ukove. Čeprav je globina le nekaj metrov, pa se takšen »skok« lahko konča tudi s smrtnim izidom. In to samo zaradi malomarnosti.

DOKTORJU JOŽU VOLBANKU V SPOMIN

Gor, v borovško vas, je prišel 1927. leta. Poslej ga ni premaknila iz Doline nobena sila več. Pognal je korenine — ne le v zemljo, tudi v srca dolinskih ljudi.

Ko se je po prvi veliki moriji leta 1918 vrnil iz italijanskega ujetništva, ni odšel domov, v rodno Podjuno, v svojo koroško deželo, ki jo je do zadnjega diha neskončno ljubil, pač pa je ostal tu, v njeni neposredni bližini. V Kranjski gori je našel med ljudmi koroški podobno mentaliteto. Ni šel domov, ker se ni maral vdnjati tujcem, ker je bilo njegovo slovenstvo takšne narave, da ni nikdar preneslo niti najmanjšega omahovanja, kaj šele kleeplazenja pred njimi. Kolikšen je bil njegov narodnostni zanos, se zavemo, ko pomislimo na to, da mu nihče ni mogel biti prijatelj, če ni bil neskončno zaveden pripadnik svojega naroda, če ni iz njega žarel patriotizem in če ni dihala iz njega ljubezen do zemlje, jezika in domače kulture.

V dolinske ljudi je proiniknil tako globoko, da je spoznal in poznal sleherno njihovo navado in razvado. Zato mu ni bilo težko pomagati vselej in povsod, kjer je bila potrebna njegova zdravniška in svetovalska pomoč. Poznal je tri generacije vsake dolinske družine. Bil je splošni zdravnik, porodničar, zdravil je po-

Za konec se pomudimo samo še na dvorišču, če ga smem tako imenovati, med stolpcema Titova 2 in 2/a. Že sedaj so otroci, ki so se igrali na tem dvorišču, še posebno po deževju imeli takšno obutev, kot bi kopali krompir na njivi. Takšni so seveda hodili v dvigala, po stopnicah in v stanovanja. Pa otroci niso za to prav nič krivi. Za dodatno blato, ki bo prišlo s pomladjo pa so sredi zime poskrbeli delavci podjetja Vodovod. Zaradi popravila na vodovodni napeljavi so morali del dvorišča razkopati. Vem, da zaradi zamrznjenosti tal ni bilo mogoče v celoti zasuti luknjo in zravnati teren ter ponovno vstaviti betonske plošče okrog klopi. Toda dvomim, da se bo spomladi, ko bo topleje še kdo spomnil na to. Dosedanja praksa je že vse prevečkrat dokazala, da je vsako delo opravljeno le na pol.

Malo upanja imam, da bo po tem mojem pisanju kaj drugače. Pa vseeno bom vesel, če bo opravljeno vsaj eno delo. Seveda ostaja vprašanje, kdo naj bi vse to postoril. Nekaj prav gotovo podjetja, v katerih pristojnosti so ta dela, razne očistevalne akcije pa bi prav lahko opravili mladi v tej krajevni skupnosti, saj jih ni malo. Prav pred kratkim sem na panoju opazil velik plakat, vabilo na sestanek ZSMS v naši krajevni skupnosti. Prav bi bilo, da bi se na takih setankih pogovorili kdaj tudi o tem. Spominjam se, ko sem bil še sam mladinec, da smo očistili plevel in vse jaške vzdolž takratne Obrtniške ulice, danes ulice Viktorja Kejžarja. Sodelovali smo pri gradnji vodovoda za jeseniško bolnišnico, pri gradnji kolodvora in čiščenju ruševin, ki so ostale po bombardiranju mesta 1. marca 1945. Se bi lahko naštevati, pa naj bo dovolj.

Prepričan sem, da bi ob večji angažiranosti članov krajevne skupnosti, mladih in seveda ostalih prebivalcev tudi okolica naše krajevne skupnosti dobila lepši videz, kar nam bo vsem skupaj lahko le v zadovoljstvo in v ponos.

Janko Fon

škodbe, naravnaval polomljene ude in sam postoril skoraj vse tisto, kar zahteva v današnjih dneh specialistično obravnavo, pogosto pa tudi hospitalizacijo. Vse to je delal in je moral delati iz preprostega razloga, ker je bil v tistih letih le malokdo zdravstveno zavarovan, z denarjem pa so bili ljudje tako na tesnem, da najpogosteje ni bilo niti misliti, da bi jih zdravnik lahko poslal v bolnišnico.

Pa je bil tudi močno samosvoja osebnost. Včasih je s humorno, kdaj pa kdaj precej raskavo in celo grobo besedo naredil na področju zdravstvenega posvetljevanja več, kakor z dolgovznim prigovarjanjem, predavanjem in prepričevanjem. Razen čiste, popolnoma gole resnice, zanj ni obstajalo nič drugega. Kdor je poskušal pri njem doseči karkoli z lažjo ali hinvastino, je vselej doživel grobo zavrnitev. Med ljudi ni zahajal preveč pogosto, vselej in vsekdar pa je bil tam, kjer so ga potrebovali kot zdravnika, zdravstvenega prosvetitelja in za napredek vnetega krajana.

V sebi je nosil globoko bolečino. Vanj jo je zarezala usoda rodne koroške dežele. Nikdar se ni potolazil s tem, da gori, v Rožu, v Podjuni in na Zilji umira slovenska beseda, da se bohotijo nacionalistični prenapetosti in da na osnovi lažnih zgodovinskih podatkov prikazujejo nemški značaj te zibelke slovenstva. Zato je storil vse, da bi pomagal slovenski misli onstran Karavank. Tudi pretrpeti del svojega premoženja je prodal še za svojega življenja in ves tako pridobljeni denar namenil skladu za štipendiranje študentov slovenske gimnazije v Celovcu.

Zaradi globokih korenin, ki jih je pognal v Dolino, je kaj kmalu spoznal, da je njena bodočnost v razvijanju in napredku turizma. In zato je dolga leta deloval kot odbornik turističnega društva, predvsem v najtežjih predvojnih časih, ko se je društvo potapljalo v dolgovih.

V zavesti ljudi od Radovne do Rateč bo ostal spomin nanj dolga leta, saj je s svojim telesom in duhom pripadal njim, njegovo srce pa je bilo in je do smrti ostalo zvesto koroški zemlji.

Iz hvaležnosti zapisal
France Zvan

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Josef HEN: **Jokohama**. Prešernova družba 1980. (Ljudska knjiga 170.) Razmeroma redko se primeri, da lahko v tej rubriki poročam o novi zanimivi knjigi, ki je ni napisal angloameriški ali nemški pisatelj. Take so pač razmere v naši založniški politiki, ta pa tudi ne izhaja iz samovolje. Založbe pač tiskajo tisto, kar je najbolj sprejemljivo, pri tem pa morajo kajpak izbirati med deli, za katera menijo, da bodo za bralce kolikor toliko privlačna. Zbirka Ljudska knjiga ubira v teh prizadevanjih svojevrstna pota. Svojim bralcem oziroma naročnikom ne ponuja »hitov«, pač pa se drži srednje poti. V njenem programu prevladujejo lahka, vsakomur dostopna dela; žal pa je tu le redko-kdaj najti kaj vzemirjivega. Priznati moram, da so naši bralci do te zbirke precej zadržani. To pa seveda še ničesar ne pomeni: sprito velikega števila naročnikov je več kot verjetno, da si te knjig ne sposojajo v knjižnici preprosto zato, ker jih imajo pač sami doma.

Poljski filmi so našim gledalcem vsaj tistim, ki vedo, kaj je dober film – všeč. Ni torej razloga, da bi domnevali, da je za našega bralca kaj manj zanimiva sodobna poljska književnost. Vseeno pa bolj poznamo poljsko dramatik (na primer Mrožka) kot poljsko romanopisje. Kdaj smo že dobili zadnji prevod iz poljščine? Če se ne motim, je bil to pesnik Jan Kochanowski v zbirki Lirika.

Pri avtorju pričujoče knjige ni v ospredju nacionalna tematika, prej bi lahko govorili o nekakšnem svetovljanstvu, o odprtosti na Vzhod in na Zahod, o nevsiljivo prezentiranem občutju bratstva med narodi. Že v naslovu dobimo tak namig na svetovljanstvo. **Jokohama** – je to eksotični ali morda potopisni roman? V bistvu pa ne gre za to daljne mesto. Jokohame nobena izmed oseb tega romana ne pozna. Roman ne govori o prihodu v Jokohamo, ampak o tem, kako si je neka malce prismojena Američanka vabila v glavo, da bo prišla v to mesto kot nekakšen sodobni Eldorado.

Ta Američanka sicer ni prava hipijevka, zdi se pa, da je malce pod vplivom hipijevskih idej. Namenila se je na daljnje Japonsko, kjer upa najti zadnje ostanke človečnosti, ki jo sicer v tem zmešanem (ali morda preveč urejenem) svetu sicer pogreša. Zataknilo pa se ji je pri potnih listih in pri finančah – in tako je običajna v nekem mestu, ki je po svoje tudi »sveto« ali pa vsaj očarljivo, v Varšavi. V mestu, ki ga poznamo iz *Soše* – ganljivega romana, ki ga je napisal neki drug pisec poljsko-židovskega rodu: nobelovec I. B. Singer.

TA hip se ne morem sporniti, ali sem o Singerju in o *Soši* tudi že poročal na tem mestu. Zgodba govori o mladem pisatelju, ki ima obilo uspehov pri lepih, bogatih in vplivnih ženskah, pa se čisto nepričakovano zaljubi v ne čisto normalno – telesno in duševno nerazvito dekle, prijateljico iz otroških let, ko je kot deček doživljal bedo in romantiko varšavskega geta. In ne

samo da se zaljubi – v veliko preseñenje svoje okolice se celo poroči z njo in na koncu tvega svoje življenje zaradi nje, ker se ob prihodu nacistov noče brez nje umakniti iz Varšave.

V **Jokohami** se dogaja nekaj podobnega, le da je tu vse bolj sodobno, bolj malenkostno. Človečnost se je skrila vase, skrčila, postala bolj površna, manj zaresna: še vedno pa je človečnost tista, ki odloča o naših dejanjih. Tudi pripovedovalec zgodbe o prismojnosti Američanki podleže nerazumnim čustvom do osebe ženskega spola, ki ni ne lepa ne posebno pametna. Po svoje torej podobna *Soši*. Od kod to nagnjenje? Je tudi on našel v tem bitju kos svoje izgubljene mladosti. Mladosti, ki je tu druga beseda za zgubljeno človečnost?

Pripovedovalec – lahko bi kar rekli: avtor sam – jo je po naključju srečal na cesti. Ni si znala pomagati, pa se je obesila nanj. In ni se je znal otresti. Kajpak: tu ne gre za to, da bi tvegal življenje za čudaško tujko, pač pa bo žrtvoval nekaj svojega časa. Višek požitovnosti je, ko skupaj z ženo – tudi njo je ganila tujkina neobglednost in njeno romantično nagnjenje – skleneta, da hosta žrtvovala nekaj deviz, ki sta jih hranila za potovanje v Benetke.

Na zunaj torej uglajeno napisan sodobni roman, roman, v katerem

je snovi komaj za novelo. Zadnja leta smo lahko brali precej podobnih del, v katerih pogosto gre za taka ali drugačna potovanja, za naključna srečanja s tujci, za bežno erotiko. Avtorji takih del navadno niti ne skrivajo, da je podlaga njihove zgodbe v bistvu reportaža, poročilo o njihovih lastnih bolj ali manj osebno obarvanih doživetjih. Tudi tu je tako: avtor opisuje svoja vsakdanja doživetja in hkrati piše roman: prehodi med enim in drugim so povsem neopazni.

V vsem tem pa je hkrati tudi nekaj neoprijemljivega. Res, zgodba je napisana lahko in mikavno, hkrati pa skriva v sebi nekaj priskega in ganljivega. Kakor da bi avtor hotel reči: prava človeška čustva so se umaknila iz našega življenja in se razodevajo le se redko, recimo v takih primerih, ko gre za bitje, ki je po merilih razuma pravzaprav manjvredno – kot je ta Američanka: ali pa v situacijah, ki so brezobvezne in v nekem smislu površne.

Tako je človeku kar malce neprijetno, če ob tem, kljub vsemu idiličnem prikazu z malce godrnjavim in sitnim glasom pripomni: kaj pa sodobna poljska stvarnost, kaj pa boleči problemi, o katerih pisatelj moči? Vendar je prav to tisto vprašanje, ki se konec koncev najbolj vsiljuje.

Marko Hudnik

»IZ SRCA SVOJE SO KALI POGNALE«

Pod tem geslom smo učenci osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB s Koroške Bele priredili proslavo v počastitev slovenskemu kulturnemu prazniku. Na njej so nastopili recitatorji in pevci. Najprej je izvenela Zdravljica, nato pa so nas recitatorji popeljali skozi življenjsko pot velikana naše poezije Franceta Prešerna. Povedali so nam o njegovi zavednosti in predanosti majhnemu tlačnemu narodu, o borbi za priznanje jezika, o neuklonljivem, trdnem značaju in neustliani življenjski ljubezni. Vmes pa so nam recitali pesmi.

Na proslavi so podelili tudi letošnje Finžgarjeve bralne značke, priznanja in plakete. Učenci 3. razredov so dobili priznanja, 4. razred bronaste značke, 5. razred srebrne,

6. razred zlate, 7. diamantne in 8. razred plakete. Tekmovanje je uspešno zaključilo kar precej učencev.

Najdlje so vztrajali bralci, ki so letos v 8. razredu. Od tretjega razreda dalje so prebrali 34 najboljših mladinskih knjig. Poleg plakete so za nagrado prejeli drobno knjižico Po poteh kulturne dediščine in album z značkami Franceta Prešerna, Frana Seleskega Finžgarja, Antona Janše, Matije Čopa in Janeza Jalna. Te značke jih bodo vedno spominjale na velike može, ki so bili doma z našega konca.

Gregor Čušin, literarno-novinarski krožek OŠ Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela

PIONIRJI FOTOAMATERJI S KOROŠKE BELE TRBOVELJSKIM PIONIRJEM OB KULTURNEM PRAZNIKU

Javorniške in jeseniške kulturne skupine so se že pred vojno srečevale s trboveljskimi. To in o povezavi delavstva so nam povedali naši učitelji, ko smo se pogovarjali o navezavi stikov z osnovno šolo Revirskih borcev. Jeseni smo izmenjali nekaj pisem in člankov za šolska glasila, ob kulturnem prazniku pa smo se dogovorili, da bomo pri njih postavili našo fotografsko razstavo.

Izbrali smo najlepše slike zadnjih treh let ter skupino motivov iz Prešernove rojstne hiše in okolice ter se 9. februarja odpeljali z vlakom proti

Trbovljam. V dimu in prahu trboveljske cementarne so nas na postaji pričakali trije učenci, ki so nas vodili do šole. Vozili smo se mimo starih delavskih hiš, ki spominjajo na našo Cesto železarjev.

Ko smo se pripeljali do šole, smo občudovali veliko moderno zgradbo, ki je center osnovne šole z okrog 1700 učenci. Sprejela nas je ravnateljica, ki nas je seznanila z uspehi in problemi njihove šole. Pozdravil nas je tudi predsednik šolske skupnosti in nam razkazal šolo. Po kratkem pogovoru smo se razdelili v dve skupini: ena naj bi poslikala zanimivosti Trbovelj in šla tudi k rudniku, jaz pa sem se priključil drugi, ki je postavljala fotografsko razstavo. Pomagala sta nam učitelja za tehniko in likovni pouk. Čudili so se našim fotografijam; na njihovi šoli že nekaj let niso imeli ne foto krožka ne kake razstave fotografij. Ko smo razporedili vse slike, se je vrnila tudi skupina iz mesta, tako da smo razstavo tudi uradno odprli.

Trboveljski pionirji so nam pripravili kratek kulturni program z recitacijami, nekaj pesmi pa je zapel tudi njihov pevski zbor. Predsednik našega foto krožka je v pozdravnem govoru povabil trboveljske pionirje in mladince na naš pohod po poteh karavanskih kurirjev. Tudi Trboveljčani organizirajo vsako leto podoben pohod, in sicer na Čebine. Ker pa je to precej naporno in daleč, hodijo predvsem planinci. Povabili so naše planince, da se jim pridružimo. Izročila smo jim nekaj brošuric Po poteh kulturne dediščine ter nekaj kompletoev značk, oni pa so nam podarili značke o zlomu Orjune in rudarske značke.

Tov. Justinova in tov. Malenšek sta se pogovarjala tudi o delu drugih organizacij na njihovi in naši šoli. Ugotovila sta, da imamo mi kljub temu, da še marsikaj manjka, bolj razvite tehnične organizacije, oni pa se več ukvarjajo z glasbo; imajo celo mladinsko opero. Tako si imamo še marsikaj zanimivega povedati.

Branko Čušin foto krožek OŠ karavanskih kurirjev NOB

Dopisujte v Železarja

KOLEKTIVNA RAZSTAVA DOLIKA OB 35-LETNICI

Jutri ob 17. uri bodo v razstavnih prostorih Delavskega doma na Jesenicah odprli kolektivno slikarsko razstavo članov likovnega kluba DOLIK ob njihovi 35-letnici neprekinjenega delovanja. Pokroviteljstvo nad razstavo ob njihovem jubileju je prevzela Zveza sindikatov Slovenije, v imenu katere jo bo odprl predsednik Vinko Hafner.

Najprej se bodo razstavljali, vabljeni gostje in drugi zbrali v veliki dvorani Delavskega doma, kjer bodo predstavili 35-letno dejavnost DOLIKA, ženske pevski zbor pevskega društva Jesenice pa bo pod vodstvom zborovodja prof. Milka Škoberneta izvajal krajši koncert.

Na kolektivni razstavi se bo s svojimi deli predstavilo 22 članov in sicer: Janez AMBROŽIČ (1), Rudolf ARH (2), Danica dr. BEM-GALA (2), Franc BERCE (2), Branko ČUŠIN (3), Marica ČUŠIN (1), Jože DAKSKOFER (1), Franc DOLINSEK (37), Nika HAFNER (1 plus dve plastiki), Zdravko KOTNIK (2), Janko KOROŠEC (3), Jože KOSELJ (1), Janez KOZAMERNIK (2), France KREUZER (2), Pavel LUZNIK (4), Tine MARKEŽ (2), Andrej PUC (1), Rudi REICHMAN (2), Tona TOMAZIN (3), Cveto VELIKAJNE (1), Cveto ZUPAN (2) in Marjan ZIDANEK (3). Skupaj bo razstavljenih 44 slik in dve plastiki, ki jih je za razstavo izbral likovni kritik, umetnostni zgodovinar dr. Cene AVGUŠTIN.

Petintrideset let DOLIKA je prav gotovo zelo pomemben dogodek za našo občino, kakor tudi za širšo družbeno skupnost, saj to pomeni 35 let organizirane in neprekinjene likovno ustvarjalne in likovno razstavne dejavnosti na železarskih Jesenicah, ki je slonela na čistem ljubitelstvu. Člani, v veliki večini delavci Železarne, so v svojem prostem času neizmerno veliko časa posvetili in posvečajo likovni ustvarjalnosti, slikarskemu izpopolnjevanju in organizaciji ter izvedbi likovnih razstav, ki so jih, vključno z jutrišnjo jubilejno, v tem času organizirali in izvedli natanko 500. To pa je neprecenljivo delo, zasluži vso družbeno pozornost, saj pušča globoke sledi v likovno estetski vzgoji in likovni opremljenosti delovnih prostorov in stanovanj.

Jubilejna razstava bo odprta vsak dan razen nedelje, od 9. do 12. in 16. do 19. ure, do vključno 3. februarja.

PREDAVANJE O POLOŽAJU SLOVENCEV NA KOROŠKEM

V sredo, 11. februarja, je KMO OK ZSMS organizirala v sejni dvorani skupščine občine Jesenice predavanje o položaju Slovencev na avstrijskem Koroškem. Predaval je naš rojak Teodor Domej iz Zveze slovenske mladine na Koroškem. Predavanje je bilo posebno primerno za srednješolsko mladino, kljub temu pa ni izpadlo preveč suhoparno in šolsko, to pa posebno po zaslugi predavatelja, ki je predavanje popestril še z diapozitivi.

Predavatelj nam je podal jasn pregled dogajanj na Koroškem od prvih naseljencev – Kelto, pa vse do danes, ko se Slovenci morajo boriti za svoje osnovne pravice. Naj le omenim nekaj kulturno-zgodovinskih spomenikov, ki so pomembni ne le za Koroško, marveč za vse Slovence, kot so: Vojvodski prestol, kjer so Slovenci vse do 15. stol. ustoličevali svoje kneze, nato Brižinski spomeniki ter nekoliko mlajši Celovski rokopi, ki sta pomembna dokaz slovenske pismenosti. Na Koroškem so nastali tudi pisni prevodi cesarskih patentov Marije Terezije. Koroški Slovenci Matija Majer-Jiljski je med prvimi 1849. leta postavil v posebni peticiji zahtevo po združitvi slovenskih pokrajin. Tudi laborsko gibanje je na Koroškem zaživel v drugi polovici 19. stol. Znana sta tabora v Zaprashah blizu Vrbe in pri Sv. Katarini nad Smihelom pri Pliberku.

Kljub vse večjemu pritisku nemškega kapitala so zaživele in uspešno delovale razne kulturne in politične organizacije, naj omenimo le Mohorjevo družbo, ter prvo slovensko branilnico in zadržno gibanje z močnim gospodarskim pomenom. Po koncu prve svetovne vojne, to se pravi po razpadu avstroogrške monarhije so se koroški Slovenci ob znanem plebiscitu 10. oktobra 1920, zaradi gospodarskega pritiska in zaradi lažnih obljub o narodnostnih pravicah, ki naj bi jih koroški Slovenci uživali v novo nastali avstrijski državi, odločili za priključitev Koroške k Avstriji.

Po plebiscitu pa so Slovenci na Koroškem doživljali vse hujši narodnostni in socialni pritisk s strani avstrijske oblasti, ki je dosegel svoj vrh v času priključitve Avstrije k fašistični Nemčiji 1938. leta. Že 1938. leta so zabeležene prve partijske akcije na Koroškem, ki pa so se 1942. leta sprevrgle v oborožen boj. Naj omenimo le skupni grob v Velikovicu na Koroškem, kjer je pokopanih nad 100 partizanov.

Po zlomu profašističnih sil v Evropi maja 1945 so velike sile (Velika Britanija, Sovjetska zveza in ZDA) kljub želji koroških Slovencev za priključitev k Jugoslaviji, določile Koroško Avstriji.

V petih odstavkih 7. člena avstrijske državne pogodbe naj bi bile koroškim Slovincem zagotovljene osnovne pravice. To so predvsem: pravica do lastnih organizacij, tiska, šol, uradnega jezika, socialnih pravic ter prepovedi Slovincem sovražne dejavnosti.

Kljub vsem tem zahtevam pa na Koroškem še vedno delujejo desno-ekstremistične neofašistične organizacije, kot so »domovini zvesti«

Heimadinst, katerega delovanje je posebno zaživel po 1957. letu, najprej z demonstracijami ter prireditvami, kjer so s ponosom kazali odlikovanja pridobljena za zasluge za fašistično Nemčijo in nato z uničevanjem dvojezičnih napisov in spomenikov narodnoosvobodilnega boja na Koroškem.

Leta 1958 so ukinili obvezno dvojezično šolanje, tako le 50% otrok, ki doma govorijo slovensko, si lahko pridobiva osnovno znanje slovenščine v šoli.

Po 1970. letu je ponovno zaživel gibanje o skupnem boju narodno zavestnih sil in pride do prave renesanse slovenskega narodnostnega gibanja. Kot zanimivost naj povemo, da je živel 100.000 Slovencev na Koroškem pred 100 leti, to se pravi tretjina celotnega prebivalstva Koroške in danes cenijo da je okoli 60.000 Slovencev, kar je le 10% celotnega prebivalstva.

Dvojezični napisi so postavljeni le v 40 do 50. od skupnih 205 vaseh, od 40 slovenskih občin je priznanih le 13.

Leta 1976, ko so hotele avstrijske oblasti izvesti preštevanje prebivalcev narodnih manjšin je prišlo do uspešnega bojkota te akcije s strani koroških Slovencev. Tako je bilo naštetih okoli 5.000 Slovencev na Dunaju in le 2.000 na južnem Koroškem, to je tistih, ki niso upali bojkotirati preštevanja.

Za konec naj omenimo še številna glasila, ki na Koroškem izhajajo v slovenskem jeziku. To so: Slovenski Vestnik, Naš tednik, Kladivo – glasilo slovenske komunistične mladine, šolsko glasilo Mladi rod, Družina in dom, ki ga izdaja Mohorjeva družba, ter revijo Koroško mladje.

V Šentprimozu pri Škocjanu so zgradili tudi nov kulturni dom. Dobro uspeva tudi zasebni dvojezični vrtec v tem kraju.

Odprli so tudi posojilnico v Pliberku, nastalo je nekaj podjetij v sodelovanju s slovenskimi delovnimi organizacijami (kot so Elan in Toper), ki zaposlujejo okoli 500 slovenskih delavcev. To je izredno pomembno, ker Slovenci ob preselevitvi v večja ekonomska središča, ki so ponavadi nemška, s tem tudi izgubijo svojo narodnostno identiteto, ker izgubijo stik s svojim narodom. Tako ta podjetja nimajo le ekonomsko-socialno vrednost ampak tudi narodnostno vrednost.

Predavanje je bilo zares celovito in zanimivo. Srednješolska in delavska mladina bi se morala v bodoče v večjem številu odzvati na taka predavanja, saj je to predavanje obravnavalo vprašanje, ki nam je zelo blizu in ga kljub temu premalo poznamo. Morda se tudi v šoli premalo seznanjamo s sodobno mednarodno politiko. Poleg tega pa se moramo zavedati, da je svet ob vse večjem razvoju prometnih in komunikacijskih zvez vedno bolj povezan in vedno bolj enotna skupnost in da ne smemo ostati brezskrbni ob dogajanjih v drugih državah, čeprav se nam zdijo še tako oddaljene in tuje.

T. B.

FINŽGARJEVE BRALNE ZNAČKE

Kot vsako leto, smo tudi letos tekmovali za Finžgarjevo bralno značko. V to tekmovalje je bilo vloženo veliko truda učencev in potrpežljivosti učiteljev, ki so preverjali, če smo vse knjige res prebrali.

Že na začetku šolskega leta so nam razredniki dali sezname knjig, ki smo jih morali prebrati in si o njih nekaj najvažnejših stvari zapomniti. Učitelji so nas opozarjali, naj začnemo čimprej z branjem, da ne bi na koncu vsi naenkrat in bi knjig zmanjkalo. Vendar pri nekaterih učencih opozorila niso zalegala, zato je bilo nekaj učencev, ki niso prebrali vseh knjig in tako niso mogli tekmoovati.

Učenci šestih razredov smo morali prebrati štiri knjige in se naučiti na pamet pesem. Na razpolago smo imeli osem knjig: Finžgar: Leto moje mladosti; Seliskar: Tovariši; Zorman: Gnezdo sršenov; Matošec: Veliki potepuh; Ingolič: Deček z dvema imenoma; Pahor: Otroci črnega rodu; Čopič: Orli vzlete zgodaj in Kosovo: Sonce ima krono. Obvezni sta bili Finžgarjeva leta moje mladosti in Kosovo: Sonce ima krono. Najboljše se mi je zdela knjiga Deček z dvema imenoma, ki opisuje zgodbo dečka, ki so ga Nemci med drugo svetovno vojno ugrabili pravim staršem in ga dali krušnim staršem v Nemčijo. Deček ni vedel, da njegova prava mati še živi, zato se je močno navezal na krušno mater. Ko je deček vse to zvedel, se je po dolgotrajnem premisleku odločil in se vrnil k materi v Slovenijo.

Skupaj so tekmovali 304 učenci, najuspešnejši so bili učenci četrtil razredov.

Značke so nam podelili na Prešernovi proslavi v ponedeljek, 9. februarja 1981. Po značke je šel predstavnik razreda in jih potem dal razredniku, da jih je razdelil med tekmovalce. Proslavo je začel pevski zbor, pod vodstvom Romana Ravniča, ki je zapel dve pesmi: Posmehulja neumiti deklici in Domačo pesem. Recitatorji so nam predstavili največje moze slovenske kulture: Franceta Prešerna, Ivana Cankarja, Frana Levstika in druge. Vmes so se zvrstili klavirski nastopi, pred podelitvijo značk pa so nam nekaj več povedali o bralni znački in njenem prvem pobudniku Leopoldu Suhodolčanu. Po proslavi smo si ogledali gledališko predstavo Ta veseli dan ali Matiček se ženi.

Letos praznuje bralna značka že dvajsetletnico, na naši šoli pa je to tekmovalje od leta 1965. Tekmujejo vsi učenci od tretjega do osmega razreda, učenci prvih in drugih razredov pa tekmujejo za cibicobno bralno značko. Učenci dobijo v tretjem razredu pohvalo, v četrtem bronasto, v petem srebrno, v šestem zlato, v sedmem platinasto in v osmem knjigo.

Z bralno značko poskušamo doseči, da bi učenci čimveč brali in da bi knjiga ostala njihova prijateljica tudi kasneje.

Mojca Krašovec, 6. c OŠ Prežihov Voranc

Lani so organizatorji iz Slovenije, Furlanije — Julijske krajine in Koroške — turistični društvi Kranjska gora in Trbiž ter obmojno telovadno društvo Podklošter prvič priredili tek treh dežel — množično smučarsko tekmovalno, katerega start je v Kranjski gori, cilj pa v Selčah nad Podklošterom.

Tek je po svoje zelo ilustrativno demonstriral razmere na treh mejah, med tremi narodi in državami, katerih vsaka pripada drugačni svetovni grupaciji in ima nekaj svojega, samo zanj značilnega, med dvema družbenima sistemoma in dvema ideološkima pripadnostima, torej med tremi državami, ki imajo poleg tega med seboj težko preteklost polno sovraštva in krivice, pa se vendar ljudje ob meji vseh treh držav znajo med seboj sporazumevati, se spoznavati, se srečevati, kot športni prijatelji in tako ustvarjati pogoje za mirnejšo in lepšo prihodnost. Tek treh dežel je en izmed manifestacij naše odprtosti, naših prizadevanj za mir in sožitje med ljudstvi in narodi in manifestacija ene najbolj odprtih meja v Evropi.

Lani se ga je udeležilo 1.700 tekmovalcev in vse kaže, da bo letos to število močno preseženo. Proga bo za kak kilometer podaljšana. Pri nekdanji železniški čuvajnici zahodno od Kranjske gore so organizatorji ubrali in razširili vzpon, ki je sicer kratek, vendar to tečejo tekmovalci še zelo strnjeno. Italijanski organizatorji so boljše uredili prehod čez nekdanji železniški most za Belo pečjo in razširili najnevarnejši spust pri Svetem Antonu. Preskrba ob progi je bila že lani zelo dobra, letos pa je pričakovati, da bo še boljša. Razen tega pa bo vsak tekmovalec dobil poseben bon za izdajo obrokov na cilju, kjer bodo poklošterski organizatorji predvsem pripravili večjo delilno stojnico. Vsak tekmovalec bo dobil pred startom startno številko in značko Tek treh dežel, vrečo za garderobo, etui za potni list in bon za prehrano na cilju. Razen tega bodo dobili tekmovalci diplome, približno polovica pa jih bo prejela praktična darila ob razglasitvi rezultatov na Trbižu. Garderoba bodo s kamioni prepeljali iz Kranjske gore v Selče, kjer bo tekmovalce čakala na cilju. Iz Selč bodo tekmovalci potovali z avstrijskimi avtobusi do Trbiža, kjer bo zaključna slovesnost z razglasitvijo rezultatov in razdelitvijo praktičnih daril. Iz Trbiža do Kranjske gore bosta vozila dva avtobusa neprekinjeno do Kranjske gore od pol enih naprej, vse tiste tekmovalce, ki se bodo udeležili zaključne slovesnosti, pa bodo do Kranjske gore pripeljali italijanski avtobusi.

Pri povratku iz Trbiža v Kranjsko goro je bilo lani nekaj težav, za letos pa obetajo organizatorji, da jih zanesljivo ne bo. Dežela, iz katere se teka udeležijo največ tekmovalcev, dobi prehodni pokal. Lani ga je osvojila Slovenija in pričakovati je, da bo tako tudi letos. Po teku bodo udeleženci prejeli knjižico z rezultati in diplomo.

V PRVEM KROGU PRVENSTVA GORENJSKE

V soboto, 14. februarja, se je pričelo gorenjsko prvenstvo v košarki za starejše pionirje in pionirke. Na prvih dveh turnirjih smo gledali izredno zanimivo in dokaj kvalitetno košarko.

Na Jesenicah so v telovadnici šolskega centra na Plavzu nastopile pionirke selekcije Škofje Loke, Kranja in Jesenice. Za selekciji Kranja in Škofje Loke nastopajo pionirke, ki so že v lanskem letu nastopile v klubskih ekipah kadetkin in nekateri tudi že v ligaskih članskih ekipah, med tem ko so v reprezentanci Jesenice pionirke letnika 1967 in 1968 ter mlajše, kar pomeni, da so Jesenice daleč najmlajša ekipa.

Prvi tekmi je selekcija Kranja premagala Jesenice z rezultatom 23:50 (12:25). Razlika je sicer visoka, toda Jesenice bi lahko dosegle ugodnejši izid, saj so v celoti igrale zadovoljivo, žal pa so prevečkrat zgrešile mete iz zelo ugodnih pozicij (metrov iz neposredne bližine koša). V drugi tekmi je Škofja Loka premagala Kranjo z rezultatom 39:35 (20:10).

Tretji tekmi so Jesenice v prvem času presenetile prve favoritinje prvenstva Škofje Loke. V prvem delu so jih nadigrale, žal pa so bile spet netočne v metu, tako da je bil rezultat 22:22. V drugem

Za tekmovalce iz Slovenije sprejema prijava Turistično društvo Kranjska gora do ponedeljka, 23. februarja 1981. Startnina, s katero tekmovalci pomagajo kriti organizatorjem dohodek del stroškov teka treh dežel, znaša 300 dinarjev in jo je mogoče nakazati po poštni nakaznici. Seveda je treba na hrbtno stran napisati tudi rojstne podatke in številko osebne izkaznice. Vsak tekmovalec mora imeti s seboj veljaven potni list ali maloobsejno izkaznico. Kontrola potnih listin bo ob vstopu v startni prostor v Kranjski gori, na progi pa tek-

PEPA JE ŽE DOLGO LET OSKRBNICA MIHOVEGA DOMA

Prva nedelja v februarju je in sonce je že obsijalo Mojstrovko, ko stopam po zložni snežni gazi iz doline proti Vršcu. Kar malo preveč toplo je bilo za ta letni čas in tudi utrudil sem se že malo, saj je čas in je do kraja hoda in ni kaj, da se ne bi ustavil v Mihovem domu in poklepetal s prijazno in vedno veselo oskrbnico Pepo Košir. Pepa je tudi tokrat zelo ustrežljiva in mi kar hitro ponudi skodelico dobrega čaja. Čaj se mi je posteno prilagel. Ker pa se mi je mudilo naprej na Vršec in še dalje na Mojstrovko, da izkoristim lepo sončno vreme za enkratno zimske posnetke, sem oskrbnici Pepi obljubil, da se zagotovo oglasim ob povratku v dolino.

Dan se je že prevesel v drugo polovico, ko sem se ponovno oglašil pri Pepi. Doma je iz Loga pri Kranjski gori. Beseda je dala besedo in o svojem delu na Mihovem domu je povedala:

»Kot oskrbnica v Mihovem domu sem začela takoj po vojni leta 1946 in letos avgusta bo že 35 let, odkar sem tukaj. Sama sem se odločila, da prevzamem ta dom, ki je na nadmorski višini 1150 metrov in je od Kranjske gore oddaljen šest kilometrov ali dobro uro hoda. Po pravici povedano, da mi ni tisto nič žal, da sem ostala zvesta temu domu.

Mihov dom je bolj prehodna postojanka za okrepčilo utrjenih planincev, saj je iz doline do vrha Vršca dobri dve uri hoda in je kar prav, da se ustavimo med potjo in popijemo čaj, jaz pa tudi rada poklepetam s njimi. Planinci so kar v redu ljudje. Ker je Vršec blizu Kranjske gore, zimske turistične center pa obišče vedno več tujih gostov, se nekateri od teh tudi radi odpravijo na ture v gore in spetoma obiščejo Mihov dom. Gostje so zadovoljni a postrežbo in večkrat ponovijo obisk.

Tudi Pepa je zadovoljna z obiskovalci. Oskrbnica jim postreže s čajem z limono, turško kavo in govejo juho z domačimi rezanci. Sprašujejo pa tudi za rožičevo ali orehovo potico in palačinke. Pepa pa pripravi tudi kaj po naročilu. Mihov dom je med poletno sezono odprt od 15. junija do 15. septembra vsak dan. Pozimi pa je odprt

movalci ne bodo opravljali nobenih obmejnih formalnosti — tekli bodo skozi tri države, kot da med njimi ni državnih meja. Ob lanskem teku so bila navezana med tekmovalci in organizatorji številna nova poznanstva in prijateljstva, prišlo ni niti do enega izpada ali incidenta. Slovenci v Kanalski dolini in na Koroškem pa so doživeli tekmovalce tudi kot pobudo za utrjevanje narodnostne zavesti. Upamo, da bo tako tudi letos, saj se bodo kot gostje udeležili teka tudi najvišji predstavniki oblasti in političnega življenja iz vseh treh obmejnih pokrajin. Ob tej priložnosti bo tako kakor lani prišlo tudi do razgovorov, ki utrjujejo sodelovanje obmejnih prebivalstva in izkoreninjajo mnogokaj tistega, kar nas je v preteklosti razdvajalo.

France Zvan

ob sobotah in nedeljah, kadar pa zapade veliko snega, pa je zaprt tudi takrat.

V tako dolgem času, kar je Pepa med vršaci Julijskih Alp, se spominja marsikatero dogodk, ki ji je ostal v spominu. Dogodkov je veliko, nekatere je že pozabila, nekaterih pa se še vedno spominja:

»Najbolj vesel dogodek je bil, ko so na Vršcu napeljevali elektriko. Vsi smo bili navdušeni in smo tudi veliko udarniško delali. Med prostovoljnimi delavci so bili kranskoškorski in jeseniški planinci in planinci od drugod. Takrat so mi prinesli kot nagrado radio in tudi denarno nagrado sem dobila. Ob zaključku akcije smo imeli družabni večer, na katerega so bili vabljeni elektrikaarji in vsi, ki so pri tej akciji sodelovali.

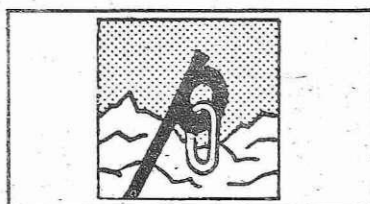
Pepa Košir bo avgusta letos že 35 let oskrbnica Mihovega doma (Foto A. Kerštan)

Pred nekaj leti smo praznovali tudi 50-letnico Ljubota Bizjaka iz Kranjske gore, ki je pred mnogimi leti tekmoval za Mihov smuk z Vršca. Pripravili smo tudi piknik, na katerem sta se srečala pevka zbora iz Kranjske gore in v Trente. Kranskoškorski pevci pa so za mojo 30-letnico oskrbovanja Mihovega doma zapeli nekaj pesmi.

Vsako leto tudi silvestrujemo v domu. Zbere se nas ravno pravnjina družba, tako da je vzdušje zelo prijetno. Tako je bilo tudi za letošnji Silvester. Povem pa naj še to, da so trije mladi alpinisti drugega januarja letos tudi prvič preplezali Prednjo glavo nad Mihovim domom, ko je bila v ledenem oklepu. To je bilo posebno doživetje za mene in vse, ki so ta podvig gledali.

Pepa Košir se zelo rada srečuje s starejšimi planinci, ki so hodili in še sedaj radi pridejo peš na Vršec, da obujajo spomine. Med pogovorom mi je tudi postregla z dobrim sendvičem, obloženim s pršutom in domačo klobaso. Toda počasi sva morala končati s pogovorom, kajti Pepo so že čakali novi planinci jaz pa sem moral še pred mrakom priti v dolino. Skratko je obšla skratkoročno zarja zahajajočega sonca, ki je počasi tonilo za Mojstrovko, ko sem ubiral pot proti Kranjski gori in med potjo sem sklenil, da k Pepi na Vršec zagotovo še pridem.

A. Kerštan

delu so Jesenice najprej povedle s štiri-mi točkami razlike, nato pa, kakor da bi se ustrašile ponujene priložnosti za zmago, nenadoma močno popustile, tako da so izkušenejše gostje zlahka osvojile dve pomembni točki. Rezultat tekme 51:36.

V nedeljo selekcija Jesenic gostuje na turnirju v Kranju. Forma in uigranost ekipe je v vzponu, tako da bi v Kranju ekipa morda že lahko presenetila.

Ce so dekleta začele s porazom pa so fante prijetno presenetili. Na turnirju v Radovljici so nastopili izredno oslavljeni, kar brez petih igralcev, toda vseeno so dvakrat zmagali. Najprej so premagali vrstnike iz Radovljice 49:38 (30:20), nato pa še Škofjo Loko z rezultatom 45:41 (28:21). Vsekakor je tudi turnir v Radovljici dokazal, da na Gorenjskem raste nov rod košarkarjev, ki bo kmalu lahko dosegel dobre rezultate. Pokazalo se je, da so vse ekipe zelo izenačene. Uspeh najmlajših jeseniških košarkarjev v Radovljici bi jim moral biti spodbuda za nadaljevanje prvenstva, ki se prav tako v nedeljo nadaljuje v Kranju. Upajmo, da se bo v formi ujela tudi selekcija Radovljice, tako da bo prvenstvo ostalo zanimivo in napeto do konca.

Br

PO PRVEM DELU OBČINSKE KOŠARKARSKO LIGE VODI EKIPA ŠSD MOJSTRANA

Tako kot pri dekletih so tudi fante odigrali prvi del prvenstva v občinski košarkarski ligi za starejše pionirje. Odigrana se bila vsa srečanja, razen tekme med ekipama OS Prežihov Voranc in Žirovnica. Priprakovano, toda zaslužno je na prvem mestu ekipa ŠSD OS Mojstrana. V prvem delu so fante iz te osnovne šole prišli izredno dopadljivo košarko. Najboljše presenečenje pa je zadnje mesto ŠSD OS Prežihov Voranc, ki je bila vse od leta 1967 naprej vedno občinski prvak in je osvojila kar 13 naslovov. Letošnja zamenjava generacij je bila, izgleda le prehuda. Še pa v ligi gledamo izredno lepe in borbene tekme. Ekipe so precej izenačene in v drugem delu lahko pride do večjih presenečenj.

Rezultati 1. dela:

1. KOLO: Prežihov Voranc : Žirovnica 40:26 (30:6); Mojstrana : Koroška Bela 32:11 (41:3);

2. KOLO: Žirovnica : Koroška Bela 20:18 (16:4); Mojstrana : Kranjska gora 41:25 (39:14); Prežihov Voranc : Tone Čufar 17:45 (8:21);

3. KOLO: Tone Čufar : Žirovnica 35:41 (13:19); Mojstrana : Prežihov Voranc 93:21 (45:10); Koroška Bela : Kranjska gora 44:41 (15:26);

MEDNARODNI TURNIR V KEGLJANJU NA LEDU

V nedeljo, 8. februarja, je bil na Jesenicah v dvorani v Podmežaklju 12. mednarodni turnir v kegljanju na ledu pod pokroviteljstvom trgovskega podjetja Murka. Na turnirju so poleg domačih ekip sodelovale še ekipe iz Kranjske gore, Bleda, Rateč, Nemčije in Avstrije.

V močni konkurenci je zmagala ekipa Murke, ki je zbrala 25 točk. Sledijo: 2. SV Vetrini (Viktring) — Avstrija 21, 3. BSG Rodenstock Reggen — Nemčija 18, 4. SC Kreuzberg — Avstrija 15, 5. Gradinec Jesenice 14 (kolonik 1.205), 6. Bled 14 (kolonik 1.144) itd.

Na tekmovalcu je bila ekipa Vatrostalne diskvalificirana, ker se je posluževala nedovoljenih sredstev.

Sandi Avenik in Romana Kučina na slovenskem prvenstvu

ZBORNIK JEKLO IN LJUDJE

Od leta 1964 izhaja na Jesenicah zbornik za lokalno zgodovino Jesenice in okolice JEKLO IN LJUDJE. Poleg poljudno-znanstvenih zapisov iz železarske zgodovine, zgodovine delavskega gibanja in NOB ter povojne socialistične izgradnje, objavlja zbornik tudi prispevke iz drugih znanosti, ki osvetlujejo podoba naših krajev. Knjige so predvsem namenjene preprostem bralcu pa tudi zahtevnejši bodo našli v njih marsikaj zanimivega.

Naj navedemo samo nekaj najzanimivejših prispevkov:

I. knjiga: Razpad fužin in nastanek metalurške industrije na Jesenicah (Aleksander Rjancenc), Jeseniško-javorniška stavka 1904 (Dušan Kernavner), Zgodovinski razvoj delavskih kulturnih organizacij na Jesenicah in Javorniku (France Škrlič), Iz naših bojev v občini Koroška Bela (Vencelj Perko), Jeseniška dolina leta 1941 (Franc Konobelj-Slovenko), Pot Jeseniško bohinjskega odreda (Ivan Leban), Jesenice in jeseniška občina (Anton Melik), Naša bolnica Joža Hafner, Spomini na Titove šafete s Triglava (Janez Krušič) itd.

II. knjiga: Nastanek Kranjske industrijske družbe (Ivan Mohorič), Bohinjski punt (Ivan Mohorič), Veliko gradbišče (gradnja karavanskega predora) (Miha Klinar), Boji v Rožu in Ziljski dolini leta 1918/19 (Lojze Ude), Ravensbrück (Vida Zavrl), Iz geološke zgodovine zahodnih Karavank (Anton Ramovš), Iz zgodovine botaničnih raziskovanj v Julijskih Alpah in Karavankah (Tone Wraber) itd.

III. knjiga: O jeseniških komunistih v dvajsetih letih (France Klopčič), Prevzem oblasti na Jesenicah (Aleš Jelenc), Zapis o delavskem samoupravljanju v železarni Jesenice (Milan Polak), Stavka jeseniških kovinarjev leta 1935 (Vencelj Perko), Boj dr. Iva Štempiharja za osvoboditev interniranca iz Bileče (Miha Klinar), Delež Gorenjske v književnosti NOB (Emil Cesar), Dr. Aleš Stanovnik in spomini nanj (Vencelj Perko), Hudourni rodovnik (pesnitev) (Valentin Cundrič), Beseda o Josipu Vandotu (Crtomir Sinkovec), Spomeniki in spominska obeležja NOB v občini Jesenice, (France Konobelj-Slovenko), itd.

IV. knjiga: Dokument o ustanovitvi krajevne komunistične organizacije na Jesenicah (Miha Klinar), Stavka gradbincev na Jesenicah 1936 (Vencelj Perko), 70 dni v Glavnjači (Marija Žumer), Zvezan za verigo — Franjo Federle-Slavko (Ivan Jan), Jeseniška četa in Cankarjev bataljon leta 1942 (Franc Konobelj-Slovenko), Toplo človeško čustvo — Tone Čufar (Cvetko Zagorski), Trnova pot revolucionarjev zakonov Julke in Albina Pibernik (Jože Vidic), Narodni heroj Matija Verdnik-Tomaž (Dušan Pirjevec-Ahac), Razsvetljenjska ideja in odkrivanje Triglava (Mitja Košir), Zimsko turistična središča gorenjskega kota (Rado Hočevar) itd.

Vse knjige so opremljene z bogatim fotografskim gradivom JEKLO IN LJUDJE I (1964) — razprodan (samo v kompletu)

JEKLO IN LJUDJE II (1969) — 50 din (broširan)

JEKLO IN LJUDJE III (1975) — 200 din (broširan ali vezan v platno)

JEKLO IN LJUDJE IV (1979/80) — 450 din (broširan); 500 din (vezan v platno).

Zbornike je moč kupiti posamezno ali komplet v katerem je tudi I. knjiga (nekoliko poškodovana), za enotno ceno 800 din. Naročniki delavci TOZD in delovnih skupnosti naše železarne lahko odplačajo knjige v štirih mesečnih obrokih.

NAROČILNICA

PODPISANI _____ zaposlen

v TOZD — DS: _____ delavska štev. _____

NAROČAM I. — II. — III. — IV. — knjigo — komplet

ZBORNICA JEKLO IN LJUDJE (ustrezno obkroži)

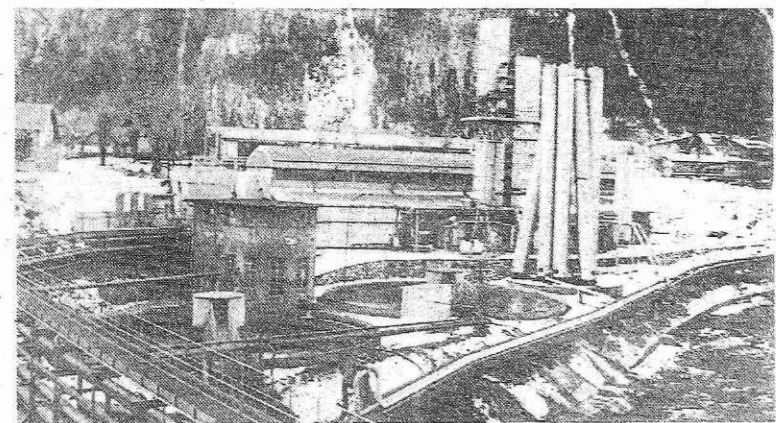
S tem dajem tudi soglasje, da se znesek obdolžna pri mojem osebnem dohodku v štirih mesečnih obrokih.

Podpis

(Naročilnico izpolnite čitljivo in jo pošljite na naslov: Tehnični muzej železarne Jesenice).

Prosimo vse tiste, ki ste že ali, ki še boste naročili komplet vseh štirih knjig zbornika, da knjige prevzamete osebno v tehničnem muzeju Železarne, ker je prva knjiga nekoliko poškodovana, pa tudi število je omejeno, da sami presodite ali boste vzeli tudi prvi del. To bi želeli predvsem zaradi tega, da ne bi prišlo do vračanja denarja, s tem pa tudi težav pri obročnem odplačevanju. Tisti, ki želijo le posamezne knjige pa bodo knjige dobili po tekaški pošti, lahko pa jo dvignejo tudi sami.

Uredniški odbor

Za Savo (Foto I. Kučina)

USPEŠNO REPUBLIŠKO PRVENSTVO V UMETNOSTNEM DRSANJU

Ledena ploskev v dvorani v Podmežaklju na Jesenicah je bila v soboto, 14. februarja prizorišče letošnjega republiškega prvenstva v umetnostnem drsanju za člane, članice, mladince, mladinke, pionirje in pionirke. Nastop pionirjev in pionirk je štel tudi za prehodni pokal inž. Stanka Bloudka.

Splošna ocena za letošnje prvenstvo je predvsem ta, da je bilo bolj množično kot lani, večja kvaliteta vseh nastopajočih, dobra organizacija in izvedba prvenstva, ki je bila zaupana članom drsalnega kluba Jesenice.

Skupaj je nastopilo 40 tekmovalcev in tekmovalk iz treh slovenskih klubov, Celja, Jesenice in kluba inž. Stanka Bloudka iz Ljubljane, ki je ponovno oživel. Na dopoldanskem delu prvenstva so bili na sporedu obvezni liki, popoldne pa kratki obvezni program in prosti dolgi program. Razveseljivo je bilo predvsem to, da so lep napredek na letošnjem prvenstvu pokazali tudi mladi drsalci, kar velja še posebno za Jesenice.

Se posebno pomemben nastop na prvenstvu pa je bil za štiri drsalce in sicer Metko Hladin in Mateja Pangrl iz Celja ter mladinski par Romana Kučina in Sandi Avenik z Jesenice. Vsi štiri drsalci so najresnejši kandidati iz Slovenije za nastop na zimskih olimpijskih igrah leta 1984 v Sarajevu. Po oceni sodnikov so navedeni drsalci na prvenstvu pokazali dobro znanje predvsem pa boljše drsanje kot na lanskem prvenstvu. S takšnim vztrajnim delom morajo nadaljevati, seveda pa bo za njihove treninge in nastope pred odhodom v Sarajev potrebno zagotoviti potrebno pomoč in finančna sredstva.

Naj še omenimo da so v skupini pionirjev in pionirk, ki so tekmovali za pokal inž. Stanka Bloudka, prehodni pokal v trajno last osvojili drsalci Celja.

REZULTATI:

Pionirji C: 1. Luka Klasine (Celje) 25,76; Pionirke C: 1. Alenka Hrovat 29,28; 2. Helena Konobelj 28,40 (obe Jesenice); 3. Špela Perc 26,60; 4. Iris Padernik 25,97 (obe Celje); 5. Stanka Podlesnik 24,50; 6. Jana Ravnikar 24,30; 7. Barbara Obid 22,70; 8. Mojca Nagode 20,67; 9. Mojca Konobelj 20,17 (vse Jesenice);

Pionirji B: 1. Jernej Lakner (Celje) 28,07; Pionirke B: 1. Jerneja Perc 37,74; 2. Klavdija Perlič 36,23; 3. Barbara Grenko 34,70 (vse Celje); 4. Petra Nagode 30,36; 5. Maruša Urbanc 28,90; 6. Irena Bizjak 28,17 (vse Jesenice); 7. Urška Klasine (inž. Stanko Bloudka Ljubljana) 25,63;

Pionirji A: 1. David Paprotnik (inž. Stanko Bloudka Ljubljana) 31,06; Pionirke A: 1. Lea Vodusek 41,17; 2. Mateja Grenko 39,30; 3. Nataša Meznarič 38,13 (vse Celje); 4. Maja Šteblaj 35,87; 5. Romana Kučina 35,80; 6. Andrejka Ilem 35,17, (vse Jesenice); 7. Barbara Novak (Celje) 33,27;

Pionirski pari: 1. Špela Perc — Jernej Lakner (Celje) 16,40; 2. Barbara Obid — Sandi Šteblaj (Jesenice) 15,30; Mladinci: 1. Sandi Avenik (Jesenice) 40,64; Mladinke: 1. Mateja Aubrecht (Celje) 46,58; 2. Irina Vauhnik 41,26; 3. Mojca Kurboš 40,26; 4. Nataša Švent 38,52; 5. Katarina Vidali 39,28, (vse Jesenice);

Člani: 1. Matej Pangrl (Celje) 45,92; Članice: 1. Metka Hladin 51,08; 2. Lidija Cenc (obe Celje); Mladinski pari: 1. Romana Kučina — Sandi Avenik (Jesenice) 34,16;

Pokal inž. Stanka Bloudka: 1. Celje 69 točk, 2. Jesenice 61, 3. inž. Stanko Bloudka Ljubljana 4.

J. Rabič

Prijave sprejemajo krajevne organizacije ZB NOV in krajevne organizacije VVI do 15. marca.

Avtobus bo vozil od 16. 2. 1981 ob delavnikih od ponedeljka do petka. Ob sobotah, nedeljah in praznikih avtobus ne bo vozil.

Prednost pri izboru imajo delavci z dokončano ustrezno šolo.
Pisne vloge je treba oddati v 15 dneh od objave na gornji naslov, komisiji za delovna razmerja.

O izbiri bomo kandidate obvestili najkasneje v 30 dneh po
objavi.

V soboto, 21. februarja,
bosta na Jesenicah od 7. do
19. ure odprti trgovini:
DELIKATESA — poslo-
valnica 7, Titova 7 in
DELIKATESA — Kašta 4
na Plavžu, Tavčarjeva 6.

V mesecu februarju je za občini Jesenice in Radovljica dežurna lekarna v Radovljici.

Društvo upokojencev Jesenice vabi svoje člane na veselo pustovanje, ki bo v domu društva na Jesenicah Pod gozdom 13 v soboto 28. februarja in v torek, 3. marca 1981 vsakokrat s pričetkom ob 18. uri.

Tri najboljše maske bodo nagrajene.

Avto moto društvo Jese-
nice pričenja novi tečaj za
voznike »B« kategorije
23. februarja. Ker ima na
voljo še nekaj prostih mest,
vabi vse interese, da se
takoј prijaviјo v pisarni
AMD na Javorniku, Kidri-
čeva 26/c.

Tovarišu Petru Prevcu se najlepše zahvaljujemo za pomoč pri odkrivanju tatvine. 28. januarja 1981 v naši trgovini. Zelo redko se namreč zgodi, da je kdo od kupcev pripravljen sodelovati pri neprijetnih zadevah, kot so kraje. Zato še toliko bolj cenimo njegovo pomoč.

Delavke TOZD
Delikatesa

28. februarja in 1. marca španski barvni pust. film **ROBIN HOOD NIKOLI NE UMRE**, režija Fran-sesk Belmont, v gl. vlogi Charli Bra-vo, ob 17. in 19. uri.

28. februarja in 1. marca amer.
barvni kavb. film VANDA NEVA-
DA, ob 18. in 20. uri.

25. februarja amer. barvni vojni
film PLAMEN NA PACIFIKU, ob
20. uri.

HOKEJ NA LEDU:
sobota, 21. februarja ob 18.30 državno prvenstvo;
HK Jesenice : HK Partizan Beograd;
vstopnina: odrasli 40.00 din. mladina 20.00 din.

nedelja, 22. februarja ob 7. uri 26. mednarodni turnir prehodni pokal mesta
Jesenice

Prijave z dokazili pošljite na naslov: Krajevna skupnost Hrušica, Hrušica 55/a, Jesenice, z označbo »za razpis«.

Ifeta Čučuk

Helena Koblar

Berta Branc

MARIJE ŠOBERL
roj. More

ŽALUJOČI: hčerka Darka in sin Poldi z družinama

						SOKRATOVA ŽENA	TOVARNA OLJA	PRODNIŠT	PRVA ŽENSKA	NEON	ČISTOST	PISATELJ MESKO	SOL OKSALNE KISLINE	MESTO V REDNOSTI ITALIJI	VEČNOST	DANSKA	TOVARNA V ŠKOFI LOKI	SKANDINAV DROBIŽ	ZELEZAR
						SLOV. MEŠNI PRENOŠ												TONE TOMŠIČ	
						VRSTA ŽITA				NORVEŠKI JEZIKO- SLOVEČ					VRSTA HITRIH PSOV				
KRAJ PRI KRŠVEN	SL.ŠKOLA DATELJ (FROBERG ŽIRKA)	ELDA VILER	VO JEJUSČE	ENACAJ ETOS	AM.FILM IGRALEC (WARREN)	IZVORNI KRAK MENANA		PRIPADNIK SARACE- NOV	BIŠI HOKESIST OLIMPIJE					ZELEZAR	PROSTOR ZA SENO	V SEC	BALERI- NA V STRANIC	FINO- MEHANIK	
PREPAD, GLOBEL						SPORA			HUMORISTIČ ESKINIK						OTROČJE V FILIPINIJAH AM.IGRALEC (JAMES)				
MEHIŠKI SLIKAR (DIEGO)						NAŠA TOVARNA UR			TAJUSOVA PRAMENKA VRSTA SADRJA						NAŠ TELOVADEK VRSTANO TELO				
ENČENANA WOTA E		VRSTA RAZPETA GUNASTA PIŠČAL				GRŠKO PRISTAN. MENAŠNA SMRT				TKALSKI REDELEK									
100				KOŽICA NI PREKOV AKO									BARBARA RUBE SOTESKA						
STRUJA				IGRALKA MIRANDA LADITSKA NAPRAVA		HOKESIST ŠENŠEN- NOVIČ	IGRALKA PAPAS	KOBALT SISTEM BARNIE TV	VOJAKT AFRIŠKI KULČAR							NAŠE SMOULČICE	PROSTOR ZA ŽIVALI	INGOLIC ANTON	
SIRSKI POLITIK				SPREDNJA OKONČANA	PRISKA- NOST RIKOVO ŽEANJE				TOVARNA V. SARAJEVU					ZELEZAR	GRŠKA ŽRKA TRKNOV. SKUPINA				
ANTIČHO NADNOSČE PRI MET- KOVICU						PREZORI- SČE									DRUG V KOFOLCU				
LTUBČJ. RADISČ. NAPOVE- DOVAJANA						PISATELJ HANSSON				STAR SLOVAN REKA V AZISI								ALIMINT	
VOŠTER				RUSKO Ž. IME				MESO DIVJIH ŽIVALI		NAUKO KURŠIŠH									
PAVLOVA				STARČER JUNAK (ZOLE)				SESTAVIL: PONNER	DEL TEDNA					PREŠOP					

REKORDNA UDELEŽBA NA 9. ZIMSKO-ŠPORTNIH IGRAH OBČINSKEGA SVETA ZVEZE SINDIKATOV JESENICE

Svet za šport, rekreacijo in izrabo prostega časa delavcev pri občinskem svetu zveze sindikatov Jesenice je v nedeljo, 15. februarja, organiziral na smučišču v Mojstrani izredno uspešno deveto zimsko sindikalno športno igro jeseniške občine v veleslalomu in tehnik. Že prijava pred začetkom iger so obetale rekordno udeležbo. Skupaj se je prijavilo kar 172 članov in 433 članov iz 98 osnovnih organizacij sindikata in sindikalnih konferenc TOZD in OZD jeseniške občine. Čeprav se na startu niso pojavili vsi prijavljeni, pa je bila udeležba na letošnjih igrah prav tako rekordna, saj je v veleslalomu in smučarskih tehnikah skupaj nastopilo 113 članov in 311 članov ali skupaj 424 udeležencev iz 95 osnovnih organizacij sindikata in sindikalnih konferenc. K uspešni izvedbi iger je veliko pomagalo tudi izredno lepo vreme ter dobro pripravljene proge, ki so jih pripravili smučarski delavci iz Mojstrane in Rateč. Pri tem je treba povedati, da sta bili obe progi za veleslalom precej ledeni kar je razumljivo, saj letos praktično še ni bilo snežnih padavin, smučašci v Mojstrani pa je že celo zimsko praznično razpoloženje. Tekmovalci in tekmovalke so se pomerile na daljši in krajši progi, razporejeni pa so bili v več starostnih kategorij.

Ob zaključku izredno uspešnih devetih zimsko-sportnih iger so najboljšim posameznikom in ekipam v veleslalomu in tehnikah podelili medalje in pokale, zbrane pa je ob razglasitvi rezultatov pozdravil tudi Branko Iskra, predsednik občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice, ki je poudaril velik razmah športnih aktivnosti med delavci jeseniške občine.

REZULTATI:
Veleslalom članice nad 45 let: 1. Lojzka Praček (Društvo upokojencev Jesenice) 45.31, 2. Rafaela Čop (center srednjih sol Jesenice) 56.30, 3. Cvetka Koblar (sind. konf. Železarne) 52.23.

Članice do 45 let: 1. Danica Benedik (sind. konf. Železarne) 45.15, 2. Tinka Čerkovnik (Splošna bolnica Jesenice) 47.45, 3. Anica Kavčič (sind. konf. Železarne) 48.05.

Članice do 35 let: 1. Draga Vindišar (SGP Gradbinec Jesenice) 40.81, 2. Metka Kobler (sind. konf. Železarne) 40.88, 3. Jelka Rakovič (Zdravstveni dom Jesenice) 41.13.

Članice do 25 let: 1. Slavica Podlogar (Kovintehna Jesenice) 48.71, 2. Majda Papler (Emona Market Jesenice) 51.72, 3. Jožica Sintič (Elim Hrušica) 52.22.

Člani nad 45 let: 1. Rudi Benedik (Iskra Blejska Dobrava) 38.67, 2. Janez Smolec (sind. konf. Železarne) 38.91, 3. Franc Gasperin (Društvo upokojencev Kranjske gora) 39.14.

Člani do 45 let: 1. Mirko Klinar (SGP Gradbinec Jesenice) 34.81, 2. Alojz Krauthaker (Kovinoservis Jesenice) 35.50, 3. Jože Petercel (Elim Hrušica) 36.93.

Člani do 35 let: 1. Cene Straus (Vzgojno izobraževalni zavod Jesenice) 42.10, 2. Franci Rabič (TOZD Hoteli Kompas Kranjska gora) 42.28, 3. Boris Pesjak (sind. konf. Železarne) 42.35.

Člani do 25 let: 1. Matjaž Soberl (TOZD Zanja Jesenice) 41.18, 2. Tomo Miljevič (TOZD Hoteli Kompas Kranjska gora) 43.35, 3. Janez Kovač (sind. konf. Železarne) 43.44.

Ekipno veleslalom: 1. Sind. konferenca Železarne 3.30.34, 2. Sind. konf. Vzgojno izobraževalni zavod Jesenice 3.51.72, 3. TOZD Hoteli Kompas Kranjska gora 4.21.57, 4. Splošna bolnica Jesenice 4.49.30, 5. Železarsko izobraževalni center Jesenice 4.58.53.

Teki — članice nad 45 let: 1. Vida Jelovčan (sind. konf. Železarne) 15.01.35, 2. Mara Leskošek (TDO Golica TOZD Delikatesa Jesenice) 15.31.13, 3. Jerica Tušar (Spl. bolnica Jesenice) 16.28.88.

Članice do 45 let: 1. Jožica Dečman (Carina Jesenice) 12.57.90, 2. Marica Ravnik (ZIC Jesenice) 13.25.61, 3. Jožica Bakovnik (sind. konf. Železarne) 13.53.37.

Članice do 35 let: 1. Sabina Nabernik (Splošna bolnica Jesenice) 11.31.49, 2. Tončka Brudar (TOZD Hoteli Kompas Kranjska gora) 11.32.52, 3. Marija Kajžar (postaja mejne milice Rateče) 11.50.30.

Članice do 25 let: 1. Bojana Kobentar (sind. konf. Železarne) 10.47.81, 2. Saša Lavtižar (sind. konf. Železarne) 12.04.50, 3. Majda Pauzlovič (Planika Breznica) 12.36.98.

Člani nad 45 let: 1. Franc Lakota (sind. konf. Železarne) 9.56.62, 2. Jože Repinc (SGP Gradbinec Jesenice) 10.02.51, 3. Martin Pazlar 10.09.46.

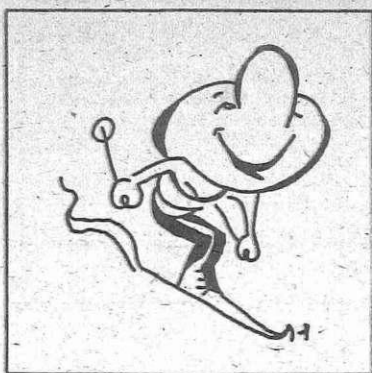
Člani do 45 let: 1. Marjan Baloh (Iskra Blejska Dobrava) 8.21.41, 2. Janko Kobentar (upravni organi Sob Jesenice) 9.06.26, 3. Jože Dolžan (sind. konf. Železarne) 9.23.19.

Člani do 35 let: 1. Rado Pristov (sind. konf. Železarne) 8.14.50, 2. Srečko Trpin (sind. konf. Železarne) 8.41.09, 3. Franc Zupan (SGP Gradbinec Jesenice) 8.45.03.

Člani do 25 let: 1. Tone Djuričič (sind. konf. Železarne) 16.29.00, 2. Ivan Piber (TOZD Gradis Jesenice) 17.31.00, 3. Izidor Kofler (sind. konf. Železarne) 17.48.77.

Ekipno teki: 1. Sind. konf. Železarne 58.47.87, 2. Postaja mejne milice Rateče 1.08.39.82, 3. ZIC Jesenice 1.15.33.79, 4. Osnovna šola Gorenjski odred Žirovnica 1.18.35.51 itd.

J. Rabič

SMUČARSKI SKOKI

Preteklo soboto in nedeljo sta bili dve republiški prvenstvi v smučarskih skokih. V Zireh za starejše cicibane in na Gorenji Savi pri Kranju za mlajše pionirje.

V Zireh je na 25-metrski skakalnici sodelovalo kar 76 cicibanov, kar je doslej najmožnejša udeležba. Največ so to pot dosegli Velenjčani, ki so imeli tri med prvo deseterico in zmagovalca Pušnika. Od jeseničanov je bil dokaj uspešen Gasperin na sedmem mestu, ostali pa so se uvrstili: Knafelj 24, Kunič 48, Legat 49 in Modrijan 53.

Več so dosegli jeseniški pionirji. Republiški prvak je tudi letos postal Joško Smid in tako ponovno dokazal, da je izjemno talent. Letos je namreč tekmoval z leto starejšimi vrstniki in vseeno uspel, kar se v tem športu redko dogaja. Tudi ostali klubski kolegi so bili solidni: šesti je bil Baloh, dvanajsti Marjanovič, 20. Košeln, 22. Gasperin, 29. Kaltenkar in 55. Ožbek. Tudi tu je bila udeležba velika, okoli 60 pionirjev iz vse Slovenije.

Prav tako na Gorenji Savi je bila predzadnja tekma za pokal SRS za starejše pionirje. Zmagal je Ljubljancan Jelenič. Jeseničan Dolar ni ponovil uspeha iz prejšnjih tekem, bil je deseti, njegov klubski tovariš Grvala pa je bil dvanajsti.

M. G.

PO BRONU ŠE ZLATO ZA VATROSTALNO

V soboto, 14. februarja, je ekipa keglaščev na ledu Vatrostalne v Jesenic v postavi: Lah, Babnik, Železnikar in Šapek gostovala v mestni hali v Celovcu na mednarodnem turnirju v kegljanju na ledu. Tekmovanja se je udeležilo 23 ekip, ki so bile razdeljene v dve grupi. Vatrostalna je v svoji skupini samo z eno izgubljenico igrar zasedla prvo mesto. V velikem finalu se je pomerila z zmagovalcem druge skupine in to z ekipo Ebental, ki je član prve avstrijske lige in jo premagala z rezultatom 23:3. Naj omenim, da je bila ekipa Ebental zmagovalca velikega mednarodnega turnirja v Gradcu za Steria kup, kjer je nastopilo 60 ekip iz štirih držav.

Končano je tudi klubsko mostveno prvenstvo za leto 1980-1981. Nastopilo je sedem ekip, katere so se pomerile med seboj šestkrat. Z veliko prednostjo je klubski naslov osvojila ekipa Vatrostalne.

Rezultati: 1. Vatrostalna 60 točk, 2. Gradbinec 44 točk, 3. Krivec 43 točk, 4. Murka 38 točk, 5. Železar 32 točk, 6. Mladinci 17 točk in 7. mladinke 6 točk.

Ruša

USPEŠNI PIONIRJI V KOPRU

V soboto, 14. februarja, je bil v Kopru X. pionirski turnir v judu za pokal bataljona VDV sedmega korpusa. Sodelovalo je 115 judoistov iz osem klubov iz Slovenije in Hrvaške.

Judo sekcija TVD Partizan Jesenice je zastopala pet pionirjev. V kategoriji do 35 kg je imel Vidic vse prilike za osvojeitev prvega mesta, toda prav pred koncem borbe se je pokodoval in zavzel vseeno odlično drugo mesto za Topičem (Impol). V isti kategoriji si je Kadrič priboril tretje mesto, čeprav bi z malo več srečo prišel še višje. Stražar je bil peti. Zanj je bilo to pravo tekmovalstvo in svoje kvalitete bo lahko še velikokrat dokazoval.

V kategoriji do 52 kg je nastopil Dvoršak, ki je bil najmlajši v svoji skupini in kljub borbenosti in želji po zmagi je klonil že v prvem kolu. V kategoriji do 62 kg je nastopal Hodžič, ki je od vseh najkušnejši, pa vendar tega ni dokazal v borbah, saj je izgubil že prvo srečanje.

V celoti je prvi letošnji nastop pionirjev zadovoljiv. Kljub pomanjkanju tekmovalcev so pokazali zavidljivo znanje in borbenost in tako lahko upamo, da bodo do republiškega prvenstva za pionirje, ki bo aprila na Jesenicah, še napredovali in dokazali, da na Jesenicah raste nov rod judoistov, ki bodo uspešno stopali po stopinjah svojih starejših tovarišev.

-tok

PRIPRAVE NA 5. SMUČARSKO PRVENSTVO LJUBLJANSKEGA VOJNEGA OBMOČJA V BOHINJU

V Radovljici se je prejšnji teden sestal izvršni odbor s svojimi delovnimi skupinami za pripravo petega smučarskega prvenstva ljubljanskega vojnega območja.

Ta velika zimsko športna prireditelva pripadnikov JLA, ki je tokrat prvič na območju radovljiške občine, bo od 4. do 7. marca na tekaških progah v Bohinju in na smučiščih Koble. Nastopilo bo 11 ekip iz slovenskih garnizij, za katere so prevzele pokroviteljstvo največje delovne organizacije v občini. Razen zanimivih športnih tekmovalcev v različnih smučarskih panogah bo na programu tudi več drugih kulturno zabavnih prireditev za udeležence prvenstva, goste in občane. Tekmovalci bodo prispeli v Bohinje 4. marca, slavnostna otvoritev pa bo 5. marca ob 17. uri pred domom Jože Azmana v Bohinjski Bistrici. Vsa moštva bodo skupaj obiskala muzej Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, muzej talcev in tovarno Elan v Begunjah, posamezne ekipe pa bodo gostje v delovnih organizacijah, ki so prevzele pokroviteljstvo.

V času prvenstva bo vsak večer v dvorani doma Jože Azmana bogat kulturni program, na katerem se bodo predstavile domače kulturne skupine, skupaj z vojniki in gostujočimi skupinami iz Skofje Loke. Za tekmovalce so predvidene tudi posebne filmske predstave in tovariška srečanja z mladino.

Prvenstvo bodo sklenili 7. marca predvidoma ob 12. uri na svečanosti v Bohinjski Bistrici, pred domom Jože Azmana, kjer bodo najuspešnejšim tekmovalcem in moštvom podelili nagrade in priznanja. Izvršni odbor za pripravo prvenstva, v katerem so razen starešin JLA tudi predstavniki občine Radovljica in KS Bohinjska Bistrica, načrtuje široko informativno propagandno akcijo, da bi omogočil ogled vseh tekmovalcev in obisk drugih prireditev v čim večjem številu občanov, predvsem pa šolarjem in mladini.

JR

KAM NA REKREACIJO?

SPLOŠNA REKREACIJA

- torek od 20. do 22. ure - telovadnica ZIC
- sredo od 20. do 22. ure - TVD Partizan Jesenice (moški)
- četrtek od 20. do 22. ure - TVD Partizan Jesenice (ženske)
- petek od 20. do 22. ure - telovadnica ZIC
- petek od 18. do 20. ure - telovadnica in bazen v COŠ Tone Čufar, Plavž

KEGLJANJE NA ASFALTU

- po razporedu, ki so ga dobili športni referenti v TOZD in delovnih skupnostih

KOŠARKA

- sredo od 18. do 20. ure v telovadnici ZIC

ODBOJKA

- petek od 20. do 22. ure v telovadnici ZIC

DRSANJE

- petek, od 20. do 22. ure v športnem parku v Podmežaklju

KEGLJANJE NA LEDU

- ponedeljek od 18.15 do 22. ure v športnem parku

REKREACIJA

- četrtek od 20.15 do 22.15 v športnem parku

Rekreacija se lahko udeležijo delavci TOZD in delovnih skupnosti Železarne in njihovi svojci, ki so starejši od 18 let.

CENIK VOZOVNIC ZA ŽIČNICE 1980-81, ki jih lahko kupite na sindikatu Železarne:

KRANJSKA GORA

Točkovne karte, ki veljajo vse dni v tednu. Cena z 20 % popustom za 50 točk je za člane kolektiva 120,00 din.

ZATRNIK

Dnevne karte veljajo od ponedeljka do petka (v sobotah, nedeljah in praznikih ne veljajo). Kupon menjaš za karto v blagajni žičnice Zatrnik. Cena z 20 % popustom za delavce Železarne je 110,00 din.

Točkovne karte, ki veljajo vse dni v tednu. Cena karte z 20 % popustom za 50 točk je za železarje 40,00 din.

STRELIŠČE V PODMEŽAKLJU

Delavci Železarne Jesenice imajo prevoz z žičnico brezplačno. Karta se dobi na sindikatu Železarne. Obvezna je fotografija.

KRES - KOROŠKA BELA

Delavci Železarne imajo prevoz z žičnico brezplačno.

DEMONSTRACIJA MAZANJA TEKAŠKIH SMUČI

V ponedeljek, 9. februarja, bo ob 19.30 v sejni sobi športnega društva v športnem parku v Podmežaklju (na keglišču) demonstracija mazanja tekaških smučí.

Vabljeni so vsi ljubitelji teka in hoje na smučeh.

SMUČARSKI TEČAJ ZA ODRASLE

Področni zbor ZVUTS Jesenice organizira začetni in nadaljevalni tečaj alpskega smučanja za odrasle. Tečaji bodo predvidoma v popoldanskem času, oziroma za zaključene skupine (10 oseb) tudi v dopoldanskem času. Natančni termini se niso določili, ker so odvisni od snežnih razmer na bližnjih smučiščih (Mojstrana, Španov vrh, Martuljek, Podmežaklja...). Učili se boste pod strokovnim vodstvom trenerjev, učiteljev in vadiateljev smučanja, ki so bili v bližnji preteklosti vrhunski smučarji. Prijavo, ki naj vsebuje priimek, ime, naslov in vrsto tečaja (začetni, nadaljevalni) pošljite na naslov ZTKO Jesenice, poštni predal 85.

Cena tečaja je 400 din za osebo. O natančnem terminu tečaja boste obveščeni naknadno na osnovi prijave.

ZTKO Jesenice-PODROČNI ZBOR ZVUTS Jesenice

V SOBOTO IN NEDELJO

16. ZIMSKI SPOMINSKI POHOD NA STOL

Konec tedna bo najvišji vrh Karavank, Stol, spet gostil udeležence, tokrat že 16. zimskega pohoda v spomin na borbo Jeseniške čete, 20. februarja leta 1942 na Stolu. Letos se organizatorji še posebej prizadevajo, da bi bil pohod kar najbolj varen, zato opozarjajo vse udeležence, da bodo na pohodu disciplinirani in da bodo poslušali vsa navodila alpinistov in članov GRS.

Alpinisti in člani GRS bodo pred pohodom temeljito pregledali pobočje Stola in potem v petek, pri Valvasorjevem domu sprejeli končno odločitev o tem po kateri varianti bo potekal pohod, ali na vrh Stola ali pa po planinah pod Stolum. Dokončna odločitev o smeri pohoda bo v petek popoldne objavljena tudi prek lokalne radijske postaje Triglav Jesenice.

Jutri, v petek, bo najprej pohod šolske mladine iz jeseniške in radovljiške občine »po poteh Cankarjevega bataljona« do Valvasorjevega doma. Ob 11. uri bo pred domom proslava, zbranim pa bo spregovoril udeleženec bitke na Stolu Franc Konobelj-Slovenko.

V soboto in nedeljo, ko bo pohod ostalih udeležencev, pa bo spominska proslava vsak dan ob 13.30 pred Valvasorjevim domom.

V soboto bo zbranim spregovoril Zdravko Krivina, medobčinski sekretar ZKS za Gorenjsko, v nedeljo pa Danilo Klinar, predsednik občinske konference ZSMS Jesenice. Oba dneva bodo tudi položili venec k spominski plošči na Valvasorjevem domu, na proslavi pa bodo tudi podelili plakete desetkratnim udeležencem pohoda.

J.R.

Košarka

DRAVA : JESENICE 81:71 (41:48)

Jeseničanke so izgubile v Ptujju tretji par točk v letošnjem prvenstvu v slovenski košarkarski ligi. Nastopile so: Vavpotič 23, Azman 19, Stražar 14, Ulčar 8, Mlačnik 6, Slanin 1.

Igralke Jesenic so dobro začele tekmo v Ptujju in zaključile prvi polčas s sedmimi pikami razlike v svojo korist. V drugem polčasu pa so domačinke s pomočjo zelo pristranskih mariborskih sodnikov nadoknadile razliko in na koncu zanesljivo zmagale.

Ekipa Jesenic še vedno deli drugo mesto z ekipo Mengša, Sava iz Kranja pa bo zanesljivo zasedla prvo mesto. Kranjčanke v idealnih pogojih trenirajo vsak dan (večkrat tudi po dvakrat na dan), kar se jim dobro obrestuje. Ekipa Jesenic pa se bo morala močno potruditi, če želi osvojiti drugo mesto, ki že odpira pot v drugo zvezno ligo. Predvsem bosta odločali o drugem mestu tekmi v gosteh z Mengšem in Mariborom.

V prihodnjem kolu Jeseničanke gostijo v dvorani ZIC v soboto 21. februarja ob 19. uri ekipo Rogaske.

JESENICE : CERKNICA 80:75 (44:40)

Z zmago nad gosti iz Cerknice so se Jeseničanke ponovno vpisale med kandidate za prvo mesto v SKL zahod, ki daje pravico nastopanja v 1. SKL v prihodnji sezoni. Jesenice: Azman 13, Novak 4, Rizvanović 2, Jelovčan 2, Berginc 8, Smolec 23, Božič 12, Vauhnik 16, Grzetič, Subotič in Malkoč.

Jeseničanke je krajša prekinitev dobro dela, saj so si opomogli od neprilicovanega poraza z ekipo Tolmina. Če bi s Tolminom tekmo dobili, bi bili trdno na čelu prvenstvene lestvice, tako pa so ob treh nesečnih porazih (vsak poraz samo po eno piko razlike) tik pod vrhom razporednice.

Proti ekipi Cerknice je po daljšem času zaigral v domači ekipi Davor Smolec, ki se je ekipi priključil po vrnitvi iz JLA. Pozna se mu še pomanjkanje tekem in treningov, kljub temu je dokazal svoje strelske sposobnosti.

Jeseničanke bodo gostovali v prihodnjem kolu v Postojni, kjer se bodo morale močno potruditi, da nas bodo lahko ponovno prijetno presenetili.

JESENICE : WSG RADENTHEIN 78:37 (40:19)

V prijateljski tekmi so člani Jesenic visoko premagali ekipo iz Koroške.

Jesenice: Azman 18, Novak 10, Rizvanović 8, Jelovčan 2, Subotič 4, Berginc 8, Grzetič 4, Smolec 24 in Malkoč.

V moštvo Jesenic ni igral Božič, ki je vodil tekmo tokrat iz klopi. Gostje se niso mogli resneje upirati razigranim domačim, tako da so dobili v jeseniški ekipi možnost igrati tudi manj izkušeni igralci. Jeseničanom gre pohvala predvsem za zelo dobre skoke pod obema obročema.

V.

VELESALOM ZA CICIBANKE IN CICIBANE OB KULTURNEM PRAZNIKU

V sredo, 12. februarja, so se ob kulturnem prazniku v Kranjski gori zbrali najmlajši smučarji gorenjske tekmovalne skupnosti, da pomerijo svoje sposobnosti in pokažejo, kaj so se do sedaj naučili. Precej dela so imeli smučarski delavci Jesenic, da so progo resnično dobro pripravili in da je vždržala do zadnjega tekmovalca. Starterji se je namreč prijavilo 69 cicibank in kar 164 cicibanov. To je bila zaenkrat v letošnji sezoni največja udeležba v tej kategoriji.

Natančno ob 14.30 je na progi, ki je imela 28 vrtic in 185 m višinske razlike in ki jo je dovolj zahteven postavil dolgoletni in uspešni trener jeseniških najmlajših Lovro Markež, pripeljal prvi predvožac in se o sami progi pohvalno izrazil. Delegat tekmovalnja Edi Slivnik, trener Kranjske gore, je nato dovolil, da se s tekmovalcem lahko prične. Nemi opazovalci ob progi dobijo ob takih trenutkih občutek, da to ni samo tekma zaradi tekme, temveč da otroci že sedaj vedo, da se je na progi potrebno maksimalno potruditi, če hočeš uspeti. Borbe so bile hude, saj je prvo in drugo uvrščeno delila ena sama stotinka sekunde.

NAJMLAJŠI NA KOBLI

Na Kobli je bilo v soboto, 14. februarja, v organizaciji TVD Partizan Blejska Dobrava izvedeno tekmovalno gorenjske tekmovalne skupnosti v slalomu za mlajše pionirke in pionirje ter starejše pionirke in pionirje.

Iz 18 klubov se je tekmovalja udeležilo 29 pionirk in 117 pionirjev.

REZULTATI:

MLAJŠE PIONIRKE: 1. Romana Kotnik SK Kranjska gora 98.76, 2. Barbara Bernard TVD Partizan Bl. Dobrava 1.00.89, 3. Petra Nadizar SK Triglav 1.03.46, 4. Nataša Klinar SK Bled 1.06.20, 5. Miranda Velikonja SK Matajur 1.06.80, 6. Tatjana Zemva SK Bled 1.09.75, 7. Mojca Novak SK Kranjska gora 1.09.97, 8. Mojca Pristov SK Jesenice 1.18.07, 9. Renata Srpič TVD Partizan Bl. Dobrava.

MLAJŠI PIONIRJI: 1. Marko Berce SK Alpetour 89.10, 2. Uroš Markič SK Tržič 89.34, 3. Roman Podpiknik TVD Partizan Bl. Dobrava 90.80, 4. Rok Likozar SK Jezersko 91.27, 5. Martin Sušnik SK Triglav 93.00, 6. Janez Podpiknik SK Bohinj 93.29, 7. Dani Vidovič SK Tržič 94.23, 8. Matej Vuković SK Radovljica 94.97, 9. Grega Gosar SK Kranjska gora 95.17, 10. Gorazd Ferjan SK Radovljica.

STAREJŠE PIONIRKE: 1. Mojca Dežman SK Triglav 84.87, 2. Nataša Bokal SK Alpetour 88.75, 3. Maja Kalan SK Alpetour

91.16, 4. Barbara Kunc OZSO Jesenice 91.56, 5. Petra Hafner SK Alpetour 93.26, 6. Tanja Pogačnik SK Radovljica 94.70, 7. Katja Lesjak SK Alpetour 99.10, 8. Tanja Marušič SK Gorica 99.66, 9. Barbara Šavs SK Jezersko 1.10.38, 10. Elizabeta Rozman SK Bohinj 1.14.34.

STAREJŠI PIONIRJI: 1. Robert Žan OZSO Jesenice 84.53, 2. Simon Podnar SK Alpetour 86.96, 3. Matjaž Penes SK Triglav 88.17, 4. Matjaž Naglič OZSO Jesenice 88.25, 5. Tomaž Miklavčič SK Matajur 88.73, 6. Robi Vodnjak SK Triglav 88.75, 7. Lojz Borštnik SK Jesenice 91.11, 8. Sašo Katlak SK Rudar 91.21, 9. Peter Černe SK Gorica 91.50, 10. Iztok Noč SK Bled 92.94.

DN

Zimska pravljica

Vdinjala se starka zima
kar čez noč je v Mrzli laz,
s plaščem, kot nihče ga nima,
je oblekla gosko vas.

Naglo so s podstrešja smučke,
tudi sanke so nared,
pa še nečke in še pručke
je pripravil malčkom ded.

Ali kdo naj v mraz in zimo
gre brez toplih rokavic,
kdo naj gre brez kučme v zimo,
brez volnenih nogavic?

Saj je z zimo divja burja
zavirala krog voglov,
v dveri buta kot kostruni,
tuli kakor trop volkov.

Pa še mraz, ta zvesti sluga,
hodi z zimo kot žandar,
toda sonce nizko z juga
kaže le ugasi žar.

Sliši tarnanje na vejo
ptič, usmiljen do otrok:
»Ljubčki moji, vem za prejo,
pa čeprav sem sam ubog.

zdaj, ko mraz zapreda šipe,
rože iz ledu cveto:
a ko so cvetele lipe,
ječmen bral sem za goro.

onkraj te globoke grape,
onkraj skalnate gore;
tam pihljajo južne sape,
volna je in so ovce ...

Goro volne so predice
spredle za te zimske dni,
spletle rokavic ženice,
nogavic za tri vasi ...

V pismu jim kar sporočite,
da ne morete na sneg
in naslov še napišite,
pa bo kmalu kraj zadreg.«

Naglo pismo so spisali,
nanj pritisnili pečat,
ptičku so ga v kljunček dali –
z njim vzletel, vesel kot svet.

je na polja zasnežena
v Otčjo vas tja čez gore,
kjer brnijo le vretena
in domujejo ovce ...

Na vsem svetu ni skopuhov
kot so ovce zimske dni,
dati nočejo kožuhov
za tri mernike soli.

»Rade bi vam dale volno
za ozebli Mrzli laz,
a zaprek je res prepolno,
zraven pa še led in mraz ...

Skarjaj ni nam moč dobiti –
raki imajo jih s seboj,
ki pod ledom v strugi skriti
spijo zimski svoj pokoj.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka Železar – glasila delovnega
kolektiva SOZD SŽ ŽELEZARNA
JESENICE. Ureja kulturno umet-
niški klub pri DPD Svoboda
Tone Čufar Jesenice, glavni in
odgovorni urednik Joža Varl.

Pajki preje naj natkejo,
spredejo naj muce vam,
če pa prošnji se uprejo,
pojte grēt se v polžev hram ...»

To so ovce zbekešale,
me pisale – pa klicaj –
pismo v kljunček ptičku dale,
da ponese ga nazaj.

da, nazaj in v Mrzlem laz
ptič otrokom pismo da –
so čakali ga na mrzlo
sredi burje in snega.

»Hvala, ptič,« so se smehljali,
pisma vsi se vzradoste,
ko pa so vesti prebrali,
se oči jim orose:

ANDREJ KOKOT

V deželi vsemogoče

(iz cikla pesmi za mladino)

1

Ker Cencek noče biti resen
sklene, da zapusti
svet turobnih, neveselih dni,
da sleče suknjič ta pretesen.

jo na skrivaj pobriše
v deželo vsemogoče,
kamor vstopa nima samo, kdor joče:
tja, kjer hudomušnost za uho se piše.

Da doma ne bo kaj narobe,
pusti Cencek teti Meti sporočilo:
sem pri stricu Nigabilo,
vrnem se, ko žalost gre po gobe.

2

Cencek komaj pot pod noge vzame
že je ves drugačen, od nog do glave.
Hitro stopi za drevo, klobuček sname,
uhlje, nos, oči pretipa, če so še ta prave.

V deželi vsemogoče je vse čarovnija,
Popotnik zdaj luno z n'ba sname, kot
ogledalo
predse jo postavi, da vidi kaj je domišljija,
če resnica vse, kar si zamisli, bo postalo?

Ko se Cencek o svoji pustolovščini
prepriča,
da misli po mili volji se igrati smejo,
popotnik sklence, da sprva vsemu bo tiha
priča,
da vidi, kaj v deželi vsemogoče res
počnejo.

3

Doma pa teta Meta
po vseh vogalih hiše stika,
noro išče in oplota
za jezikom, kot se ženski šika:

izginil je, nikjer ga ni.
Naloge nima, zato jo je pobral,
meni pa zapustil kup skrbí,
bogve kam zares se je podal!

Tudi ata in mama
in sestra Tonka je v skrbeh,
ker z njima je ostala sama,
Cencek pa izginil po skrivnih je poteh ...

»Pajki spijo, nič ne tkejo,
kaj bi z mrežo, če ni muh,
muce predejo, a prejo
rabijo za svoj kožuh ...»

In ozebli, poklapani
pohite domov na peč,
prej robavsi neugnani,
mirno zdaj, kak čudna reč!

Tudi matere molčijo,
nagajivo, ker vedo,
kaj greni jim smučarjijo,
pa je materam hudo.

In vretena zabrnijo
dneve tri in tri noči
in pletilke zazvenijo
dneve tri in tri noči.

Tretji dan za celo goro
je volnenih pletenin,
tretji dan že na mrzlo
se mladina prek strmin.

Mraz naj bo, še taka zima,
svoj naj burja ples ima:
v živo radost iznad Krima
se še sonce prismejlja ...

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE ...

VENCELJ PERKO

BILO JE PRED ŠTIRIDESETIMI LETI

RAZMERE IN DOGAJANJA NA JESENICAH PRED OKUPACIJO

Jeseniški delavci so dočakali usodno
leto 1941 prekaljeni v predhodnih bojih in
pripravljeni za zgodovinski boj narodov
Jugoslavije.

Koncem leta 1940 se zaključuje obdobje
okupacije mnogih evropskih držav po
Hitlerjevih zavojevalcih. Pregažena je
Čehoslovaška, Poljska, Belgija, Danska,
Norveška, Luksemburg in Francija. Avstri-
ja je priključena velikemu rajhu, Madžar-
ska, Romunija in Bolgarija pa so bile v
sklopu fašistične osi Rim-Berlin. Nemčija
in Italija sta stali do zob oboroženi in
pijani svojih zmag na mejah naše države.

Na notranjem torišču naše domovine so
si protiljudski oblastniki z vsemi sredstvi
prizadevali zatreti voljo delovnih ljudi in
se pripravljali za priključitev k Hitlerjeve-
mu paktu. Oblast je zaostila zakonske
predpise proti komunistom in drugim na-
prednim demokratičnim silam in po vzoru
fašizma leta 1940 ustanovila zloglasno
taborišče v Bileci; začetkom 1941. pa v
Medjurečju pri Ivanjici.

Če v sklopu teh dogajanj vržemo pogled
na stanje in gibanje širšega področja Jese-
nic, vidimo s kakšno vnetostjo so se buržoazi-
ja in izdajalske meščanske politične grupa-
cije posluževale vseh mogočih sredstev za
zatiranje revolucionarnih, demokratičnih
sil in pripravljale tla za fašizacijo našega
kraja. Izredno ostrino spopada med oblast-
niki in lastniki KID, le-ta je bila v rokah
nemškega kapitala, na eni strani in revolu-
cionarnim delavskim gibanjem na drugi
strani, nam osvetljujejo stavka železarjev
leta 1935, stavbinska stavka 1936. leta, trdna
akcijska enotnost delavcev, akcije ljudsko-
frontovskega gibanja in druge revolucio-
narne akcije. Vse te akcije so krepile poli-
tično in nacionalno zavest med ljudmi. Vse
našteto in pa enotnost jeseniškega delav-
stva, katero so dosegli ob pomoči širšega
kroga občanov, je izzvalo ostre reakcije
oblasti in delničarjev industrijske družbe.
Zato so razpustili marksistične sindikalne
organizacije, razrešili revolucionarne de-
lavske zaupnike in odpustili iz tovarne te
zaupnike in druge borbene delavce.

Da bi KID hitreje izvedla fašizacijo
kraja, je poslala v Hitlerjevo Nemčijo
študijsko delegacijo »predstavnikov«
delavcev, ki jih je sama določila. Tako je za
ustvaritev sožitja med delom in kapitalom,
kakor so rekli, prirejala po fašističnem
vzoru družinske izlete delavcev in urad-
nikov ter drugih občanov. V svojem glasilu
Tovarniški vestnik, je napadala napredne
delavce in prav na prefinjen način gojila
fašistično propagando.

Oblast je skupno s podjetjem določala
sezname ljudi, ki jih je bilo treba javno
onemogočiti, jih odpustiti z dela in jih
tako napraviti neškodljive. Naj omenim
aretacijo in postavitve pred sodišče za
zaščito države jeseniških komunistov
1936. leta, ki so bili obsojeni na več let

zapora v Glavnjači pri Beogradu, eden pa
je bil po prestani kazni celo izgnan v Itali-
jo. (1)

Z Jesenic smo bili odgnani 7. februarja
1940 v zloglasno taborišče Bileča trije
(Franc Benedičič, Ignac Kralj in Perko
Vencelj). (2)

Dva od teh sta ostala med interniranci,
ki so pod surovimi razmerami ostali tam do
razpusta taborišča. Nato sta bila poslana v
domači kraj pod policijsko nadzorstvo, to
je konfinacijo v domačem kraju. Oblast je
bila prisiljena zaradi protesta ljudskih
množic razpustiti taborišče v Bileci. Nato
si je izmislila nov tip koncentracijskega
taborišča in sicer pod plaščem vojne ob-
veznosti. Po do sedaj znanih podatkih je
dobilo poziv na »orožne vaje« 48 tovarišev
z območja Jesenic. Poslani so bili v tabori-
šče Medjurečje pri Ivanjici. Na orožne vaje
so bili klicani na podlagi spisov državi
nevarnih oseb, ne pa po vojaških registrih.
Zato ni čudno, da so se med njimi znašli
tudi taki, ki še niso bili vojni obvezniki ali
bili prestari ali pa so bili invalidi. (3)

Z Jesenic so odšli 23. januarja 1941,
prvega aprila pa so se vrnili v posebnem, z
rdečim papirjem okrašenem vagonu. Dva
dni zatem, to je v četrtek 3. aprila smo
imeli srečanje s temi interniranci v gostilni
Lasan-Marasevič. Na srečanju sem jim
poročal o stanju pri nas in pa o našem
delovanju v času njihove internacije. Po-
vedali smo jim, kakšno borbo so vodili

Jeseničani za njihovo osvoboditev, kako
smo pošiljali proteste in intervenirali pri
oblasteh in da smo imeli na Javorniku in
Jesenicah velike demonstracije.

Ze na tem srečanju, oziroma sestanku
smo obravnavali tudi pretečo vojno nevar-
nost in sklenili, da se moramo dobro pri-
praviti na boj proti okupatorju in nacizmu.

Oni pa so pripovedovali, kako so se
imeli, kaj so počeli in kako so se obnašali.
Pravili so nam o revolucionarnih pesmih,
ki so jih tam prepevali, eno od teh so nam
zapeli. Ta je bila: Slovenci kremeniti, ki je
tako doživela svoj krstni spev na
Jesenicah.

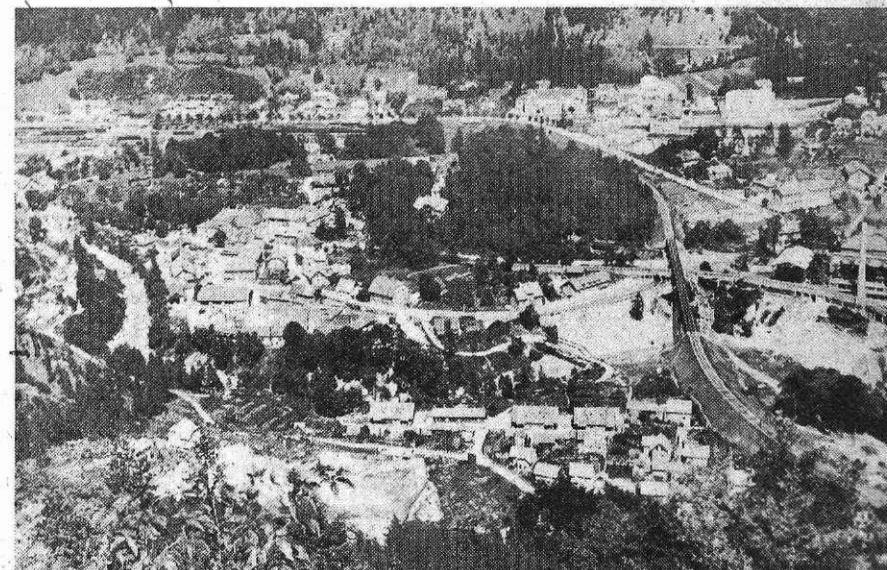
Nekateri od internirancev so po
prihodu domov dobili nove pozivnice na
orožne vaje. Sedaj je šlo za resnično mo-
bilizacijo.

Grozeča vojna nevarnost je jemala
ljudem vsako perspektivo in trezno gle-
danje na bodočnost ter veselje do dela.
Ljudje so lovili novice po ulicah in se za-
skrblieno spraševali, kaj bo. Komuniste so
sedaj pozdravljali na cesti ne le naši znanci
in prijatelji, temveč tudi nekateri uradniki
in tisti, ki so bili pred nekaj meseci še naši
zagrizeni nasprotniki.

26. marca je bila aretirana skupina
dvanajstih skojevcev z Jesenic. Izdani so
bili, ko so imeli sestanek v gostilni Rozman
(pri Satanu) na Poljanah. Aretirali so jih
žandarji iz Gorij. Sestanek je vodil Boris
Kraigher. Iz zapora v Ljubljani so bili
izpušeni 7. aprila.

Z izoliranjem vodilnega in jedra borbe-
nega kadra, režim ni dosegel tega, kar je
želel, niti za časa internacije v Bileci niti
internacije v Medjurečju. Aktivnosti revo-
lucionarnega boja niso mogli oslabiti.
Protesti in druge javne akcije so se prav v
tem času množile. Organizirane so bile tudi
protidraginske demonstracije, posebno
velike demonstracije pa so bile ob držav-

(Nadaljevanje na 2. strani)

Jesenice pred okupacijo (leta 1937)

(Nadaljevanje s 1. strani)

nem prevratu 27. marca, ko so ljudje v povorci šli skozi Javornik in Jesenice, vzklikali revolucionarna gesla, zlasti pa gesla proti vojni, za boj proti fašizmu in za mir.

V tem času doletijo jeseniško delavsko napredno gibanje še drugi udarci. Razpuščeno je bilo delavsko kulturno društvo Enakost, delavski dom pa so delavcem odvzeli.

Pod gospodarskim pritiskom so izsilili prodajo Delavskega doma — rdeče trdnjave, kjer so se med obema vojnima shajali in rastli revolucionarni kadri in kjer se je divjala njihova razredna in politična zavest.

PARTIJSKA KONFERENCA PRI PUKEL FRANJU NA LIPCAH

Kmalu po moji vrnitvi iz Bileče sem seznanil člane z našim položajem in s političnim delom v internaciji. Govoril sem predvsem o tistem, o čemer nismo mogli pisati preko rednih zvez. Tovariši pa so pripovedovali o njihovem delu in o razmerah v partijski organizaciji.

V tem času je prišlo v jeseniški partijski organizaciji do trenj in nesporazumov med nekaterimi člani in sekretarjem okrožnega komiteja Marijo Zumer. Ta je bila po vrnitvi iz Glavnjače brez stalne zaposlitve in brez stalnega bivališča in jo je bilo prav zaradi tega težje vključiti v širše politično delo. Šele, ko se je poročila s španskim borcem in komunistom Francem Potočnikom, je bil njen položaj legaliziran in se je tako tudi lažje javno vključevala v politične akcije. Spor med njo in nekaterimi člani (Poldetom Stražišarjem, Antonom Talarjem) je bil predvsem zaradi metod dela in zaradi oblik izvajanja nekaterih političnih akcij. Da bi se uredile razmere, je vmes posegel centralni komite. Sklicana je bila partijska konferenca za okrožje Jesenic, to je bilo v začetku januarja 1941 (4) in sicer v hiši našega simpatizerja Franja Pukla na Lipcah pri Blejski Dobravi. Iz CK KPS sta prišla Boris Kidrič in še neki tovariši, katerega imena ne vem. Z jeseniškega okrožja pa so bili med drugimi navzoči: Marija Zumer-Potočnik, Jože Ažman, Ivan Bertonec, Edi Giorgioni, Viktor Kejžar, Polde in Viktor Stražišar ter Vencelj Perko. Govorili smo o splošnih političnih razmerah v našem revirju in pa o stanju naše partijske organizacije, posebej pa še o nalogah pri pripravi na bližajočo se vojno. Med zaključnimi sklepi je bilo potrjenih nekaj partijskih kazni. Dogovorili smo se o nadaljnjem delu, mene pa so določili za novega sekretarja okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije — Jesenice.

PROSTOVOLJCI

V morečem vzdušju vojne psihoze so ljudje v negotovosti pričakovali usodne dogodke. Nekaj dni pred okupacijo so se z Jesenic v Celovec umaknili izpostavljeni nemški uradniki pri KID, skupno z generalnim direktorjem dr. Karlom Nottom. V noči med osmim in devetim aprilom je prodrl čez Rožco 150 močnejših nemških čete. Vodila sta jo domačina petokolonaša Pavel Lukman iz Jesenic in Andrej Smolej (Kajženkovi) iz Mojštrane. Ta četa naj bi preprečila miniranje karavanskega predora. Tega dne je nemška patrila napadla kurirski avtomobil naše vojske. Sofer Jože Vrhunc je bil lažje ranjen in ujet, oficir pa je pobegnil. Vrhunca so Nemci pozneje ustrelili. Vrhunc je bil prva naša žrtev ob začetku vojne.

Za začetek vojne s Hitlerjevo Nemčijo in z njenimi zavezniki štejejo barbarsko nemško bombardiranje Beograda 6. aprila 1941.

Komunistična partija je budno spremljala vsa dogajanja in stalno pozivala ljud-

stvo k odporu. V zadnjih dneh stare Jugoslavije je izdala več letakov in razkrinkavala petokolonaške elemente v državnem aparatu in v vojski. Zahtevala je, da oblast izpušči vse politične zapornike in da se sklene pakt s Sovjetsko zvezo. Ljudstvo je neprestano pozivala k obrambi svoje domovine.

Že na četrti partijski konferenci KPS, oktobra 1940 nad Šoštanjem, je bil sprejet sklep, da se komunisti odzovejo pozivu na orožne vaje, tudi tisti, ki so bili takrat že v ilegali. S tem je partija hotela, da se vojska čim bolj prepoji z revolucionarnimi kadri in da bi med vojaki in oficirji pridobivali simpatizirerje za boj, kot ga je nakazovala komunistična partija.

Sedmega aprila 1941 je poslal CK KPS h generalu Savadinoviču, komandantu dravske divizije oblasti, Borisa Kidriča in Aleša Beblerja, ki sta mu ponudila pomoč partije. Med drugim sta mu predlagala tudi, da oboroži za obrambo severne meje jeseniško delavstvo. Komandant je vse predloge odklonil. Bolj je zaupal sovražnikovi peti koloni, kot pa jeseniškim železarjem.

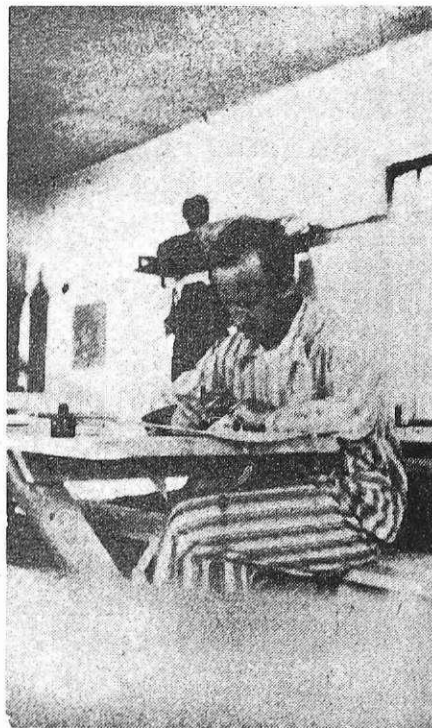
KPS je vnovič pozvala ljudstvo z letakom 8. aprila 1941 k obrambi domovine in k vstopom med prostovoljce. Centralni komite je organiziral poseben center, kamor so prihajali komunisti iz Ljubljane in drugih krajev in tu dobili navodila za organizacijo in delo prostovoljcev. Ta center je bil v gostilni Keršič na Celovski cesti. Od tu smo dobili navodila in poziv za organizacijo prostovoljcev na Jesenicah.

Prvi prostovoljci iz Slovenije so se začeli zbirati 7. aprila in se odpravljali s posebnimi vlaki v Novo mesto. Vojaško poveljstvo jih je nastanilo v novomeški gimnaziji, ni pa poskrbelo za prehrano, zavračevalo pa je tudi z izročitvijo uniform in orožja.

Istega dne smo imeli na mojem domu na Slovenskem Javorniku št. 102, sedaj Dobravska 10, sestanek. Prisotnih je bilo okrog dvajset tovarišev. Naj navedem nekatere: Jože Gregorčič, Jože in Polde Stražišar, Edi Giorgioni, Valentin Noč, Anton Talar, Franc Krašovec, Ignac Kralj, Franc Rozman, Franc Guzelj, Jože Finžgar, Vencelj Perko in drugi. Govorili smo o dveh zadevah. Prva je bila organiziranje prostovoljcev v jugoslovansko vojsko, druga pa vprašanje narodnega sveta, (5) to je posebnega odbora, ki se je formiral pri občinskem odboru Jesenice. Ta odbor si je zadal nalogo, da počaka okupatorja, stopi v stik z okupacijskimi oblastmi in da »zaščiti« jeseniško prebivalstvo. V tem odboru ni bilo predstavnikov komunistov kot najpomembnejše sile v tem času na Jesenicah.

Ugotovili smo, da hoče ta odbor pripraviti jeseniško prebivalstvo na mirno kapitulacijo. Zato smo sklenili, da pošljemo na občinski odbor protestno resolucijo z zahtevo, da se v ta odbor vključijo tudi komunisti in drugi narodno zavedni ljudje. Resolucijo sta podpisala v imenu vseh navzočih Franc Rozman in Anton Talar in jo izročila mestnemu županu Valentinu Markežu. Kaj se je s to našo zahtevo zgodilo mi ni znano, le to vem, da nismo dobili nobenega odziva. Pozneje smo slišali, da so z jeseniške občine tik pred okupacijo umaknili nekatere dokumente, ki bi kompromitirali prebivalce. Med dokumenti je bila baje tudi naša resolucija. Takratni župan Valentin Markež je pozneje povedal Jožetu Stražišarju, da je telefonično banu Natlačenu v času, ko so Italijani zasedali Jesenice: »Italijani zasedajo Jësenice«. Vprašal ga je še, kaj naj stori. Natlačen pa mu je odgovoril: »Le mirni bodite«.

O vprašanju prostovoljcev sem v razpravi o tem iznesel stališče CK KPS, da smo tik pred vojno in da se bomo morali proti okupatorju boriti z orožjem. Pozval sem tovariše, ki so sposobni nositi orožje, da se odzovejo pozivu CK KPS in se javijo prostovoljno k vojakom, tisti, ki bi ostali doma, pa naj delajo propagando za prostovoljce in dvigajo med ljudmi moralo in

Vencelj Perko v izgnanstvu

borbeni duh. Dva od navzočih (Kralj in Krašovec) sta bila proti, češ kaj bi šli sedanjemu reakcionarnemu režimu na pomoč. Oglasil se je Gregorčič in dejal, da je stališče CK KPS pravilno in da je naša dolžnost, da se pridružimo boju za svobodo, ne glede na to, kakšen režim imamo. Sklenili smo, da se takoj lotimo organiziranja prostovoljcev in določili naj bo dan odhoda četrtek, 10. aprila, začetno zbirališče pa v gostilni Konič na Javorniku.

Na ta dan se nas je zbralo pri Koniču okrog 20 prostovoljcev. V povorki smo nato odkorakali na Jesenice. Rdečo zastavo je nosil Jože Gregorčič, (6) nam pa so se v spremstvu pridružili številni občani, med njim stara komunistka Franc Ravnik in Tomaž Wolf. Največ prostovoljcev z območja Jesenic pa nas je že čakalo na železniški postaji. Vsega nas je bilo nekaj nad štirideset (7). Ob slovesu je bilo na postaji veliko ljudi tako svojcev kakor tudi prijateljev. Bilo je zelo razburljivo, prepevali smo borbene pesmi in vzklikali gesla proti vojni in fašizmu. Okrog šeste ure popoldne smo se z vlakom odpravili proti Ljubljani. Na ljubljanski postaji so vodilni tovariši komunistične partije pričakali in pozdravili došle prostovoljce ter jim zaželeli srečno pot in uspešen boj za svobodo domovine. Tako je našo skupino na železniški postaji pozdravil takratni sekretar CK KPS Franc Leskošek. Na peronu je bilo mnogo ljudi in vzklikali so borbeno gesla. Spominjam se, kako nas je Leskošek v svojem nagovoru predstavil ob vlaku stoječi množici ter posebej omenil, da se med prostovoljci nahaja tudi komunistični župan z občine Koroska Bela.

V Ljubljani smo zvedeli, da je v Novem mestu že polno prostovoljcev in da jih nič več ne sprejemajo. Svetovali so nam, naj se peljemo v Karlovac in se tam priključimo redni jugoslovanski vojski (8).

V našem vlaku je bila še tudi skupina primorskih prostovoljcev, katere je vodil mlajši tovariš, ki je imel na glavi vojaško kapo — šajkačo. Tudi oni so se peljali v Karlovac, kjer je bilo zbirališče primorskih prostovoljcev pod vodstvom Marušiča.

Po prihodu v Karlovac rano zjutraj, smo se ustavili v neki gostilni, kjer smo se okrepčali. Polžvedovali smo, kam naj gremo, da bi se vključili v vojsko. Ker nam tu ni nihče vedel svetovati, smo se odločili,

GUY DE MAUPASSANT

ZGODBE S KORZIKE

Iz Ajaccija v Bastijo sem se najprej napotil ob ohali, potem pa krenil v no-tranjost, v divjo in nerodovito dolino Niolo, katero tam imenujejo trdnjavo svobode, ker so se v ta nedostopen kraj zatekali pred vsakim osvajalcem otoka, pa naj bodo to Genovežani, Mavri ali Francozi, korziški rodoljubi. Od tod jih niso mogli nikoli pregnati, niti ne premagati.

Tu pa tam sem s strmega gorskega sedla zagledal nekaj sivega, kakor kup kamenja, ki se je utrgalo z vrha. To je bilo naselje, majhno, kamenito naselje, kakor znešeno tja, pripeto k skalam kakor pravo ptičje gnezdo in skoro nevidno na širni planoti.

V daljavi so se kakor košato grmovje kazali gozdovi košatih kostanjev. V tem kraju je svet razdrapan, grapast kakor velikanski valovi in na njih raste grmovje, med grmovjem pa vinica in brinje, planika in kopitnik, pajka, resje in lov in jerebika. Med seboj jih povezuje kakor lasje mršava loza, strahovito praprotje, kozja kri, bušin, rožmarin, špika, robidje je pokrivalo z nerazvozljano odejo hrbet strmine, ki sem se ji približeval. Nad tem zelenjem v strmini, pa se je dvigal siv, rumen ali modrikast granit do visokih vrhov, kakor da se pne do neba.

Na zelo utrujenem konju, te majhne in vedno se tresoče živali, vročinskih oči in namršene grive, sem obšel veliki saginski zaliv in prešel skozi Cargese, grško vas, ki jo je zgradila ena od kolonij beguncev, pregnanih iz svoje domovine. Lepe vitke deklice in dolgi rok ter prisrčnega obraza; posebno srčkane deklice so stale v skupini blizu studenca. Na pozdrav, ki sem jim ga zaklical ne da bi bil ustavil konja, so mi odgovorile s pojočim glasom in v zvočnem jeziku kraja, ki so ga bile zapustile.

Ko sem obšel Piano nenadoma zaidem v fantastični gozd rumenega granita, v pravi gozd granitnih špic in stebrov, med nenavadne podobe, ki jih je izglodal čas, dež, vetrovi in slana morská pena.

Potoval sem v temno in nevarno dolino Ote ter dospel v mraku v Evia. Potrkal sem na vrata gospoda Pavla Calabrettija, za katerega sem imel priporočilo od prijatelja.

To je bil mož visoke rasti, nekoliko upognjen z mračnim izgledom jetičnega človeka. Povabil me je v svojo hladno sobo iz golih kamenitih sten. Soba je bila za ta kraj, ki mu je tuja vsaka udobnost, naravnost lepa. Gospod Calabretti je govoril v svojem nerazumljivem korziškem jeziku, v narečju, ki je dišalo po zasmojeni masti. V mešanici italijanskega in francoskega jezika je kazal svoje zadovoljstvo, da sem mu gost. Nenadoma ga je prekinil zvoneči glas in majhna, drzka ženska, velikih črnih oči, ožgana od sonca, vitka in klena, nenehno se smehljajoča, mi stisne roko: »Dober dan, gospod, kako je?« Že mi je odnesla klobuk in potno torbico, vse v eni sami roki, ker ji je bila druga povezana. Nato je naju tiho napotila ven, rekoč možu: »Do večerje se sprehajaj z gospodom!«

Gospod Calabretti je odšel z menoj šepajoč z eno nogo in zatikajoč se v svojem govoru. Kašljal je pogostoma in ob močnejšem napadu dejal: »Ta sveži dolinski zrak mi je pal na pljuča.«

Po samotni poti me je zapeljal pod kostanje. Nenadoma postane in reče z enoličnim glasom: »Na tem mestu je Mathiev Lori ubil mojega nečaka Jeana Rinaldija. Glejte, tam sem stal, zelo blizu Jeana, ko se je pojavil Mathiev, deset korakov od naju: »Jean!« je zakričal, »ne hodi v

gorjanci sem se podil po soteskah in venomer so mi pripovedovali o pustolovščinah razbojnikov, o zaklanih orožnikih, o neskončnih krvnih osvetah, ki se včasih vlečejo do uničenja enega rodu. K pripovedkam pa so dodajali, kakor moj znanec: »Tako zahteva naša zemlja!«

V tem kraju sem ostal štiri dni in mlada Korzičanka, nedvomno nekoliko premajhna, vendar prisrčna, napol kmetica, napol meščanka, je postopala z menoj kakor z bratom, kakor s starim iskrenim prijateljem.

Ko sem se namenil odpotovati, jo povabim v svojo sobo. Nenehno sem ji dokazoval, da jo nimam s čim obdarovati in da ji pošljem kakšen spominček na moje bivanje iz Pariza, je bila slej ko prej nevoljna. Dolgo se je temu upirala in nikakor ni hotela pristati. Naposled je pristala, široko odprla oči in dejala: »No, če že ravno hočete, pošljite mi majhen revolver, res zelo majhen. S pritišanim glasom zaupljivo nadaljuje, kakor da mi kot prijatelju razkriva njeno skrivnost: »Ubila bom sestrinega moža.« To me je močno vznemirilo. Ona pa je ročno odmotala z roke povoje in mi pokazala nabreklo brazgotino. Rana je bila sicer zaceljena, vendar je bil viden vbojdlaj z nožem od enega kraja do drugega. »Ako bi ne bila vsaj tako močna kakor je on, bi me bil gotovo ubil. Moj mož ni ljubosumen, pozna me, razen tega pa je holan, kot veste, in to umirja kri. Sicer pa sem poštena ženska, da da, gospod! Toda mož od moje sestre verjame vse, kar mu kdo natvezi. Ljubosumen je namesto mojega moža in gotovo bo zopet začel. Tedaj če bi imela majhen revolver, sem prepričana, da ga ubijem.«

Obljubil sem ji, da ji pošljem revolver in obljubo tudi izpolnil. Na ročaj revolverja sem dal vrezljati: »Za vašo osvetlo!«

Prevedel Č. Š.

Vitomir Pretnar: Polje, kdo bo tebe ljubil

Na našem domačem področju pripisujemo temu nemirnemu in nevarnemu času 5. in 6. stol. n. š. poleg Ajdne in verjetno Gradlišča nad Potoki še zavetišče v jami na pobočju hriba Požarnica in nekaj posamičnih grobov ali manjših grobišč.

Severozahodno od vasi Moste, nad progo Jesenice - Ljubljana, se nahaja sredi jugozahodnega pobočja hriba Požarnica večja jama z dvojnimi vhodom. Pod njo se po pobočju hriba polagoma vzpenja vodna pot, del t. i. »rudne poti«, ki vodi iz Most in Zirovnice na široko področje nekdanjih rudišč pod Stolem in Belščico. Decembra leta 1978 sta bila v jami v globini okrog 60 cm najdena dva železna predmeta: večji žebelj oz. zakovica in kasnoantična romboidna puščica ost s trnjem za nasaditev. Jama je verjetno služila za občasno zavetišče ali pribežališče, lahko pa je bila tudi strateško pomembna glede na bližino poti. Podobni primeri so v kasnorimskem obdobju čest pojav in so ljudje pogosto v njih zakopavali in skrivali premoženje in dragocenosti. V bližnji okolici sta taka primera Ajdovski jami pod Babno goro oz. Ščavnico v Bohinju (Arh. najd. Slovenije, 1975, 167 s.) in jama Poljšička cerkev pri Zgornjih Gorjah (o. c., 165 s.).

Med grobnimi najdbami moramo ponovno omeniti skupinski grob šestih pokojnikov z ledine »Pod cerkvijo« in ga okvirno staviti v čas kasne antike in preseljevanja ljudstev. Delna opora nam je pri tem severno-juzna orientacija, kajti materialnih ostankov v grobu ni bilo. Verjetno pa je šlo za skupinski pokop oseb, ki so umrle bodisi v roparskem napadu (odsotnost pridakov), ali kot žrtev bolezni - epidemije.

Za eno in drugo možnost govori tudi nenormalna (spodviti udje) in neenotna lega posameznih skeletov. Da pa bi šlo za kak recenten pokop na tem mestu, kar lahko tudi upoštevamo, pa je kaj malo verjetno.

V isto časovno obdobje je po vsej verjetnosti potrebno uvrstiti tudi troje slučajno odkritih skeletnih grobov, ki jih je ob gradnji hiše odkopal in uničil I. Šmon iz Zirovnice 26. Skeleti so ležali v smeri vzhod-zahod (Varstvo spomenikov 7, 1960, 309. s., T. 4/3-7) in eden je imel dve zapestnici. Grohovi so ležali v globini okrog 1,2 m in njihovo eventualno večje število ni bilo ugotovljeno, kajti ležali so tik ob južnem profilu gradbene jame. V okviru ostalega izkopa so hile najdene tudi številne črepinje (globina 45 cm), med katerimi je znan fragment z značilnim glavničastim motivom (o. c., T4/7) in večje površine žganine. Pri vrednotenju te najdbe kot celote, je odločilen predvsem stratigrafski odnos med grobovi in ostalimi najdbami. Najdišče samo je že na pobočju Rebra nad ledino »V tlakah«, kjer je po zadnji vojni zraslo novo naselje zahodno od Zirovnice, v smeri Most. Po nekaterih nepopolnih podatkih so podobne najdbe našli tudi pri gradnji nekaterih drugih hiš.

V drugo polovico 5. stoletja pa sodi leta 1961 zahodno od vasi Smokuč tudi slučajno najdeni skeletni ženski grob. Poleg groba, ki je bil orientiran v smeri vzhod-zahod je bilo odkrito le še ognjišče. Med pridatki (prstan, ogrlica, obsenčnika ali uhana) je posebno potrebno omeniti srebrno križno čebulasto fibulo in bikični enoročajni vrček iz temno sivo žgane, na lončarskem kolesu oblikovane gline (Varst. spom. 8, 1962, 257 s., T 11/1-7).

Za vse tri primere grobnih najdb je skupno dejstvo, da gre za posamezne grobove ali maloštevilne pokope, ki so razpršeni vzdolž in v bližini komunikacije. O organiziranem in urejenem pokopu na pokopališču ne more biti pri tem govora, zato jih zelo težko pripišemo stalno naseljenim prebivalcem našega današnjega

domačega okolja. Le-ti so se že umaknili proti zahodu, ali zatekli v bližnja pribežališča ali pribežališče. Zato moramo videti v teh grobovih posameznike ali grupe ljudi, ki so se v času preteče nevarnosti in boja za golo življenje umikali, bežali in jih je pri tem zadela smrt. Ta smrt vsekakor ni bila naravna, kajti v grobovih, ki so bili antropološko analizirani, so bili večinoma mlajši ljudje. Tudi od daleč so morali priti na kar kaže isto dejstvo, kajti starejši in šibkejši so že pred tem odpadli. Umirali so zaradi izčrpanosti, bolezni ali nasilne smrti. Na področju Most in Zirovnice so verjetno naleteli na križišče poti, kjer so se morali odločiti za eno od možnosti: ali ob Savi Dolinki proti Kanalski dolini in gorati Koroški, ali proti Furlaniji preko današnjega Bleda in Bohinja. Čakal jih je tudi drugačen teren in težji pogoji potovanja, zato so si verjetno postavili časna primitivna bivališča in zaklone, kar nam izpričuje v Smokuču najdeno ognjišče in

omenjeni ostanki oglja in črepinj v Zirovnici. Nekateri so pri tem omagali in bili pokopani na kraju samem, kakor so paš dopuščale razmere.

Glede lokacije rimskodobne naselbine, ki jo na področju današnje Zirovnice moramo pričakovati, se nam ponujajo za sedaj naslednji začasni zaključki in domneve: bivalne objekte, glede na zavetnost in ekonomsko izrabo zemljišča, ob vzhodju Rebra, na področju ledine »V tlakah« in morda dela današnje Zirovnice, na kar kaže tudi omenjena najdba rimske opeke; področje okoli današnje cerkve sv. Martina, ki je zaradi stalnih vetrov iz savske in završniške doline bilo za bivanje neugodno, je bilo kakor kažejo že omenjeni razlogi namenjeno sakralnemu namenu (ohdelani bloki) in pokopališču (kasnoantično obdobje). Sicer pa nam bodo o tem lahko kaj več povedala le eventualna bodoča raziskovanja.

(se nadaljuje)

Vitomir Pretnar: Tovarna V

Mirko Frankič

da gremo najprej poizvedovat na vojno komando. Šli smo Jože Gregorič, Franc Benedičič in jaz. Med potjo nas je dohitel neki podoficer vojne enote, ki nas je na našo prošnjo peljal do vojnega štaba. Podoficer je bil videti zelo razdražen in se je jezil na Hrvate, ki da izdajajo našo domovino. Rekel je: »Videti če vruga, nije još svega kraj!«

Na komandi nas niso hoteli sprejeti, češ, da nimajo prostora. Z ogorčenjem smo jim povedali, da smo prišli v vojsko, da branimo Jugoslavijo, oni nas pa kratkotalno odklanjajo. Oficer s katerim smo se pogovarjali, se je umaknil in nam naročil, naj ga počakamo, da se gre posvetovati. Po vrnitvi nam je sporočil, da nam trenutno ne morejo nič pomagati, da pa naj se ponovno oglasimo po drugi uri popoldne, ko nam bodo povedali kako in kam. Verjetno so v štabu že vedeli, da sta jugoslovanska vojska in država že v razsulu in nas zato niso hoteli sprejeti. Ko smo se vračali proti gostilni, nas je na ulici srečal inž. Stane Oswald, ki je bil že prej vpoklican kot rezervni oficer. Pojasnil nam je, kakšna je situacija v Karlovcu. Povedal nam je, da so Jugoslaviji napovedali vojno že tudi Romuni in da bo to storila tudi Turčija ter da je Jugoslavija v razpadu. Svetoval nam je, naj bomo previdni pri svojem ravnanju, kajti znano je bilo, da je Karlovac pod močnim ustaškim vplivom.

Vrnili smo se v gostilno, da bi tam počakali na ponoven obisk na vojaški komandi. Poslušali smo radio. Okrog ene pa zaslišimo posebno obvestilo, da je Pavelič razglasil nezavisno državo Hrvaško in da se je Maček vrnil iz Beograda v Zagreb. Ob tej novici smo bili zelo šokirani. Posebno ogorčeni pa smo postali, ko je v lokalu neka ženska zakričala: »Živela nezavisna država Hrvatska, živel Ante Pavelič!«

Tako smo bili na jasnem, zakaj nas niso hoteli sprejeti na komandi in da moramo v dani situaciji čimprej iz Karlovca. Ugibali smo, ali se naj vrnemo domov, ali pa gremo naprej v Bosno. Računali smo s tem, da bo tam prišlo do spopada med okupacijsko in našo vojsko. Ker pa je bilo to precej dvomljivo, smo se odločili za povratek. Ko smo tako stali pred gostilno, je prikorakala po cesti skupina primorskih prostovoljcev s katero smo skupno prispeli v Karlovac. Povedali smo jim, kakšna je situacija in jim svetovali naj bodo previdni in naj se čimprej umaknejo iz Karlovca. Tovariši, ki

je vodil to skupino, nas je prosil, če bi šel kdo z njim v kasarno Kralja Aleksandra. Tu so se namreč zbirali primorski prostovoljci. Šel sem jaz. V kasarni je bilo mnogo prostovoljcev. Povedal sem jim o nastali situaciji in svetoval, da se naj umaknejo iz kasarne, da jih ne bi okupatorjeva vojska zajela kot vojne ujetnike.

Zvečer smo prišli na postajo, kjer je bilo veliko vojaštva. Vojaški vlak je bil nato-vorjen s topovi, vojaškimi vozili in drugim orožjem. Na peronu smo se pogovarjali z nekim oficirjem Slovincem, ki nam je svetoval, da se čim hitreje umaknemo v vlak, ker da ustaši že vohunijo za prostovoljci. Tako smo se ponoči od petka na soboto 12. aprila odpeljali proti Sloveniji. V Novem mestu sem jaz izstopil, ostali pa so se odpeljali proti Ljubljani in naprej. Mislim, da bom v Novem mestu dobil partijsko povezavo, da bi se pogovoril kako naprej. Tisti večer, ko smo se peljali skozi Ljubljano je bilo rečeno, da bodo šli proti Novemu mestu člani CK in se tam priključili prostovoljcem. Ker v splošni zmešnjavi tu nisem dobil nobene zveze, sem odšel proti domu. Priključil sem se skupini ljudi, ki se je vračala s kamijonom proti Ljubljani. Na cestah smo srečavali veliko razpuščenih vojakov. Pri Mirni peči so nas napadli nemški avijoni. Poskakali smo v jake. Ker ni bilo izgleda, da bi se lahko peljali naprej, sem peš nadaljeval pot v družbi dveh povratnikov. Šli smo preko Janč do Save in v Domžale. Od tu naprej sem šel sam peš do Kranja. V poznih večernih urah sem se oglašil pri znanцу komunistu Ivanu Bajtu, naslednji dan pa sem se še sestal s komunistom Rudjem Papežem. V Kranju sem ostal dva dni, zatem pa sem se z avtomobilom odpeljal proti domu. V Zirovnici sem izstopil in se 14. aprila previdno vrnil na Javornik. Zvedel sem, da so se vsi ostali srečno vrnili pred dvema dnevi.

Skupina prostovoljcev, sestavljena iz pripadnikov Sokola in krščanskih socialistov, pa je šla z Jesenic v vlakom že prej, to je v torek osmega aprila. O potovanju in dogodkih te skupine mi je pripovedoval Mirko Frankič, ker je bil tudi on med njimi. Kdo je bil organizator teh prostovoljcev, mi ni vedel povedati. Omenil pa je, da so bili na predvečer v »pajzelnu« v črnem konzumu (to je klerikalnem konzumu) Mirko Frankič, Ivan Kavčič, Pukšič mlajši in Albin Noč. Ko so govorili o prostovoljcih, je bil Albin Noč proti. Nekdo je omenil, naj gredo prostovoljci na občno k dr. Zalokarju, da bi jim izdal potrdila o neoporečnosti posameznikov. Ne spominja se pa, kdo je vodil, če je sploh kdo vodil njihovo skupino. Vseh udeležencev je bilo nekaj nad dvajset. Ne spominja se pa vse imen. (9)

Skupina se je odpeljala z vlakom. S seboj so imeli slovensko zastavo. V Kranju se jim je pridružilo pet ali šest prostovoljcev. Ko so prispeli v Ljubljano, jih je na postaji pozdravila množica ljudi. Nadaljevali so vožnjo do Novega mesta. Tam so prenočili. V gimnaziji v Novem mestu, kjer so se zbirali prostovoljci, je bilo zbranih že okrog petsto mož. Tu je bil štab za prostovoljce. Vodil ga je major, ki je bil brez ene roke. Odpremljal je prostovoljce naprej. Ta skupina je v sredo 9. aprila proti večeru nadaljevala pot preko Karlovca v Zagreb. Tja so prispeli 10. aprila zjutraj. Napotili so jih v šestindeseti pešpolk. V kasarni so jih sprejeli pripadniki »hrvatske seljačke zaščite«. Ti so bili opremljeni z različnim orožjem, nosili so klobuke s krivci. V kasarni so jim ponudili le slamo, prostovoljci pa so zahtevali orožje in da jih pošljejo na desni breg Save, da bi tam branili položaje. Na to zahtevo jih je nek polkovnik nagnal in rekel, da tega ne bo storil, ker nima nobenega takega ukaza. Popoldne so prihajali v kasarno nižji oficirji brez epolet, ker jim jih je seljačka zaščita potrgala. Popoldne 11. aprila je eden izmed oficirjev sprožil alarm, češ, da

so Nemci že blizu Zagreba. Prostovoljci so takoj vedeli, kaj jih čaka, če ostanejo v kasarni, da bodo lahko ujetniki. Zato so raztrgali občinska potrdila in odšli iz kasarne na Ilco. Medtem so Nemci prodrli s tanki v Zagreb. Mačkovi in Paveličevi pripadniki so jih navdušeno sprejeli s cvetjem in vzklikanjem: »Spasitelji!«, prostovoljce pa: »Prokleti Kranjci!«. Bilo je streljanja, nekaj žrtev, a nihče izmed Jesenčanov ni bil zadet. V tej situaciji so se prostovoljci začeli umikati proti Sloveniji, preko Sotle do Brežic. Tu so Frankič, Šavli, Cufar in Leskovic prenočili v nekem skladišču.

Zjutraj 12. aprila pa so šli proti Novemu mestu. Tu so ostali nekaj ur in obiskali neko znanko. Potem so doživeli bombardiranje. Šli so peš naprej skozi Ljubljano do Jesenic. Med potjo so srečali dr. Aleka Stanovnika, znanega borca za delavske pravice, svobodo in demokracijo. Čeprav je bil vpoklican v vojsko kot rezervist je bil ob srečanju že v civilu. Po Gorenjskem so med potjo srečevali italijanske vojake. Zvečer na veliko nedeljo 13. aprila pa so prispeli domov. Ostali prostovoljci iz te skupine so se že v Zagrebu razkropili in se vsak po svoje vrnili domov. Nekateri so se odpeljali z vlakom. Od teh prostovoljcev ni bil nobeden zajet.

In tako je bila prostovoljska pot obeh skupin z grenkim občutkom končana z zavestjo, da se bomo morali v svojem nadaljnjem boju zanašati le na svoje lastne sile, na našo partijo, zavedajoč se, da je pravi boj šele pred nami.

OKUPACIJA IN PRVE ARETACIJE

11. aprila so italijanske enote s pomočjo nemških alpincev zasedle Jesenice. Kaj so ljudje takrat čutili, lahko sklepamo iz tega, da sta viseli samo dve nemški zastavi. Vsi pa le niso čutili tako. Med tem se je že vrnila peta kolona iz Avstrije. Tudi oblastniki, ki so podpirali priključitev k trojnemu paktu, pozdravljali fašizem in amrtino sovražili komuniste, so sedaj pokazali svoj pravi obraz. Občinski odbor je ponižno pozdravil Italijane in jim v znak priznanja njihove oblasti izročil ključ občine.

17. aprila je nemško komandno poveljstvo proglasilo brezpogojno kapitulacijo Jugoslavije. Naslednji dan je jugoslovanska vojska položila orožje. Tako je v dobrih desetih dneh razpadla predaprilska Jugoslavija.

Italijanska oblast ni dolgo trajala na Gorenjskem. Ze 19. aprila so oblast prevzeli Nemci. Za vojaškimi oddelki se je na Jesenicah kmalu nato nastanil še Gestapo in sicer v Kovačevi hiši, ki stoji nasproti Železarne. Gestapo je takoj začel s svojim strahotnim delom. Aretacije so se vršile po navodilih domačih Nemcev in petokolonašev. Nemcem je bila na Jesenicah le majhna peščica, imeli pa so skoraj vse vodilne položaje v Železarni, najboljše plače in stanovali v najlepših vilah.

Koncem aprila 1941 so bili aretirani sokolski in drugi kulturni in gospodarski delavci ter bili takoj prepeljani s kamioni v celovške zapore. To se je ponavljalo vsak dan. Ječe so se polnile, po cestah se neprestano vozili veliki blindirani avtobusi z napisi: »Für besondere Aktien«.

PARTIJSKA KONFERENCA NA JAVORNIKU IN SREČANJE 1. MAJA

Zadnje dni aprila ali prve dni maja, datuma se natančno ne spominjam, sem šel po navodilu v Ljubljano. Javka je bila v vogalni hiši v Studentovski ulici, nasproti glavnega trga. Oglašil sem se pri naši zvezi šivilji in znani borki Idi Sabo-Kovač. Prekrbela mi je zvezo s Boršem Kidričem. Dobila sva se popoldne tega dne v Tivoliju. Z menoj je bila tudi moja žena. Kidrič me

(Nadaljevanje na 3. strani)

(Nadaljevanje s 3. strani)

je vprašal, kakšno stanje je na jeseniškem področju, potem pa mi je povedal, da je ustanovljena osvobodilna protifašistična fronta. Sestavljena je iz predstavnikov komunistične partije, krščanski socialistov, demokratičnega dela Sokola in naprednih kulturnih delavcev. Dal mi je navodila, kako naj na terenu organiziramo odbore Osvobodilne fronte. Obrazložil je tudi naloge teh odborov, kot so zbiranje denarnih sredstev, prenašanje in trosenje literature, pisanje parol, zbiranje orožja, priprave za oborožen odpor.

Nekaj dni zatem smo imeli ponoči partijsko konferenco pri meni na domu. Okna smo zastrli z dekami, tovariši so prihajali posamezno z zadnje strani, skozi vrhbe ob Savi, moja žena pa je pazila, da ne bi prišla kaka nepoklicana oseba. Obraunavali smo navodila, ki jih je dal Kidrič in, kolikor se spominjam, sprejeli naslednje sklepe:

Ustanovi se odbor protifašistične fronte za Jesenice, v katerega se povabijo zastopniki krščanskih socialistov in Sokolov. Anton Talar in Albin Pibernik naj bi dobila povezavo s pripadnikom Sokola Lojzeto Božičem. Z njim sta skupaj delala v tovarni. Z njegovo pomočjo naj bi govorila tudi z znanim delavcem v nacionalnih vrstah Valentinom Zupanom. Za razgovor z zastopniki krščanskih socialistov pa sva bila določena Jože Čelesnik in jaz. Govoriti sva morala z dr. Potočnikom, Savlijem in Alojzjem Pukšičem. Za vojaške priprave je bil zadolžen Jože Gregorič, za zbiranje orožja pa Valentin Noč. Za skrivališče orožja smo določili novo greznico na mojem dvorišču, katere takrat še nismo uporabljali in še ni bila priključena na stranišče in kanalizacijo.

Ko smo začeli z akcijo, so nas dogodki prehiteli. Naše aretacije so začasno zaustavile začeto delo in to je tudi osnovni vzrok, da je na Jesenicah prišlo sorazmerno pozno do formiranja odborov OF. Imeli pa smo že celo mrežo posameznih zaupnikov, ne samo komunistov in simpatizerjev, temveč tudi pripadnikov iz drugih vrst, ki so podpirali protinemške akcije. To nam najboljše dokazuje številčnost in struktura ljudi, ki so med prvimi odšli k partizanom.

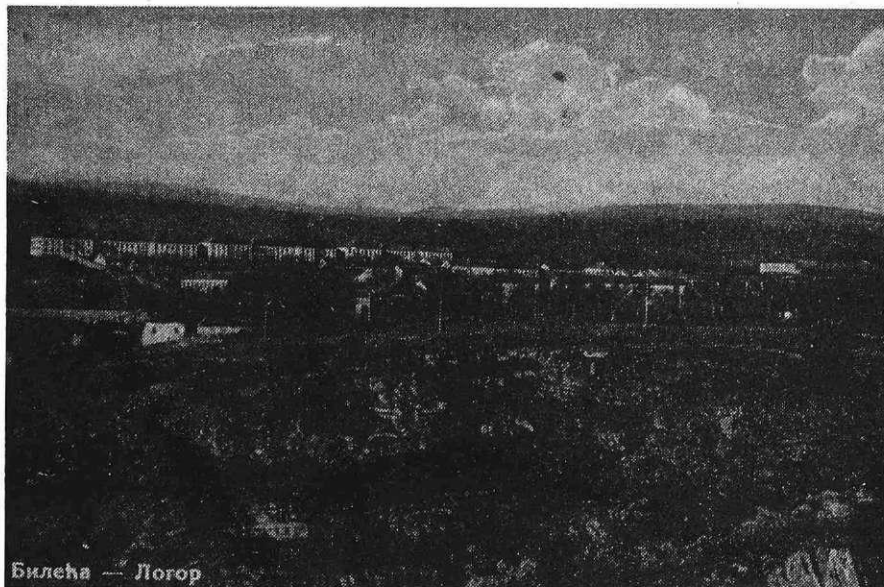
Nekateri viri navajajo, da je bila partijska konferenca 20. aprila na Slamnikih. Meni o tem ni nič znanega. Sam sem bil prvič na Slamnikih septembra 1941, morda gre tu za kakšno manjše srečanje komunistov. Če pa je bila, je pa to moralo biti pozneje, ko so nas Nemci že aretirali.

Po moji aretaciji je postal sekretar okrožnega komiteja Jesenic Viktor Kejžar.

Prišel je prvi maj. Ta mednarodni delavski praznik smo tega leta praznovali, bolje rečeno, podoživljali pod nemško okupacijo. Da bi prvemu maju odvzel pravi revolucionarni smisel in pomen, je Hitler objavil ta dan za državni praznik. Tega dne so bile Jesenice preplavljene s Hitlerjevimi zastavami, izobešene so bile v glavnem po tovarniških objektih, javnih ustanovah in pri petokolonskih. Videti je bilo vse rdeče, le zloglasni simbol nacizma — kljukasti križ — nas je opozarjal na realnost situacije.

Nekateri so hudomušno pripomnili: »No, rdeče zastave že imamo, znebiti se moramo samo kljukastega križa, pa bomo v socializmu.«

Nismo se hoteli zapreti v svoje domove, šli smo tja, kjer bi se lahko srečali z našimi tovariši. Delavski dom na Jesenicah je bil prodan in je bil v rokah kranjske industrijske družbe, ki je sama slavila Hitlerjev praznik. Zato smo se dobili v gostilni Konič na Javorniku. To ni bil nikak formalen sestanek, kot so ga nekateri označili, pač pa običajno srečanje, kateremu je dal pečat naš prvi maj. V tem smislu smo se tudi pogovarjali. Komentirali smo trenutno

Panorama Bileče

stanje, ugibali, kaj nas čaka in se spraševali, kdaj bomo zopet lahko ta praznik praznovali v svobodi in mu dali pravi pomen.

Nekateri posamezniki so trdili, da je bilo to srečanje neprimerno in da smo s tem dali Nemcem podatke za poznejše aretacije. Čeprav so bili Nemci dobro informirani o nas posameznikih in o našem delu, sestanka pri Koniču niso očitali nobenemu naših zapornikov na zasiljanju v Begunjah. Res je, da smo se takrat še kar svobodno gibali. Nekaj dni zatem pa, ko je prišel kranjski komunist Rudi Papež in nam prinesel sporočilo, oziroma direktivo centralnega komiteja, da se umaknejo vsi komunisti v polilegalno, pa je bilo drugače. Od tistega dne nisem več spal doma, zadrževal sem se pri svoji nečakinji Eli Medvešek. Le včasih sem šel domov po kakšnem oprasku. To mi je pa ob neki taki priliki spodletelo in padel sem v roke Gestapu.

Ko so celovski zapor postali pretesni, so začeli ljudi vlagati v Begunje in Sentvid. 1. maja 1941 sta bila aretirana tudi odvetnika dr. Aleš Stanovnik in dr. Ivo Štempihar, aretirana pa je bila še cela vrsta drugih. Odpeljali so jih v Sentvid, kjer je bil center za preseljevanje Slovencev. Od tu so 1. julija 1941 začeli preseljevati jeseniške družine v Srbijo, Italijo, Hrvaško in Nemčijo. Z Jesenic je bilo v 54 avtobusih prepeljanih nad 500 ljudi.

NAŠA ARETACIJA IN ZAPOR V BEGUNJAH

V začetku druge polovice maja pa je Gestapo začel z aretacijami v pretežni meri med delavstvom. Odpeljali so jih v begunjske zapore. Sam sem bil aretiran 21. maja. Živel sem že v pol ilegali. Ravno takrat pa sem prišel domov po nekem oprasku in sta prišla gestapovca Druschke in domačin petokolonski Sinkovec. Odpeljala sta me v gestapovski zapor v Kovačevi hiši. Tu je bilo že precej aretirancev. Popoldne so nas naložili na avtobus in odpeljali v Sentvid. Med vožnjo smo zapeli internacionalo, Druschke, ki nas je spremljal, pa je zahteval, da utihnemo.

V Sentvidu smo zagledali v civilu bivšega kaplana s Koroške Bele Antona Duhovnika (10). Opravljal je neke administrativne posle. Ko smo bili postavljeni v vrsto, je hodil mimo nas, nas opazoval in se nam posmehoval. Nekaj je pisal v beležnico. Verjetno je povedal naprej, kakšni ljudje smo. Se isti večer so nas odpeljali v begunjske zapore. Nastanjeni smo bili v

prvem oddelku. Kolikor se spominjam smo bili tu: Franc Benedičič, Štefan Barbarino, Franc Dolinar, Edi Giorgioni, Ciril Grintov, Ignac Kralj, Albert Kraguljnik, Franc Krašovec, Pavel Klemenčič, Valentin Noč, Rudi Otrin, Franc Resman, Franc Rozman, Jakob Reinhart, Janez Smid, Janez Tavčar, Alojz Zindar, jaz in še nekaj drugih. Med nami je bil tudi slikar in karikaturist Kondor iz Murske Sobote. Napravil je nekaj karikatur, med drugimi Ignaca Kralja, Franca Mohoriča in mene. Držali so nas v strogi disciplini, od nas so zahtevali absolutno spoštovanje njihovih organov. Tako je moral eden od nas vsakič, ko je vstopil kdo od njihovih ljudi v našo sobo, zaklicati »Achtung«, vsi ostali pa smo morali skočiti pokonci in ga pozdraviti z mirno držo. Domenili smo se, da bomo nalašč klicali bolj tiho, da ne bi mogli vsi slišati tega poziva in zato tudi ne bi vedeli, da je treba pozdraviti. Ob neki taki priliki nas je komandir opozoril, da je treba besedo »Achtung« zaklicati bolj s poudarkom. Naročil je Jaku Reinhartu, da on to pokaže. Jaka je imel namreč močan glas in je z vso močjo zakričal »Achtung«. Se sam komandir se je ustrašil. Pozneje je vedno nekdo zakričal to besedo, kar se da najbolj glasno, da smo tako ironizirali te pruske metode. Med nemškimi osebjem je bil tudi nek oficir Avstrijec in smo po njegovem obnašanju sklepali, da ni prijatelj Nemcev. Ob takih naših pozdravih se je potuhnjeno posmehal in odšel iz sobe.

Vsak dan so nas vodili na vrt, kjer smo morali na njihovo komando tekati, lesti, vstajati in podobno. Namen tega drila je bil v tem, dabi nas podredili svoji volji in k slepi poslušnosti. Bilo je na binokšni ponedeljek, ko so nas peljali na vežbanje, smo tiho prepevali pesmi. Spominjam se, da smo zapeli tudi Bilečanko, ki je kar ustrezala našemu položaju. Začeli smo vaditi. Poveljeval je nek pruski podoficer. Podil nas je in hitro menjaval povelja: teci, lezi, vstani in zopet teci, itd. Bili smo že precej upehani. Ustavil nas je in posmehljivo vprašal, če smo utrujeni. Nekaj nas je dvignilo roke in s tem dali vedeti, da smo utrujeni. Nemec je očitno pričakoval, da ne bomo upali priznati, da smo utrujeni. To ga je silno razjezilo in nas je ponovno pognal po vežbališču. Po hitrem tempu povelj so nekateri že omagali. Ponovno nas je vprašal, če smo utrujeni in na naš pritrdilni odgovor nas je ves besen pognal tretjič naokrog. Nismo dolgo tekli, ko sta onemogla obležala Ignac Kralj in Franc Mohorič. Ustavil je vaje in ironično rekel: »Sedaj pa niste več utrujeni« in nas odgnal nazaj v sobo.

nadaljevanju še govora. Sicer pa se polje »V tlakah« na severni strani razprostira do poti, ki poteka ob vznožju Rebra iz Žirovnice v Moste, na južni strani pa do roba najvišje savske terase, na kateri se tudi nahaja, t. j. do lokalne ceste Moste-Begunje. V diagonalni, severnojužni smeri je razdeljeno v dva dela z nasipom železniške proge. Zaradi nekaterih že znanih, predvsem starejših arheoloških najdb grobov, o katerih bomo na tem mestu še govorili, je celotno to področje, kljub delni zazidavi, ki je z manjšimi izjemami starejšega datuma, spomeniško zaščiteno. Vsekakor je to področje pomembno arheološko najdišče, ki še čaka na sistematično arheološka raziskovanja, ki bodo v marsičem razsvetlila preteklost današnje Žirovnice in Most.

Prve zanimive ter pomembne rezultate so prinesla sistematična poskusna izkopavanja pri cerkvi sv. Martina, ki so bila izvedena lani v drugi polovici maja in delu junija. V sklopu sistematične arheološke topografije je Gorenjski muzej iz Kranja izvedel sondiranje, ki naj bi predvsem pojasnilo kulturno in časovno situacijo, ki so jo nakazovale nekatere starejše slučajne najdbe. Čeprav ni bilo predvideno, so izkopavanja potekala v dveh fazah: zunaj in znotraj cerkve sv. Martina. Po prvotnem načrtu so bile zunaj cerkve za cerkvenim obzidjem izkopane štiri topografske sonde, ki so dale pomembne, a žal nedokonečne in nepopolne rezultate. Predvsem na severni strani današnje cerkve so bili odkriti ostanki (temelji) zidane rimskodobne oz. kasnorimske arhitekture, skeletni grobovi in nekaj drobnih predmetov (keramika, steklo, prstan, uhan, steklena okrasna jagoda, noži, železno okovje, itd.). Preseñetljivji so bili predvsem ostanki rimske stavbe, zidane v značilni tehniki iz kamnja in drobecv opeke. Na osnovi najdene keramike morda za sedaj lahko stavimo ta objekt na začetek 2. oz. konec 1. stol. n. š., t. j. v čas, ko je bila rimska država na višku svoje moči. V isti časovni okvir sodijo tudi že omenjeni kamniti obdelani bloki. Ta objekt pa je bil, glede na gradbene značilnosti in prvine, v kasnorimskem obdobju (4.–5. stol. n. š.) prirejen po vsej verjetnosti za verske namene (starokrščansko obdobje), kar pa so za sedaj, glede na premajhno raziskanost, le predpostavke, dasiravno precej verjetne. To potrjuje na eni strani način gradnje v tako imenovanem sistemu »ribje kosti«, po drugi strani pa nekateri grobovi, ki so bili vkomponirani v sklop objekta in urejenost grobnih jam. Le-to zadnje dejstvo in za sedaj ugotovljena odsotnost grobnih datkov, ki pa ni povsem zanesljiva, nam dá misliti, da gre za grobove staroselskih romaniziranih prebivalcev. Če se bo to dejstvo potrdilo s prihodnjimi eventualnimi izkopavanji in raziskovanji, ki bodo obsežnejša ter temeljitejša, bomo lahko nekropolo pri cerkvi sv. Martina v Mostah prišteli v sklop tistih gorenjskih grobišč, ki poznajo in izpričujejo neprekinjeno pokopavanje iz časa kasne antike v čas zgodnjega srednjega veka, kajti tudi v našem primeru se nekaj zahodneje že pojavljajo staroslovanski grobovi, ki sodijo v t. i. keltaško kulturo 9.–10. stol. n. š. To bi pomenilo kontinuirano pokopavanje romaniziranih staroselcev in novodošlih Slovanov na istem pokopališču, kakršnega že poznamo predvsem na današnjem gorenjskem področju na Bledu—Pristava (Arheološka najdišča Slovenije, 1975, 163 s.) ter v Kranju na Lajhu (V. Stare, Kranj, Katalogi in monografije) in križišču pri tovarni Iskra (M. Sagadin, Snovanja, št. 6. leto 1977, 99 ss.) in so v historičnem smislu predvsem pomembna pri vrednotenju stika novodošlih Slovanov s staroselci. Morda se bo ponovila oz. potrdila tudi na Bledu izpričana direktna odsotnost ali indirektna prisotnost germanskega etničnega elementa obdobja preseljevanja ljudstev (5.–6. stol. n. š.).

Omenjeni stavbni objekt je na njegovi južni strani precej prizadela in okrnila današnja cerkev; ostanki ter sledovi zidov pa so bili odkriti tudi ob priliki obnovitvenih ter restavratskih del (odkrivanje fresk) l. 1906 na južni strani današnje cerkve. V ohranjenem zapisanem govoru, ki ga je imel mrg. dr. Ivan Svetina, domačin iz Žirovnice in organizator ter voditelj teh del 2. aprila 1907, je navedeno, da so pri urejanju poti v zakristijo naleteli na ostanke zidov. Drugih podatkov o tej najdbi nimamo. Pri vrednotenju le-tega pa moramo biti previdni in počakati na konkretnije materialne dokaze, kajti ne smemo pozabiti in zanemariti dejstva, da se kraj, na katerem cerkev sv. Martina stoji, imenuje »Pristava«, da je področje Žirovnice in Most spadalo v okvir l. 1004 ustanovljene blejske posesti brikenskih škofov oz. otoške proštije brikenskih kanonikov ni nenazadnje, da je čaščenje patroninija sv. Martina predvsem germanskega porekla.

Povezanost našega področja z višinskim zaledjem pod današnjim Stolum in Begunjsčico že v antičnem obdobju nam dokumentirata dve najdbi rimskih konjskih podkev. Prva, ki je ohranjena, je bila najdena na gozdni poti v Jamovcu pod današnjo Zabrško planino, druga pa neke v današnji Zelenici. Ti dve najdbi moremo povezati z izkoriščanjem naravnih bogastev na tem področju. Posebno prvo najdbo nedvomno lahko povežemo z rudarsko dejavnostjo, kajti podkev je bila najdena na poti, ki je vodila direktno na bogato nahajališče železove rude (primerjaj ledinsko ime Jamovec!), oziroma že v okviru le-tega. To rudišče so izkoriščali tudi v kasnejših obdobjih.

Dobrih sto petdeset let potem, ko se je rimski imperij razširil do svojih skrajnih meja, ki jih je na severu in vzhodu današnje Evrope uprl na obe veliki reki Ren in Donavo, je bil za novo osvojene kraje in dežele čas bolj ali manj intenzivne romanizacije, gospodarskega ter kulturnega napredka in tudi čas razmeroma stabilnega miru. V začetku druge polovice 2. stol. pa se je t. i. »rimski mir« (pax romana) zrušil pod vedno bolj naraščajočim pritiskom barbarskih plemen in ljudstev onkraj meja imperija. Rimljanom je sicer še dobrih dvesto let uspevalo podaljšati življenje svoje sredozemske države s pomočjo spretna diplomacije (divide et impera), raznimi kompromisi, podkupovanjem ter spletkarjenjem, vendar na vznotraj vedno bolj trhle državne

tvorbe tudi s tem niso mogli rešiti. Začetek njenega končnega propada se je začel, ko so nomadski Huni s svojim prodorom v področje severno od spodnjega toka Donave dokončno porušili napeto ravnotežje tam živečih ljudstev in s tem povzročili verižno reakcijo preseljevanja le-teh na teritorij imperija. Ljudstvo Gotov, Vandalov, Gepidov, Langobardov, Alanov in Hunov, ki so poznala bogastva, ki si jih je nakopičila Italija v stoletjih izkoriščanja provinc in katerih osnovno gospodarstvo je bilo v teh razmerah in načinu nomadskega življenja rop, so si zato le-to postavila za svoj cilj. Pot do Italije pa je vodila preko današnjega slovenskega ozemlja. Na svojih pohodih so na tej poti uničili mnoga večja in manjša antična središča ter pustošili podeželje. Tako so Huni leta 452 do tal požgali tedanjo Emono. Teh napadov niso mogli zadržati niti mogočni utrjeni zidovi, ki so jih Rimljani prav na našem slovenskem ozemlju gradili na vseh prehodih od Reke do Bače in v katere so polagali toliko upanja pri direktni obrambi severovzhodne meje Italije. Prebivalstvo, ki je bilo prepuščeno samo sebi, je bežalo proti zahodu in v Italijo, ali pa se je poskušalo zavarovati pred uničenjem z begom in naselitvijo na zavetnih, skritih, težko dostopnih, in utrjenih krajih in višinskih točkah. Med tovrstna pribežališča spada tudi Ajdna nad Potoki, kamor so se naselili morda prav prebivalci današnjega žirovniškega področja. Rimski imperij je uradno prenehal obstajati leta 476, ni pa propadla z njim tudi njegova kulturna dediščina in njegove institucije. Novi gospodarji — germanska ljudstva so, v svoji krajši ali daljši vladavini nad posameznimi deli nekdanje velike državne tvorbe, postala njen dedič, črpala in ohranjala stare tradicije.

Pomemben činitelj pri nadaljevanju teh tradicij je bila tudi krščanska cerkvena organizacija, ki je vsekakor odigrala vlogo pri organizaciji omenjenih pribežališč, kajti v številnih večjih centrih iz obdobja kasne antike so že pred zlomom imperija obstajale škofije, ki pa so bile v večini uničene. Krščanstvo samo pa je bilo v bistvu tudi le dedič antike, kajti bilo je le del nje same in je gradilo ter se razvijalo na svojih lastnih virih in temeljih. Kontinuiteta pa se je nedvomno ohranila, ker so v večini primerov na področjih kasnoantičnih centrov kasneje vzniknile prafare.

(Nadaljevanje na 30. strani)

»Pristava« — sv. Martin

(A. Rjazancev, *Železar. Tehnična priloga 4, 1962, 30 ss., 41 ss.; 5, 1963, 43 ss.; 6, 1964, 42 ss.*). Na tem področju je imelo železarstvo že bogato prazgodovinsko tradicijo.

V bližnji Zabreznici, sredi vasi, poleg vaškega korita, so ob kopanju jarka za vodovod leta 1937 prav tako slučajno našli folis cesarja Licinija iz začetka 4. stol. n. š. Tudi ta novce se je ohranil in je dandanes v zasebni lasti v Vrbi.

Že omenjeno traso rimske vicinalne ceste je iz Vrbe možno slediti nadalje v smeri proti Zirovnici in poteka tik ob vznožju omenjene najvišje savske terase. V okolici, kjer ta trasa prečka današnjo železniško progo Jesenice – Ljubljana, je kot zanimivost treba omeniti ledino s še danes živim imenom »Rimska cesta«.

Na področju Most in Žirovnice pa nahajamo najstarejše, do danes znane rimskodobne najdbe na področju in okolici, kjer stoji podružna cerkev sv. Martina.

Leta 1969 so ob zemeljskih delih za novo obvoznico v Mostah na parceli za ledinskiim imenom »Pod cerkvijo« slučajno odkrili tri obdelane kamnite bloke in pod njimi skupinski pokop šestih osebe (Varstvo spomenikov 13–14. 1968–69, 198 ss.). Dva skeleta sta bila pri delih uničena, štirje pa so se ohranili. Pokopani so bili v večji naravni kotanji blizu mesta, kjer se sekata trasa nove obvoznice in vodna napeljava HC Moste, na pobočju terase pod staro cesto Jesenice–Kranj. Grobna jama je bila globoka 1,2 m in orientirana v smeri sever–jug. V isti smeri so bili položeni tudi pokojniki, vendar s to razliko, da so nekateri gledali proti severu, drugi pa proti jugu. Pokojniki so bili pokopani istočasno in precej neurejeno. Pridatkov v grobu ni bilo. Antropološka analiza je pokazala, da gre pri treh od štirih ohranjenih skeletov za odrasle moške osebe med 30. in 40. letom starosti, v enem primeru pa za osebo staro okrog 17 let, ki se ji spola ni dalo določiti.

Nad tem skupinskim grobom pa so ležali v humosni plasti pod površino trije obdelani bloki iz dolomitskega apnenca, ki kažejo sledove drugegote uporabe in obdelave. Na mesto groba so bile postavljene v nekem kasnejšem času; najverjetneje so zdrsnile z višje ležeče terase. Po načinu obdelave (tutori, moznice), oblikah in merah sodijo te kamnite klade, ki predstavljajo dve bazi in robnik, v rimsko obdobje in so nedvomno deli antične mestne arhitekture, najverjetneje sakralnega značaja. Danes so prezentirane za obzidje cerkve sv. Martina. Skeletni pokop pod temi bloki je časovno nedvomno mlajši, vendar pa zaradi odsotnosti grobnih pridatkov težje govorimo o natančnejši časovni opredelitvi.

Jeseni leta 1970 so na parceli št. 1209/2, k.o. Žirovnica na južnem robu ledine z imenom »V tlakah« (Žirovnica 1) pri izkopu jame za greznico v globini 1,30 m našli na večjo količino zloženih antičnih opek. Po številu jih je bilo okoli 160 in so bile zložene v dveh plasteh. Zadelj so ob južni rob te skladovnice, ki se je nadaljevala v severovzhodni smeri proti notranjosti omenjene ledine. Opeke so bile iz svetlo žgane gline, enakih, tipično rimskodobnih dimenzij z žigom izdelovalca. Po ohranjenih podatkih so opeke ležale tik nad plastjo savskega proda, nad njimi pa je bila debela plast ilovice in kamnov ter humus. Večino teh opek je lastnik in najditelj zaradi dobre ohranjenosti uporabil pri popravilu hiše. Drugih najdb ali posebnosti najditelj ni zasledil.

Na osnovi navedenih podatkov za sedaj ne vemno kaj več povedati ali trditi. Najdbo okvirno moramo pripisati rimski, mu obdobju in morda kaže le-ta na to, da se je v bližini nahajal antični operski obrat. Nekaj pozornosti pa moramo posvetiti tudi sami ledini »V tlakah« na katere jugovzodnem delu se nahaja pravkar omenjena najdba. To je nekdanje in delno tudi današnje polje, ki se razprostira zahodno od vasi Žirovnica proti cerkvi sv. Martina in Mostam. Sama cerkev pa stoji na predelu, ki se dandanes imenuje »Pristava«. O pomenu teh dveh ledinskih imen, bo X.

Še huje so delali z Romi. Ti so morali že kar po stopnicah vaditi in so se kot kepe kotalikali vsi potolčeni in okrvavljeni.

Gestapo je začel z zaslišanji. Vsakemu so izprašali vest do podrobnosti. Spraševali so o nacionalni pripadnosti, o političnem obnašanju in podobnem. Skoro o vsem so bili že poprej informirani. Mene osebno je zasliševal gestapovec Druschke. Za tolmača pa je bil Rudolf Ogrin, ki so ga zaposlili v svoji administraciji. O meni je imel kar precej podatkov. Očital mi je, da sem vodja tamkajšnjih komunistov, da sem bil organizator pristovoljcev in da sem vršil protinemško propagando. Dobro se še spominjam, kako sem odgovarjal na posamezna vprašanja. Pojasnil sem, da sta me oblast in KID imela za komunista zato, ker sem se boril za delavske interese in proti krivicam, ki so jih delali delavcem, ker sem bil na dveh vodilnih položajih in to kot glavni delavski zaupnik in župan občine, so mislili, da sem tudi vodja komunistov. Očitek, da sem organiziral pristovoljce, sem zavrnil. Priznal pa sem, da sem šel med pristovoljce in to zato, da sem dokazal, da nisem protidržavni element in da imam rad svojo domovino. Druschke je vedel še to, da sem bil v povorki od Javornika do Jesenic takoj za zastavo in da me je spremljal star komunist France Ravnik. Vprašal me je še za koga sem, za Sovjetsko zvezo ali Nemčijo, za Stalina ali Hitlerja. Rekel sem, da na to vprašanje ne morem odgovoriti, ker ne poznam razmer tako v Nemčiji kot ne v Rusiji. Da pa pravijo nekateri, da je dobro v Nemčiji, drugi pa v Rusiji. Naposled je vprašal, če imam pri sebi kaj denarja in osebne dokumente. Povedal sem, da nisem mogel ničesar vzeti s seboj, ker so me tako narlo odpeljali od doma. V resnici pa sem imel denar in osebno legitimacijo. Vse sem skril med prtljago, pozneje pa v slamarico. Pri zaslišanjih v začetku še niso pretepal. Ostrejšje sankcije so začeli izvajati pri vsakomur, ki so ga zalogiti pri kršenju discipline ali kaki drugi prepovedani dejavnosti. Za take prestopke so nekaj tvarišev že takoj v začetku pretepli in jih zaprli v tako imenovani »bunker« — temnico. Iz naše sobe sta to doživela Franc Resman in španski borec Albert Kruguljnik.

Kmalu po prihodu so nas vprašali, če zna kdo kako obrt. Za zidarja sta se javila Rozman in Franc Krašovec, Franc Benedičič pa za krojača. Iskali so tudi mizarja. Ker ni bilo nikogar, sem se javil jaz. Povedal sem, da nisem izučen mizar, da pa bom tudi lažje spoznal splošne razmere v zaporu in okolici. V glavnem smo računali, da nam bo to pomagalo pri organizaciji eventualnega pobeга. V tem smislu smo imeli tudi kontakt z našimi tovariši izven zapora, ki bi nam pomagali pri tej akciji. Mizarška delavnica je bila tik glavnega vhoda. Tu smo se srečevali, se pogovarjali, pa tudi marsikatero pošto smo skrivaj dobili, ali pa jo oddali ven. Prva moja naloga je bila, da sem napravil stojala za puške in drugo orožje. Imel sem tako vpogled v prostor z orožjem. Poročilo smo poslali tovarišu Gregorčiču, da bi bili v slučaju skupne akcije seznanjeni s kakšnim orožjem so oboroženi Nemci.

Nekega dne se je zunaj pojavila vest, da nas bodo odpeljali iz Begunj neznano kam. Nekaj naših žena se je še isti večer pripeljalo z vozom v Begunje. Hotele so vedeti, kaj je na stvari. Nemci so jih prestregli že pri Avenikovi gostilni in dokaj mirno to zanikali ter jih napotili domov. Povezavo smo imeli tudi z nekaterimi vaščani Begunj. Tako sem preko žene vzpostavil 'kontakt' z bivšimi županom iz Begunj kmetom Gasperinom. Njegova hiša je tik ob graščini. On in njegovi sestri so marsikaj videli in slišali, pa pomagali nam

in našim svojcem. Dokler je bilo možno, mi je pošiljal mleko, kruh in podobno.

10. junija so nekaj tovarišev iz naše sobe izpustili domov. Spominjam se, da so to bili tudi Ignac Kralj, Pavel Klemenčič, Valentin Noč, Franc Mohorič in Janez Šmid ter še nekateri.

V nedeljo 22. junija je stopil v našo sobo ves razburjen že omenjeni avstrijski oficir. Povedal je, da so Nemci napadli Sovjetsko zvezo in dodal: »Zdaj bo pa drugače.« To je bilo sicer dvomno izrečeno, vendar smo mi po svoje razumeli, da bo drugače zaradi Hitlerjevo Nemčijo. Takrat smo trdno verovali, da bo Sovjetska zveza hitro opravila z nemško vojsko in da bo tako tudi za nas kmalu drugače. Naslednji dan sem srečal pred mizarsko delavnico kaplana Antona Duhovnika, ki so ga med tem prepeljali iz Sentvida. Zakaj ne vem. Tudi on mi je v razgovoru začel razlagati, da bo sedaj vse drugače za Nemce. Prišli bodo v opustošeno deželo, kajti Rusi pri umiku vse uničijo, žitna polja pa zažigajo.

Glede na slabe izkušnje, ki sem jih imel z njim že kot delavski zaupnik in pozneje kot župan in ker sem ga poznal kot vneta privrženca italijanskega fašizma, nisem verjel v resnično dobronamernost njegovih besed. Raje sem molčal in se o tem nisem pogovarjal.

V sredo 25. junija zjutraj so med nami izbrali večjo skupino in nam naročili, da vzamemo svoje stvari, da nas bodo odpeljali drugam. Kot sem bil navajen bolj svobodno nastopiti proti organom jugoslovanske policije, me je tudi sedaj zaneslo. Lagerführerju Petru Glancerju sem se javil na raport. To sem pozneje zelo obžaloval. Vprašal sem ga, kam nas bodo odpeljali in kaj smo napravili nemški državi, danas tako preganjajo. Poskočil je in ves zaripel v obraz zavpil, če se drznem postaviti še

(Nadaljevanje na 6. strani)

Za kasnolatsensko obdobje, ki je zadnje prazgodovinsko obdobje pred rimsko zasidbo na naših tleh, je značilen nov samostojen razcvet kulture s primesti rimskih dobrin in ponovno porast gostote naseljenosti, ki je v predhodnem srednje-latsenskem obdobju upadala. V tem času ponovno doseže gostoto, ki je bila značilna za halštatsko obdobje. Kmalu pa so politične in hegemonistične težnje rimskega imperija začele preraščati dotedanje gospodarsko – trgovske potrebe. To je bil čas odmiranja rimske republike in porajanja cesarstva oz. principata. V zadnjih štiridesetih letih p. n. št. je rimski imperij dosegel svoje skrajne meje na severu in severovzhodu.

Najraje so Rimljani oprli svoje državne meje na velike reke, ker jih je bilo tako najlažje braniti. V osvajalnih vojnah so Oktavijan, kasnejši prvi cesar Avgust, in njegova pastorka Druz in naslednik Tiberii do l. 6 p. n. š. dosegli in oprli mejo na celotni tok Donave do njenega izliva v Črno morje. Deset let prej je pripadel rimskemu imperiju tudi celotni Norik, ki je ohranil poseben klientski status kot »norško kraljestvo« (regnum noricum). Provincja je postal šele v štiridesetih letih 1. stol. n. š. za časa cesarja Klavdija. Obsegal je med drugim današnjo Koroško, del Štajerske in morda nekatere skrajno severne predele Gorenjske. Ostalo področje Gorenjske z Ljubljansko kotlino, Dolenjsko, in vzhodnim delom Štajerske, pa je pripadlo provinci Panoniji, ki je bila v zgodnjih časih, za vlade Avgustovega naslednika Tiberija (14–37), nekakšna vojna krajina, ki je varovala vzhodno mejo matice imperija – Italije. V zvezi s tem, kakšno je bilo srečanje poznolatskih naselbin in njenih prebivalcev z Rimljani ob zasedbi, na splošno lahko rečemo, da je bilo, razen nekaterih izjem, na današnjem ozemlju severozahodne Slovenije mirno. Domače naselbine so bolj ali manj neprizadeženo živele naprej, kot kažejo primeri iz Bohinja.

Na našem ožjem območju, ki je bilo odmaknjeno od glavnih strateških poti in cest, kajti razmere so se s premikom meja na daljno Donavo precej spremenile, je staroselski iliro-keltski živelj živel dalje po svojih običajih in ohranjal ter razvijal svoje kulturne ter materialne dobrine. To velja predvsem za obdobje, ki je sledilo okupaciji in dokler niso politične, vojaške, kolonizacijske, verske in socialne razmere proti koncu 1. stol. n. š. privedle do postopnih sprememb. Prejšnje stare in ustaljene navade ter razmere so se začele počasi spreminjati, kolonizacija podeželja je začela ustvarjati manjše zemljiške posesti, z ustanavljanjem civilnih naselij in njim pripadajočih teritorijev se je začela razvijati naprednejša in boljše organizirana trgovina, temeljitejše in naprednejše gospodarstvo, ki je uporabljalo nova tehnična znanja in boljša proizvodna sredstva.

Na našem ožjem področju pod Pečmi je v tem obdobju, t. j. proti koncu 1. stol.

n.š., nastala v Ključih pod današnjimi Rodinami značilna podeželska kmetija – vila rustika. Delno je bila raziskana leta 1959 (Arheol. vestnik 15–16, 1964–65, 321 ss.). Pri tem so bile v okviru širokotnega osrednjega, z obzidjem utrjenega prostora, odkrite ostaline treh stavbnih objektov: dveh gospodarskih in stanovanjskega objekta s tremi prostori. Vse tri stavbe so bile zidane. V stanovanjskem so bili najdeni številni predmeti, ki so bili značilni za vsakdanjo rabo in življenje: oljenka z likom Pegaza, dva vrča, deli iz Italije uvožene keramike in črepinje posod, ki so bile izdelane doma, železen nož s koščenim ročajem, bronzasta zapestnica, itd. Leta 1979 pa so domačini slučajno v okviru notranjosti tega utrjenega kmetijskega kompleksa našli še železno rimsko uhajto kopačo in večji kos surovega železa, t.i. volka. Življenjsko doho tega rimskodobnega objekta nam poleg navedenih najdb, ki okvirno izpričujejo čas od konca 1. stol. in 2. stol. n.š., dokumentira tudi način utrditve, ki kaže glede na sorodne objekte drugod po Sloveniji (npr. Stari trg pri Ložu, Grobelce pri Šmarju pri Jelšah), da je bil v času 3.–4. stoletja dodatno utrjen z obrambnim jarkom in še enim zunanjim obzidjem (Listi 34/VII, 1977, 20 s.), kar je značilno za čas kasne antike. Vse navedeno nam potrjujejo tudi nekatere novejšje najdbe, ki nam izpopolnjujejo sliko in potrjujejo pomembnost tega kraja v času antike. V okviru same vasi Rodine je bil nedavno odkrit rimski vodovod, ki ima zajetje in traso v bližini sodobnega in tudi nekatere najdbe novcey so za to pomembne. Tako je bil leta 1974 pri kopanju grobne jame na rodinskem pokopališču odkrit bronast antonian cesarja Filipa I. (244 do 249) in že prej, kmalu po drugi svetovni vojni, je F. Jalen na nekdanjem vrtu župnišča našel prav tako antonian cesarja Probusa (276–282). Oba novca sta se ohranila in sta danes v privatni lasti.

Iz smeri Begunj in Poljč je skozi Rodine vodila tudi rimska vicinalna cesta, ki se je nato nadaljevala južno od Smokuča v zahodni smeri proti Vrbi. V Vrbi pa so pri širjenju ceste leta 1954 ali 1955 tik severno od vasi slučajno našli pod manjšo grobljo zakladno (založeno) najdbo rimskih novcev. Novce so v glavnem prinesli in so se porazgubili; le nekaj jih je prišlo v privatno zbirko in od tod v Narodni muzej v Ljubljani (Arh. najdišča Slovenije, 1975, 168 s.). Med tem rimskim denarjem so bili zanesljivo ugotovljeni centenionali sovladarjev Valentinijana I. (364–375) in Valensa (364–378).

Kot do sedaj neznano dejstvo je treba omeniti, da je domačin iz Vrbe po zadnji vojni na lokaciji z ledinskim imenom »Križen groblja« na zahodni strani vasi pri kopanju našel bronasto kovinsko posodo, ki je dandanes žal izgubljena. Tudi nekatere oblike in sledovi na terenu zahodno od današnje vasi, na robu najvišje savske terase, dajo slutiti ostanke stavbnih, verjetno antičnih objektov.

[illegible]

(Nadaljevanje s 5. strani)

kakšno tako vprašanje, da bom že videl, kam bom prišel in me napodil z besedami: »Marš hinaus«.

Že v Begunjah smo Krašovec, Benedičič, Rozman, Kraguljnik in jaz pripravljali beg, pa nam je selitev prekrizala načrte.

Naložili so nas na tri kamione, prekrile s plahto. Imel sem namen, da med prevozom pobegnem. Zato sem se obotavljal tako dolgo, da sem sedel na zadnjo klop kamiona. Ker pa sta se poleg mene vsedla dva stražarja z brzostrelkama, ni bilo primerne trenutka, da bi lahko skočil s kamiona in pobegnil. Odpeljali so nas v taborišče Kraut nad Spittalom na Koroškem. Tu so nas takoj postavili v vrsto in nas predali tamkajšnemu Lagerführerju Fischerju. Tega so seznanili tudi z mojim raportom. Takoj me je poklical iz vrste. Tako sem bil že ob prihodu zaznamovan pri vodstvu taborišča.

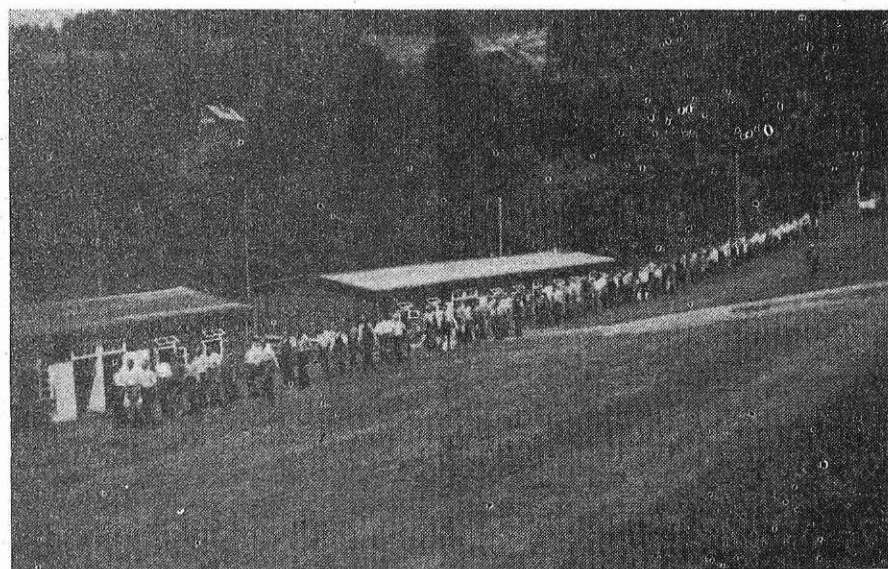
Namestili so nas po barakah, ki so bile postavljene na obronku njiv in travnika. Prostor je bil ograjen z bodečo žico, čuvali pa so nas avstrijski žandarji. Stvari, ki smo jih prinesli s seboj so nam pustili. Dobili smo delovne obleke. Tudi tu so hoteli vedeti kaj zna kdo delati, ker so tudi oni rabili take ljudi. V bližini so gradili novo cesto, zato so rabili največ zidarjev. Med te sta se prijavila Rozman in Franc Krašovec. Tudi jaz sem se prijavil. Povedal sem, da sem delal dalj časa pri gradbincih in da sem večer zidarskega dela. Dodeljen sem bil zidarju internirancu Italijanu. Delala sva ob cesti odtočne kanale. Benedičič pa se je zopet javil v krojaško delavnico.

Pred delom in po delu smo morali na dvorišču korakati. Lagerführer Fischer je nekega dne zahteval, da zapojemo kakšno pesem. Peli smo bolj simbolične pesmi, med drugimi Jaz pa pojdem na Gorenjsko in Dol čez izaro. Potem nas ni več silil peti. Pred večerjo je bil običajno apel. Na njem so nam poročali o velikih uspehih na bojiščih, o ogromnem vojnem plenu in o milijonih zajetih ruskih vojakov. Razglašali so, kako nemška vojska nezdružno prodira proti Leningradu in Moskvi. S tem so hoteli zlomiti našo moralo in prikazati vsemogočnost nemške vojske, ki bo sigurno zmogala.

V takem vzdušju smo se kar naprej razmišljali, kako bi pobegnili. V začetku smo »sanjarili«, da bo partija organizirala kak kanal za naš beg, ali pa, da nas bo rešil kdo drug. Med interniranci, med katerimi so bili tudi Korošci, Poljaki in drugi državljani, nismo uspeli dobiti stika, da bi nam kdo pomagal pri naši nameri. Sklenili smo, da bomo sami skušali pobegniti. O tem smo sporočili svojem in želeli, da nas pride kdo od njih obiskat, da bi se o tem pogovorili.

Se prej bi povedal, kako je bilo med tem z mojo ženo. Prvega julija so jo Nemci odpeljali v Šentvid. V tej izseljeniški bazi sta se že bila dr. Štempihar in dr. Stanovnik. Nemci so oba zaposlili, pomagala sta v administraciji. Ko sta zvedela za mojo ženo, sta sklenila pogovoriti Nemce, da bi jo izpustili. Do takrat so namreč selili celotne družine skupaj. Ker pa sem bil jaz v Krautu sta predlagala naj ženo izpustijo, dokler ne pripeljejo mene v Šentvid. Po enem tednu so jo izpustili. Na Bledu so ji vrnili ključke od zaplenjene hiše, niso ji pa hoteli dati propustnice za Kraut.

S Kraševčevu Marijo sta se domenili, da bosta šli ilegalno na Koroško. Marija je dobila zvezo z nekim železničarjem, ki bi jima omogočil prehod skozi karavanški predor. 27. julija je uspelo Kraševčevi in moji ženi, da sta prišli v Kraut. Ko sta prišli zjutraj na dogovorjeno mesto, ni bilo nikogar. Odšli sta v Kranjsko goro in se ustavili v hotelu pri Kernštajnovih. Pri njih so se zadrževali Nemci. Kernštajnova sta dosegla, da jima bo nek Nemec omogočil prehod preko meje. Obe sta rekli, da

Taborišče Kraut leta 1941

imata v Avstriji sorodnike in da bi jih radi obiskali. Moja žena je imela s seboj še potni list na deklško ime. Orožnik je pristal, da jima pomaga čez mejo. Povedal jima je ob kateri uri morata biti na avtobusu za tja in za naslednji dan za nazaj. Takrat je imel on kontrolo na meji.

Na komandi taborišča Kraut so bili nekoliko začuden, ker nista imeli dovolilnic. Vendar so se dali pogovoriti in jima dovolili obisk. Sestali smo se ločeno. Ženi sem povedal, da pripravljamo pobeg in da nam morajo pri tem pomagati. V tem času, ko bomo mi pobegnili naj bi se najbližja sorodniki umaknili od doma, da jih ne bi zaprli. O tem naj obvesti tudi Gregorčiča. Naročil sem ji, ko bo vse to opravila, naj mi to takoj sporoči.

V sredo 30. julija sem dobil obširno pismo. Žena je pisala le o nepomembnih zasebnih zadevah. Na notranji strani kuverte pod svilenim papirjem pa je napisala z nevidno pisavo — z galunom posebno sporočilo. S pismom sem takoj šel k Benedičiču, ta je z vročim likalnikom potegnil preko kuverte in pokazalo se je besedilo: »Vse urejeno, storite svojo dolžnost«.

Se isti večer smo se dogovorili Franc Krašovec, Franc Rozman, Franc Benedičič, Ivan Tominc in jaz, kdaj in kako bomo pobegnili. Tominc je predlagal, da bi v svojo skupino sprejeli še njegovega tovariša iz Kranja Ručigaja. Rekel je, da je zanesljiv fant in da želi tudi on pobegniti. Strinjali smo se s tem. Za beg smo imeli dve varianti: da pobegnemo vsi naenkrat in sicer ponoči preko žice, ali da bi tisti, ki smo hodili na delo izven taborišča, pobegnili z delovnega mesta. Benedičič pa, ker je bil stalno v taborišču, naj bi pa v temi pobegnil iz taborišča. Sprejeli smo drugo varianto, prva bi bila preveč tvegana. Petek, 1. avgusta smo določili za dan pobega. Napravili smo načrt, kaj bomo morali prenesti iz taborišča (plašč, nahrbtnik, hrano in drugo) in kje bomo skrili. Drugo jutro je prišel k meni Franc Rozman in mi omenil, da se je premislil, ker je bolan in ne more tvegati takega napora. V tej situaciji ga nisem prepričeval, pač pa sem ga prosil, da mi pomaga odnesti nekaj stvari v določeno skritišče. Ručigaj je rekel, da bo lažje pobegnil iz taborišča, kot pa z dela.

Tega dne smo šli na delo kot običajno, le pod delovno obleko smo oblekli svojo obleko. Delal sem kot navadno na cesti z Italijanom, naju pa je stražil orožnik. Kakih petdeset metrov stran je bila lesena baraka

za orodje, okoli dvajset metrov za njo pa je bil že gozd. Na drugi strani se je svet spuščal v nižino. Okrog tretje ure popoldne sem prosil orožnika, da grem na potrebo. Šel sem za barako in opazoval orožnikovo pozornost. Ko je bil obrnjen v drugo smer, sem skočil v gozd in se spustil globoko navzdol v temno grapo. Bil sem že kake pol ure daleč od delovišča. Tu sem slek delovno obleko, se obril, nataknil črna očala in čakal, kaj se bo zgodilo. Malo višje nad cesto je stala na samotnem kraju cerkvice. To smo določili za zborna mesto in sicer ob desetih zvečer. Razpoznavni znak je bil čukovo oglašanje.

Ko se je začelo mračiti, sem se previdno in počasi vrnil nazaj proti robu gozda. Bila je že tema in nisem slišal nobenega glasu. Šel sem do skritišča po svoje stvari in nato k cerkvi na zborna mesto. Sem sem prišel prvi. Bilo je malo pred deseto. Dolgo sem čakal, ura je že odbila pol enajstih. Nobenega od nikoder. Šele čez čas sem zaslišal čukov glas in se mu odzval. Prišla sta Tominc in Krašovec. Kmalu za tem smo zaslišali nekaj strelav v taborišču. Nato je prišel tudi Benedičič. Povedal je kako je bilo v taborišču in kako je pobegnil. Nemci so takoj po prihodu z dela sklicali zbor in povedali, da so trije pobegnili, da nas že zasledujejo, da nas bodo našli in strogo kaznovali. Ručigaj in Benedičič sta ta čas izkoristila in preko žice pobegnili. Benedičič si je dal na roke suknjene copate in kot mačka preplezal žico in skočil na drugo stran. No in takrat so padli strelji. Ručigaja ni bilo. Čakali smo ga do pol ene ponoči, več pa nismo upali tvegati. Odšli smo na pot. Pozneje smo zvedeli, da je tudi on srečno ušel in se zatekel k stricu na Koroškem in se nato tudi srečno vrnil domov.

Do jutra smo prišli do Millstättskega jezera. Ker je bilo preveč nevarno, da hodimo skupaj, smo se razšli in dva po dva odšli po različnih poteh. Krašovec in Tominc sta šla skupaj, midva z Benedičičem pa skupaj. Hodila sva zelo previdno. Do večera sva prišla do velikega kamnoloma Weissenstein. Nahajal se je na levi strani Drave. Nedaleč od tu sva šla preko mostu na drugo stran Drave. Tod pelje cesta proti Beljaku. Raje sva se umaknila v gozd in tod prišla do noči do neke jase, kjer je bila trava pokošena. Vlegla sva se v kopic in zaspala. Zgodaj zjutraj sva nadaljevala pot kar po gozdu. Ker je pa bila močna rosa, sva se odločila, da greva po cesti dalje proti Beljaku, kamor sva prišla okrog enajstih dopoldne. Nadaljevala sva pot v smeri Kepe in prišla do vasi Spodnje Rute. Bila sva lačna in vsa mokra. Na

JANEZ METERC

NEKAJ PRISPEVKOV IN MISLI O NAJSTAREJŠI PRETEKLOSTI MOST IN ŽIROVNICE

Zadnja tri stoletja pred začetkom našega letoštetja pojmuje kot obdobje mlajše železne dobe. V kulturnem smislu imenujemo ta čas s pojmom latenske kulture, ki ima ime po najdišču La Tène v današnji južni Švici. Nastanek tega fenomena so povzročili dalekosežni in pomembni premiki ter selitve keltskih ljudstev iz njihovih dotedanjih pokrajin, dandanašnje Francije, srednje in južne Nemčije ter Češke, proti jugu v severno Italijo, Španijo in proti jugovzhodu v Panonsko ravnino. Ta proces se je začel okoli leta 400 p. n. št. in je široko odmeval v tedanjem času ter prostoru. Znano nam je, da so Kelti med leti 390 in 383 p. n. št. opustošili severno Italijo in celo zavzeli tedanji Rim, posegali v vojno med Aleksandrom Velikim Makedonskim in Perzijci (leta 335 p. n. št.), na začetku 3. stol. vdrl v Grčijo in izropali med drugim tudi znamenito delfsko preročišče.

S to ekspanzijo so Kelti povzročili spremembe tudi v življenju nosilcev starejše železne dobe v Vzhodnih Alpah. Pretrgale so se trgovske zveze z oddaljenimi pokrajinami. S tem je bil prizadet in okrnjen znaten del gospodarstva in blagostanja. Zato se je življenje nadaljevalo, v sicer skromnejši obliki, predvsem v zavetnih in težje dostopnih predalpskih dolinah, vendar so tudi tja sčasoma začeli vdirati in se uveljavljati vedno močnejši keltski vplivi. Prva in s tem najstarejša stopnja mlajše železodobne latenske kulture (Lt A, ca. 400 do 300 p. n. št.), ki so jo širili Kelti ob svojem prodiranju, v področju Vzhodnih Alp in zgornjega Posavja še ni zastopana. Do kulturnega preloma in prodora Keltoy je prišlo šele tekom 3. stoletja, kar jasno kažejo tudi arheološke najdbe. Nedvomno pa se je vpliv keltske prisotnosti na ozemlju današnje Slovenije povečal in ojačal po letu 225 p. n. št., ko so Rimljani v bitki pri Telamonu premagali keltska plemena in jih izrinili iz severne Italije proti vzhodu. V tej bitki so sodelovali tudi Tauriski, keltsko plemo, ki se kasneje omenja v Posavju, predvsem na današnjem Gorenjskem.

Najdbe iz tega časa na našem področju so redke in skromne. Na Pecovci na Bledu je bil v prejšnjem stoletju najden del srednjelatenskega meča (Gabrovec, Prazgodovinski Bled, 1960, 13 s.) in pri Rečici pred zadnjo vojno kasnolatenska fibulazaponka. Več nam povedo naselbinske najdbe s področja Bohinja: Ajdovski gradec, Dunaj pri Jereki in Srednja vas. V prvih dveh primerih gre za naselbinski točki, ki sta nepretrgano živeli iz halštatskega obdobja v latensko in so bili v njunem okviru najdeni temelji stavb, kovačnic in drobne naselbinske, latenskodobne najdbe. Rimskodobne novčane najdbe pa nam, poleg nekaterih drugih, izpričujejo nemoteno življenje teh dveh naselbin tudi v času rimske zasedbe in nadoblasti.

V prvem stoletju p. n. št., v času ko se kasnolatenska (Lt D) keltska doba že

počasi pod pritiskom rimskih vplivov izteka, je današnje področje Gorenjske in dela Notranjske spadalo v okvir tako imenovanega Noriškega kraljestva. To politično telo, ki je nastalo s prevlado že omenjenih Tavrisikov nad ostalimi plemeni keltskega in staroselskega porekla, je imelo svoje središče na Štalenski gori (Magdalensberg), na današnjem Koroškem, severno od Gosposvetskega polja. Iz tega časa nam je poleg že omenjenih najdb znana tudi najdba keltskega srebrnika iz Rádovljice (Pichler, Repertorium der steirischen Münzkunde I, 1865, 170 s.) in dveh novcev tipa Adnamati iz Kroke (B. Saria, Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani, 1931, 82). V Kropi naj bi našli tudi Keltske grobove (Cervek in dom, 1936, št. 2, 34 s.).

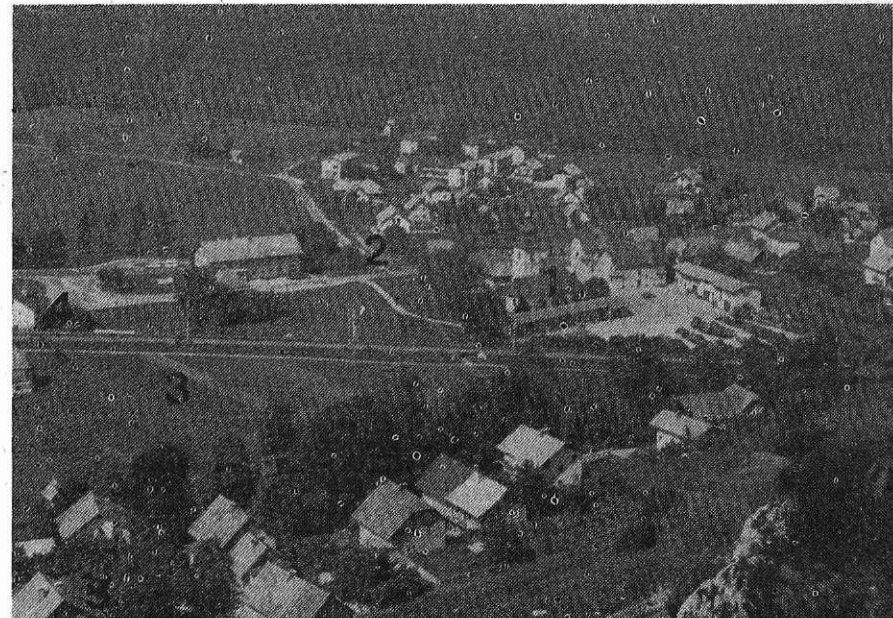
Z našega ožjega prostora, ki mu na tem mestu posvečamo največ pozornosti, pa za sedaj direktnih materialnih najdb in s tem dokazov še nimamo, kar gre nedvomno na rovaš stanja raziskanosti le-tega.

Rimski vojaški in politični zasedbi naših krajev je predhodilo obdobje intenzivnih trgovskih ter posredniških stikov mediteranskega sveta s pokrajinami tako imenovanega Ilirika, kakor so Rimljani imenovali celotno področje severovzhodno in vzhodno od tedanje Italije. Na eni strani so italjski trgovci prodirali preko t.i. »postojnskih vrat« v Posavje in Panonsko ravnino, po drugi pa proti severu v alpska gorata področja Noriškega kraljestva. Za

prodiranje proti severu so uporabljali ugodno povezavo preko Kanalske doline in skozi Posočje. Pri tem je nedvomno važno vlogo odigrala tudi povezava po dolini Bače in preko južnih bohinjskih gora, ki je bila odcep soške poti. Le-ta je najprej preko Baškega sedla dosegla Bohinj in od tod potekala dalje proti Bledu in današnjemu visokogorenjskemu predelu, od koder je preko karavanških prelazov (npr. Medji dol, Ljubelj) zlahka dosegla središče noriškega ozemlja na današnjem Koroškem in v Podravju.

Z rimske strani je važno izhodiščno vlogo imela pri teh trgovskih stikih že leta 181 p. n. št. ustanovljena kolonija Akvileja, ki je kot pristaniško mesto imela trgovske stike s celotnim tedanjim sredozemskim področjem. Od tod so v 1. stol. p. n. št. močne trgovske družine in skupnosti pošiljale svoje nameščence (sužnje in osvobodence) v Vzhodne Alpe. Le-ti so imeli nalogo trgovati in istočasno spodbujati razvoj raznih obrtnih dejavnosti pri prazgodovinskih skupnostih. V ta namen so v mestni naselbini na Štalenski gori na Koroškem, ki je bila tudi upravno središče keltskega Noriškega kraljestva in kjer so se trgovski interesi najbolj neposredno križali, oglejski trgovci vzpostavili in vzdrževali svoja stalna trgovska predstavništva, ki so že dolgo pred razširitvijo rimske oblasti nad Norik širila rimski vpliv v deželi. Med temi akvilejskimi oz. oglejskimi trgovci so bila znana imena kot Publii, Albii, Fabricii, Gallii, Stalacii, Veturii, idr. Kot nam sporočajo sočasni antični pisani viri so od tod v Akvilejo izvažali sužnje, živino, usnje, krzno, med, ribe iz alpskih jezer, zelje, mlečne izdelke, živila iz posušenega mesa divjačine in domačih živali in predvsem železarske izdelke in polizdelke. Vse to so dobivali v zameno za italško vino, olje, keramične in druge uporabne izdelke ter sredozemske dobrine. Nedvomno je najvažnejšo vlogo pri teh stikih, posebno pa kasneje po rimski okupaciji, odigralo znamenito noriško železarstvo, ki je izdelovalo znano in opevano noriško jeklo. Domovina le-tega je bila predvsem današnja Koroška in širše področje Bohinja ter vmesni visokogorenjski prostor, ki je bil bogat z nahajališči železove rude, predvsem bohovca (rjavega železovca), ki je bil lahko taljiv in je imel visok odstotek železa

(Nadaljevanje na 28. strani)

Rimskodobna najdišča v Mostah in Žirovnici: 1. »Pristava« — sv. Martin, 2. »Pod cerkvijo«, 3. »V tlakah«, 4. najdišče rimske opeke, 5. najdišče kasnorimskih grobov

stavil predme, da jih prevzdignem, jih sploh ni držal, marveč jih je položil prosto na mizo, ker je prav tedaj segel v žep po denar.

»Glej, dva tisoč,« je grknil in priložil denar. Zdaj sem še bolj zapil oči v karte. Z ničemer mi ni nakazal mesta, kjer naj bi jih prevzdignil. Najprej sem jih presekla niže od polovice, zatem sem se premislil, položil sem jih nazaj in jih prevzdignil pri vrhu.

Temu ni ugovarjal. Budno sem pazil, da ne bi postavil kar v prvotno stanje, v stanje preden sem jih prevzdignil. Ta trik pa je bil tako vsakdanji, da sem ga znal narediti tudi sam. Ali Stiv je tudi tu ravnal pošteno, ni se hotel koristiti s tem trikom.

Potem je začel počasi deliti, vsakemu izmenoma po pet kart. Pustil sem svoje karte ležati na mizi in nisem s kart v njegovih rokah premaknil oči vse dotle, ko je ostal kart postavil na stran. Glavo bi bil postavil, da se mu ni niti ene posrečilo potegniti z vrha.

Stiv je medtem že vzel karte v roke, se lokavo muzal in zadovoljno smehljaj. S tem mi je drzno dajal na znanje, da mu bo naposled le uspelo me obrati. Tedaj sem tudi jaz dvignil karte in jih razprl v pahljajo. Desetka, fant, dama in kralj v arcu. In pikova sedmica.

Začel sem se tresti po vsem telesu. Odvrgel bom pikovo sedmico in če se mi bo posrečilo kupiti srčevega asa ali devetko, bom imel dovolj močne karte še za ta zadnji dobiček. Vendar me je mučil dvom, če tudi to ni morebiti le Stivov trik. Če ne potegnem eno od teh dveh kart, so vse moje karte brez vsake vrednosti.

»Koliko?« me je presenetil Stivov glas. Zdaj sem odvrgel pikovo sedmico.

»Eno!«

»Tudi jaz samo eno. Potegnili!«

Znenada sem se popolnoma umiril. Nisem se več tresel, ko sem potegnil to edino karto ter jo povsem hladnokrvno obrnil, kakor da igrava samo za zabavo in ne za tolikšno vsoto denarja.

Bil je srčev as.

Ne da bi karte izpustil iz rok sem jih obrnil ter pokazal Stivu.

»Fle!« sem rekel kratko in povlekel »prosto roko denar.« Ti si mešal. Ne moreš reči, da sem goljufal.

Bled kakor zid je Stiv položil svoje, v pahljajo zložene karte narobe na mizo. Ni ti pokazal jih ni. Zatem hitro poskoči in potegne revolver.

Bil sem hitrejši. Denar je ostal na mizi, moje karte pa so se razletele po kabini, a jaz sem se vrgel nanj ter ga zgrabim za roko, v kateri je držal orožje in ga tako prehitim, da mu ni uspelo naperiti ga name.

»Stiv, kaj si znorel?« sem zakričal. V obraz je bil prav tak, kakor da je resnično znorel. Krčevito se me je otepal, izvijal roko, potem pa pritiskal na petelina.

Krogla ga je zadela naravnost v srce in ostal na mestu mrtev. Zdaj je negiben ležal na tleh ob mizi, na kateri je še vedno ležal moj in njegov denar. Zastrl sem se v srčevega asa, ki je ležal na tleh. V srčevega asa, ki je bil namenjen njemu, a je zaradi neke pomote prišel v moje roke. Strmel sem vanj vse do prihoda policije.

Mrsavi Peter in Kitajec sta potrdila mojo izpoved in docela, da je Stiv imel navado goljufati na karte. Malega Tonija sploh niso zaslišali. Policijski častnik, ki je pripeljal patruljo, je pregledal moje dokumente, pokimal z glavo in rekel:

»Ničesar nisi kriv, deček. Ne bomo te zaprli. Zjutraj vsi trije pridite na policijo, da napravimo zapisnik.«

Ko so odšli policisti in ko je avtofurgon odpeljal mrtvega Stiva, sem strpal denar v žep. Stiri tisoč dolarjev. Zdaj se bom lahko vrnil domov in uresničil svoje dolgotrajne sanje. Kupil si bom hišico na obali in motorni čoln, s katerim bom prevažal turisti in si tako služil svoj vsakdanji kruh. Nič več ne bom begal po vseh morjih sveta.

Tedaj sem se sklonil, da bi pobral po tleh raztresene karte in nemalo ostrimim. Namesto srčevega asa je na tleh ležala pikova sedmica. Pikova sedmica, ki sem jo odvrgel, ko sem potem potegnil novo karto.

Kot kakšen prismuknjeneč sem se vrkel na mizo in obrnil Stivove karte. Imel je vse štiri ase. Stiri ase in jokerja, najmočnejša mogoča kombinacija. Čisti poker! Ne, to niso bile sanje. Srčev as se mi je smehljaj iz Stivovih kart, a tal pa se mi je muzal rob pikove sedmice. Kakor dve, prva od druge oddaljeni oči. Ena črna, druga rdeča.

Vse je kazalo, da v Hong Kongu zares duhovi mešajo karte.

MILAN TEPINA

Noben dan ne umre

Noben dan ne umre, vate, vame ali v nekaj gre.

V drevo, ko raste, sprejme ga reka.

Ko v ocean se steka.

Noben dan ne umre, noč vedra sprejme ga v nedra.

Nov izza nje pride, večerajšnji zaide.

se z jutrom snide, a pojutri hrani prav vse tri.

Noben dan ne umre, življenje iz vsakega vre.

smrt v noč se skrrije, z jutrom se v življenje vije.

onstran sredi večnih zvezd, tostran pek pristranih cest.

JANI PŠENICA

Noč

Vem da me zapuščaš
Moj horevec je prazen
besede brez vsebine
oči brez sijaja

Vem da me zapuščaš
saj ti si na vrsti
ti plačaš zapitek
jaz sem plačal račun

Vem da me zapuščaš
saj nisva več sama
ne igrava več v dvojce
on daje zastoj

Vem da me zapuščaš
saj sonce ugaša
noč bo ledena
daleč je jutro

Sodobnost

Kontracepcija
Urejanje rojstev
Splav
Tričlanske družine
Stanovanje
Acto
Hiša
Vikend
Jahta
Položaj
Starši
Sosedje
POLOŽAJ
amen

samem je bila kmetija. Odločila sva se, da greva tja in se tu nekoliko urediva. Na kmetiji sva našla starejšega možakarja in njegovega sina. Prosila sva ju, če bi lahko dobila kaj toplega za pod zob in da bi se rada tu malo odpočila. Gospodar je pomamral, da nima hrane, ker mora vse oddati, da pa ima krompir. Ker sva imela s seboj konzerve, sem predlagal, da skuba krompir in da toplo mleko, midva pa mu bova dala konzervo. Možakar se je strinjal s tem. Medtem sva se sezula, dala sušit nogavice in se vsedla na travo. K nama je prisel sin in smo se začeli pogovarjati. Vprašal naju je odkod prihajava in kam sva namenjena. Rekla sva, da sva zaposlena v kamnolomu Weissenstein, da pa greva domov k svojim domačim na Jesenice. Omenil je, da so tam njegovi sorodniki in sicer Rošičevi. Te ljudi sva midva poznala, saj je bila Rošičeva družina znana privrženka naprednega delavskega gibanja, hčerkin mož Viktor Kejžar pa je bil znan jeseniški komunist in revolucionar in tisti čas sekretar okrožnega komiteja Jesenic. Sin se je umaknil v hišo.

Zatem pa je prišel okrog gospodarskega poslopja avstrijski žandar in naju zagledal, repetiral puško, prišel k nama in pozdravil s »Heil Hitler!«. Odgovorila sva mu z enakim pozdravom. Zahteval je, da se legitimirava. K sreči ali nesreči sem imel pri sebi legitimacijo. Nekaj časa jo je ogledoval, nato pa vprašal, kam greva. Začela sva mu pripovedovati, da sva tu že dalj časa, da delava v kamnolomu Weissenstein in da bi rada šla domov pogledat, kako se imajo domači. Spraševala sva ga za avtobusno zvezo, on pa kot da bi vedel, ja začel kazati proti Kepi in omenil, da je tam koča in naj bi šla v tisto smer. Orožnik je govoril nemško, ko pa je videl, da midva ne znava dosti, je začel govoriti v slabi koroški slovenščini. Zgledalo je, da mu nisva bila sumljiva. Šel je v hišo. Midva sva bila nervozna in sva se hitela obuvat. Nato je gospodar prinesel v oblikah kuhan krompir in zavreto mleko. Kar hitro sva zmetala to v sebe. Za tem sem šel v hišo, da dam obljubljeno konzervo. Žandarju so se kar zaiskrile oči. Zato sem tudi njemu ponudil eno. Zelo rad jo je vzel, na kar sem mu dal še eno in to zadnjo iz skrite rezerve ter odšel ven. Poslovila sva se od kmeta, ki je naročil še pozdrave za Rošičeve. Žandar pa je šel kar z nama in spet začel kazati pot proti Kepi. Povedal je, da je iz Beljaka, kjer ima majhno trgovnico in veliko družino. Dodal je še, naj se tepejo tisti, ki imajo velike trebuhe in ki vedo zakaj. Na to njegovo govorjenje sva kar molčala. Ni sva še bila sigurna, če resnično iskreno govori, ali je to le provokacija. Z nama je šel do zgornjih Rut, naju peljal v gostilno in naročil za vse tri pivo. Spili smo, nama se je mudilo. On pa je šel še nekaj korakov z nama, še enkrat pokazal pot in naju še opozoril, da je mogoče zgoraj patrulja, da naj bova previdna. Kar verjeti nisva mogla, da sva po tako srečnem naključju naletela na človeka, ki nama je hote ali neho te tako pomagal.

ZOPET DOMA IN PRVO SREČANJE S PARTIZANI

Do osme ure sva prišla pod vrh Kepe. Stemnilo se je in nisva videla poti. Odločila sva se, da prenočiva kar pod smreko. K sreči ni bila noč prehladna.

Zjutraj sva krenila proti Savski dolini in se previdno ozirala naokrog. Okrog dvanajste ure sva prišla nad Belco in se ustavila nad domačijo dr. Mihe Potočnika.

Benedičič je šel v hišo, da vidi če je Miha doma. Prosil naj bi ga, če se lahko za kratek čas zadrživa pri njemu. Na srečo je bil doma in vstopila sva v hišo. Da bi se izognila eventualnemu presenečenju, sva se umaknila na senik. Potočnikova žena nama je skuhala ajdove žgance. Miha sem prosil, če bi šel k tovarniškemu delavcu komunistu Šiferju v Mojstrano in mu naročil, naj sporoči Lovru Albrehtu, da se

bova midva z Benedičičem naslednji večer ob osmi uri oglasila v gozdu Zastrana na Koroški Beli.

Od Potočnika sva šla v mraku po gozdu proti Jeseniškim rovom. Prespala sva v nekajh vislih, zjutraj pa se napotila proti Javornškemu rovtu, izogibala sva se, da se ne bi srečala z ljudmi. Malo pred osmo uro zvečer sva že bila na dogovorjenem mestu.

Nisva dolgo čakala, ko sva zaslišala previdne korake in rahlo poživigavanje. To je bil znak, da naju že pričakuje Albreht. Približala sva se mu in smo se prisrčno pozdravili. Vesel je bil, ko naju je zagledal. Na kratko nama je pojasnil, kako je bil obveščen. Odšli smo proti Kresu in malo naprej nad cerkvijo zavili v hišo Franca in Reške Sušnik. Bila sta to naša simpatizerja in sodelavca. Reška je imela že pripravljeno dobro večerjo. Po krajšem razgovoru smo krenili naprej, ker bi rada še to noč dobila zvezo s partizani. Štab je bil takrat nad Cimpkovo domačijo (Praprotnikovo). Bilo je veselo snidenje, tu sva se sestala z Gregorčičem in Poldetom Stražičarjem. Tako sva z Benedičičem srečno prišla v partizane in tako se je začela tudi pot najinega partizanskega življenja. Iz taborišča smo pobežili prav na dan 1. avgusta, ko so imeli naši partizani prvi večji spopad z Nemci na Obranci na Mežakliji. Takrat sta padla prva naša partizana Viktor Arzenšek in Ferdo Koren.

Tudi Kraševac in Tominc sta se srečno vrnila in se priključila partizanom. Vsi štirje Krašovec, Benedičič, Tominc in Ručigaj so v boju žrtvovali svoje življenje za našo svobodo.

PRIPOMBE:

1. Zaprti obsojenici so bili Tone Čufar, Pavel Demak, Angela Stivnik-Sarčević, Ivan Sedej (bil po prestani kazni izgnan v Italijo). V tem času so bili aretirani in zaprti Ignac Kralj, Stanko Fenda, Jože Egart in Vencelj Perko.
2. Iz cele Gorenjske smo bili internirani leta 1940 v Bilečo in trije: Tomaž Godac iz Bohinjske Bistrice ni bil interniran v Bilečo, kot navajajo nekateri pisec.
3. Tudi jaz nisem bil vojni obveznik, ker sem bil na prvem naboru spoznan za neopoznane za vojaško službo zaradi oči. Tako poziva na orožne vaje nisem dobil, nameraval pa so me ponovno poklicati na nabor in me poslati v Medjurečje. To mi je sporočil dr. Aleš Stanovnik, katerega je o tem obvestil višji policijski uradnik Cermak. Zanimi tega sem se po navesti za nekaj časa umaknil z Jesenic. Vrnil sem se, ko sem dobil obvestilo, da je zadeva že mimo in da ne bo novih vpklicev.
4. Omenjena konferenca ni bila 2. februarja 1941, ker so v tem času bili nekateri udeleženci že v vojaškem taborišču Medjurečje. Tam so se nahajali od 23. januarja do 27. marca 1941.
5. Narodni svet za Slovenijo, v katerem so bili predstavniki slovenske ljudske stranke, jugoslovanske nacionalne stranke, narodno radikalne stranke, socialistične stranke Jugoslavije in neodvisne stranke, so ustanovili 6. aprila 1941. Za predsednika so izvolili Marka Natlačenca. CK KPS je zahteval od narodnega sveta odločno obrambno akcijo in da vstopijo vanj tudi predstavniki komunistične partije, kar pa je svet odklonil. Narodni svet, ki je zaviral ukrepe za obrambo dežele, je 10. aprila 1941 izdal proglas kapitulantske vsebine.
6. Navedba nekega pisca, da je Jože Gregorčič peljal skupino prostovoljcev proti Žirovnici ne drži.
7. Med temi prostovoljci so bili med drugimi: Viktor Arzenšek, Franc in Ludvik Benedičič, Jože Gregorčič, Edi Giorgioni, Franc Guzelj, Viktor Kejžar, Ferdo Koren, Vinko Noč in njegov brat, Albert Kraguljnik, Franc Potočnik, Ivan Rebernik, Polde Stražičar, Vencelj Perko, Franc Papler, Pavel Sravs, Anton Taler, drugih imen pa se ne spominjam več.
8. Naša skupina se torej ni ustavila v Novem mestu, kot navajajo nekateri pisec v svojih zapisih o prostovoljcih.
9. Franc Aleš, Albert Antonič, Luka Bizjak, Ferdo Bokal, Franc Božič, Jože Čufar, Mirko Frankič, Ivan Leskovec, Peter Prevč, Robert Prevč, Pukič (mlejši), Ivo Sakelja, Roman Stana, Volodja Stojan, Ludvik Stražičar, Jože Savli.
10. Anton Duhovnik je bil privrženec italijanskega fašizma in je v star Jugoslaviji tesno sodeloval s policijo v boju proti komunistom. Za časa okupacije je sodeloval z dr. Hacinom, upravnikom ljubljanske policije in bil zadolžen za področje Sentvid, da vohuni za komunisti in drugimi pripadniki osvobodilne fronte.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Berači

(1941)

Zdaj na svojem smo berači,
testament tiran nam piše,
ječe nam so rodne hiše,
mora suženjstva nas tlači.

V mislih meljemo krivice
v kruh, grenkejši od pelina,
v vino, ki je bolečina,
v nače, daljne daljne ptice.

Že od maja k nam prihaja
tiha radost — glas upora:
našli smo rešilno bilko,
bilko trdno kakor gora
in za kažipot svetilko,
polno zlatega sijaja...

Zvesta žena

Ne čudi se, moj dragi, da po dolgem času
ti pismo pošljal prejel iz Coronea,
ne veš, kako se misel nate me odčema,
ko spremljam partizana te po kršnem
Krasu.

Ko odšel si, razdejali volkodlaki so
ognjišča,
izropali nam dom in ogenj podtaknili,
otroke boste v snegu so k sosedu napodili,
odgnali mene v noč ob svitu pogorišča.

Pod točo psov med bajoneti in kopiti,
so gnali kot morilko me na pot do ječe;
da ti ostal si živ — svetila mi je lučka sreče
in v njenem svitu spredam te svilene niti.

Z ničemer več ne spravijo me na kolena,
kljubujem jim v tem vlažnem mraku Trata
in vem, če ječa meni bo in mnogim krsta,
bolj kot žrtve je svoboda dragocena...

Le sanj me strah je, sanj, da dragi si umrl,
da padel v krvi si mi na zeleno travo
in ko v naročje sem si dala tvojo glavo,
že gumazel ti je v oči pri črni črvi.

Od tega sem strahu vsa prepojena,
zavračam hudo slutnjo, ki se v srcu drami:
razgrizla mrežo bi, razgrebla zid z rokami,
da šla v svobodo bi ob možu zvesta
žena...

Pomlad in svoboda

Srebrni curek vode se lavi v koritu,
nebo je kot pahljasto razkošje pava,
Škržati v borih. Murnov je vesela trava,
namaka veter vesla v zrelem žitu.

Na njivi tri žanjice v črni ruti
si žalost vežejo v pšenične snope —
o, koliko je takih po ravneh Evrope,
ko orli vojne so pobesili peruti.

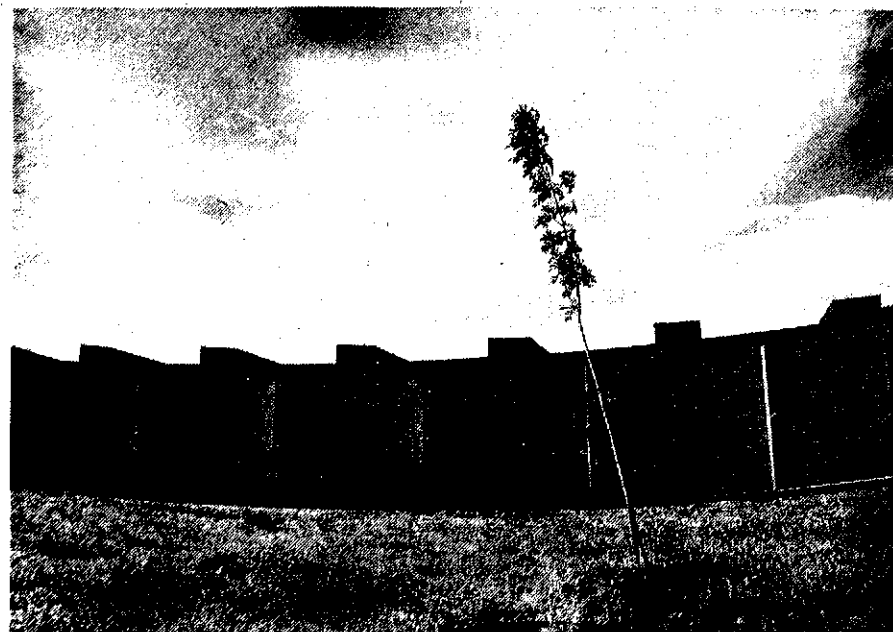
Med upanjem in strahom fante so čakale
usa dolga, težka, temna vojna leta,
da vrnjo se in jim srečo prineso.
In ko brez njih se iz Trsta vrne četa,
v cvetoče nageljne so zajokale,
od mrtvih, dragih fantov vzele so slovo.

Črni hudiči

V nežni zori črni hudiči
naperijo v bajto samotno cevi,
Vzleteli bi trje kurirji kot ptici,
pa jih na pragu zgrabijo psi.

Nje in očeta za drenov grm
s kopiti odženejo. Jeknejo strelji,
Drobni, žolti cveti vzbrsteli
so jim za bridek spomin.

Trpek in nežen drenov cvet
lega nam čez oči, čez srce,
čez bajto, čez zeleno polje,
čez ta naš bridki svet...

Vitimir Pretnar: Tovarna IV

JOŽA VARL

35 LET LIKOVNEGA KLUBA DOLIK

Organiziranost slikarjev ljubiteljev sega na Jesenice, ki v obdobju med obema vojnama, ko je pri turistovskem klubu SKA-LA deloval likovni krožek, ki ga je strokovno vodil Jože ČEBULJ. Dejavnost krožka je razgnala druga svetovna vojna. Po osvoboditvi pa je prav član tega krožka France KREUZER dal pobudo, da so se slikarji samouki organizirali. Po nekaj predhodnih sestankih so se 16. februarja 1946 zbrali na občnem zboru v Delavskem domu na Jesenicah. Za prvega predsednika so izvolili Jožeta ČEBULJA in sprejeli programsko usmeritev: vsako sredo v tednu bo sestanek, vsako zadnjo sredo v mesecu pa redna seja odbora, na kateri imajo posvetovalno pravico vsi člani, posvetovalno in glasovalno pravico pa člani odbora; pridobivanje novih članov; redno dostavljanje likovnih del za medsebojno kritiko; povezava s poklicnimi, šolanimi slikarji; študijski večeri s programom prostoročnega risanja, perspektive, barvoznostva; figuralno risanje po modelu; predavanja o umetniški zgodovini.

DOLIK je že ob ustanovitvi pognal take korenine, ki so zagotavljale ne samo to, da se je ves ta čas obdržal, temveč se je v vseh 35 letih stalno pomlajal in kvalitetno rastele ter bogatili svoje programske osnove. Tako kot na vseh področjih umetniškega in kulturnega ustvarjanja je iz množice slikarjev ljubiteljev, zraslo močno kvalitetno jedro, okrog katerega se znova in znova zbirajo novi, mladi in starejši likovniki v želji, da bi z likovno govorico pripevali h kulturnemu snovanju na železarskih Jesenicah.

Že prvo leto obstoja je klub združeval petnajst slikarjev z Jesenic in okolice, ki so se že v tem letu predstavili na Jesenicah s svojimi likovnimi deli na dveh kolektivnih razstavah. O tem kulturnem dogodku je daljša reportaža izšla v Politiki. Avtor članka navdušeno pozdravlja ustanovitev DOLIKA na železarskih Jesenicah in poudarja pomembnost likovne vzgoje našega delovnega človeka. Jeseniški dogodek navaja kot primer, ki bi bil vreden posnemanja v vseh delavskih in industrijskih centrih Jugoslavije. Dore Klemenčič, slovenski akademski slikar, pa je ob tej priliki v takratnem Slovenskem poročevalcu zapisal:

»Ljudski likovni talenti, ki so se morda v vsej Jugoslaviji prvi organizirali v društvo DOLIK in ki poleg svojega težkega fizičnega in drugega dela s toliko dobre volje razvijajo likovno umetnost, zaslužijo vso pozornost našega kulturnega sveta

in vso ljubezen delovnega ljudstva.« In dalje: »Ti ljudski talenti se ne bodo posvetili umetnosti kot profesionalci, toda kot posredniki med ljudskimi množicami in profesionalnimi umetniki bodo igrali zelo veliko vlogo.«

To veliko napoved Doreta Klemenčiča so jeseniški Dolikovci povsem upravičili. Poleg združevanja slikarjev, ki so se poleg svojega rednega dela ukvarjali s slikarstvom in skrbi za njihovo likovno izpopolnjevanje, so bili vsa ta leta tudi organizatorji in izvajalci likovnih razstav na Jesenicah in v okolici ter s predavanji in drugimi oblikami delovanja skrbeli za široko likovno-estetsko vzgojo delovnih ljudi in občanov, s posebnim poudarkom na mladih. Dolikovci so z rednimi študijskimi večeri, s tečaji, s slikarskimi kolonijami, predavanji in ogledi kvalitetnih razstav izven Jesenic, ob stalni prisotnosti poklicnih — šolanih likovnikov in umetnostnih zgodovinarjev, skrbeli za strokovno rast in napredek svojega članstva. Kot svetovalci, mentorji ali učitelji so v teh petintridesetih letih sodelovali z DOLIKOM akademski slikarji: Slavko Pengov, France Zupan, Dore Klemenčič, Karl Jakob in Ljubo Ravnikar, poleg umetnostnih zgodovinarjev: Andreja Pavlovca ter Maruše in Cene Avguštin. Več let pa so bili s klubom aktivno povezani domači akademski slikarji: Jaka Torkar, Boni Čeh in Roman Savinšek.

Poleg izrednega pomena likovno razstavne dejavnosti na železarskih Jesenicah, v pogledu kulturno estetske vzgoje delovnih ljudi in občanov, je potrebno poudariti, da so Dolikovci v prostem času ljubiteljsko opravili vsa izredno obsejna dela pri organizaciji, postavljanju in podiranju razstav, prevozu likovnih del in podobno. To je poleg njihovega lastnega likovnega ustvarjanja in stalnega izpopolnjevanja, ob dejstvu, da člani delujejo tudi v drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacijah ter v delegatskem sistemu, neprecenljivo delo.

Pri svoji likovno ustvarjalni in likovno vzgojni dejavnosti, pa se Dolikovci niso zadovoljili samo pri razstavni dejavnosti. V letih so organizirali čez 60 predavanj za šolsko mladino in odrasle z barvnimi diapozitivi o zgodovini likovne umetnosti in svetovnih galerijah, pri čemer so še posebno uspešno sodelovali z Narodno galerijo v Ljubljani. Imeli so čez 50 filmskih večerov s predavanji o likovni umetnosti za člane in javnost, čez 550 študijskih-debatnih večerov in čez 1.800 delovnih kolektivnih stikov, saj se vseh 35 let redno tedensko sestajajo.

jajo. Med prvimi so uvedli tudi prakso, da vse razstave na Jesenicah odpirajo s krajšimi kulturnimi programi in nemalokrat tudi z likovnimi komentarji.

Ce bi ob vsem tem hoteli s številkami izraziti izredno likovno tvornost članov DOLIKA, njihova dela, ki so bila po predhodni žiriji razstavljen, presegajo številko 4.000. Ta likovna dela so ali kot darila ali z odkupi našla svoje mesto v pisarnah Železarne, družbenopolitičnih organizacij in društev ter v številnih delavskih družinah na Jesenicah, v okolici pa tudi v Sloveniji. V skoraj dvajsetletnem obdobju je v jeseniški železarni nastajala zbirka umetniških slik znanih slovenskih likovnih umetnikov, ker je Železarna ta čas praviloma iz vseh individualnih pa tudi skupinskih razstav odkupovala najmanj po eno delo. Tako je danes v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih Železarne izobešenih čez 400 likovnih del. Vsekakor sta prisotnost DOLIKA in razstavna dejavnost na Jesenicah vplivala na to, da so umetniške slike postale darilna sredstva ob jubilejih, praznikih, delovnih, kulturnih, športnih in drugih dosežkih in uspehih. Tako tudi likovna oprema prodira v delavska stanovanja.

Delavci temeljnih organizacij združene-ga dela in delovnih skupnosti jeseniške železarne so vsa ta leta izkazovali DOLIKU primerno pozornost v obliki moralne in materialne opore in pomoči. Predvsem v zadnjem desetletju pa se je pomembno okrepila tudi pomoč Kulturne skupnosti Jesenice in Zveze kulturnih organizacij Jesenice. DOLIK pa je vsa ta leta imel še prav posebno oporo in pomoč v vodstvu DPD Svoboda Tone Cufar Jesenice, v okviru katerega deluje.

Jeseniški Dolikovci so vsa ta leta zelo uspešno sodelovali s slikarji iz Čedad oziroma videmske pokrajine v Italiji, občasno s slovenskimi slikarji iz avstrijske Koroške in Varaždina ter Valjeva. Zelo redne stike in izmenjavo medsebojnih razstav pa imajo z likovnimi skupinami: RELIK Trbovlje, KLIK Krško, ISKRA Kranj, Vladimir Lamut Novo mesto, likovna skupina Izola, likovna skupina pri DPD Svoboda Ruše, Peter Laboda Domžale, klub likovnih samorastnikov Ljubljana, koroški likovniki Ravne, likovniki Celja, LIKOR Radovljica in LIKOS Murska Sobota. Delovno pa sodelujejo tudi v Združenju likovnih skupin Slovenije.

DOLIK danes združuje čez 30 bolj ali manj aktivnih članov — slikarjev z Jesenic in okolice, tja do Ljubljane. Njihov starostni razpon sega od 17 do 70 let pa tudi njihova poklicna struktura je zelo heterogena — od proizvodnih delavcev, pisarniških delavcev in zdravnikov ter pedagoškega delavca do dijakov.

Vseh petintrideset let je DOLIK deloval neprekinjeno in načrtno. Njegovo delo je raslo iz leta v leto, dvigala se je kvaliteta likovnih dosežkov tako posameznih članov kot DOLIKA v celoti. To je nedvomno rezultat dobro organiziranega dela, udeležbe članov v slikarskih kolonijah in v svoji lastni vsakoletni koloniji, kolektivnega slikanja v naravi, organiziranega in individualnega poglobljanja v različne literature in ne nazadnje tudi stalnih žirij, ki jih predvsem v zadnjem obdobju zelo vzgojno opravlja dr. Cene Avguštin. Popolnoma so uresničili in uresničujejo ter celo presegajo veliko napoved, ki jo je v njihovem ustanovnem letu napovedal Dore Klemenčič. DOLIK je v petintridesetih letih delovanja postal pojem likovne tvornosti in dejavnosti ne samo na železarskih Jesenicah in Gorenjskem, temveč širok po Sloveniji in celo izven.

Za svoje delo je DOLIK doslej prejel ČUFARJEVO PLAKETO kot največje občinsko priznanje za kulturo in GORENJSKO PREŠERNOVO NAGRADO. Prav tako pa je pet članov prejelo ČUFARJEVO PLAKETO.

ta natvesti policiji kakršnokoli izmišljotino in laž... Ker sta bila Stivova prijatelja, se temu ne bi preveč začudil. Jaz pa sem bil na ladji novinec. Ukrcal sem se bil pred kratkim v Singapuru, ker je njihov drugi krmilar moral ostati v bolnišnici zaradi tropске mrzlice, in jadrat sem na tej ladji do Hong Konga, kjer smo tudi pristali. Vendar so ti trije živeli skupaj že več let...

Nisem se plašil njunih laži. Naj govoriata, kar hočeta, policaji bodo govorila dejstva. Revolver še zdaj tiči v Stivovi roki, na njem so Stivovi prstni odtisi, za katere bo preiskava hitro ugotovila, da so bili odtisnjeni še za časa njegovega življenja. Zlahka se bo dokazalo, da mu nisem jaz potisnil revolverja v roko, potem ko sem ga ubil. Razen tega pa je to ladijski revolver, uporabljal so ga v službi. Stiv ga je prejel kot tretji ladijski častnik, ko je pred nekaj urami prevzel službo dežurnega na ladji. Sicer pa so tu karte, denar na mizi, moj stol, ki sem ga prevrnil, ko sem se zagnal v Stiva, da mu iztrgam revolver, s katerim mi je grozil... In končno bo služila v dokaz skoraj do dna izpraznjena steklenica konjaka iz katere nisem poskušal niti kapljice, medtem ko je Stiv v presledkih potegoval požirek za požirkom toliko časa, da je bil skoraj že popolnoma pijan.

Nehote sem odmaknil pogled v stran, da ne bi več gledal Stivovih osrnelih oči. Zdelo se mi je, da me še mrtev zaradi nečesa obtožuje, čeprav je bil sam vsega kriv. Zakaj je goljufal s kartami? V dokaz, da je resnično goljufal, je bil tisti srčev as, ki zdaj leži na tleh, tako kot vse druge moje karte. In zdelo se mi je, da Stiv strmi vame z enim očesom, ki se je zaokrožilo v obliko rdečega srca...

Da, Stiv je bil sam vsega kriv. Jaz nisem dal nobenega povoda za igro na karte, ne, toda Stiv me je nocoj dobesedno prisilil, da sem se spustil z njim v to partijo pokerja.

Ta večer je Stiv sprejel dežurstvo. V dežurni ekipi za to noč smo bili: Kitajec, mršavi Peter, mali Toni in jaz, medtem ko je imela ostala posadka na ladji prost izhod. Zdaj, ko se je ura pomikala že čez polnoč, brez dvoma nihče od njih ni bil več popolnoma trezen. V pristaniškem delu Hong Konga je bilo namreč nešteto krčem in nočnih lokalov vseh kategorij... Jaz pa naj skomčam začeto partijo pokerja z mrtvakom na tleh in v pričakovanju policije.

Namesto naju jo bo skomčala policija. Vendar začela sva jo s Stivom pred več kot dvema urama in sicer po dolgem Stivovem prigovarjanju in prepričevanju, da ne bova hazardirala. Naposled sem se naveličal tega nadležnega prigovarjanja in sem se vdal. Spanje je bilo namreč za čas dežurstva prepovedano in zaradi tega se nisem mogel zavleči na svoje ležišče. Stiv tudi ni imel nobenega parterja. Mali Toni sploh ni prišel v postev za kartanje. Ne samo zaradi tega, ker je bil še napol otrok, temveč ker sploh ni imel denarja in tudi kartati ni znal. Kitajec in mršavi Peter pa ne bi s Stivom zaigrala pokerja za nobeno ceno. Dobro sta vedela, da Stiv pri kartah goljufa in da si za svoje žrtve vselej izbere novince, ki so komaj prišli na ladjo in še ne poznajo njegovih trikov. Igrati s Stivom na karte je bil za vsakega novega prišelca neke vrste davek, ki si ga je ta prisvajal in šele potem je z novim mornarjem sklenil prijateljstvo. O tem davku mi je najprej pripovedoval ladijski kuhar Džoz, črnc iz Bostona in človek, čigar prijaznosti sem bil deležen že na prvi pogled.

Prav zaradi tega posebnega davka, sem tudi privolil, da s Stivom nekoliko zaigram. Če me bo opeharil za deset dolarjev, me še ne bo ugonobil, a jaz se bom znebil neprijetnosti, da bi si v Stivu nakopal hudega sovražnika. Džoz mi je sicer zažvego omenil, vendar me je pozabil opozoriti na Stivovo taktiko pri kartanju. Spoznal sem jo komaj tedaj, ko se igri nisem več mogel odreči. Pri sebi sem imel nekaj več kot tisoč dolarjev, ves svoj prihranek, o čemer je Stiv dobro

vedel. To sem ob neki priložnosti neprevidno izblebetal in on se je z vso strastjo polakomil mojih dolarjev.

Zmenila sva se, da bova igrala za majhen denar. Po deset centov. Sreča mi je bila naklonjena, kakor se temu reče, in v času pol ure sem že bil odnesel Stivu pet dolarjev. Spočetka nisem doumel, da hote goljufa v mojo korist, z namenom da bi me razvnel. Razvneti me pravzaprav ni mogel, ker sem sam hotel izgubiti svojih deset dolarjev in s tem plačati Stivu njegov davek. A če sem hotel, da on dobi ta davek, sem bil prisiljen še dalje igrati.

»Tebi je sreča nocoj zelo naklonjena,« je zabrundal Stiv, ko je mešal karte. »Ali bi povečala ceno?«

»Lahko,« sem pritril mirno, upajoč, da bo zdaj zdaj nastopil trenutek, ko se bo igra obrnila v Stivovo korist, jaz pa bom zgubil deset dolarjev, nato pa rekel, da mi je igre dovolj in bom prekinil partijo.

»Torej za dolar?«

Pokimal sem in porinil dolar v sredino mize. Potem sva poviševala. Imel sem srednje močne karte. Dva para, osmico, damo in eno sedmico. Popolnoma uverjen sem, da je Stiv mnogo močnejši. Drzko so se mu svetilkele oči in ustnice trzale od zadovoljstva. Poviševal je polog toliko časa, dokler ni bilo med nama na mizi natanko trideset dolarjev. To je pomenilo, da če dobi Stiv, da si bo zopet pridobil tistih pet, poprej izgubljenih dolarjev. Razen tega bi dobil še deset mojih dolarjev. S tem bi bil moj namen izpolnjen in bi nehal igrati.

Žal pa, sem hitro ugotovil, ko sva si pokazala karte, da je Stiv zopet izgubil. Zares je imel par asov in enega kralja, toda moja dva para sta bila močnejša. S tem sem od Stiva dobil skupno dvajset dolarjev.

»Kakšno hudičevo srečo imaš!« je trzil Stiv in udaril s pestjo po mizi. Vendar pri tem ni prikril lokavega pogleda, ko se je namuznil Kitajcu in mršavemu Petru. Tedaj sem šele doumel Stivovo taktiko. Kljub temu partije nisem mogel prekiniti, ker bi si s tem nakopal Stivovo smrtno sovraštvo. Posledica tega bi bila, da nemudoma zapustim ladjo ter si poiščem kako drugo delo...

Kitajec, čigar imena si nisem nikoli zapomnil, se je smrdnil in zamrmral:

»V Hong Kongu duhovi mešajo karte...«

»Pojd k vragu s tvojimi kitajskimi duhovi, rumenec!« se je zarežal Stiv in hotel zaigrati jezo. »Igrajva dalje!«

Zdaj sem jaz mešal, a nisem goljufal. Niti ne znam goljufati. Navzlic temu sem spet dobil petdeset dolarjev. Skupaj torej sedemdeset. Uro kasneje pa sem imel v žepu, razen svojih tisoč in še nekaj, še natanko tisoč Stivovih dolarjev.

Prav to je bilo, tisto, česar sem se najbolj bal. Z grozo sem popolnoma spoznal Stivovo zvijačo. Že na začetku partije je on učil, celo vedel je, da bom jaz z desetimi zgubljenimi, njemu pošteno plačal davek za prijateljstvo. Morebiti bi se bilo s tem tudi končalo, če bi ne bil poprej tako neprevidno izblebetal samohvalo o svojih tisoč dolarjih. Zdaj so ti dolarji preveč ščetalili Stivovo lakomnost. Zapeljal me je tako daleč, da je sam zgubil tisoč dolarjev. Že vnaprej sem vedel, da bo zdaj zahteval revanš in da mi ne bo dovolil, da bi partijo prekinil. Po prvih igrah sem sicer imel to pravico, da igro prekinem v kateremkoli trenutku ne oziraje se na to, če sem dobival ali izgubljal. Revanš je zgolj vprašanje dobre voje.

Vendar za tisoč Stivovih dolarjev ne bi bilo nič strašnega zgubiti službo. V tem, ko bi jih trošil, bi zlahka dobil kakšno drugo ladjo, da bi se ukrcal. Glede tega bi lahko mirno vstal in preprosto povedal, da mi je igre dovolj, čeprav bi bil naslednjega jutra zaradi take ali take Stivove prijave vržen z ladje. Da, teoretično je bilo to mogoče storiti, v praksi pa bi bilo povsem drugače, ker sta bila tu tudi Kitajec in mršavi Peter.

Mali Toni se je bil zleknil na svojem ležišču in se sploh ni menil za karte. Kitajec in mršavi Peter pa sta nepremično spremljala partijo, stoječa oba dva za Stivovim hrbtom. V primeru, da bi zdaj hotel prekiniti s partijo, bi se oba zavzela za Stiva, kadar bi me brez dvoma obtožil, da sem ga ogoljufal in da sem ga zapeljal v igro z namero, da ga oherem. Ta dva bi bila na te laži sposobna tudi priseči, seveda z ozirom na to, ker bosta še dalje ostala na ladji in bo njima v korist prijateljstvo s Stivom. Na vsak način pa sem si najmanj želel tega, da bi me kdo obtoževal za goljufijo. Ne zaradi časti, pač pa zaradi posledic, ki jih goljufija poganja za seboj. Prisiljen sem bil torej igrati dalje, orisiljen dati revanš, ki ga ho Stiv prej ali slej zahteval.

Zdaj, ko sem se odločil, da bom igral zares, sem bil prepričan, da bo zdaj pa zdaj prišel tisti trenutek, ko bo Stiv poskusil pobrati ves moj denar. Toda, če se poker igra že v tisoč dolarjev, ki jih je doslej izgubil, niti največji kvartopirec ne bi mogel na mojem mestu skomčati partije tako, da bi Stiv dobil svoj davek v znesku deset ali največ dvajset dolarjev, potem ko bi dobil nazaj tisoč izgubljenih dolarjev.

Pri tem bi najraje vrnil Stivu tisoč prigranih dolarjev ter mu zraven dodal še deset mojih, toda to se ni dalo storiti. Tresalo me, ko sem pomislil, da je moj denar, težko prislužen prihranek. Izgubiti te, je pomenilo se zopet za nekaj let odreči povratku v domovino in mirnemu življenju na obali morja. Zopet bom srečaval mornarje, ki bodo imeli prost izhod v pristanišče, medtem ko bodo na njihove ladje nakladali ali pa razkladali razno blago. Vendar ne bom več z njimi odjadral...

Stiv je naglil steklenico konjaka in potegnil doberšen požirek. Zatem me je prijateljsko pogledal in rekel:

»Upam, da mi ne boš odbil revanša... Tisoč dolarjev je mnogo, toda dejala sva, da bova igrala za majhen denar...«

Čeprav se je smehljaj, je napeto pričakoval odgovora. Oči so se mu solzile, a iz njih je srepel pohlep. In grožnja.

»Samo po sebi se razume, Stiv. Ne želim te ogoljufati,« sem dejal in porinil karte proti njemu. »Mešaj! Ti si na vrsti!«

Stiv krčevito zgrabi za karte in se nagne proti meni. Vedel sem, da zdaj prihaja njegov odločilni napad.

»Čuj,« je siknil skozi zobe. »Odnesel si mi ravno tisoč dolarjev. Zdaj bom založil dva tisoč... Toda karte bova delila in kupovala samo enkrat. Potem si bova karte pokazala in končava s partijo. Kdor dobi, dobi...«

Ni se začudil, ker sem nekoliko okleval z odgovorom. Bilo je tudi popolnoma razumljivo, da predlog nekoliko premislil. Stiv je medtem potegnil še požirek konjaka. Kitajec in mršavi Peter sta naju napeto opazovala.

Začutil sem, kako mi srce močneje bije, čelo pa mi je obil mrzel znoj. Otrl sem si ga z roko. Edina rešitev, ki mi je preostala je bila, da ga pred pričami zalotim, kako na karte goljufa. V tem primeru ne bi zgubil svojih težko prisluženih dolarjev, niti ne bi on imel priložnosti me obtožiti goljufije. Nenadoma razkrinkanega Stiva bi se potlej ne bal nihče več.

Z obema rokama sem se krčevito oprijel za rob mize.

»Sprejem!« To besedo sem komaj iztisnil skozi suho grlo. Potem sem se vdal v usodo in slabost me je minila. Opazil sem, kako se je Stiv zadovoljno namuznil. Obliznil sem si suhe ustnice in medtem ko je on mešal karte molče izvelcem iz žepa dva tisoč dolarjev in jih položil na mizo.

Skrbno sem sledil vsakemu njegovemu gibu, ali opazil nisem nič takega da bi ga lahko obtožil. Toda vedel sem, da goljufa, vedel sem, da me bo zdaj ogoljufal. Navzlic temu se je kazal poštenega. Dokler je karte mešal, jih sploh ni pogledal in ko jih je po-

(Nadaljevanje na 26. strani)

(Nadaljevanje s 23. strani)

»Se je poročila ali ne?«
Nobeden ni vprašal: »Kdo?« Vsi smo vedeli, da misli Stanko.

Ni, bilo odgovora. Tihe, za možgansko skorjo skrite, misli so govorile:

»Kaj se bo poročila! Pri petinpetdesetih letih. Upokojenka. Ta naj se poroči! Vse življenje je ukazovala sama sebi in otrokom in kako naj zdaj vodi gospodinjstvo. Še mladi se v zakonu težko prilagodijo, stari se pa sploh ne morejo. Poleg tega vsi vemo, da so prosvetarske pokojnine majhne in kako bosta živela...«

Tako smo Stanko v naših nevoščljivostih poslali med staro šaro na odpad. Vse njeno poštrenovalno delo in življenjsko pomembno vzgojo mladega rodu smo s trenutkom, ko se je zapisala med upokojence, izničili, zbrisali kot se kreda zbrise z mokro čunjo s table.

V naših srcih ni ostalo nič. Praznina. Tomaž sicer ni sodeloval v ženskih pogovorih, tokrat pa ni zdržal:

»Se je res?«

»Ne vem,« je rekla Dara, Stankina najboljša prijateljica.

»Na morju je,« je še pristavila, »na kartici, ki mi jo je poslala, je podpisan tudi on.«

»Pa bi lahko bila povedala, veš, nam, svojim bližnjim bi lahko povedala...« je ponavljala Anamarija ježno in živčno.

»Kdo pa je on?« je vprašala Filomena.

»Prijatelj iz otroških let,« sem rekla neprevidno.

»Iz kakšnih otroških let,« se je zjezila Dara, »saj je Primorec, ona pa Gorenjka,« je pojasnila, »kvečjemu iz mladih let.«

»Najbrž res,« sem se spet potuhnila.

»Pa zakaj ni ničesar omenila,« je svoje še vedno mlela Anamarija.

»Meni je,« sem bila spet neprevidna.

»Kaj? Da se bo poročila?« je spet vzkipela lepa črnolaska.

»To ravno ne. Rekla je, da bo še premislila,« sem bila kar pohlevna.

»No, vidiš! Ona vse ve, več kot ti, Dara, ki si njena najboljša prijateljica. Pa nisi. Zdaj vemo, da je to Marjeta,« se je vsa rdeča razburjala. Molčala sem.

Septembrski dnevi so v zlatem, toplem soncu prehitro minevali. Stanka se ni oglasila v šoli.

Še vedno smo jo obirali. Premlevali smo njeno življenje, skrivno poroko sivih las, skupno prihodnje gospodinjstvo, njegovo hišo, njeno stanovanje...

Brez uspeha. Nismo mogli ugotoviti, ali je Stanka poročena ali ni.

Pisali smo sezname učencev, sestankovali, se kregali zaradi slabo sestavljenega urnika, ker sta ga sestavila neizkušena ravnatelj in pomočnik. Vzdihovali smo, zakaj ga več ne sestavlja Stanka, kar je naredila vedno izvrstno. Zdaj pa imamo na urniku kar po dve uri čakalne dobe v dnevni. Tej pravimo luknje. In na ura je ena luknja.

Potem je napad usodni, skrivnost odvozljavajoči dan.

»Videla sem jo. Pri mesarju,« je vsa zasopla pritekla v zbornico Filomena. Spet nismo vprašali koga misli. Stanko, jasno.

»Je poročena?«

»Mudilo se je obema, pa nisem vprašala.« »Oh, ti...« smo bile razočarane.

»Videla sem ga!«

»Njega? Moža?«

»Ne. Prstan. Ima majhen ozek prstan.« »Kaj?«

»Ja. Prstan ima.«

»Oh,« smo olajšano vzdihnile. Ne bo živela na koruzi, smo mislile. Torej je poročena, smo ji zdaj hudobno privoščile vse zakonske težave, ki jih imamo me s svojimi možmi.

Spet so se menjavali meseci.

»Stanko? Katero Stanko iščete? V naši šoli ni nobene Stanke,« smo pojasnjevali komu od staršev, če so vpraševali po njej.

Pozabili smo na Stanko. In to prav hitro.

MILAN NIKOLIĆ

POKER S SMRTJO

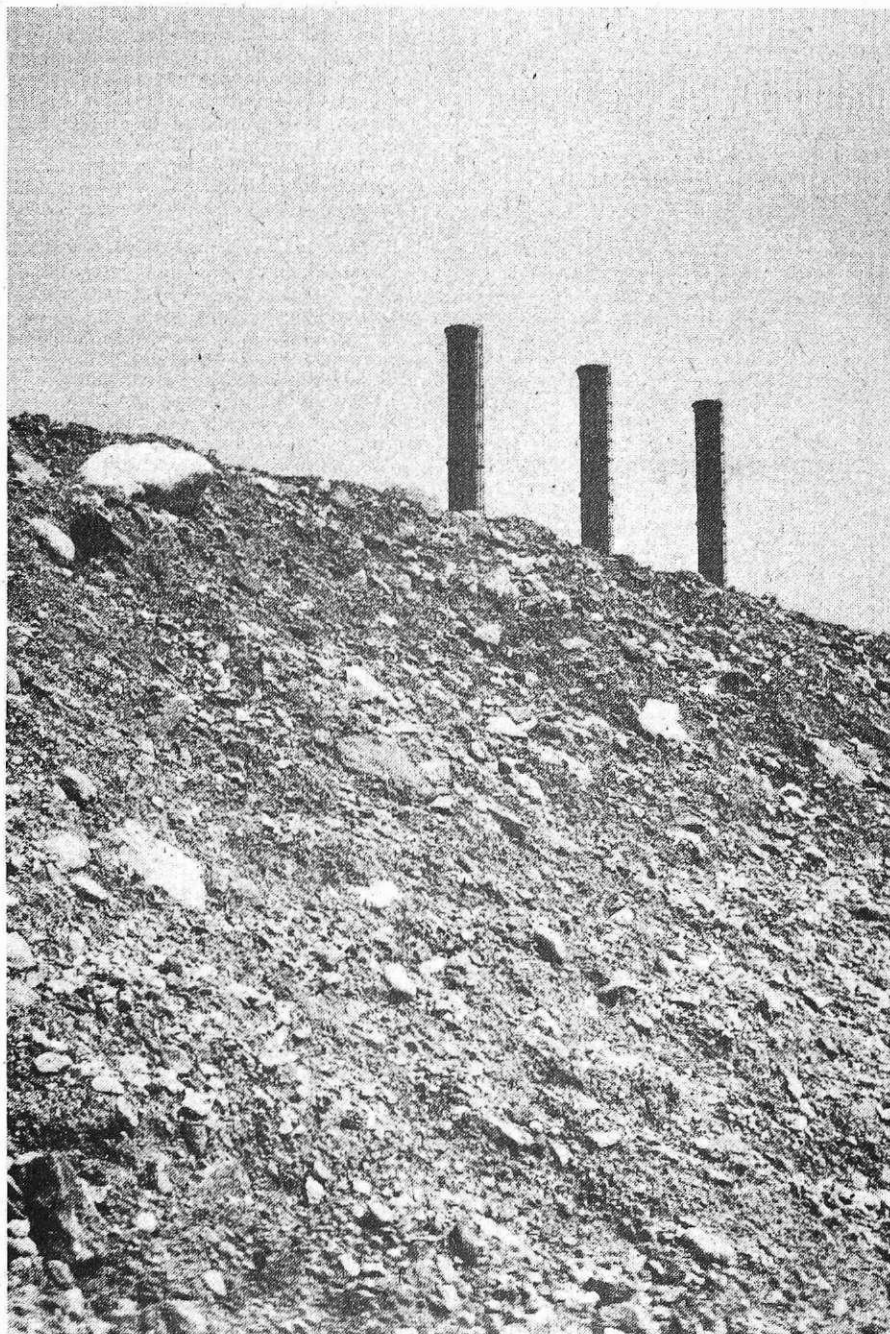
Stiv je negiben, izbuljenih oči ležal na tleh med mizo in stolom, na katerem je sedel še pred nekaj trenutki in igral z mano partijo pokerja. Kri mu je še vedno polagoma curljala iz rane na prsih in revolver, iz katerega je bil izstreljen smrtni strel, je bil še vedno krčevito stisnjen v njegovi roki. Pet Stivovih kart je ležalo na mizi v obliki pahljače, bile so obrnjene narobe na mizo. Moje karte so bile razmetane po tleh.

»Vidva se odmaknita in sedita na ležišče pri steni!« sem rekel Kitajcu in mršavemu Petru. »A ti, mali, teči v pristanišče in obvesti o tem prvega policista, ki boš nanj naletel. Nihče se ne sme ničesar dotikati, dokler ne pride policija...«

Kitajec in mršavi Peter sta sedela nepremično, kakor dva bleda voščena kipa. Sam sem se naslonil na nasprotno steno kabine in si prižgal cigareto. Čeravno sem se trudil biti popolnoma miren, se mi je med prižiganjem tresla roka, kakor šiba na vodi.

»Ko bo prišla policija bosta vidva vse po resnici povedala, kajne?« sem se zopet obrnil k mršavemu Petru in Kitajcu. »Vse sta dobro videla. Dobro vesta, da je Stiv pomeril z revolverjem name in da je ustrelil samega sebe, ko sva se spoprijela.«

Oba sta molče prikimala z glavo. Nervozno sem otresel pepel s cigarete. Zakaj ne spregovorita niti besedice? Mar namerava-

Vitimir Pretnar: Nasip na Beli

DR. CENE AVGUŠTIN

VODILNO MESTO MED LIKOVNIMI SKUPINAMI

Že dolgo prej, preden je današnja mreža likovnih skupin in društev razrasla po naših tleh, je na Jesenicah začela živa ljubiteljska likovna dejavnost in s svojim vplivom in dosežki segla čez vso Gorenjsko, tja do praga Ljubljane. Jeseniški DOLIK je že pred desetletji veljal za pojem amaterske likovne kulture pri nas, postal je vzorec, na katerem je rasla današnja organizacija ljubiteljsstva na Slovenskem.

Jeseniški likovni klub je takoj na začetku svojega razvoja znal pridobiti k sodelovanju vse, ki so se zanimali za likovno delo, tako začetnike kot že utečene oblikovalce. In kar je bilo za klub pomembno, vedno je iskal in našel pomoč pri najrazličnejših strokovnih sodelavcih. V letih, ko so bili šolani slikarji na Gorenjskem prava redkost, si je DOLIK pridobil za mentorja akademskega slikarja Ljuba Ravnikarja. Ta je dolgo spremljal in usmerjal likovna prizadevanja članov kluba in jih usmerjal predvsem na pot opazovanja narave in njenih spremenljivosti. Rezultate Ravnikarjevih prizadevanj je čutiti še danes. Oblikovanje narave po neposrednem živem vzoru in ne po spominu ali domišljiji je tisto pravilo, ki še danes sodi med osnovno usmeritev Dolikovih slikarskih prizadevanj.

Številne razstave, ki jih je DOLIK pripravil v Delavskem domu na Jesenicah in drugod po Sloveniji, niso bile nek samovšečen prikaz dosežkov njegovih članov, temveč po premišljenem in strogem izboru eksponatov organizirana likovna prireditel. Strokovno žiriranje gradiva, ki so ga opravljali poklicni umetniki in umetnostni zgodovinarji, je bilo desetletja nazaj posebnost Dolikovih razstav. Prav odločitvev – nobene razstave brez strokovnega izbora, je Doliku poleg prizadevnega in kvalitetnega dela njegovih članov, prinesla veliko priznanj in, skoraj ne dvomimo, vodilno mesto med likovnimi skupinami pri nas.

Najpomembnejša slikarska zvrst v likovnih snovanjih DOLIKA je bilo že od nekdaj krajinarstvo. Krajino so Dolikovci obdelali v najrazličnejših oblikah njene pojavnosti. Visokogorska krajina je postala posebnost v njihovih slikarskih iskanjih. K temu so pripomogle tudi številne slikarske kolonije, ki jih klub organizira sam in udeležba članov v kolonijah, ki jih organizirajo drugi (Vrščič, Podkoren, Vrta itd.). Po pomembnosti in razširjenosti sledi krajinarstvu tihožitje, manj se uveljavlja figuralka. Morda je bila prav navezanost na krajino vzrok, da tudi kiparstvo ni razvilo vseh možnosti za svojo rast.

V stilnem izrazu se večina članov Dolika navezuje na realistično tradicijo. To velja v enaki meri za oblikovanje krajine, figure ali tihožitja. Pomemben je tudi naslon na impresionistično tehniko, še posebej na področju čiste in arhitekturne krajine. Tudi fauvizem in barvni simbolizem imata svoje zastopnike med člani, manj pa se pojavljajo novejša likovna smeri. Med slikarskimi tehnikami prevladujejo olje, akvarel, tempera in tu in tam grafika. Risba ima med člani Dolika nekaj dobrih predstavnikov, še posebej tista z dokumentarnimi primesmi, ki prav nič ne zmanjšujejo njihove likovne vrednosti, imajo pa pomembno vlogo pri ohranjanju naše kulturne dediščine. Isto bi lahko rekli za številne oljne in akvarelne upodobitve drugih Dolikovih slikarjev, ki bodo s svojimi predstavami arhitekturnih in naselbinskih ambientov lahko postale kdaj v bodoče bogat in nepogrešljiv vir za proučevanje starih, vedno bolj izginjajočih spomeniških objektov.

Zadnje čase se vse pogostje vključujejo v DOLIK tudi likovniki mlajše generacije. Njihovi pogledi na svet in življenje utegnjo vnesti marsikatero novost tudi v obliko-

valni program DOLIKA. Novo pa bo vendarle raslo iz bogate in kvalitetne dediščine in se z njo povezovalo v trden in živ organizem.

Razstavní prostori v Delavskem domu na Jesenicah (Foto I. Kučina)

TONE TOMAZIN

SLIKARSKE KOLONIJE V JESENIŠKI OBČINI

Malo težje je, vsaj nam, natančno navesti leto, ko se je v SR Sloveniji prvič zarisal v likovnem dogajanju nov način dela – slikarske in kiparske kolonije – delo na terenu, v naravnem okolju.

Namen in pomen takih likovnih manifestacij je v iskanju novih oblik širjenja zanimanja za likovno umetnost in pospeševanje likovne ustvarjalnosti in ne nazadnje, ohranjanje nekaterih krajinskih posebnosti in popularizacija le-teh. In tako so nastale različne slikarske kolonije in nemalokrat ravno na območjih, na katerih so do takrat malo ali sploh ničesar vedeli o slikarskih razstavah. S slikarskimi kolonijami pa so ljudje na teh območjih začeli doživljati ne samo likovne razstave, temveč spremljati tudi delo, ki je pogojevalo razstave. Kolonije so namreč segle prav v življenje ljudi in njihovo okolje, ki so ga slikarji upodabljali pred njihovimi očmi.

Sprva so domačini bolj od daleč opazovali udeležence kolonij, nekakšne »čudake«, ki ure in ure presedijo pred belimi platni ali risarskim papirjem. Z vsakim dnem pa se je povečevalo zanimanje domačinov, ki so začeli od blizu opazovati kaj pod čopiči nastaja in velikokrat postali tudi pozorni gostitelji slikarjev. Tako so se iz leta v leto krepile vezi in povečevalo zanimanje za likovno umetnost. Tako je ta oblika likovnega delovanja dobivala ustrezno širino, ljudje so z večjim zanimanjem obiskovali likovne razstave in neprimerno bolj sledili stvaritvam, pa tudi njihovo dožemanje likovnosti je segalo vse globlje. Organizatorji likovnih kolonij so tako postajali pomembni dejavniki pri širjenju likovne kul-

ture, likovne prosvetljenosti, ki je zavidljivo napredovala.

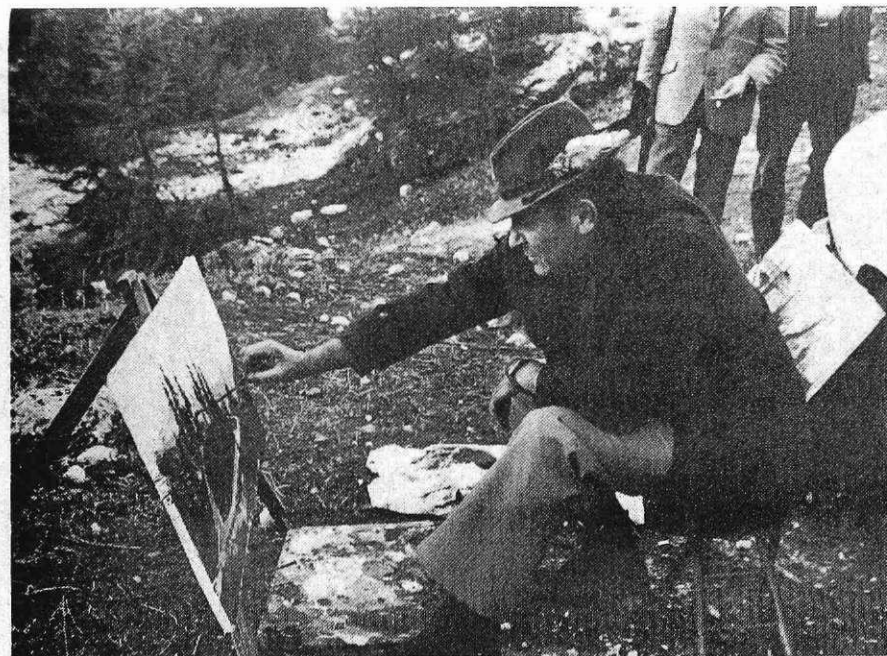
To so bili med drugim tudi motivi, da je leta 1970 takratni tajnik Planinskega društva Jesenice Stanko RAVNIK dal pobudo, da se pri jeseniškem planinskem društvu organizira **planinska slikarska kolonija**. Idejo so prenesli na jeseniški DOLIK, ki jo je takoj sprejel in ponudil sodelovanje. Še isto leto pozno, jeseni so se v Tičarjevem domu na Vrščiču zbrali slikarji v prvi planinski slikarski koloniji. Poleg Dolikovcev se je vabilu odzval tudi dober prijatelj jeseniških slikarjev, danes žal že pokojni, akademski slikar Ljubo Ravnikar. Led je bil prebit in v arhive organizatorja so prišle prve slike udeležencev – poznojesenski planinski motivi, ki so dokument prve planinske slikarske kolonije pri nas na Slovenskem.

Zanimanje je naraščalo iz leta v leto in v letu 1980 je na Vrščiču potekala že deseta – jubilejna planinska slikarska kolonija. Vsako leto so se v kolonijo vključevali tudi znani in ugledni akademski slikarji. Slikarske kolonije na Vrščiču so organizirane v pomladanskem in jesenskem času, to je v obeh najbolj slikovitih letnih obdobjih.

Tem organizatorjem se je z velikim interesom pridružilo leta 1974 še hotelsko turistično podjetje Gorenjka z Jesenic, ki v sodelovanju z DOLIKOM organizira vsakoletno slikarsko kolonijo v Podkorenu v Gornjesavski dolini.

Planinski slikarski koloniji na Vrščiču se je v letu 1980 pridružila še slikarska koloni-

(Nadaljevanje na 10. strani)

Akademski slikar Peter Adamič v planinski slikarski koloniji na Vršču (Foto I. Kučina)

(Nadaljevanje z 9. strani)

ja, ki jo je v sodelovanju z DOLIKOM organiziralo Planinsko društvo Dvojje-Mojstrana v zgodnji pomladi v Vratih.

Vsaki teh kolonij seveda sledi razstava, včasih tudi ponovljena v različnih krajih.

Poseben pomen planinskih slikarskih kolonij pa je nedvomno ta, da na ta način nastaja bogata zbirka kvalitetnih likovnih del s planinsko motiviko za poseben oddelk bodočega planinskega muzeja. Slike nastale v koloniji v Podkorenu pa krasijo gostinstvo-turistične prostore HTP Gorenjka.

V rednem programu likovnega kluba DOLIK pa je še četrta slikarska kolonija, ki jo od leta 1975 dalje vsako leto za svoje člane organizira DOLIK. Posebnost kolonije je, da se vsako leto odvija v drugem kraju z namenom, da slikarji spoznajo različne slovenske krajine, zato je značaj kolonije študijsko-izobraževalni. Tako so bile kolonije že v Beli krajini, ob Kolpi, v Delnicah, v Istri, v Posočju, Vipavski dolini in zadnja v Bohinju.

V vseh teh kolonijah Dolikovci razširjajo svoje slikarsko in splošno obzorje in krepijo tovariške in prijateljske stike s slikarji iz vse naše domovine.

LIKOVNE RAZSTAVE

1946 — 1981

Člani likovnega kluba DOLIK se na Jesenicah redno letno predstavijo s svojimi deli na kolektivnih razstavah:

- za 8. februar — kulturni praznik Slovencev
- za 1. avgust — občinski praznik
- za 29. november — dan republike.

Občasno pa tudi ob različnih drugih jubilejih.

Skupaj je bilo v 35 letih na Jesenicah 91 kolektivnih likovnih razstav likovnih del članov DOLIK.

V organizaciji Dolika se je v tem času zvrstilo na Jesenicah še 273 samostojnih ali skupinskih razstav.

Člani DOLIKA so se s svojimi deli izven Jesenic predstavili 117 krat.

Člani DOLIKA so se razen tega 18 krat predstavili s samostojnimi razstavami.

Skupaj je DOLIK v 35 letih izvedel na Jesenicah in izven 499 likovnih razstav ali 14,3 razstave letno.

Jeseniški Dolikovci ob 30-letnici

dobrih obrtnih šol za dekleta, skratka, da je ženska izobrazba pri nas zanemarljiva. Ker pa je žensstvo v mestih in industrijskih krajih že sedaj bolj dovzetno za politične zahteve ženskega gibanja, bi moralo postati to žensstvo prednja straža za uresničevanje teh zahtev.

Moderno žensko gibanje naj se bori za splošni človeški napredek, zakaj isto vlogo ima socializem. Obstoječi državni sistemi pa ovirajo v razvoju socializem in žensko gibanje, zato bo treba popolnoma preusmeriti družbeno in državno življenje. Skupnost socializma in ženskega gibanja ne gre iz sedanjosti in bodočnosti, pač pa tudi v preteklost, zakaj obe gibanji je rodil kapitalizem. Ta je razdril temelj delavskih družin. Pahnili jih je v revščino; zato je naloga obeh, da sta si zvesta bojovníka ob kameniti tvorbi tedanje družbe in njenih nazorov.

Lojzka Stebijeja je zastavila pero tudi proti največjemu zlu našega ljudstva, proti alkoholizmu in naročila slovenski ženi, da je prav ona poklicana kot prvoborka proti temu zlu. Dotaknila se je še vrste perečih vprašanj, bila je glasnik vsega tega, kar nam je prinesla socialistična družbena ureditev. Če je bila taka pot boja težka za moža, je bila desetkrat težavnejša za ženo, ki je v tistem času, ko je poslal Ivan Cankar v dolino Šentflorjansko Hlapca Jerneja, posvetila svoje sile za socialistično naziranje in ureditev človeške družbe.

To je bila prva socialistka, »rdečka« in »mokrača« Lojzka Stebijeja, slovenska žena, ki je med prvimi pogazila ovire zastarele družbe in zastarelega pojmovanja vloge žene.

ZLATA VOLARIČ

Topli in sončni dnevi so tisto leto bliskovito izginjali v poletje. Le sveža jutra so dokazovala, da je še vedno na koledarju vigred. Cvetice so bogato krasile balkone in vrtove. V naši ulici je dišalo kot v botaničnem vrtu in žarelo v rdečih, rumenih, belih in oranžnih barvah.

Vse se je veselilo porajajoče se dopoldanske toplote, le psi so nas motili s svojim lajanjem. Neverjetno, koliko psov se je čez zimo zaredilo v naši ulici. Gospodarji bahaje tekmujejo, kdo bo dobil večjega, grozljivejšega in glasnejšega. Hranijo jih bolj malo, ker letos vsi štedijo v znamenju stabilizacije gospodarstva, zato so ščeneta in večje pasje mrcine popadljivi. Kot britvice ostre zobove zasajajo v meča mimo-idočih žensk in otrok. Moških se ne lotijo, ker imajo povečini oblečene močne kavbojke, kupljene v Italiji, narejene pa iz blaga, skanega v Preboldu. V Preboldu? Kje pa je to?

Nekateri lastniki kavbojk ne vedo, kje je Prebold. Dobro jim je znano, kje je Trbiž, Trst in kako prideš v Gorico. Po jugoslovanske kavbojke.

Poleg kavbojk in psov so si v naši ulici za počitnice kupili nekaj jadrnic, čolnov in le eden desko za jadrnanje po morju.

Tako so minili dnevi dopusta, toplega poletja in bahanja s psi, plovili in rjavo kožo.

Za jadrnice se ne menim, za pse še manj, rjave polti pa si vse počitnice v hiši žal nisem mogla priporiti.

Zato sem prvi šolski dan slabe volje pogledovala po lepo porjavelih tovarišicah učiteljicah, tudi iz naše ulice, ki so moje sodelavke.

Na lepo mlado kožo so oblekle modne rumene, rdeče, bele, zelene in rožnate obleke. Tisti trije moški, ki so poleg osemdeset učiteljic v naši šoli, morajo zares zbrati ves pogum, da ostanejo svojim ženam zvesti.

Stanka je bila visoka, vitka in čeprav je štela že petinpetdeset let, ni imela veliko sivih las. K pouku je prihajala vsa elegantna, obleko in pričeksko je imela vedno prvo-rzredno. Sicer je bila tudi sama prvoklasna učiteljica. Za šolo je živela z dušo in telesom, kar pomeni, da so bile vse njene delovne sile in misli posvečene učencem. Skoraj vsak dan je prišla tudi popoldne v šolo, čeprav smo pouk opravili že dopoldne, in obratno.

Pripravljala je naloge, učne liste, različna učila in nasvete za vse učiteljice njene stroke v naši šoli in občini. Celó v nekakšen republiški strokovni odbor so jo vključili.

Tako so minevala leta v popolni predanosti poklicu in zaradi tega se ni utegnila niti poročiti in živeti zasebnega življenja.

Minevala so poletja, zime, leta in še in še ... do petintrideset let.

»Zares boš odšla?« smo se čudile, ko je povedala, da ne bo več učila in da prihodnjo jesen ne pride več v šolo.

Tega nismo mogli razumeti.

Saj ji šola pomeni življenje, otrokom je dala živce, možgane, srce ... vse ... to je kot bi rekla: »Umrli bom!« še več: »Umrli sem!«

Vedeli smo, da misli resno. Vsako izrečeno besedo je vedno tako mislila.

Skrivaj sem jo gledala. Toda njene lepe modre oči so prebrale moje misli.

»Tebi bom povedala!« je rekla. Pa ni. Ker nikoli nisva bili sami.

Naša zbornica je kot železniška postaja; eden, dva, trije ... izstopijo ... pet jih vstopi ... ves dan ... od jutra do večera. Promet se ustavi šele ob desetih zvečer.

Rjavokožne, sfrizirane, zmodernizirane učiteljice so stikale glave in šušljale. Počitnice so bile kljub vsakoletnemu skrajševanju dovolj dolge za številne počitniške doživljaje in to so morale povedati kolegicam. Napetost je naraščala, se s sporočenimi novicami zniževala in spet stopnjevala.

»To ti povem, veš!«

»Še to poslušaj, ljuba Filomena!«

»Moj Uroš, česa vsega ta ne zna! Poje, riše, pleše, o žogo-brcu pa je bolje, da ne govorim. Pa kakšne spise piše!«

»Moja Iva je najboljša v glasbeni šoli in odlično pleše balet,« veš ...

»Tisti plavalasi, veš, oni z morja, me je poklical. Domov. Si moreš misliti?«

»Kaj? Res?«

Ta res je bil v vsakem stavku. Ona, druga, je le na pol poslušala. Zato ji je bila bedica res mašilo, ko je premišljevala, s čim bi se še pohvalila, da bi kar zaprlo sapo tej osvajalki in bahavi trapi.

Tako je minevalo prvo srečanje, javno in skrito, kolikor so bili pogovori odkriti ali začiniti z nekoliko hinavščine. Ženske namreč. Moški so bili »e tako in tako vedno v osnovni šoli privilegiran stan. Če je v kolektivu sedemdeset tovarišic učiteljic in le en učitelj, bo on prav gotovo ravnatelj. Kar sprehodite se po slovenskih osnovnih šolah; mar ni tako! Le da nosi hlače pa tisto v njih, je že šef, čeprav je morebiti najmanj izobražen v delovni organizaciji. Ali ni tako?«

Pogledovala sem na Stankin prazen sedež. Tudi Dara je večkrat skrivaj pokukala tja. Ni je. Zares je ni.

Potem je vstopila Anamarija. Črne dolge lase si je z rdečimi nohti pomaknila na pleča, rekla: »Živio!« in sedla. Privlekla je dragocen vžigalnik iz modne torbice, cigarete, prižgala in puhala dim zdej vame, zdej v Daro, potem proti praznemu Stankinemu stolu in spet vame. Sivi oblaki so mi posmradi lase, obleko in obraz.

Molčale smo.

Dim je zaplaval po zbornici in ko je zapuhal še Tomaž, potem Slava, pa Janko, je zasmrdelo po pokvarjeni tobačni tovarni, zraku namreč v njej.

Kaj moreš? Kadilci res ne poznajo nobene olike. Nekateri mislim.

Ko je tako Anamarija z užitkom pokadila prvo in drugo cigareto ter si jela prižgati tretjo, je zatrepetala z dolgimi trepalnicami, pogledala navzdol proti napol razgaljenim rjavim prsim in pomežiknila s črnimi očmi Tomažu ter rekla:

(Nadaljevanje na 24. strani)

LJUDSKA PESEM

Vi študentje

*Vi študentje, premišlujte
vaš le ta duhovski stan!
Vaše buke premišlujte,
pustite ljubice na stran!*

*»Moj' mu očku sem obljubil,
da bom novo mašo pel;
moji ljub'ci sem obljubil,
da jo bom gotovo vzel.*

*Komu se hočem zdaj zlagati,
svoju oču ali materi?
Al' se hočem zdaj zlagati
moji ljub'ci cartani?*

*Dvema gospodoma služiti,
to je meni preveč težko;
mašo brati 'no ljubiti,
to je prepovedano*

Vir: K. Strekelj, Slovenske narodne pesmi I, št. 736, 664 s. — v Kropi zapisal Fr. Poznik)

»GLEJ JO, SOCIALISTKO«

NI BILO LAHKO BITI SOCIALIST ALI CELO SOCIALISTKA V ČASU, KO STA NA SLOVENSKEM GOSPODOVALA ZAOSTALOST IN MRAČNJASTVO

ZLATA VERIGA

Gervaz in Protaz sta bila dvojčka, tako drug drugemu podobna, da ju niso ločili. V trdem sta zrasla, siromašno živela. En sam lonec sta premogla, v katerem sta kuhala, kadar sta kaj imela.

Spala sta v plevniku, oba na enem otepu slame, odeta s starim kožuhom. Nabirala sta rože in gorski mah in tako sta se rada imela, da nista prestati mogla drug brez drugega.

Kresno noč se je sanjalo Gervazu: Ko boš jutri na Zelenici brskal med ruševjem za mahom, boš naletel na zarjavel kavelj verige; potegni zanj in koplji tam tri pedi globoko, pa se vama bo z bratom dobro godilo. Ne smeš mu pa prej povedati.

Do pičice tako se je sanjalo Protazu. Trdno prepričana, da se sanje uresniči, jo, sta naslednji dan nabirala mah, komaj nekaj grmov narazen, ter se veselo pogovarjala. Vsak sam zase je bil srečen z mislijo, da bo vzradostil brata.

Na mah je utihnil Protaz.

Prav takrat je utihnil tudi Gervaz. Protaz je naletel na zarjavel kavelj verige, o katerem je sanjal, potegnil zanj, z vso močjo se je moral upreti, in izvlekel je zlato verigo, tako debelo, kakor je najtežji zaviralnik. Grofijo bi bil lahko kupil samo s tistim zlatom, ki ga je držal v rokah. Kaj bogatije pa je bilo skrito še tri pedi pod rušo. Da bi takoj poklical Gervaza Protaz!

Prav toliko vredno zlato verigo je izpulil izpod ruševja Gervaz, zato je obmolnil, in izkopal bi bil enako bogastvo kot brat. Da bi bil takoj poklical Protaza Gervaz.

Pa sta oba razmišljala: »Če pokličem brata, mu moram odstopiti natančno polovico, rajši več. Če ne bo opravičeno rekel, da sem grd. Tudi jaz bi. Dvojčka sva.«

In sta oba varno skrila pod mah in kamenje že najdeno zlato verigo, zaznamovala natančno kraj, si ogledala okolico in sklenila Gervaz ter Protaz:

»Jutri se vrnem in odkopljem zaklad. Bratu bom dal, da bo imel za vedno dovolj, sam bom velik gospod.«

Nič več nista spala na istem otepu pod istim kožuhom, nič več nista jedla iz istega lonca. Leto in dan sta iskala in pretaknila vso Zelenico, pa ne Protaz in ne Gervaz ni mogel več najti ruševnega grma, pod katerega je pred bratom skril že najdeno zlato verigo. Ne Gervaz in ne Protaz.

Odšla sta v svet, vsak na svojo stran. Nikdar več se nista videla in obema se je do smrti hudo godilo. Zlata veriga pa je še dandanes zakopana na Zelenici.

(Vir: J. Jalen, Ovčar Marko, 1973, 126 ss.)

Zgodilo se je v času, ko je Ivan Cankar poslal v pohujšano dolino Sentflorjansko »Hlapca Jerneja«, ko so se bogaboječci licemerci križali pred pohujšanjem Prešernovega spomenika in njegove Muze pri Tromostovju, ko sta pod streli padla prva slovenska delavca, Adamič in Lunder... Zgodilo se je tedaj, ko je slovenska žena smela po izobrazbo samo na učiteljske, a je prva med njimi prestopila prag univerze nekje v tujini in — nezaslišana predrznost — postala zdravica. Zgodilo se je... Pred stopniščem frančiškanske cerkve v Ljubljani je stala gruča črno oblečenih, v ponižnem kesanju bedehih, v obrekovanje in natolcevanje usmerjenih tercijsk, »pravih krščanskih žena«, podobnih kuram, kadar jim kokot nepričakovano najde zrno; gruča kokotajočih in pogledu zavijajočih tercijsk, ki so obirale ljubljanske grehe... Nenadoma, je pisknil iz gruče histeričen glas: »Glejte jo, socialistko!«

Gruča je v mrzličnem drgetu za hip stisnila glave, dvignila in zavihala nosove, nato s kačjo zlobo pokazala s prstom: »Glejte jo, socialistko! Glejte jo rdečko in mokračko!«

Mimo gruče pa je ponosno stopala mlada žena, hčerka revnega izvoščka, ki si je bila kot proletarka utrla pot na učiteljske in nato postala urednica socialistične »Zarje«. Ta žena, ki je bila prijateljica Ivana Cankarja, sodelavka Etbina Kristana, Ivana Regenta, Rudolfa Golouha in drugih prvih glasnikov socialistične misli, je bila Lojzka Štebijeja, ki je pisala revolucionarne članke v »Rdeči prapor« in »Naše zapiske«, žena, ki je zapustila učiteljski poklic in se vrgla v boj za enakopravnost žene.

Cas, ko je Lojzka Štebijeja zastavila lemež v ledino slovenskega ženskega vprašanja, je bil siv in tog. Socialistična misel je sicer veselo zabrstela, toda žensko vprašanje se v obroču klerikalizma in liberalizma ni premaknilo s točke iz dobe slovenskega preporoda in »Novice«, češ da je vozec vseh socialnih zagonetk v novotarijah ter naj ljudje pridno delajo, varčujejo, žive po starih navadah, ki so poceni... Ženske pa naj se s temi vprašanji ne pečajo, ker so za to poklicani drugi gospodje... V vsem tem ni bilo nič določenega in jasnega, veljale so le tri, sila starokopitne in, po nesocialnosti, presenetljive točke ženskega vprašanja. »Ženska naj se oblači po stari modi, opravlja naj ženska dela in naj bo pokorna svojemu možu.« »Novice« so v primeru nekega ženskega zborovanja celo objavile pripombo: »Škoda je, da babe niso še tega sklenile, da morajo za naprej moške si brke in brade pobriti, otroke pestovati in peče nositi.«

Vloga žene je bila uzakonjena v naslednjem: »Mož je glava, žena srce; v njem razum, v njej čustvo biva. Mož se z ovirami, s protivnostmi bojuje, žena prenaša žalosti in prenaša skrb, on je hraber, oster, ona čutljiva, ljubezniva in mila deležnica vsega dobrega, pa tudi vseh nadlog na različnih poteh življenja. In tako oba spola v

ljubezni vodita človeštvo k vedno višji popolnosti.

Mož se trudi v zunanjem svetu, njegova opravila so težavna, občinstvo je cilj njegovega prizadevanja, on skrbi za domovino, za narod, za svet. Žena marljivo oskrbuje domača opravila; s petelinovim petjem vstane in se s skrbjo suče do pozne noči, da celo hišo lepo uredi. Ona celi rane tistih, ki okoli nje žive; kjer zapazi kak vzrok pomilovanja, ondi tolaži z milo, samo z njej lastno besedo trpečega ter mu vlija volje v skeleče rane. Čuje in pazi podnevi in ponoči nad svojimi ljubimi otročiči. Njeno življenje je posvečeno možu in otročičem.

Ženski spol tedaj veliko velja v gospodarstvu človeštva in veliko več kakor marsikdo misli. Žena porodi človeka, ki je človeštvu v neizmerni prid, žena odgoji dekle, ki spodbode mladeniča k osvobojenju domovine; žena vtolaži moža, ki polovici sveta boji napove. Žena stori, česar možu ni mogoče, pomaga in govori ondi, kjer mož obmolke; iz žalosti stvari veselje in iz pomanjkanja obilnost, iz razprtije prijaznost. Mesto, na katerem v človeški družbi žena stoji, je zlahka in velike pomembe; bo kmet imel poceni delavke, občine pa ne bodo imele stroškov z otroci beračev. Delavcem naj se torej ne dovoli ženiti...«

Iz tega se dovolj jasno razvidi, kako so tedaj pojmovali sociologijo in tudi pozneje vse dotlej, ko je v slovensko družbeno življenje prodrla socialistična misel in to šele ob prelomu stoletja.

In Lojzka Štebijeja, je tedaj povedala slovenski ženi: »Socialistično naziranje o ženskem vprašanju je znano. Po tem naziranju je ženska del splošnega socialnega vprašanja. To naziranje je edino pravilno, ker ne gre, da bi reševali posamezna socialna vprašanja brez medsebojne zveze ali pa eno na škodo drugega. Socialni položaj našega naroda je položaj malega naroda; v njem še vedno prevladuje mladi kmečki življenjski obrtništvo in šele zadnje desetletje prihaja bolj in bolj na površje industrijsko delavstvo. Naše socialno vprašanje je, kako naj umsko, gospodarsko, kulturno in politično dvignemo to najširšo plast slovenskega naroda, zakaj v rešitvi tega vprašanja je zagotovljen naš obstoj in vsestranski napredek.«

Toda v zaostalosti tedanjega časa je spoznala, da ženska generacija z malimi izjemami nima dovolj širokega obzorja, da bi spoznala važnost zahtev ženskega gibanja. Ker se je le-to samostojno izjalovilo, so se ženskega gibanja polastile posamezne politične stranke in si ga prikrojile primerno svojim splošnim interesom v »rodoljubkinje«, »prave krščanske žene« ter v »narodne dame«.

Lojzka Štebijeja je že tedaj povedala, da je za razvoj ženskega vprašanja nujna izobrazba. Ugotovila je, da so ljudske šole na kmetih nezadovoljive v vsakem pogledu, da nimamo gospodarskih šol ne v mestih ne na deželi, da nimamo ženskih kmečkih šol,

UMETNIŠKA IZPOVED IN PRIČEVANJE

Neke jeseni so pobrali vse plodove, samo na enem od dreves, prav na vrhu, je še ostalo jabolko. Spre gledali so ga, ni ga otresel veter, ni prišel mimo pastir, da bi ga sklatil in pobral. Ostalo je tam na vrhu in čakalo, dokler ni prišel od nekega popotnika. Brez posebne misli je splezal na drevo in jabolko odtrgal. Obrisal ga je ob rokav, in tedaj se mu je nasmehnilo srce. Jabolko je zablestelo v rdečini in zlatu, kakor bi ga pričaral. In takoj je sklenil, da ga mora ponesti domov in ga shraniti: za spomin in za okras, morda tudi za opomnjo grintavemu sadju, ki se ponuja na trgu...

Pravkar napisano je seveda le prispodoba, s katero bi rad opozoril na zapoznelo pesniško zbirko nekdanjega partizana in pesnika Mihe Klinarja, ki je minulo jesen izšla pri založbi Borec v Ljubljani. Naslov zbirke je Novembrska balada 1944 in tudi napisana je bila takrat, kajti pred seboj nimamo epike, marveč liriko, ki se poraja sproti, z doživljanjem, in je ne moreš pisati za nazaj. Zbirka je prišla pozno, a še preden je bila tiskana, je vendar prejela dve lepi priznanji: februarja 1979 Kajuhovo nagrado in nekaj mesecev zatem Nagrado vstaje slovenskega naroda.

Naložil bi si pretežno in najbrž tudi nepotrebno nalogo, če bi hotel obnavljati te pesmi, ki sta jim vso dolžno hvala in priznanje prisodili dve žiriji (v prvi sem bil tudi sam) in jih je, ob izidu s skrbno pretehtano besedo pospremil na pot pesnik Peter Levac. Bolj mi torej kaže spregovoriti ob teh pesmih, predvsem opozoriti ljubitelje poezije na knjigo in poudariti, kako ni za odkritje umetnine nikoli prepozno: kakor se razveselimo starih, dragocenih fresk pod vsakdanjim beležem, tako, in še bolj se lahko razveselimo lepe pesmi, ki jo iztrgamo zaglušnosti današnjih dni.

Pesmi Mihe Klinarja so avtentično pričevanje o našem osvobodilnem boju, so obenem umetniška izpoved mladega človeka, ki se je ne samo s puško, marveč tudi s tenkoslušnim srcem spoprijemal s kruto resničnostjo vojnega časa. In če nam je danes žal, da teh pesmi, delno morda tudi zaradi avtorjevega omahovanja, nismo dobili v branje že prej (poznali in cenili pa so jih že v času nastajanja njegovi soborci), se na drugi strani lahko tudi veselimo. Naj spet povem s primero: Že smo vstajali od miz, a glej, prinašajo še nekaj, za konec so pripravili presenečenje...

Seveda je obravnavana knjiga samo izbor Klinarjevih pesmi. Avtor je ob pomoči Petra Levca skrbno prevejal, kar je ustvaril kot partizan, se pravi kot zelo mlad pesnik, potem ko se je kot gimnazijec začel uveljavljati v dijaškem listu Mentor. Stroga pesniška šola, ki je pod vplivom poznega ekspresionizma na Slovenskem gradila predvsem na lepi podobi, je Miho Klinarja obranila pred čenenim verzificiranjem o pohodih in juriših, hkrati pa ga je možat značaj obvaroval solzavosti. Samo tako nam je tudi lahko podaril svojo, s podobami bogato in hkrati stvarno partizansko pesem ter si pridobil svoje, samostojno mesto med najboljšimi slovenskimi poeti.

Pri partizanskem pesniku kajpada iščemo predvsem pesem o boju proti sovražnikovemu nasilju. Pri Klinarju je to še posebej pomembno, ker je partizanil na Koroškem in nam tako ohranil umetniško pričevanje z onstran Karavank. To so številne trpke impresije, težke, temne balade in tudi blesteči utrinki upanja na dober izid. In potem je tu ljubezenska poezija, ob

kateri se bodo zlasti mladi vprašali: je bila v partizanih ljubezen?

Bila. Prelepa, odrešujoča in tudi tragična, kakor jo izpovedujejo Klinarjeve pesmi Črke najine ljubezni, Daritev lepote, Tvoja pesem in predvsem Pesem o Mojci, ki je zame nekaj enkratnega; dvomim, da premore podobno svetovna poezija. Ljubezen je posvečevala boj, bila mu je spodbuda, uteha v nečloveških naporih, upanje — kljub umiranju. Tisto drugo, kar skušajo nekateri posploševati, se je tudi dogajalo, izjemoma, a tisto ni bilo ljubezen.

Klinarjeva partizanska pesem, in še posebej ljubezenska, je hkrati izziv in poziv: Pojdemo že iz te naše krute stvarnosti, ki ne priznava več nežnih čustev in bi jih najraje pokopala tudi za nazaj, otresimo se že igrane robotosti, ki se nam prav nič ne

poda, povrnimo se k čustveno bogati duši slovenskega človeka, ki je tuja tako cemeravosti kot grobosti.

Naposled bi rekel še tole: Prav ob Klinarjevi Novembrski baladi 1944 se potrjuje, kako se ne moremo zadovoljiti z bomo oznako »partizanski pesnik« ali »partizanska poezija«, posebno če naj bi to pomenilo nekaj, kar nima prave umetniške vrednosti in je nekakšen tujek v zakladnici celotne slovenske poezije. Partizanska poezija je nadaljevanje najboljših izročil slovenskega pesništva, doseglo je pomembne umetniške vrhove in utrla pot vsemu pbojnemu pesniškemu ustvarjanju na Slovenskem. Prelomnice, kakor si jo zamišljajo nekateri, ni bilo. Resnična prelomnica je nastala šele v zadnjih letih, s tistimi, ki zaradi lastne nezmožnosti zaničujejo resnično umetnost.

Vitimir Pretnar: Pri peč

ANDREJ KOKOT

Oktober 1980
(ob 60-letnici koroškega plebiscita)

Oktober,
čas bolečega spomina
vse iz tvojih ust
in podžiga potahnjene strasti.
jih vedno znova
spravlja v ekstazo:

»Heimat.
Heimat!«
in vedno spet
samo
»Heimat.
Heimat.
teure Heimat!« ...

In kje ti si
do mo v i n a ?
Človek tvoj,
rod ob Karavankah,
kje si naš Korotan
v tej jeseni?

Ne poznate
zgodovino težkih
tisoč let?
Zgodovino,
ki si samo oktober,
ne jesen
blede zmage,
ampak čas,
ko je šlo za staro pravdo,
ki še vedno ni končana.

Vaša zgodovina
je bled spomin,
ki pozna samo
oktober,
ki vam vedno znova dviga prste
in prek Karavank nam kaže pot.

Toda mi smo življenje,
zemlja, kri,
globina korenin,
smo čas,
ki črta svojo neizbrisno sled,
mi smo ljudje
s svojo zgodovino,
zapečaten
z resnico in zvestobo!

A vaša pest
je kakor vsi oktobri,
ki so z vami.
Zakaj z vami so vedno še obljube,
ki težijo vašo vest
in jo čaka čas
in domovina,
ki zanjo v prisego dvigali ste roke.

In nam je
domovina sveta stvar!
Je ljubezen in trpljenje.
A mi poznamo tudi bolečino,
ko zemljo trgate
iz naših src
in poznamo lavo rjavih mas,
ko vedno znova
osvajalsko gre prek naših njiv.

Mi poznamo
tudi čas,
ko ste brezbržno
utajili svojo »heimat«
in pod znakom groze
sejali smrt za tuji »Vaterland«.
ko so ljudje pravice
bili zasramovani.
Vemo, kako je tekla
kri — kod so pokopani ...

Nedolžne smrti
hodijo pred nami,
smrti naših mož, žena,
bratov in otrok.
Iz njihovih gomil
prihajajo svarilni klici.
V teh nešteti žrtvah
je naša domovina,
naš upor in naš ponos
in obveza naša,
da se postavljamo v bran pravice!

A vi samo v oktobru
spoznavate prostost
in pozabljate na boj
in žrtve,
ki za nas vse pomenijo svobodo!

Joj, kje si moj Korotan
v tej jeseni,
kje si oktober,
ko bo zrelo vino za bokal pravice!

To ni več pesem

Ne,
to ni več pesem,
ne želja,
ne upor,
niti utrip srca.
To je brezglava čreda
pozabljenih besed,
umikajoč se
trudnim dnem spomina.
To je začetek molka
in konec,
ki odpira svet tišine,
kjer odmevnost
samo v smrti se spozna.

Ob smrti
Karla Prušnika-Gašperja

Če bi nas videl,
bi Gašper vsakemu dejal:
»Čemu taka žalost
na tvojem obrazu?
Poglej stopinje
gamsov na plazu,
tod gre moja pot,
tam sem večkrat postal!«

In se človek zamisli:
stopinje so sveže ...
Pogum in odločnost —
to je bil partizan,
ki je ljubil svoj narod —
je srce, ki ni bilo zaman.
Odločno stopimo za njim,
da nam bolečina odleže!

Ste videli

Ste videli
čredo
volnenih duš,
kako je brezbržno
šla proti krvavemu obzorju?

Ste slišali
krohot groze
ob vznosu strasti?

O vem,
to ni vprašanje,
to je zadeva občutka.
Človek nikoli ne veš
kdaj ura hodi narobe.

Stopite na stran,
zdaj pride jata poslušnih jezikov!

Moje poti

Moje poti
so težki koraki,
gredo mimo smerokazov
pohojenih besed.
Ženejo me, kakor biriči,
ki ne pustijo,
da bi odzval
sklonjeni vrbi ob poti,
prišel njene trudne roke,
da si otipava žalost samote.

Moje poti
so prazne s prevodi
skozi gmajne mrtvih ljudi,
so bolečina,
ki mi hodi naproti
in kaže v smer
ugaslih ognjišč.

Moje poti
so prazne in dolge.
Zaman čakam viharja,
da mi vrže vprek
drevo resnice.
Zaman čakam trenutka,
da bi zvedel
za smisel blodnje v neskončnost.

ZAUPANJE

Tišino je motilo le rahlo Petrovo stoka-
nje.

Pajk je tedaj otipal vrata v kamro, ki
niso bila zaklenjena. Za njima so odkrili
budna, v posteljah sedeča in vznemirjena
moža in ženo.

»Zakrijte okna in prižgite kako luč«, je
velel Pajk, ki je bil najbolj odločen.

»Kaj hočete? Ne kličite nesreče nad
nas, nič nismo storili,« je tedaj spregovorila
gospodinja.

»Zatemnite in prižgite,« je malo ostreje
ponovil Pajk.

Zdaj sta oba, mož in žena storila, kar
jima je bilo rečeno in zaskrbljena spet
sedla na postelji. Očitno še nikoli nista
videla partizanov, zato sta jih ogledovala z
rahlo odprtimi usti. Pajk ni vedel ali je v
njunih očeh več sovraštva ali več skrbi in
strahu.

»Morali smo priti tako, ker niste hoteli
odpreti«, se je nekako opravičeval Pajk v
imenu vseh. »Kratek bom, ker se mudi:
ranjenca imamo!«

Gospodarju in gospodinjji je še bolj
vzelo sapo. Takoj sta to povezala s prejš-
njim steljanjem. Vse odtelej sta bila budna.

Gospodinja se je spet oglasila prva in
čisto tiho:

»In ravno k nam vdrete, ki imamo otro-
ke in težko živimo?!«

»Potem ste pa kar pravi,« se je nekako
vnel Pajk. »Saj ne morete odreči pomoči
ranjenemu v tej zimi!«

Prehudo je bilo za domače in gospodi-
nja je proseče rekla:

»Saj nismo za Nemce! Kdo pa je. A kaj
moremo zoper nje! Poglejte, kaj počenjajo!
Pojdite vendar kam drugam!«

Kljub tem besedam so partizani začu-
tili, da so čisto naključno naleteli na prave
ljudi, da jih bo treba še malo ohrabriti. In
Pajk je rekel:

»Nikamor drugam ne pojdemo, ker ne
moremo. Raje povejte, če imate pri rokah
kaj žganja in obvez?«

A gospodarja sta ohromela čakala na
kaj drugega, zato so fantje začeli iskati kar
sami. Tedaj je gospodinjjo premagalo:

»Pustite, bom jaz!«

Vstala je in med približevanjem omarici
v steni mimogrede vpraševala:

»Vas ja ni kdo videl, ko ste šli k nam?«

Fantje so se samo spogledali, ko so
začutili, da jenajhuje za njimi, da je led
prebit in ne bo potrebno še kako prisiljeva-
nje.

Dvignil se je tudi razmišljajoči gospo-
dar in dodal plašno:

»Čim bolj potihno, ko ste že tu, da se ne
bodo zbudili še otroci!«

Gospodinja je poiskala obveze in žganje
gospodar pa je pokazal, naj ranjenca raje
hitro odnesejo zgor.

»Bolje, da ne boste z njim v veži. Kdo ve,
kaj se še lahko izmislijo Nemci?«

Z glavo je pokazal na ranjenca in vpra-
šal:

»Ste bili vi tam, kjer je pokalo malo
prej?«

Molče so pritrdili in spet čakali na odziv
domačih, a zdaj ni nihče nič rekel. Niso
vedeli, naj bi to imeli za dobro ali slabo
znamenje, zato dva nista spustila orožja
tudi potem, ko so Petra odnesli v zgornjo
izbo. Tam pa je bilo mrzlo.

»Zakurite malo, sicer nam bo še zmrz-
nil!« je bolj prosil kot velel Pajk, ki je med-
tem že začel razkuševati grdo rano. Na
debelo jo je obložil s čistimi krpami, ki mu
jih je prinesla gospodinja in noge prevezal
nad rano, da bi čimbolj zadrževal kri.

Medtem, ko je gospodar tresočih rok
kuril v majhno pločevinasto peč, je vendar
spet zaprosil:

»Zdaj, ko je obvezan in ko se bo ogrel,
boste odšli, ali ne?«

Pajk je Petru, ki ga je prevzemala
slabost, tiščal k ustom steklenico z
žganjem, a ranjenec je uspel požreti le
enkrat. Ni bil vaje močnih pijač. Zaletela
se mu je med kašljem. Pajk, ki je že imel
tovrstne izkušnje, mu je ponovno pritisnil
steklenico k ustom in ranjenega prisilil, da
je nazadnje le nekajkrat požrl. Dobro so ga
odeli, a Petra je vedno bolj tresla mrzlica.
Gospodar in gospodinja sta proseče in
vprašujoče ogledovala zdaj enega zdaj
drugega in spet prosila, če bodo kmalu
odšli, naj ju vendar razumejo.

Fantje so tudi sami omahovali: naj
ostanejo, dokler Petru ne bo bolje, ali naj
res odidejo iz hiše in z nevarnega kraja? A
ko so videli, da je Petru vedno slabše in da
jih je od časa do časa tudi on ošinil z
motnim, slabečim pogledom, so se odločili
za nekaj, za kar se niso še nikoli: ostali
bodo, dokler ne pridejo do zdravnika in
dokler Peter ne bo rešen!

»Dokler je tak, ne moremo nikamor!
Zdravnik mora priti k njemu!« je sklep
sporočil Pajk.

Gospodarja, zdaj tudi onadva potrebna
požirka ohrabrujočega žganja, sta bledih
obrazov spet začela prositi, naj vendar
odidejo, da sta jim pač pomagala, kolikor je
bilo mogoče, in svoje skrbi zdaj jasno opravi-
čila:

»Kako naju ne morete razumeti, ko pa
je nemška postojanka le nekaj sto metrov
od tod?!«

Tovariši so se spogledali, za trenutek je
bil tudi bolj priseben ranjenec, a ugotovili
so — ko so že šli v to — enoglasno:

»Če je postojanka tako blizu, nas potem
tu ne bodo iskali! Še na misel nikomur ne
bo prišlo, da bi mogli biti tako blizu!«

Pajk je pred prihodom v tehniko hodil
po terenu s starim, izkušenim ilegalcem
Dušanom, ki ga je podučeval: »Kadar je
sila in če imaš živce na pravem mestu,
pojdi čim bliže sovražnikovega gnezda. Pod
pogojem seveda, da te nihče ni opazil!«

Če kdaj, potem je sila zdaj? Tega se je
živo spominjal, zato je razumel, da gospo-
darja potrebujeta nekaj časa za prilaga-
janje. Nihče ni izkušen in drzen padel z
neba! Sicer pa res preveč zahtevajo od teh
siromakov.

Prestrašena, a očitno dobra ženska, ki
je bila prepričana, da bo partizane odgnala
neposredna nemška bližina, se je tedaj
nepričakovano pobožno in vdano prekri-
žala ter vzdihnila:

»Saj ne rečem, reveži ste in verjetno
pošteni, toda bog nam pomagaj vsem
skupaj, če nas zgrabijo!«

To je bilo slišati kot privolitev, kakrš-
nakoli že, vendar privolitev, da je vsem
odleglo.

Hiteti je bilo treba, nekaj izmisliti v
zvezi z zdravnikom, zato je pri oslabelem
ranjencu ostal le Bine, nalagal na ogenj in
skrbel zanj. Peter pa je od slabosti večkrat
zgubljaj zavest in se tresel pod odejami.
Bine mu je večkrat obrisal pot ...

Preostali trije so se z gospodarjem in
gospodinjjo vrnili v spodnji prostor. Luči so
pogasili in se spustili v pogovor. Vrtel se je
okrog zdravnika, ki je zdaj pomenil vse.
Vendar so se zdaj začeli ozirati tudi okoli
sebe, kajti zaskrbelo jih je, če Nemci
vendarle ne bodo odkrili kakih sledi, ali če
jih ni videl kak neprijeten sosed.

IVAN JAN

Sredi zime je v odročni zemljanki par-
tizanske tehnike, skrite med skalami in
drevjem, zmanjkalo hrane. Najbližji ba-
taljon, ki jih je od časa do časa podprl z
oskrbo, so Nemci hajkali že drugi teden,
zato so bili zdaj odvisno od svoje podjet-
nosti. Peter, risar in vodja, Pajk in Rado,
njegova pomočnika, Bine, ki je bil kuhar in
intendant, ter kurir Kos. Pet fantov, ki so
se med delom in različnim odpovedova-
njem sčasoma navezali drug na drugega
tako, da so hoteli ostati skupaj vse življe-
nje.

S praznimi nahrtniki in z različnim
orožjem so se spustili v dolino, ki pa jo niso
dosti poznali. Ko so se, zasneženi, približali
tih vasi, ki jo je skrivala zvezdnata noč, so
pod krovom največje hiše že videli skrite
zaloge hrane. Temo pa je tedaj presekala
odvatni »Halt!« ki se je takoj podaljšal v
strele in rafale. Naleteli so na nemško
patruljo.

Fantje so se zaprašili v sneg in polegli.
Streli so prav tako hitro potihnili kot so se
oglasili. Nemci, ki jih je bilo tudi le šest,
sedem, niso rinili za partizani. Le nekaj
raket so še sputili pod nebo. Nato je bilo
spet vse zimsko tiho.

Nekdo med drevjem je zastokal. K
temu stoku so se približali vsi ostali. V
snegu je, ranjen v stegno, slonel risar Peter
in z dlanema stiskal ranjeno mesto. Pod
nogo pa je v snegu nastajal krvav madež, ki
je bil vse večji.

Izkušeni Pajk je hitro obvezal Petrovo
nogo, kajti ugotovil je, da bo rana smrtna,
če mu ne ustavijo krvi. Takoj nato so ga
bolj odvedli kot odnesli z nevarnega kraja.
A kam? Premrli, premrzli in lačni? Pač
nazaj v hrib in v zemljanko, potem pa
kakor bo pač bo! Nekaj bodo že storili,
samo da ga rešijo!

A breg je bil strm, snega veliko, Peter
pa vse težji in slabši. Zdaj so se na kratko
odločili, da bodo čimprej šli do ljudi, sicer
bo Peter podlegel. V zemljanki mu nimajo
s čim pomagati! A tudi predaleč je. Pajk je
Petrovo rano ovil še s šalom, ki je pil kri.

Naredili so krajši ovinek, ogledali
obrežje hitrega, a napol zaledenelega poto-
ka, ga prešli in se z ranjencem splazili še
prek ceste. Pajk je tipal spredaj, ostali so
napol nosili, napol vlekli ranjenca.

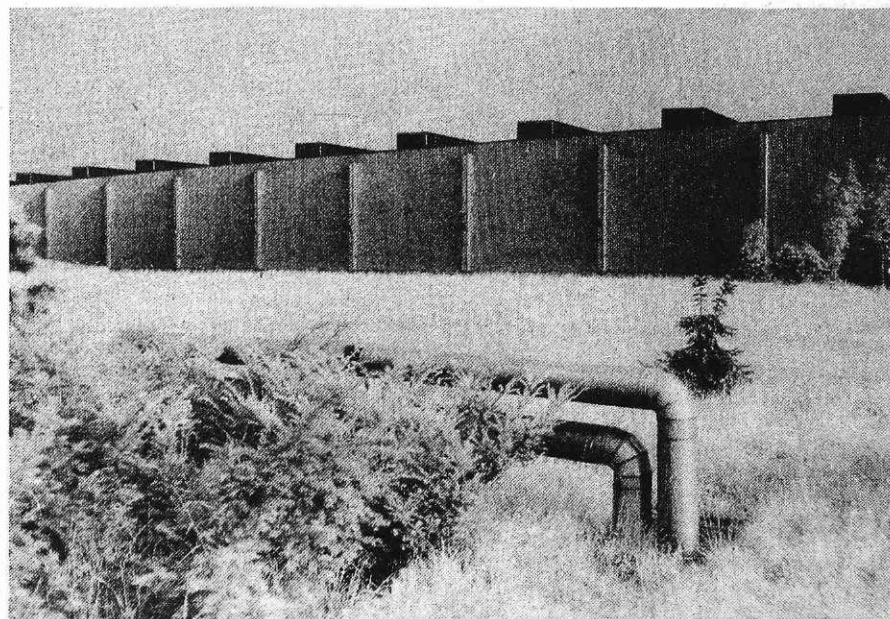
Na drugi strani ceste so se odločili za
manjšo hišo, ki je imela vhod z dvorišča.
Onstran dvorišča je bila skladovnica za-
sneženih drv in star hlev. Ljudje so bili tod
in tedaj pod vplivom nemškega nasilja.
Gestapo je aretiral za vsako malenkost in
streljal. Zato je Pajk potihno potrkal
najprej na okno in ko se v hiši ni nič pre-
maknilo in oglasilo, je začel trkati po
vratih. Zraven je šepetaje pozival, naj
vendar odpro, saj se nikomur ne bo nič
zgodilo. Ranjeni Peter, ki so ga položili k
steni, je zadrževal in dušil stoke, vendar
mu to ni čisto uspelo. Tovariši so mu, kleče
ob njem, tiho prigovarjali, naj še malo
stisne zobe, da bodo kmalu poskrbeli zanj.
Nič ni pomagalo: v hišo so morali priti na
silo.

A debela kmečka vrata so bila neuklon-
ljiva pa tudi ropota ni smelo biti. Nemci so
morda že onstran hiše.

Zdaj je kurir Kos dal znamenje z roko
naj mirujejo in molčijo, pokazal na »gank«
in se po vervečje povzpel nanj. Nato je
bilo slišati rahlo coklanje v veži in med
odprtimi vratmi se je Kos spet pokazal.

Zdrenjali so se v vežo z ranjencem, a še
vedno je bilo vse mirno.

»Kot da je vse mrtvo,« je šepetal Pajk
in tipal okoli sebe.

Vitimir Pretnar: Tovarna III

(Nadaljevanje z 19. strani)

In smo šli. Se prej pa smo morali zbudi- ti Lajoša, ki je zadrimal na divanu in spomniti Tineta, naj vzame s seboj harmo- niko.

»Kaj ste nori! Vso bajto bomo spravili pokonci,« se je branil Tine. Harmoniko pa je kljub temu vzel.

»No, pa kaj?« se je spet narepenčil Lajoš, jezen, ker je sredi najlepšega spanja moral z divana. »Kaj pa potlej, če vso bajto spravimo pokonci?«

»Pst! Tiho!«

Zunaj na stopnišču je Lajoš na vsem le- pem treščil bergle v steno in zarjul kot bik: »Tiho! Tiho! — Pha! — Komu na čast naj bi bil tiho? Povej mi! Komu? — Komu?«

Stiskal je pesti, škripal z zobmi in se po vsem telesu tresel od besa. Potem si je, majavo razkoračen, odpel hlače in se po- scal po stopnicah. Teklo je po vsem stop- nišču, prav dol do veže, še v klet je kap- ljalo.

»Uboga moja mama!« se je prijel za gla- vo Tine. »Uboga moja mama! Spet ji bojo sosedje zaradi mene hodili po živcih.«

Lajoš se je sklonil, da bi pobral bergle, pri tem pa se je zamajal in padel v svojo lastno toplo lužico na betonu. »Hudič!« je poredil skozi zobe. Z Branetom sva ga mo- rala prijeti pod pazduho in ga vzdigniti, ker si sam, pijan in polomljen, kakor je bil, ni mogel pomagati.

Dvorišče je bilo prazno in okna so bila temna — razen enega: tam je gorela luč in iz sobe so se oglašali pridrušeni zvoki jazz- ovske glasbe.

»Doma je! Doma je!« je navdušeno za- ploskal Tine. »Pejmo gor k njemu.«

»H komu vendar?« je vprašal Brane.

»H komu neki? K mojemu prijatelju Andražu, slikarju vendar!«

Povzpeli smo se po škripajočih lesenih stopnicah, dokler nismo v labirintu vrat, hodnikov in starih omar našli slikarjevega ateljeja. Lajoš je preklinjal, ker na hodni- ku ni bilo luči in se je ves čas spotikal, tudi mi trije smo bolj tipali kot gledali pred seboj.

Slikar Andraž je delal. Globoko sklo- njen nad mizo je s tušem risal vinjete na voščilnice. Celo se mu je gubalo, dolgi lasje so mu padali čez ramena. Na gramofonu se je vrtela plošča z Dukom Ellingtonom, po stenah pa so povsod visele slike. Poslikana platna so ležala tudi po tleh in celo na po- stelji in na omarah. Slike, kupi slik, v glav- nem avtoportretov: nadut obraz umetnika, ki zavita v avreolo nekakšnega »poslanstva« zviška zre na svet okoli sebe.

Lajoš se je kajpak takoj zavalil na po- steljo. Pri tem je povaljal še čisto svežo, komaj posušeno Andražovo stvaritev — kajpak avtoportret.

»Idiot!« je zakričal Andraž. »Da mi ta- koj vzdigneš svojo usrano rit z mojega platna!« In potem Tinetu: »Spravi mi te tipe iz ateljeja, ali pa bom poklical milico.«

»Andraž!« je zatarnal Tine. »Saj sva vendar prijatelja... In moji prijatelji so tudi tvoji prijatelji... Zmeraj si tako govo- ril... Andraž!...«

»Tale naj bojo moji prijatelji, tile? — Ti debili — vse slike mi bojo uničili.« In potem Lajošu: »Ali sploh veš, koliko je vredna ta slika, ki si mi jo povaljal? — Pol milijona, da boš vedel, pol milijona... In koliko bo šele vredna čez dvajset ali petde- set ali sto let!«

»Pljunem nate in na tvoje zmazke!« je strupeno siknil Lajoš. Grozeče se je pribli- žal slikarju in bi prav zares pljunil vanj, če ga ne bi midva z Branetom zadržala in zvekla proč.

»Pojdimo!« je rekel Brane. »Tale tip nam bi še zares poslal policijo nad glavo.«

»Kam pa zdaj?« sem rekel, ko smo se spet znašli zunaj na ulici.

»Nekam že — pa čeprav nazaj v Rio,« je rekel Tine.

»Tudi Rio bojo kmalu zaprli. Vsak čas bo tri.«

»Pojdimo v Moste,« je rekel Brane. »Tam poznam neke ženske.«

»Ne bojo nam odprle. Oh tej uri že ne.«

»Kaj da ne. Če ne bo šlo drugače, jim bo Tine pred vrati zaigral na harmoniko. To bo stoprocentno vžgalo. Boš videl, kako hitro bojo pokonci.«

»Zenske! Zenskeee!!!« se je spet razsrdil Lajoš. »Ali res ne morete zdržati niti ene noči brez bač?« Potem ga je popadel še hujši bes. Odrgel je bergle in začel vse- vprek preklinjati, pljuvati in brcati v zid.

»Kaj pa spet noriš?« se je nasmešnil Brane. »Zid se ne bo podrl, le ti si boš polo- mil zobe ob njem.«

»Da ne?« je vzkliknil Lajoš. »Da ne??? — Če le hočem, pa gre vse skupaj u božju mater. Tale zid — in tale hiša — in tole govno od Ljubljane — in tale svet — — Vse!!!« Potem pa: »Kaj pa vi pravzaprav že ves čas hočete od mene? — Da bi zaril glavo v pesek, a? — To hočete? — Povejte, no! — Idioli! Mevže! Punčke mamine! — Naj dvignem roke in pustim, da gre vse skup v maloro?! — A?! — To bi hoteli???«

»Tako in tako je že vse v malori,« se je zadaj oglašil Tine, ves skrivljen in zasopel pod pezo svoje harmonike.

Lajoš se je sunkovito obrnil in razkora- čen obstal pred njim: »Kdo je to bleknil? — Ti, cefizelj? Pojdi na Zale in si čimprej postavi spomenik — da ga tvoji stari ne bo treba, ko boš crknil: tako in tako ima samo zgubo s teboj. — Velik spomenik! Krasen spomenik! Da boš imel vsaj spomenik velik, če si že v življenju tako majčken, da te še z lučjo pri belem dnevu nihče ne opazi. — Le pogledaj ga, fanta,« se je za- smejal proti nama z Branetom, »— in po- vejta mi, ali nosi Tine harmoniko ali har- monika Tineta?«

Hodili smo po praznih ulicah nočne Ljubljane, podobni štirim grotesknim sen- cam v čudni zmesi teme, megle in svetlobe cestnih luči: spredaj jaz, za menoj Brane in Lajoš, in zadaj Tine s svojo harmoniko. Brane je vso pot hodil ob Lajošu, mu pobir- al bergle, ki jih je le-ta ves čas kriče metal po cesti, in pobiral tudi njega samega, kadar se je spotaknil in padel — in to je de- lal skoraj zmeraj. Lajoš je sicer na vso moč robantil in se branil pomoči, toda ko je bil na tleh, si takole polomljen in pijan ni mo- gel kaj dosti več pomagati kot dojenček, ki cepne z vozička. Brž pa, ko je stal na nogah, je spet divjal naprej, loveč ravno- teže na ostrini noža, razpet med zemljo, ki jo je preziral in nebom, ki ga ni mogel do- seči. Njegove jeklene modre oči so bile ska- ljene od pijače in usta so se mu krivila v stalen posmeh. Kot da je posmeh sploh edi- no, česar je Lajoš zmožen, se mi je zdelo — zato pa je to delal na čudovit, bravurozen in sploh docela nenadkriljiv in zavisti vre- den način. Posmehoval se je cesti, po kateri je kolovratil, berglam, na katere se je opi-

ral, prijateljem, ki so ga spremljali, sebi samemu. Brane mu je ves čas sledil kot senca in branil pred njim hišna vrata, ulič- ne svetilke, dvoriščne ograje in mimoidoče ljudi, vse, kar je v svojem slepem razbija- štvu hotel uničiti in pomendrati. Prišli pa so tudi trenutki, ko so se Lajošu baterije spraznile; ko se je v navalu malodušja na- slonil na zid in zastokal: »Govno sem, navadno govno... Ničla, ničla, ničla...« Toda že naslednji hip se je postavil na noge in zakričal, da je odmevalo čez tri ulice, po- dolgem in počez: — »Ampak enkrat mi bo dosti tega dreka! Vzel bom puško in začel streljati! — Streljati! — Streljati! — Ali me slišite, prasci: streljati! — Široko se je razkoračil in prislonil berglo k licu, kot da meri s puško. »Takole — dum, dum, dum!!!« je nameril proti pročeljem hiš čez ulico. Človek bi pričakoval, da bo pod nje- govim bobnečim glasom zdaj zdaj odpadel omet z zidov in popokale šipe v oknih.

Prav do konca Most smo že prišli, Brane pa še zmeraj ni našel hiše z obljubljeni- mi ženskami.

»Najbrž obstajajo te ženske samo v tvoji blodni buči,« se je spet oglašil Lajoš. »V sanjah si jih nategoval, zdaj pa misliš, da si jih zares.«

»Sploh jih nisem nategoval. Tarok smo igrali — tri dni in tri noči skupaj.«

»Slišita, fanta?« se je zdaj smeje obrnil proti nama s Tinetom. »Tarok so igrali!«

Potem je Brane s prstom pokazal na ne- razsvetljeno ulico na levi strani Zaloške in vzkliknil:

»Tam so, v tisti ulici, tam! Počakajte, fantje, grem pogledat, če so doma.«

Minilo je pet minut, minilo je deset mi- nut, petnajst, dvajset, pol ure — Braneta pa od nikoder. Noč in megla sta ga vzeli, noč in megla sta ga obdržali.

»Lopov! Zajebral nas je!« je pljunil Tine: »Po celi Ljubljani prenašam tale meh, roke imam že vse otrple, zdaj pa...«

Fuj! Spet je pljunil.

Sedel sem na rob pločnika. Tudi Lajoš je sedel. Bergle je položil zraven sebe na tla in se naslonil na steber ulične svetilke. Glavo je dal med roke in zadrimal. Ko mu v tem položaju ni bilo več udobno, je legel in se zvil v klopčič.

»Zmrznil boš,« sem ga dregnil.

Lajoš je nekaj zamomljal in spal na- prej, jaz pa sem vstal in zatlačil roke v hlačne žepe. Bolj in bolj me je zeblo. Sapa mi je v belih oblačkih uhajala iz ust in se mešala z meglo.

»Kaj bomo zdaj?« je rekel Tine.

»Zaigraj nam kaj na harmoniko,« sem rekel.

»Ti si nor!« Potem je pokazal na Lajo- ša: »Glej ga, kako spi — kot angelček. Grem staviti, da je krotek kot ovčka, kadar je trezen.«

Torej: nekdo bo takoj zjutraj, ko mine policijska ura, moral po zdravnika! Kdo, kako?

Da bi vedeli, v kateri hiši so pravzaprav uživali nasilno gostoljublje, je med pogo- vorom Pajk vprašal, kako se pravi pri hiši.

Mož in žena sta se spogledala, kajti ta radovednost se jima je zdela kot dodatna nevarnost, vendar sta potem le rekla:

»Pri Pajku!«

Fantje so se zasmejali, četudi so bili vse dotlej vsi utesnjeni. Gosodar je to sprejel kot žalitev in je kljub strahu negodoval:

»Zdaj se boste boste pa še smejali. Kaj pa je smešnega na tem?«

»Je! Če ne smešno, je pa vsaj zanimivo. Tudi jaz sem namreč Pajk!« je pojasnil Pajk sam.

Cela so se malce zgladila, vendar je takoj spet prevladala dvojna, trojna skrb: za ranjenca, za nje same in kako se bo vse skupaj izteklo. Pa kako bodo z otroki?

A otroci so se kljub skrbnosti vseh zbudili že ob prvem trkanju partizanov. Ne, že med stelnjem. Tako kot starši. Ze tedaj so popolnoma budni šepetali, kako so partizani verjetno napadli in nagnali Nemce, kajti partizani so bili v otroških mislih skoraj pravilčno nepremagljiva bitja.

Trkanje po vratih je po hiši odmevalo bolj, kot bi si mogli misliti. To trkanje in streljanje malo prej so tudi otroci takoj povezali. A pravljčnost se je zdaj začela mešati s strahom, kajti prihajanje k hiši sredi noči ni moglo pomeniti kdo ve kaj dobrega. Otroci so bili trije. Dva fantiča in dekletce: trinajstletni Blaž in enajstletna dvojčka Julka in Boštjan.

Blaž je tiho vstal in skrit za vrati čumnate vlek na ušesa, ostala dva pa sta s postelje spremljala njegovo senco. Kakorkoli že, zdaj je vedel, da so v njihovo hišo končno le prišli partizani, katerih je že toliko slišal. Skrovnostni, hrabri, ki bodo pregnali Nemce! Čutil in opazil jih je že, ko so bili še v veži, vendar komaj razločil, ker so se gibali tiho in tudi govorili so le šepet- taje! Na kako čuden način se mu je izpol- nila želja, da bi videl partizane, čeravno le kot sence. A ko je opazil in ugotovil zakaj so vdrli k njim, se je zbal. Zlasti še potem, ko je nekoga slišal govoriti, da bo treba poiskati zdravnika ter hitre korake po stopnicah. Gor in dol. Pa prestrašene glasove mame in očeta. A kaj bi se tako bala, saj ve, da tudi ne marata Nemcev? Zlezle je nazaj v posteljo in šepetaje pripovedoval sestrici in bratcu o skrivno- stnih obiskovalcih. Dolgo in vznemirjeni so ugibali, koliko časa bodo partizani ostali pri njih in kako se bo končalo vse to? Se jim bodo še skrivali? Radovednost jih je mučila bolj kakor strah.

In zjutraj so vstali kakor običajno za odhod v šolo. Morali so hoditi, čeprav je bila nemška. Pred mamo so se nekaj časa delali, kakor da so ponoči trdno spali in da jim ni nič znanega o »gostih«. Tudi mama in oče nista hotela pokazati, da je kaj drugače kot druge dneve, partizanov pa tako ni bilo videti nikjer. Vendar je bila mama tako nemirna, da tega ni mogla skriti.

Ko pa je prišel čas za odhod v šolo, se je pokazal postavni Pajk. »Otroci, danes ne boste mogli v šolo!« je rekel po pozdravu prijazno, vendar od- ločno. Otroci so ga ogledovali odprtih ust. Mama in oče sta ob teh besedah preble- dela. Otroci so reagirali čisto drugače: zavetile so se jim oči in veselo so poskočili ob tem sporočilu. Prav nič jim ni bilo za nemško govorjenje v šoli in za dviganje rok ter nekakšno prepevanje nemških pesmi. Pa še s partizani bodo!

Pogledovali so postavnega in oborože- nega partizana, ki jim je bil takoj všeč od nog do glave. A Pajk je nadaljeval:

»Čez kak dan se boste izgovorili na bolezen ali kaj podobnega!«

A mama je zdaj prišla k sebi in odločno ugovarjala:

»Če jih ne bo v šolo, zna kdo priti vprašat, kaj se je zgodilo pri nas!«

To je bil spet nov trenutek za nove odločitve: Kar je rekla gospodinja, je drža- lo. Tak izostanek lahko priključ v hišo Nemce! Prišli so še ostali trije, zatrdili, da ranjenec nujno potrebuje zdravnika, da je slab, med seboj nekaj šepetali, nakar je Pajk rekel:

»Nič ne pomaga. Zdravnik mora priti! Ponj pa naj gre gospodar. Reče naj, da ste zboleli vi, gospodinja!«

Vse to so med seboj tiho govorili parti- zani ter gospodar in gospodinja tako, da otroci niso dosti slišali.

Zdaj je ugovarjal gospodar. Bal se je za hišo, za otroke, ki ne bodo v šoli, bal se je za vse. Vedno bolj je bila usoda Pajkove družine vezana na usodo partizanov z ranjencem. Besede med odraslimi so bile vedno ostrejšje, kot da naenkrat nihče ne vidi izhoda in da so najhujše vprašanje otroci, ki jih bo treba varovati v hiši.

Medtem so staknili glave tudi otro- ci, se vmes navdušeno zahihitali, pa je k odraslim stopil Blaž in rekel svetlih oči: »Kaj bi se delali! Vemo, da imate zgoraj ranjenca! Veste, vse vemo! A nič se ni treba bati zaradi nas. Sklenili smo, da poj- dem po zdravnika jaz!«

Staršem in partizanom je sprva zaprlo sapo in odmajevali so z glavami, češ: še odrasli niso pripravljeni pomagati, pa bodo otroci! Ko so odrasli premagali prvo za- čudenje so s pomočjo prigovarjanja otrok v naslednjih trenutkih spoznali, da bi bilo nemara tako še najbolje. Zdaj so tu, tvegali so in ranjenec mora dobiti zdravnikovo pomoč. Toda — kakšen je zdravnik? Bo zaupal otrokom?

Spet je pomagal Blaž:

»Preden bom šel v šolo, bom skočil še k doktorju v trgov! Saj ga poznam, ko je bil že večkrat pri nas. Rekel mu bom, da mama krvavi, ker se ji je pri padcu zapičil kos železa in se zato mudi! Prav?«

Partizanom je šlo na smeh in tehtali so, če naj se spuste v to. Pajk je hotel še ve- deti:

»Kaj pa ostala dva, Julka in Boštjan.«

»Kaj. V šoli bom rekel, da sta zbolela,« je pojasnjeval Blaž.

Kar dobro bo, kajti malih dveh parti- zani vendarle ne bi spustili ven. Poneve- doma bi lahko kdo komu kaj rekel. Če ne zaradi drugega, že zaradi samohvale, češ: pri nas imamo pa partizane, ki jih Nemci povsod iščejo.

Mala dva pa sta čutila, da gre zdaj tudi za zaupanje njima. Presenetila sta jih.

»Če mislite, da bova midva kaj izve- kala, ste krivični! Mi smo vsi za partizane! Samo trije v razredu so taki, ki nosijo kljukaste križe, ali ne, Boštjan?« je vzkli- nila Julka.

Vse je bilo dogovorjeno in v šolo so tudi ta dan šli vsi trije. Kot vsak dan, vendar napolnjeni s ponosom, da so jim zaupali, da morda rešujejo življenje partizana in da so iz zagate pomagali zaskrbljenim staršem.

Vse je steklo — vendar so vsi v hiši ne- strpno in v negotovosti čakali, če in kdaj se bo prikazal zdravnik?

Ali pa nemara Nemci?

Napetost je rasla in v glavah posamez- nih so se razpletale grozovitosti, ki so jim bile morda čisto blizu.

Zdaj je bil pri ranjencu Bine, zdaj Rado, zdaj ostala dva ali pa tudi domačina. Peter je hropel, včasih zapadel v nemiren spanec, pa se spet zbuja in rahlo podzave- stno stokal. Na čelu so mu menjaje pola- gali hladne obkladke, ker se ga je lotevala vročina — a nič ni zaleglo!

Je z otroki v redu? Bo zdravnik sploh prišel? In če bodo Petra sploh našli še žive- ga? Da se Blažu ni kaj pripetilo, da se ni prestrašil kakih Nemcev ali česa drugega?

Gospodar in gospodinja sta na vpraša- nja partizanov, kakšen je zdravnik, sicer opisovala, da ni slab človek, vendar pa, da ne vesta natanko, kako je z njim. Tudi ne moreta nič predvideti, kako se bo obnašal v tem primeru.

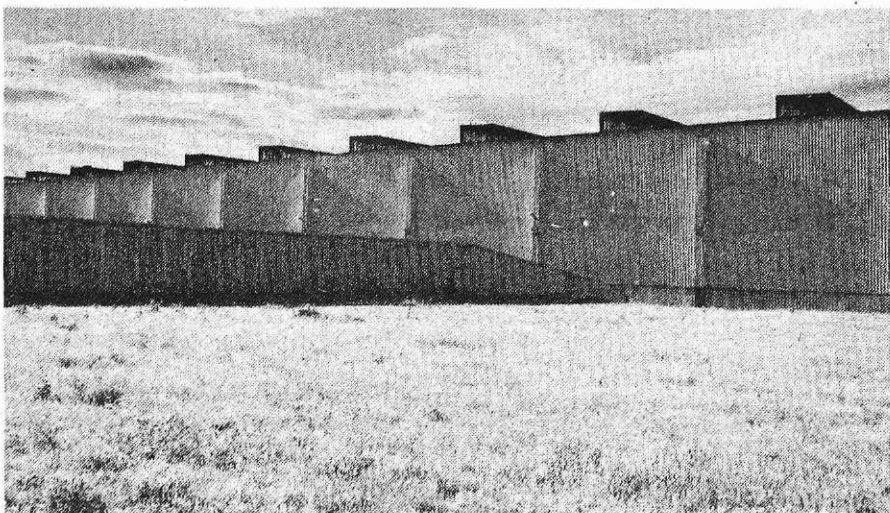
»Samo da pride,« je rekel Pajk, »potem bomo že mi opravili z njim!«

Čakali so za okni in vse bolj jih je mučila skrb za vse skupaj. Opazovali so občasne mimoidoče in ugotavljali, kako se obnašajo, vendar je bilo vse, kot da se ponoči ni nič zgodilo. Le resne obraze so imeli vsi.

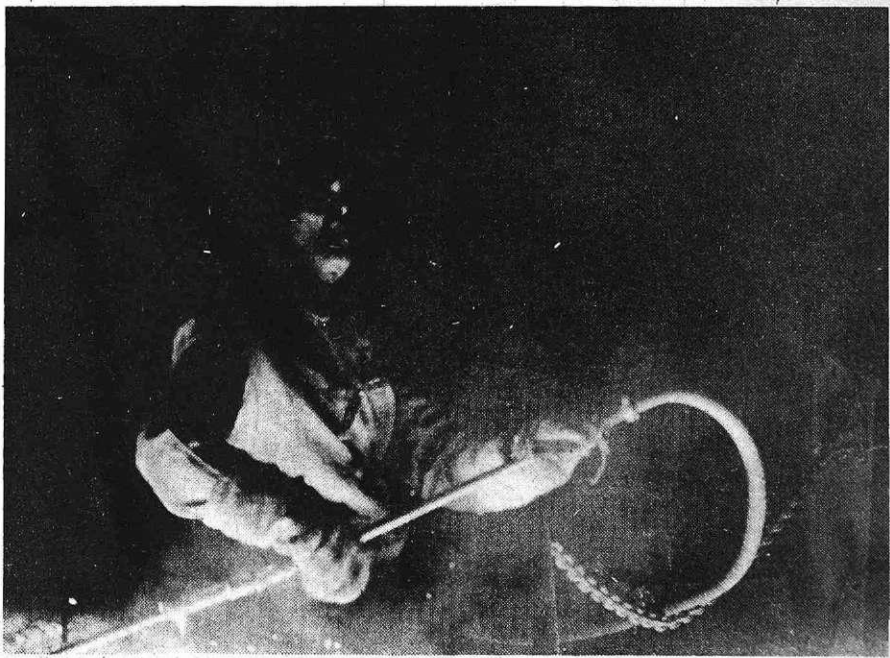
Potem so videli tudi nemško patroljo, ki je hodila čisto ob robu zasnežene ceste, vendar k Pajkovi hiši ni bil usmerjen noben pogled več kot h kaki drugi. Ko se je pa- trulja potem vračala, so imeli končno potrjeno, da ponoči nihče ni opazil njiho- vega prihoda k Pajku. To je bilo zaenkrat najvažnejše!

Zdravnik! Čez dobro uro po odhodu patrolje je le prišel. Pokazal se mu je samo gospodar.

(Nadaljevanje na 14. strani)

Vitimir Pretnar; Tovarna II

Vitimir Pretnar; Preboda peti

(Nadaljevanje s 19. strani)

Tako je bilo domenjeno. Zdravnik je odsekano vprašal:

»No, kje leži žena? Kako je?«

Tedaj se mu je v veži približal Pajk. Zdravnik je oboroženemu fantu posvetil dolg, tehtajoč in vserezumevajoč pogled. Pajk pa je rekel:

»Čeprav ne vemo, kako je z vami, vam hvala! Samo da ste prišli. Ni bolna gospodinja, temveč naš človek!«

Zdravnik, ki je bil že prileten mož, je strmo pogledal čez črno okvirjena očala in ne pričakovano rekel:

»Se mi je kar zdelo, ker je preblizu gozdov! Torej — kje je?«

Odšli so po stopnicah... Besede so bile odveč.

Topla voda je bila že pripravljena in zdravnik se je naglo lotil dela. Vešče, zavzeto, izredno ročno!

Ko je knčal, ni mogel skriti skrbni rekoč:

»Morali bi me poklicati takoj!«

Z odsekanimi besedami mu je Pajk razložil, kako »takojo« je bilo tudi zdaj, zato se je zdravnik nekako opravičil:

»Saj vem, da prej ni šlo. To sem rekel zato, ker z ranjencem res ni dobro in kar tako. Sreča, da ste naleteli na tako pošteno hišo!«

Pajk ga je hvaležno pogledal in se mu zahvaljeval v imenu vseh. A zdravnik ga je ustavil:

»Že dobro, že dobro! Mar mislite, da je prvič takole?« Njegov pogled je bil zdaj malo daljši. Kot bi hotel reči, da ve, kaj je njegova dolžnost, kje njegovo mesto in kaj je konspiracija!

»Če bo sreča, se bo že izvlekel, ker ste ga kar dobro obvezali in razkužili. Zdaj pa naj miruje. Pazite le na vročino!«

Zadnje besede so bile namenjene gospodinjici:

»Vašega Blaža bom kar ukradel nikomur nič o vsem. Jutri spet pridem, vi se pa ne kažite zunaj. V posteljo, saj ste vendar »bolni!«

Hudomušno je pogledal, se umil, oblekel in rekel, da bo prišel naslednji dan in odšel. V hišo se je naselil mir, čeravno jih je bilo v njej zdaj pet več kot pred dnevi.

Ranjenc je preživel krizo, zdravnik je prihajal kot je obljubil.

A kljub dobroti Pajkovih, fantje niso mogli ostati pri njih. Odšli so naslednji večer, da bi delo tehnike spet steklo, da bi spet vzpostavili zvezo s kurirji in z bataljonom. Pa tudi nevarno je bilo tu.

Pri Pajku je ostal samo ranjenec. Pajkovi so zdaj potajeno, a brez posebnih skrbi nosili v sebi skrivnost o ranjencu, ki so mu otroci pogosto krajšali čas.

Ko je Peter po nekaj dneh prišel toliko k sebi, da je lahko več jedel in tudi govoril, je otrokom postal nepogrešljiv prijatelj. Če so bili pri njem vsi trije je enemu posodil kapo, drugemu samokres, ki ga je prej izpraznil, tretjemu pa torbico ali opasac.

Šli so se Nemce in partizane. Kapo z rdečo zvezdo, ki mu je bila najbolj všeč, je vedno moral dobiti seveda Blaž. Imel je tudi ruto, to pa je običajno nosila Julka.

»Pri partizanih gotovo tudi požete,« je potem nekega dne rekel mali Boštjan.

»Povej, katere požete. V šoli se deremo samo nemške! Ne maram jih!«

In Peter, ki ni znal samo lepo pripovedovati temveč tudi risati in prepevati, jih je naučil prve partizanske pesmi. V zgornji Pajkovi sobici so poslej pogosto odmevale pesmi »Kovači smo«, »Nabusimo kose«, »Povej, kam greš črnolaska«. Zunaj pa Nemci in mraz.

Nekega dne je Blaž na Petrovo posteljo prinesel večjo desko in nekaj kosov papirja. Iz pogovorov je že vedel, da Peter lepo riše. Peter se ni preveč branil, čeravno je ob tem tudi pomislil, da bi kaka posebna risba lahko Pajkove pozneje izdala.

»Kaj naj narišem? Kaj bi rad?«

»Karkoli, je rekel Blaž,« samo da bo lepo in zanimivo!«

Nekega dne je Blaž na Petrovo posteljo prinesel večjo desko in nekaj kosov papirja. Iz pogovorov je že vedel, da Peter lepo riše. Peter se ni preveč branil, čeravno je ob tem tudi pomislil, da bi kaka posebna risba lahko Pajkove pozneje izdala.

»Kaj naj narišem? Kaj bi rad?«

»Karkoli, je rekel Blaž,« samo da bo lepo in zanimivo!«

Nekega dne je Blaž na Petrovo posteljo prinesel večjo desko in nekaj kosov papirja. Iz pogovorov je že vedel, da Peter lepo riše. Peter se ni preveč branil, čeravno je ob tem tudi pomislil, da bi kaka posebna risba lahko Pajkove pozneje izdala.

»Kaj naj narišem? Kaj bi rad?«

»Karkoli, je rekel Blaž,« samo da bo lepo in zanimivo!«

In Peter je risal. Vsak dan kaj. Zdaj hišo, zdaj gozd, pa mamo, vlak, nemškega policista, partizana, šopek cvetja, karkoli.

Potem mu je nekega dne prinesel velik prazen papir še mali Boštjan. Občudujoče ga je pogledal z velikimi rjavimi očmi:

»Danes pa nariši kaj drugega,« je rekel.

»Kaj posebnega.«

Petru so otroci, ki pa so se glede dela in tajnosti obnašali kot odrasli, prirasli k srcu. Ni vedel, katerega ima rajši, saj je sodil, da gre vsakemu svoj del za njegovo rešitev. A v igri z njim so postali vsi otroci, ki so pozabljali na vojno. Bošti, kot je mlajšega začel klicati Peter, je bil še posebej prisrčen in moški.

»In kaj bi najraje, Bošti,« je hotel ustreči otrokovi želji.

»Veliko si nam že narisal, nisi pa še konja! Tega naredi! Lepega, velikega, da bo kakor živ! A ga znaš?« je bil zelo jassen Bošti.

Peter se je prizanesljivo nasmehnil in bil zadovoljen, da mu ni treba ugibati, kaj bi rad otrok. Vendar je vprašal:

»Zakaj pa ravno konja?«

Vprašal je kar tako, dasiravno je iz pogovorov že vedel, kako so vsi pri Pajku hreleneli po pravem, živahnem konju. Njihova kajža je bila revna in niso premogli drugega, kot počasne voliče, ki so jih počasi vzrejali doma. Bošti mu je to pojasnil na kratko:

»Da ne bomo imeli samo počasnih voličev. Tudi ata bi rad konja!«

Peter je napel papir kakor je najbolje mogel in se začel s svčnikom stegovati po njem. Bošti je molče občudoval nastajanje najlepšega konja, ki ga je kdajkoli videl. Čez nekaj časa je bil na papirju kot živ, z bujno grivo na napetem vratu, z velikimi

očmi dirajočimi nogami. Bil je se lepši, kakor si ga je želel.

Peter se je tako vživel v risanje, da je pozabil na sleherni bolečino, na vojno in tudi na Bošteta ob sebi. Hitel je risati v zamaknenosti, ki ga je spustila šele, ko je bila žival končana.

Potem se je obrnil k otroku, ki naj bi mu bil prvi sodnik:

»Kako ti je všeč, Bošti?«

Bošti pa se je samo čudil:

»Ti pa znaš! Kje si se tako naučil?« In pobožal je konja po grivi ter mu dal ime: »Ti moj Rigo! Ja, Rigo!«

»V šolah sem se naučil,« je odgovarjal Peter z določenim namenom. »A ne znam še dosti. Še moram študirati. To bom takoj po vojni, takoj, ko zmagamo. Ti pa boš prišel k meni v mesto in skupaj se bova učila.«

Bošti se je spet čudil Petru? Kako da še ne zna dosti, saj vendar zna vse, kar ga vprašajo. In zna narisati sleherni reč, vsako žival ali človeka, kot bi ga fotografiral.

O tem in takem so se pogovarjali vsak dan.

Otroci so živeli v prepričanju, da bo Peter ostal kar pri njih. Na njegov odhod niso hoteli misliti.

Petru pa se je mudilo nazaj k tovarišem. Čez mesec dni mu je zdravnik povedal, da je spet zrel za gmajno, za napore, za delo.

In ko so neko nedeljsko jutro po stopnicah spet priropotali otroci, je bil za vsakega izmed njih na postelji list z lepim konjem in s podpisom:

Z NJIMI BOMO PRIJAHALI V SVOBODO!

Petra pa ni bilo več ne v postelji, ne za mizo, ne v hiši!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

Spet je bil v partizanski tehniki!

JOZE KOŠIR

11 A sen povesiti je moral krita pod ležo in bremenom starih let. Po prvemu odhodu s hribov

EDO TORKAR

VROČI PSI

Vstal sem in si šel izprazniti mehur. Z mrzlo vodo izpod pipe sem si izmil zaspasnost z obraza. V čakalnici so se neprestano gnetli ljudje, nobenega prostega sedišča nisem več našel, ko sem se vrnil. Kam zdaj?

— V mesto. — In kaj boš tam? — Boš že kaj, sem si rekel. Čez polnoč je bila že ura. Ljubljana je spala svoje mrtvo spanje brez sanj, ceste so bile skoraj prazne, okna zatemnjena kot oči slepcev, vreme mrzlo in megleno.

Šel se v Rio, edini lokal, ki sem ga ob tej uri še našel odprtega. Natakak se na srečo ni zmenil zame. — Pravim na srečo, saj nisem imel v žepu niti za dva deci kisle vode.

Pri sosednji mizi je sedelo pet ali šest ljubljanskih frikov, nekakšen vzorec povprečja, ki ga je videti na filozofski in sociološki fakulteti, in v gostilnah tam okrog. Dolgolasci so se razvneli v vročih besedah bojih, njihovi obrazi so bili zaviti v oblake tobačnega dima iz cigaret in pip, in miza, za katero so sedeli, je bila polna pivskih steklenic.

»Hej, vi!«

Dolgolasci so preveč zatopljeni v debato, da bi se dali zmotiti. Videti je, kot da so gluhi in slepi za vse, kar se dogaja izven njihovega zračnega prostora. Nihče ne obrne glave, nikomur ne zastane beseda na ustih. Tobačni dim, alkoholni hlapi in abstraktna vprašanja, s katerimi se preizkušajo, jih povzdigujejo visoko nad banalnost vsakdanjega življenja.

»Hej vi, usranci!«, se spet gromko razleže po lokalni. Pri eni izmed bližnjih miz je okopal na stolu, kot da bi jahal konja, sedel rdečelas, malce pegast petindvajsetletni mladenič v črnem najlonskem anoraku z napisom SAN MARCO RACING TEAM na hrbtu in z zeleno baretko na glavi. Leva noga mu je tičala do kolka v mavcu in pri zidu je imel naslonjene berge. Togo je stiskal kozarec v roki in v cinčnem posmehu pripiral oči: »Hej vi!... Filozofski! Deca mamina! Kuštravčki! Ovečke pokakane! Jagjenčki inkubatorski! — Koga le mislite preslepiti z vašimi gobezdanjem, a? — mene, a? mene?«

Dolgolasci so se molče spogledali med seboj. »Tu je javni lokal,« je nekdo rekel. »Malo preveč odpirajo svoja rosna usta, ti punčka punčkasta...« je zasikal rdečelasec.

»Pusti ga, saj vidiš, da je nalit,« je nekdo od dolgolasccev dregnil tistega, ki se je oglašil prvi.

»Oho, zdaj pa še ti,« se je posmejal rdečelasec. »Korajžni pobje, ni kaj reči, vsa čast vam.« Ton njegovih besed je bil posmehljivo sladek in usta so se mu spacičala v zaigrano odobravalno prikimavanje. »... Lejte jih, lejte, kdo bi si mislil, da ste taki korenjaki!«

Nenadoma je rdečelasec kljub mavcu na nogi planil pokonci kot ris, ne da bi se kaj oprjel bergel, in divje zakričal:

»Ven! Ven! Veen!!!«

Kot furija je pridiviljal k njihovi mizi. »Marš skoz vrata!« je zavpil. In nato porogljivo: »Ali pa v vam bom vsem skupaj alieniral zobe iz gobcev.«

Besedo »alieniral« je namerno spakljivo zategnil. Dolgolasci so se prepadeno spogledali, v očeh se jim je zarisala preplašenost, vendar so bili prvi hip preveč preseženi, da bi takoj pobrali šila in kopita in šli. Videč, da se še zmeraj ne ganejo, je rdečelasec v svojem pijanskem besu zgrabil za berge in prav gotovo bi se začel pretep, če ga ne bi zadržal njegov tovariš, s katerim sta sedela na mizi.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

»Tudi tisto, no, kako že gre... no...« se ni mogel spomniti Brane.

MIRA KLINAR

»Seveda jo znam, tudi tisto, vse znam. Pojdi z mano domov, ti bom zašpilal...«

»Ja, pejmo ko Tinetu, pejmo ko Tinetu!« je veselo zaploskal Brane. »Vsi, tudi ti,« se je obrnil k meni. »Boste videli, kakšen špas bo to!«

Tine je skupaj s svojo sedemdesetletno materjo živel v tretjem nadstropju neke stare hiše ob Ljubljani. Njuno stanovanje je bilo tesno in vlažno, imelo je samo dva prostora, majhno kuhinjo in še manjšo sobico. Kopalnice nista imela, stranišče pa sta si delila s še petimi strankami v nadstropju. Okna so gledala na notranje dvorišče in skoznje ni bilo videti nič drugega kot nasprotni zid, sosedovo perilo in kante za smeti.

Že poldveh zjutraj je bilo, ko smo prilo mastili v hišo, luč v kuhinji pa je kljub temu še gorela. Starka je — kot najbrž vsako noč — še zmeraj čakala svojega izgubljenega sina, da bi mu pogrela večerjo. Vsakega posebej je nejevoljno ošinila izza debelih stekel svojih naočnikov, ko smo vstopili.

»Spet imaš bando s seboj,« je zago-dnjala.

»To ni nobena banda. To so moji prijatelji,« se je branil Tine.

»Poherite se!« je zaypila starka. »Tukaj ne hoste delali nobene galame!«

V zadregi sem obstal med vrati, ne vedoč, kaj bi. Brane si je hahljaje zatlačil roke v žepe. Lajoš pa je, meni nič tebi nič, vrgel berge v kot in se zavil na kuhinjski divan. Starka se je prišla za glavo in se sedla na stol.

»A je kaj pijače pri bajti?« se je zadržal Tine.

»Pijače bi rad???« je mahoma oživela starka. »Saj si nacejen kot goba, pa še bi ga lokal.« Potem se je obrnila k nam: »Oh, ko bi le vedeli, kakšno govno je ta moj sin! Dva otroka ima na dveh koncih Ljubljane, pa mislite, da mu je kaj mar zanje? Bolno in staro mater ima, pa mislite, da kaj skrbi zanjo? — Kje pa! — Jaz moram skrbeti zanj, jaz!... Kdo ga umiva in spravlja spat, ko pride ponoči ves pokozlan domov? — Mama, seveda! — Kdo mu pere gate? Kdo mu daje jesti? Kdo mu kupuje čevlje in obleko? — Mama, kdo pa drug. Stride-set let mu je, pa se me še zmeraj drži za krilo kot otroček. Ubogi Tinček, kaj bo z njim, ko bom jaz šla na oni svet? — Pa da bi se vsaj že oženil! Ampak mili Jezus, le katera bi ga hotela takšnega? Nikjer ne dela, samo pije... Dan za dnem, noč za nočjo... Tista harmonika tam na omari, to je vse, kar ima. Pa še te ni sam zaslužil, še to mu je moj pokojni mož zapustil v testamentu...«

»Viš, Tinček,« se je zahahljal Brane. »mamica te zmerja, pa te ima vseeno rada. Bolj ko te zmerja, bolj te ima rada. Viš, ti že greje juhico!«

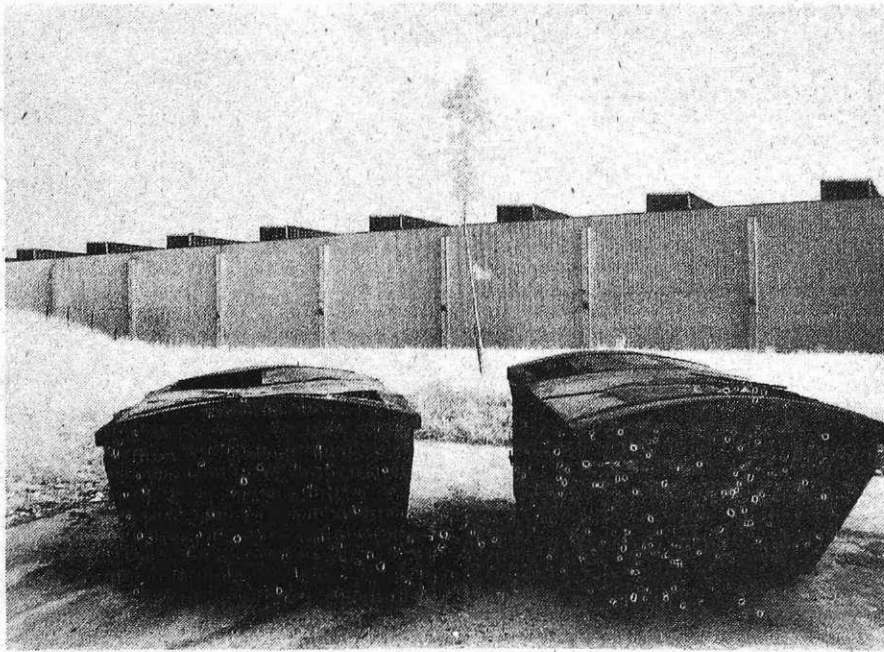
»Ja, rada, rada...« je zagodrnjal Tine. »Rada me ima kot strupenega gada.«

»Ampak prej je še nekako bil,« se ni dala zmotiti starka, »dokler se ni spečal s tistim umetnikom... s tistim slikarjem...«

Z roko je zamahnila nekam proti zadnji steni, kjer naj bi tisti vsega obojanja vredni človek menda živel. »Ta norec pa ga je čisto spridil. Pomislite — nagega ga je naslikal, na križ pribitega — in s cigareto v ust. Mili Jezus — mojega Tinčka! Pol Ljubljane se mu smeji, vsi se iz njega norca delajo. Še trnovski gospod je zvedel za to sramoto, zjokala sem se pri spovedi... — On pa nič!« je spet s prstom pokazala na Tineta. »Cunja! Predpražnik! Vsak si lahko obriše ves drek ob njem.« Starka se je sesedla na stol in nemočno zaihtela v dlani. »Mili Jezus, le kaj sem zagrešila v življenju, da me je bog kaznoval s takim otrokom? Le kaj?«

»Fantje, ideja!« je vzkliknil Tine, ne da bi se zmenil za hlipajočo mater na stolu. »Gremo k slikarju Andražu. On ima gotovo kakšno flašo v omari.«

(Nadaljevanje na 20. strani)

Vitimir Pretnar: Tovarna

Pesem modrooka

1 Molk ur večernih dram mi misli nate,
lepota, ki mi siješ v trudni čas,
lepota, ki prišla si kot obraz
z očmi neba, z lasmi iz zarje zlate.

Tako mi je, kot da pomlad se drami
ob božanju aprilskih mlačnih sap.
V srce mi padaš kot svetlobe slap,
da tonem v sanje v blaženi omami.

Zakaj mi te usoda je poslala
ob koncu mojih dni, ko neizbežna
pozaba bo me vase pokopala.

Pred mano je samo še zima snežna,
a ti si sen pomladni mi prižgala,
aprilskih češenj razcvetelost nežna.

2 Aprilskih češenj razcvetelost nežna,
mladost, zapredena v pričakovanje
ljubezni, ki nam svet spreminja v sanje,
a tudi v jad, kadar je nedosežna.

Nihče ne ve, kaj mu prihodnost plete,
že dan pred nami vselej je neznanje,
življenje naše večna je uganka,
v kaj gnete, naše dni in v kaj nas zgnete.

Glej, mene razkrojilo je v svitno,
kot živi mrtvec sem in kot breztežna
lebdijo mrtva leta nad praznino.

Čas naju loči kakor dalj brezbrežna,
zato razmišljam s trpko bolečino
rad bil bi tvoj, a si kot sanje bežna.

3 Rad bil bi tvoj, a si kot sanje bežna,
kot da privid si in te ni na svetu,
kot da le stih si, ki se mi poetu
utrinja v leta, bridka in betežna.

Spominjaš deklice me v neki hosti,
ubite sred krvavega vharja.
Naj brodolomec sem, ki si utvarja,
da najde breg neodžejane mladosti.

Utvara, že ob rojstvu si volasa,
prezgodnji stavec plaho gledam vate,
a čustva, draga, ne poznajo časa.

O vem, da komaj kaj pomenim zate,
pomlad v razcvetu, sanja plavalasa,
jesen je v meni, v srcu vele trate.

4 Jesen je v meni, v srcu vele trate,
usoda mi pustila je dušo
z neurji majskimi, s poletno sušo,
le šipek še prerašča mrtve frate.

Mladost mi izzvenela je v balado
in čas zločesti me duši v močvirju
ujetnika za nočni pir vampirju,
ki kri sesa z morilsko mi nasladi.

Glej pesem, ki vampir jo izsesal je
ob rojstvu že za gnitje in trohnenje,
dokler usmiljeno je ne prerašča ščavje.

Ne vem, kaj mi s teboj bo hrepenenje
vsejalo v dušo, zrelo že za navje,
a vem, da mi prinaša te življenje.

5 A vem, da mi prinaša te življenje,
prinaša kakor pesem neizpeto,
bel marmor, ki ga kleše stihov dleto
v podobo tvojo, moje kopnenje —

ti, ki prišla si vame iznenada,
kot vse usodno iznenada pride
in snide se, kar mora, da se snide,
prej ko konča življenja se balada.

Bom moč imel, da dleto ne skazi mi
lepote, ki prebija iz srca se,
in jo obrnil pred udarci zlimi

usode zle, ki me priklepa nase
in dan na dan sovraštva strup drobi mi
na sivo pot, ki skoro mi konča se.

6 Na sivo pot, ki skoro mi konča se,
v popotnico si hruš mi pesmi dala
in vino sanj, ki vame si jih užgala,
o sanje čiste, sanje plavalase.

V omami le izognem se prepada,
ki neizprosno loči me od tebe,
in v pesmi le lahko razdam ti sebe,
ker pesem le lahko kot ti je mlada.

Življenje eno samo nam je dano,
pomlad ne vrne v dni se si volase,
nihče ne vrne več se v jutro rano.

Usoda z nami res bridko igra se,
pred koncem že sem v grlu s solzo slano:
cvet tvoj v ljubezni drugemu razda se.

7 Cvet tvoj v ljubezni drugemu razda se
Le ljubi, draga, ga! Le njega ljubi!
Saj pot z menoj bila bi pot k pogubi!
Čeprav te ljubim, naj ne mislim nase!

Glej, vaje sem trpljenja in bridkosti,
tako da skoro več ju ne občutim,
čeprav za časom tožim, v nič osutim,
za žalostno mladostjo brez mladosti.

Naj mi pri srcu še tako težko je,
naj še tako skleni me kopnenje,
življenje z njim želim ti, srečo v dvoje.

Saj meni že osipa se življenje,
rokam izmika vse se, kar lepó je,
a še me k tebi nosi hrepenenje.

8 A še me k tebi nosi hrepenenje —
dekliška hoja v suzem belem snegu,
sen brodolomca o rešilnem bregu,
kjer čaka ga studenec in življenje

in pesem modrooka, pesem plavalasa,
o davni sen neodžejane mladosti,
strohnel v lobanjo zdavnaj v neko hosti,
a v tebi živ, odrešen smrti, časa.

O ti, ki živa si in sem te vzljubil,
ti, ki od smrti stih si prebudila,
glej, srečal sem te in te bom izgubil.

še sled do tebe se bo izgubila:
a vedi, da sem te do smrti ljubil,
ko boš se kdaj nad stihe te sklonila.

9 Ko boš se kdaj nad stihe te sklonila,
spomin naj te ponese v najin dan,
ko nežno sem pobožal tvojo dlan —
o dlan, ki se je v pesem spremenila.

Nebo v očeh, napotjenih z jasnino,
bilo je daleč in nedosegljivo,
a sinje čisto, neizpremenljivo,
kot najin stih, prežarjen ves s sinjino.

O stih, ki spajaš nežno dlan z dlanjo
za pesem brez besed, ki nam vrela
iz vrčev src je blažena takó,

da žive so besede zanemele ...
Če v duši, draga, ti bo kdaj hudó,
rok spomni se, kako so hrepenele.

10 Rok spomni se, kako so hrepenele,
kako iskale tvojo so bližino,
čutille tvojo dlan, srca toplino,
a so se zbale, da bi te objele.

Bila sva si za hip enakonočje,
le da iz tvojega se vzpenja dan,
a v mojega se plazi noč brez sanj,
za hip le sva ujela se v sozvočje.

Sozvočje duš-o blažena radost! —
kot da za hip drug v drugem sva odkrila
nevidni most v ljubezensko skrivnost.

Sen, komaj rjen, stvarnost je razbila:
z njim dvignil rad bi v tvojo se mladost,
a sen povesiti je moral krila.

11 A sen povesiti je moral krila
pod težo in bremenom sivih let.
Če drugemu odpira s tvoj cvet,
naj pesem vsaj s teboj bi me družila.

Se preden me jesen vsega razlita,
bi naju rad položil v svet lepote.
Ko sam sprhnim v plasten močvirne
gmote,

srce perunika bo zlatolista.

Zato prežari vsega me z lepoto,
da brez sadu ne bodo obletele
se veje mi v novembrsko goloto.

O prazni up, saj sanje izzvenele
prehitro bodo v žalostno samoto:
ne, ni peruti, ki bi maj ujele.

12 Ne ni peruti, ki bi maj ujele ...
Kje ste, narcise mojega življenja,
kje deklica, ki s cvetjem hrepenenja
so v davni bitki krogle jo požele?

Vse mlade sanje so se žrtvovala
za svet, ki naj bi vsem ljudem bil dober ...
Zdaj s praznim srcem krvavim v oktober,
le gole veje so od sanj ostale.

Ti njena si podoba, v dušo vtkana,
podoba, ki se v eno z njo je zila,
Euridika, na mojo pot poslana.

na pot, ki skoro v noč bo zaonila:
na dan moj pada že jesenska slana,
jesen je v meni, smrt me bo zlomila.

13 Jesen je v meni, smrt me bo zlomila ...
Kje je življenje? ... Dan, ki bil mi dan je
za delo in ljubezen in za sanje,
usoda je v svitno razkrojila.

Poletje moje setev je izžgalo,
nevihte so me trle z bliski zlobe
in to srce-urč zvrhane grenkobe —
ne more dati, kar bi rado dalo.

Zaman sem upal, da kdo dvigne z dna me,
izleči rane, ki so krvavele.
Zaman so se razcvetale ciklame,

otožne kakor pesmi obledele,
nekoč omamne, a zdaj bridko same —
ciklame v srcu so mi odcvetele.

14 Ciklame v srcu so mi odcvetele
na pragu mrtve jaluve jeseni ...
Čas jadrno beži in hlad strupeni
obeša v mrak mrtvaške prte bele.

Ta čas, ko udan sem stal pred breznom
smrti,
prišla si ti kakor nadih pomladi,
zazrt v lepoto vztrepetal sem v nadi,
da v duši mi ozvejo lepote vrte.

Le živi, živi v srcu mi, utvara
na večno mlade razcvetele trate,
na pesem, ki lepota jo pričara

z besedami, ki so od tebe zlate,
na pesem, ki se nikdar ne postara ...
Molk ur večernih dram mi misli nate.

Magistrale
(Pesem modrooka, pesem plavalasa,
Euridika, na mojo pot poslana
in v Hadu pesmi zopet izgubljena)

Molk ur večernih dram mi misli nate,
Aprilskih češenj razcvetelost nežna.
Rad bil bi tvoj, a si kot sanje bežna:
Jesen je v meni, v srcu vele trate.

A vem, da mi prinaša te življenje
Na sivo pot, ki skoro mi konča se ...
Cvet tvoj v ljubezni drugemu razda se,
A še me k tebi nosi hrepenenje.

Ko boš se kdaj nad stihe te sklonila,
Rok spomni se, kako so hrepenele,
A sen povesiti je moral krila.

Ne, ni peruti, ki bi maj ujele,
Jesen je v meni, smrt me bo zlomila:
Ciklame v srcu so mi odcvetele.

SPOROČILA:

DACHAU
ALI SVOBODA JE SONCE
V ČLOVEKU

3

22. ZAPIS

Pomislite vendar sami! Izvedel sem,
da je sturmführer Jung sam, s svojo
roko, kar tako, na enkrat, pobil dvainde-
vetdeset ruskih oficirjev. Moja pamet mi
tega dojeti ne da. Podobno, a tisočkrat bolj
nizkotno so pokončali nešteto naših brat-
rov. Umrli so za s v o b o d o! Doumeti svo-
bodo, joj, kako težko je doumeti svobodo,
kako težko jo je gojiti v sebi, kako težko jo
je ohranjati, kako težko jo je živeti.

Mi je še nismo živeli.
O, Tina, o vsi, ki ne poznate največje
ljubezni, smilite se mi. Moje usmiljenje ne
pozna več prezira.

Mnoge nas je hranila mati svoboda.
Mnoge, v teh letih, zato smo še tu, pred
obličjem usode, nad katerim se smehlja
svoboda. Zopet nam ponuja novo upanje.
Zopet nas skuša! Zopet nas jemlje k sebi in
čujemo dihanje sten in čujemo dihanje
zemlje in čujemo dihanje neskončnih pro-
stranstev.

Pričakovanje svobode je postalo naj-
večja preizkušnja. Ako bi bil pustolovec, bi
me hranila misel na beg, ako bi bil pustolo-
vec — razmišljam.

Ako bi bil človek akcije, bi stopil krvni-
ku za vrat in drugi krvnik bi me pobil —
razmišljam.

O, Viktor, vedno sem pazil, kaj govorim.
Morda sem človek trpljenja, stradanja, ča-
kanja ... Jaz se tako borim, ne znam dru-
gače, vedno sem pazil, kaj govorim. O, Vik-
tor, rad bi še enkrat vse misli pretehtal s
teboj.

In ti, Aleksander — ako bi velik pesnik
bil, bi res lahko za verzi počel? Za belo lju-
beznijo tvojo? Bi ne padel pod težo iskanj
in blodenj za pravi izraz — odrešitev? —
razmišljam.

Iz dneva v dan smo pričakovali.
Govorili so o evakuaciji taborišča.
Bali smo se.

Plesalci plešejo nad žrtvenikom,
v rokah strojnice stiskajo!
Kadar je SPODAJ preglasno-
rafale dol pošibajo!

Plesalci plešejo na Soncu.
Z orožjem v rokah ni jih strah.
Plešejo nad roso ...

Poslušaj to mojo pesem, Aleksander,

Kakšen pogled, kakšna groblja, joj!
Dantejev pekel je ničev tod —
vsakega trpljenje izbriše Kristusa.
NEKDO se vzpenja gor, po skalah.
Plesalci (osveščeni) že čakajo v doseg,

ko se prigrabi tja,
na njihov BOŽJI roh — ga zgrabijo.
»Odpri mi pokrov lobanje, poglejte
vanj,

resnico hočem, zvedeti, kaj misli moj
zemljan!»

se čuje njega božji glas.
Jekleni prsti kar zaškrbljejo,
da šprica kri, ko pamet mu odpirajo
in misli NJEGA zve tiran:

»Jaz nisem v krogu nobenem, sam sem
svoj krog ...»

Pokrov nazaj mu na glavó poveznejo
in kot gospod vele,

dol,
na dno ga sprehodišča vržejo.
Vidiš, Aleksander, moje besede: nisem
»velik«, a »sma« prav tako.

23. ZAPIS

Pričeli so s sestavljanjem velikega trans-
porta beguncev. Izločili so Ruse, v veliki
večini so bili Rusi. Transport je štel več
kot tri tisoč jetnikov.

Zaprl so jih v železniške vozove.
Niso jim dali vode.
Niso jim dali jesti.

Mi smo vedeli zanje.
Iz dneva v dan smo vedeli.
Večjega zločina ne pomnim.

Zrlo nas je, pobilo nas je in nisem več
slutil svobode.

Kompozicija teh zabitih vozov je stala
na stranskem tiru nedaleč od taborišča.

Včasih so vesoljne pošasti odprle vrata.
Slišali smo streljanje.

Z dnevi so ljudje v vozovih postali
okostnjaki.

Z dnevi so ljudje v vozovih umirali.
Z urami so umirali, z minutami, s
sekundami!

Ljudje v vozovih, najbolj »močnik«, naj-
bolj »zdravik«, najbolj izdržljivi so tonili v
največje brezno človeškega trpljenja.

Ljudje v vozovih so postali kanibali.
Ljudje v vozovih so ugasnili.

24. ZAPIS

25. aprila so odšli (velika večina) esesovci
proti Tirolski ... Odšli so z nagrablje-
nim »bogastvom«.

Z njimi se je odpeljal precej številen
transport nemških jetnikov. Upali so na
pobeg, mnogim je uspelo, mnoge so zadeli.
Nekje naprej od Münchna jim je prekrži-
la pot razbita železnica. Pripornike so gnali
na bližnjo planjavo ter jih pobijali ...

K nam v Dachau se je vrnilo pet ube-
žnikov tega transporta. Eden izmed njih,
Nemec po rodu, mi je pripovedoval:

Bili smo Nemci, Rusi ... Bilo nas je se-
demsto.

Spremljali so nas esesovci z brzostrelka-
mi in s psi.

Straža ruske skupine je bila podvojena.
Grupe so si bile oddaljene petindvajset
metrov.

Gonili so nas čez Allach, Passing proti
Sternbergu.

Tam, osem kilometrov pred sternber-
skim jezerom, po štiridesetih kilometrih
hoje, ko smo imeli počitek — sem zbežal.

Esesovci so spraševali domačine, kako
blizu so ameriške čete.

Pot so nadaljevali ob sedmih zvečer, pot
smrti.

Jetniki so množično padali.
Krvniki so bili razjarjeni, na jetnike so
pošiljali pse.

Onemogle so dotolčki s strojnicami.
Marš je bil vse počasnejši.

Marš smrti so ustavili, jetnike so
zajezili.

Esesovci so se izgubljali, preoblačili, be-
žali.

Prišel je transport iz Allacha. Bilo je
dva tisoč zajezjenih, zastraženih ... Ponoči
so nekateri ušli, strelji niso zadeli vseh ...
Dva dni so se skrivali v okoliških krajih:
Trnk, Wirth, Kettler, Berger, Porsch ... V
neki hiši so jim pomagali. Kmalu so se po-
javili ameriški vojaki. Omogočili so jim
vrnitev v Dachau, na poti sem smo se apert
srečali.

O usodi transporta smo slišali neverjet-
ne stvari. Postreli so večino naših sotripi-
nov. Ostale so gnali v veliki ss-lager Wolf-
hiltzhausen. Kaj je z njimi, si lahko samo
mislim ...

25. ZAPIS

26. aprila smo morali iti na zborna
mesto z vsemi svojimi stvarmi. Med seboj
smo le šepetali. Nihče več ni mislil na živ-
ljenje. Nad nami je visela težka, soparna
otopelost, dušilo nas je.

Stali smo do enih.

Ob enih so nas gonili nazaj v bloke. Od-
dahnilo smo si, čeprav ob strahu, ki je šče-
mel za nami.

Drugi dan zjutraj se je vsa zadeva po-
novila. Zopet so nas kalili, pa greti, pa ka-
lili ... Ta dan je šepetanje poniknilo v mi-
sli. Spominjam se trepetlike, trohnenja ...

Spominjam se neke daljne svobode in neke
smrti. Gledali smo črno, gledali smo z
mrtvaškim izrazom.

Oni so kovali nove in nove načrte.
Vedeli smo.

Gledali smo niti, na katerih smo viseli, a
človek ne more ostati pajek.

Nas bodo pobili? Nas kanijo pobiti ...
Nekdo pri njih, tam gor, je zavlačeval,
zavlačeval ali čakal povelje nekoga, ki je še
višje stal? Je bil to lagerkomandant Weis?
Je bil še kdo?

Prišel je čas, ko zanje ni bilo več časa,
ko za evakuacijo ni bilo več časa. Bližale so
se ameriške čete.

Prišel je dan, prišel je ukaz Himlerja:
nihče ne sme preživeti! Uničite jih, Ameri-
čani ne smejo dobiti nobenega jetnika ...

Vse smo vedeli, tudi to smo vedeli, ve-
dela smo pravočasno. Nekaterim, redkim, se
je posrečilo uiti. Našli so ameriške čete,
jim pojasnili, povedali ...

Himlerjeva zapoved naj bi se uresničila
29. aprila ob devetih zvečer. Pred Američa-
ni naj bi zabrisali vsako sled teh grozot.

Uničili naj bi tudi krematorij ...

23. aprila so se v okolici pojavili prvi
ameriški tanki. 29. aprila na vseh godaj je
visela zunaj taborišča, na poslopju ss kina
— bela z a s t a v a!

Osvoboditev je bila pred vrati, a kljub
temu smo bili še vedno v oblasti antiljudi.

Ob pol enajstih so se ponovno prikazali
Američani, spoprijeli so se z esesovci. Za-
vezniki so se ponovno umaknili ...

26. ZAPIS

V taborišču je vršelo.

Nemcem, gonjačem, krvnikom, krvose-
som, vsemogočnim norcem so glave klonile.

Nenadoma so postali poklapani ali pri-
jazni, da, celo dobri! Mnogi so se poskrili,
preoblekli v priporniške obleke, v cape!
Skrivali so se po revirjih, po blokkih, na pod-
strešjih ... kapoji, blokovni ... Nič več ni
bilo slišati: »Antreten durch decken, auf
decken, sau hund, looos, looos ... in
tisto: »Eins, zwo, drei, für ...»

20. blok, jugoslovanski blok, ni imel
»prithotapljenec«. Najbolj strahopetno,
najbolj prihuljeno so se skrivali kriminalci —
zeleni — pripenjali so si naše, rdeče zhi-
ke. Vsa ta maskiranja jim niso pomagala,
dobili so povračilo za svoja blazna dejanja
(nekaterim je uspelo uiti).

Mnogi so pobegnili, izkoristili so našo
neukrotljivo vzhičenost. Mnoge so ameri-

(Nadaljevanje na 16. strani)

(Nadaljevanje s 15. strani)

ske izvidnice pripeljale nazaj — v Dachau. Patrolirali so v vseh smereh ter lovili esesovsko svojat, kapoje, blokovne in druge njihove pomočnike.

29. aprila natančno ob pol šestih zvečer nas je osvobodila sedma ameriška armada. Prišli so tako iznenada (pobili naj bi nas ob devetih zvečer), da Himmlerjevega krvavega ukaza niso utegnili izvršiti. Prilezli smo skozi šivankino uho! Skozenj smo tavalili dolga štiri leta.

Ne morem popisati navdušenja, sreče, ki je zavladala med nami! Ne morem opisati nas, mase izžetih, ob vstopu Američanov

v taborišče. Ne morem opisati solz ob tem prizoru.

»Živeli osvoboditelji!«

27. ZAPIS

Jedli smo kruh. Vsak je dobil tri centimetre debelo »šnito« kruha.

»So že tu!« mi pravi neki tovariš.

Vtaknil sem kruh v žep. Nisem čutil lakote. Skočil sem skozi okno in stekel na zborni mesto, proti glavnemu vhodu, proti množici jetnikov, ki se je gnetla tam in kričala. Deroča reka me je pogoltnila, spominjam se zadušljivega valovanja ter krikov masčevavcev.

Potem se je množica razlila po vseh kanalih, bunkerjih, blokih, podstrešjih, plan-

tažah, revirjih, luknjah... Nosilo nas je strašno masčevanje.

Našel sem esesovsko čutarico žganja!

Pil sem, pili smo, v hipu smo jo izpraznili. Tekli smo dalje, drveli smo, iskali krvnike.

Gnal nas je krematorij, gnale so nas tisoče in tisoče žrtve, gnalo nas je lastno trpljenje, gnalo nas je — svoboda.

Ko smo tekli ko smo drveli mimo blokov, ne vem kje naj bi to bilo, mi prileti na glavo pločevinka marmelade. Kri je brizgnila iz globoke, velike rane, a tega ni videl nihče, drveli so naprej, pobrali pločevinko, jaz pa sem izgubljal zavest. A glej, nekdo mi pomaga, izliva mi po rani zadnje kaplje žganja (morda me je rešila tista čutarica?), obveže mi glavo ter steče za njimi, ki so šli nad revir...

Ne vem, koliko krvi sem izgubil? Zbral sem poslednje moči in se opotekajoče bližal revirju. Tam so me prevezali. Opomogel sem si! Drugi dan mi je pomagal zdravnik. Drugi dan sem začutil lakoto, spomnil sem se kruha, ki sem ga imel v žepu, a glej, na mizah je bilo še kaj boljšega.

Naslednji dan smo pričeli verjeti resničnosti.

Zastave vseh narodnosti smo razobesili po taborišču. Pročelje našega bloka smo oblekli s trobojnico, na sredino smo postavili veliko sliko našega maršala Tita.

Podobno so storili Rusi z generalisimom Stalinom, tudi Poljaki so oblekli svoj blok z bivšo narodno zastavo — belo-rdečo, na koncu bloka pa so si postavili oltar, koder so vršili božje službe, koder so imeli razne božje shode in tako kljubovali sovjetskemu bloku...

Zastave so visele povsod. Na zvočniku nad zbornim mestom pa so visele po vrsti: ameriška, angleška, ruska in še pet drugih, med njimi je bila tudi naša zastava.

Dachau se je spremenil v nekakšen velesejem.

Godba je igrala, pevski zbori so peli, bilo je praznično!

Jugoslovani smo si nadeli titovke s peterokrakimi zvezdami. (Vsi, razen narodnih izdajalcev...)

Tudi Rusi so se ločili od drugih. (Krojači so imeli polne roke dela.)

Poljaki so nas gledali postrani, črnili so nas pred Američani, govorili so jim, da smo ruski komunisti...

Na zbornem mestu smo postavili veliko tribuno, na kateri je visela med drugimi maršalova — Titova slika. Tu smo imeli velike shode in prireditve. Ne vem, kaj je bilo tem Poljakom? Naredili so ogromen križ, evharistični križ z gromozanskim oltarjem in prižnico. Vrstila se je masa za maso.

Prvega maja smo imeli zborovanje vseh narodov in narodnosti.

Spregovorili so tudi naši govorniki.

Sledil je sprevod. Igrala je godba.

Čakali smo našega novega komandanta, ameriškega polkovnika Patricka.

Napravili smo mu »špalira«, mimohod od vhodnih vrat, tja do tribune. Med nami so bile mnoge ženske, ki so prispele iz bližnjih taborišč. Bilo nas je triindvajset tisoč. Onemoglih, ki se niso udeležili proslave, je bilo deset tisoč. Umirali so in umirali.

Godba je zaigrala ameriško himno, sledile so recitacije, sledili so govori.

V osvobojenem Dachau sem bil še »cele« tri tedne. Ameriški dokumentarci so ves ta čas slikali in filmali Dachau.

Umrljivost na smrt izčrpanih ni poje-njala.

Živim skeletom niti svoboda ni vlila moči.

Drugi so preveč jedli in pili, ni jim bilo pomoči.

Zadnje dni smo si znova pritegnili pasove.

Zaradi naše narodne zavesti smo padli v nemilost pri Američanih. Najbolj jih jermotilo naše bratstvo z ruskimi narodi. Poljaki so vsi stvar spretno podžigali (andersovci).

Bili so nekaj podobnega kot naši Rupnikovi, Rožmanovi... Mi smo vse to vedeli, še bolj smo se strnili in disciplinirali.

Imeli smo svoj časopis »Dachauski poročevalec«, glasilo jugoslovanskega narodnega odbora v Dachau, urednik je bil Ludvik Mrzel.

Naš komite se je trudil za čimprejšnjo vrnitev internirancev v domovino.

28. ZAPIS

Kljub temu, da smo preživljali najvažnejše trenutke v življenju, smo se ustavljali na vsakem koraku, povsod koder je strasila preteklost in pesem trpljenja je bila glasnejša in silnejša kot pesem svobode. Pred krematorijem so ležali skeleti, skladovnice trupel. Bili smo potrti in v trajni psihozi.

Na mitingu 9. maja so poljski narodnjaki peli našo narodno pesem »Po jezeru bliz Triglava«. Lepo so zapeli. Nastopil je tudi naš zbor pod vodstvom tovariša Hartmana, peli so Spanci, Rusi...

25. maja smo slavili rojstni dan našega voditelja herojskih zmag nad okupatorjem, maršala Tita. Z zelenjem in zastavami smo okrasili Titovo sliko in tribuno. Hrepeneli smo po vrnitvi v domovino.

Po dveh tednih se je pričelo taborišče prazniti.

Prvi so odšli domov Francozi, potem Luksemburžani, Nizozemci, Rusi...

Tisti izmed nas, ki smo čakali in ki so imeli srečo z dovolilnicami za izhod, so bili bolj srečni. Mnogi so si prinesli krompir ter pekli zunaj barak pozno v noč. Kurili so mize, stole, omare, vse, kar je gorelo.

Neznosen smrad se je širil po taborišču. Povsod je ležala navlaka: pločevinaste posode, umazano perilo, cikle (sedaj smo nosili usnjene čevlje), segnita hrana in...

Kmalu smo izgledali kakor cigani, zbrani iz vse Evrope. Mnogi so spali kar na strehah, ker je bilo v sobah vse razdejano, opustošeno. Kasneje so morali ušive cunje ter drugo navlako požigati, da bi ne prišlo do epidemije tifusa. Ta pogorišča so neznosno smrdela. Mnogi interniranci so ležali kar ob poteh ali med smrdljivo šaro ter otopeni zrlili v prazno. Nekega dne je patrula privedla našega krvnika Bettkeja.

Moral je obleči cebrasto obleko.

»Nočevala« je v bunkerju, bil je strogo zastražen.

Drugi dan so ga postavili na stolpni hodnik.

Množično smo si, poslednjikrat, ogledali esesovsko zver. Na stojalu pred njim je bil mikrofoni, ki je čakal na njegovo krvavo izpoved. Stražila sta ga dva njegova »hef-tinga«, ki sta ga z udarci spodbujala k govorjenju. Roki je moral držati visoko v zraku. Za vrat so mu obesili »njegovo« tablo z napisom: »Ich bin schon wieder da«.

Njegova izpoved je trajala »nekaj dni«!

Moral je priznati vse zločine.

Sam je umoril na stotine ljudi!

Strašni reportfurer Bettke je govoril, ustrižen po sredini glave (tako so strigli Slované), takšni sramotilni pričeski so rekli »eses schtrasse«. Bil je rejen in priporniška obleka mu ni pristajala.

Kadar sta mu roki omahnili ob telesu, sta ga sunila pomočnika z besedami: »Hände hoch, du sau hund!«

»Ja, ja, meine heren...« je stokal in moledoval.

»Kanst du nicht reden, verdamte pakasch!«

In je pričel govoriti, sprva jecljaje, končno smo čuli stvari, zaradi katerih smo bili zbrani.

Tisoče ljudi je kričalo v en glas: »Du sau kopf, sau hund...«

Moral je na ves glas vzklikati: »heil Hitler!«

Vse je valovalo, tisočglavo jezero je stegovalo roke proti krvniku. Besedo »pošast« sem slišal v vseh jezikih.

Telesna stražarja sta mu stalno prigo-varjala, naj se že enkrat vživi spet v svojo

veliki imperij, kajti danes je praznik... »Heil Hitler!«

Planili smo v smeh, mnoge je popadla histerija, mnogi so okamenelo zrlili vanj...

Po teh govorih je dobil funkcijo kapoja pri odstranjevanju žrtev izpred krematorija.

Kmetje iz bližnje oklice so vozili trupla v skupni grob, ki se nahaja pri naselju Etzenhausen.

Kmetje, ti kmetje niso verjeli lastnim očem, prijemali so se za glave, se držali za nosove, ženske so se onesveščale...

»Mein got... ist das möglich...«

Čudili so se, pa vendar so vsak dan videli pretepanja, umore, pa vendar so pljuvali na nas, pa vendar! Smejali so se, ko so psi trgali pripornike, ko so umirali za gnilo jabolko... Bili so »zaslepljeni«, bili so pokvarjeni!

Sedaj se opravičujejo. Mein got... Zagrizeni nacionalist, zagrizeni nacist se ne izpremeni.

»Aufgets, los, los, tempo, tempo!«

Takšno je bilo zadnje življenje psoglava Bettkeja. Pozneje, ko smo bili že v Freimanu, münchenskem predmestju, smo izvedeli, da je kot KAPO pospravil Dachau, pospraviti je moral temeljito. Pospravljaj je s pomočjo nekaterih nekdanjih pajdašev, s pomočjo civilov.

Prosil je ameriško stražo, naj naredi konec z njim, a niso se ga usmili. Dachau mu je sodil, tam je poginil...

Med zadnjo vožnjo skozi Nemčijo smo naštevali taborišča: Augsburg, Ulm, Friedrichshafen, Raderah, Saulgau, Heidenheim, Kempten, Oberlingen, Dori...

Kaj vse smo nosili v svojih mislih?

Spominjam se, kako sem zadnjič gledal Dachau, kar stal sem tam, na zavezniškem kamionu in nisem mogel verjeti.

Tako dolgo smo se vozili skozi ruševine. Še je grmelo, še je pelo orožje.

V Freimanu naj bi počakali preostale Jugoslovane. Ni jih bilo. Nenadoma so nove oblasti hotele, da bi nas vrnili v Dachau. Bilo je več kot mučno. Bilo je negotovo, bilo nam je že vsega dovolj. Rekli so, da bodo v kasarno, kjer smo bili, vselili Poljake, vendar je naš komite dosegel pravico in ostali smo v Freimanu.

Dobil sem prvo dovolilnico za izhod. Ogledali smo si München. Naslednje dni smo često hodili ven, na ogled, videli smo marsikaj. Bilo smo ljudje.

Bili smo svobodni in lahki, tako lahki.

Spominjam se, kako sem (zidar) gledal porušene palače. Spominjam se, kako sem v neki mlekarji kupil liter mleka. Spominjam se neke kavarne, v kateri so bili ljudje vseh narodnosti, pili so kavo in bili razposajeni, veseli... Spominjam se, kako so nas občudovali (zaradi titovke na glavah), spominjam se drage, črne kave, ki je nisem izpil do kraja... Šel sem ven, nisem prenesel zidov, ne gostilniškega trušča.

30. maja je prišla prva skupina Poljakov, med njimi so bile žene, otroci. Prihajali so še naslednje dni, ustanavljali so center poljskih taboriščnikov.

S seboj so prinesli Boga.

Razlezi so se po vseh prostorih in kradli kakor prave srake.

Prisiljeni smo bili stražiti svoje stvari.

Nekega dne vprašam Poljaka, ki je popisoval ljudi, kaj neki pomeni to popisovanje?

»Mi vojskovi!«

Kakšni vojaki, mu pravim, kakšni voja-ki zavruga, saj je konec vojske?

»Ješče ne... mi ne gremo na Poljsko, ker so tam boljše stvari...« Hoteli so svojega »krula«. Bog jih požegnaj še v mojem imenu. Zanj sem bil: »Skurve sin... Mi ne hčemo komunizma, mi hčemo krula, mi ješče vojskovi...« (Oprostite, napisal sem tako kot se spominjam.)

Nismo se razumeli. Začuden sem odšel v sobo. Legel sem na posteljo, v glavi pa mi je brnelo: mi hčemo krula, krula, krula... Ko sem zaspal, sem sanjal o domovini. Oni,

poljski andersonovci pa so s svojimi bivšimi oficirji in podoficirji sestavljali nekakšne protidržavne grupe, nekakšno oblast.

29. ZAPIS

Prišel je srečni dan. Petega junija smo pričakovali kamione. Ze zgodaj jutraj smo bili pripravljeni.

Na dvorišče je zapeljalo dvanajst ameriških kamionov.

Komandant Winter nas je fotografiral. Ob odhodu smo vriskali in peli.

Poljski patrioti, ki so bili v manjšini, so nam navdušeno mahalili v pozdrav. »Voj-skovi« so gledali v tla ali proč od nas. Na glavni cesti smo čakali koloni iz Dachaua in Alacha. Našel sem trideset okrašenih kamionov.

Partizanske in narodne pesmi so donele skozi Nemčijo. Skozi München smo visoko dvigali naše zastave ter še bolj gromko, odsekano peli.

Končno smo se le nekoliko sprostili. Vse- selje je sijalo iz oči. Ko smo zapustili to fašistično leglo, smo »požirali« kilometre proti Tirolski. Na brenerskem prelazu smo se spomnili Hitlerja in Musolinija. Tu sta skovala marsikateri vražji načrt. Na trenutke smo ugrabili, če nas morda ne peljejo v Trst? V Francesfestu smo si oddahnili.

Zavili smo proti Koroški. Zopet smo se razživelili ter pregnali utrujenost s pesmijo. Zagledali smo Ziljsko dolino. Zagledali smo Trbiž. Nočilo se je in... končno smo prispeli na mejo naše ljubljene domovine. Ura je bila natanko dvaindvajset!

Na sleherni hiši so visele zastave.

Ljudje so spali.

Molče smo zrlili v pokrajino.

Brisali smo si oči, posmrkavali. Nekdo je planil v nezadržan jok, nameraval je skočiti z avta, poljubiti rodno grudo... S težavo smo ga zadržali.

Opolnoči smo se pripeljali na Jesenice!

Tu smo stali dobro uro. Niso vedeli, kod naj nas predajo. Odločili so se za Ljubljano.

Železničarji so nas radovedno opazovali. Med njim sem prepoznal Slivnika iz Javornika. Prisočno sva se pozdravila ter pokramljala o naših, in o vsem, kar nama je prišlo na misel. Vžgali so motorje. V naglici se pozdravljamo. Slivniku naročim, da bom v nekaj dneh doma, naj jim pove, da ne bodo skrbili... Potem smo »nabrusili kose...«, da je donelo po vsej savski dolini.

Ob treh jutraj smo se ustavili na Kongresnem trgu v Ljubljani. Tu so bili ljudje obveščeni o našem prihodu.

Množice so nas pričakale z rožami, z godbo...

O, domovina.

Odzdravljali smo in požirali slihe.

Nisem vedel, ali naj se smejim ali naj jočem, ali naj stojim, sedim, poskakujem...

S tresočimi rokami sem si bil ves čas v laseh: Madona, res je, res je, madona...

V ljubljanski bazi so nam dodelili čiste, bele postelje ter hrano.

Tudi slednja dneva sta minila. 6. junija sem dobil uradno odjavo. S popoldanskim vlakom sem se odpeljal proti Jesenicam, domov, na Slovenski Javornik, na Gorenjsko. Med vožnjo sem se dotikal vsakega hriba, vsake trave, vsakega drevesa, vsakega oblaka in ni bilo stvari, ki bi se lahko skrla mojemu vseželjnemu, lačnemu očesu; vse sem objel in poljubil. Bilo je tako lepo. Bilo je resnično božansko.

SMRT FAŠIZMU —

SVOBODA NARODU

V januarju 1947, Jože Hameršak

KONEC

Vitomir Pretnar: Pláždár